

TC.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE DİVAN ŞİİRİ
ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN AKTAŞ

DANIŞMAN
PROF. DR. CAHİT KAVCAR

MALATYA-1991

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
GİRİŞ.....	1
A- Tanzimat'tan Cumhuriyete Divan Şiiri Geleneği.....	01
B- Cumhuriyetten Günümüze Divan Şiiri Geleneği.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİYLE İLGİLİ ORTAK METİNLER

A- Aruzla Yazılan Divanlar ve Divançeler	31
B- Hece ile Yazılan Divanlar ve Divançeler.....	36
C- Değişik İsimli ve Divan Muhtevalı Eserler	42
D- Aruz ve Hece ile Karışık Olarak Yazılan Divanlar	45
E- Mesneviler	47
F- Mevlitler	57
G- Hilye	62
H- Nâmeler	65
1- Pendnâme	65
2- Mahlasnâme	66

3- Seyahatnâme	67
İ- Takdim	68
J- Divan Şairleri İçin Yazılan Şiirler	70

İKİNCİ BÖLÜM

NAZIM ŞEKİLLERİ BAKIMINDAN DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

1- Gazel	87
2- Kaside	150
3- Mesnevi	179
4- Kit'a	186
5- Müstezat	188
6- Rübai	192
7- Tuyug	205
8- Murabba	208
9- Şarkı	216
10- Terbi	231
11- Muhammes	232
12- Tesdis	235
13- Tahmis	236
14- Taştir	249
15- Müseddes	252
16- Müsebba	256
17- Müsemmin	258

18- Tazmin	259
19- Terci-i Bend	263
20- Terki-i Bend	266

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAZIM TÜRLERİ BAKIMINDAN DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

1- Tevhid	275
2- Münacat	278
3- Naat	286
4- Mersiye	297
5- Mehdiye	305
6- Hicviye	306
7- Fahriye	312
8- Nazire	314
9- Tehzil	325
10- Muamma	330
11- Kitabe	331
12- Derkenar	337

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORTAK MOTİF VE UNSURLAR

1- Din ve Tasavvufla İlgili Unsurlar	341
2- Ayet Şerhleri	345
3- Esmâü'l-Hüsna ve Hadisi Şerif-şerhi	346
4- Peygamber Kıssaları	348
5- Efsanevi Aşk Hikayelerinin Kahramanları	350

BEŞİNCİ BÖLÜM

BELLİ BAŞLI MAZMUNLAR

A- Sevgili Aşık ve Rakiple İlgili Motif ve Mazmunlar	355
B- Başlıca Motif ve Mazmunlar	359

ALTINCI BÖLÜM

VEZİN VE KAFİYE GELENEĞİ

A- Vezin Geleneği: Aruz	363
B- Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Kullanılan Başlıca Aruz Kalıpları	367
C- Kafiye ve Redif Geleneği	373
D- Kafiye Sistemi	377
E- Dil ve Üslup Geleneği.....	378
SONSÖZ	383
BİBLİYOGRAFYA	387

KISALTMALAR

ARA(\$)	: Ahmet Remzi Akyürek Ve Şiirler
BŞ	: Başka Şiirler
BKNÖ	: Benerci Kendini Niçin Öldürdü
BDÇBK	: Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyıları
BÖBG	: Bir Ömür Böyle Geçti
BUBS	: Bir Umuttan Bir Sevinçten
BYB	: Bir Yağmur Başladı
BYBY	: Bir Yaşamdan Bir Yürekten
BYÜ	: Bir Yüreğin Ülkesinde
BE	: Bütün Eserleri
BŞ	: Bütün Şiirleri
BTŞA	: Büyük Türk Şiiri Antolojisi
ÇBKŞ	: Çağlar Boyunca Kayseri Şiirleri
ÇBE	: Çağdaş Ve Boyun Eğmeyen
ÇKB	: Çalınmış Kuyuları Babilin
DÇÜ	: Denizden Çalınmış Ülke
DHD	: Divan-ı Hulus-i Darende
DŞA	: Divan Şiiri Antolojisi
DKD	: Dol Karabakır Dol
DBEY	: Dost Bağrından Esen Yeller
EVH	: Elde Var Hüzün
EVÖ	: Elleri Var Özgürlüğün
EŞR	: Eski Şiirin Rüzgarıyla

FÖT	: Fatihler Ölmez ve Takvimler
FİİK	: Fuzuli İçin İki Kaside
HED	: Hafız Edhem Divanı
HŞHV	: Hitabeler Şiirler Hicivler Vesaire
HEÇYB	: Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize
İDHİD	: İkinci Dünya Harbi İçin Divançe
İBY	: İnsan Bir Yalnızlıktır
KDŞ	: Kendime Dair Şiirler
KŞS	: Körfez Şahdamar Sesler
KBK	: Kubbede Baki Kalan
MCGR	: Mehmet Celal Gürsoy Rübaiyyatı
MK	: Milli Kültür
MGÖ	: Miras ve Güneşin Ölümü
NHO	: Necmettin Halil Onan
OMPH	: Om Mani Padme Hum
RNM	: Rıfla Melul Meriç
RVŞ	: Rübailer ve Şiirler
SVT	: Ses ve Toprak
SATŞ	: Son Asır Türk Şairleri
TŞ	: Toplu Şiirler
TD	: Türk Dili
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TE	: Türk Edebiyatı
TKBÇ	: Türkiye Kadar Bir Çiçek

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde gelenek tartışmaları, Cumhuriyetin kurulduğu günden beri gündemden hiç düşmedi. Aslında bu tartışmaların başlangıcı Tanzimat'a dayanır. Bir ara durulur gibi olan bu tartışmalar Milli Edebiyat döneminde tekrar alevlenir. Cumhuriyet döneminde ise yepyeni bir boyut kazanır.

Mili Edebiyat döneminde sanatın milli olması amacından yola çıkılarak, Divan şiiri Arap ve Fars kaynaklı olduğu gerekçesiyle sürekli dışlandı. Bu dışlamalar Cumhuriyet döneminde de devam etti. Daha önce Milli Edebiyat dönemi sanatçıları arasında yer alan Beş Hececiler Cumhuriyet döneminde de aruza şiddetle karşı çıktıkları halde, sonradan bir kısmı aruza dönmeden yapamadı.

Sonra “Garipçiler” adıyla ortaya çıkan Birinci Yeni Dönemi başladı. Garipçiler geleneğin her türüsüne karşı çıkarken bir taraftan da gelenekten yararlanmadan edemiyorlardı. Cumhuriyet şiirine esas serbestliği getiren Nazım Hikmet bile gelenekten yararlanma gereği duyuyordu.

İkinci Yeni döneminde ise Cumhuriyet şiiri çok değişik bir kimliğe bürünürken gelenek, ilericilik-gericilik tartışmaları içinde yer alıyordu. Bu dönemde şair Turgut Uyar “Divanê” isimli bir şiir kitabı yayınlaması sanat çevrelerinde tartışmaları şiddetlendirdi. Uyar'ı destekleyerek geleneğin sürekliliğini savunanlar olduğu gibi onu gericilik özlemi içinde olmakla suçlayarak karşı çıkanlar oldu.

Bütün bu zaman içerisinde kişisel olarak Divan şiiri geleneği devam ettirenler oldu. Yine bu dönemde gerek serbest tarzda gerekse aruzla çokça divan yazıldığını görüyoruz. Bu divanların içinde genellikle klasik nazım şekilleri kullanıldığını görüyoruz. Muhteva ise her şeye rağmen büyük değişikliklere uğramıştır.

Yirmi birinci Yüzyıl az bir süre kala bugünlerde ise Divan şiirinde yararlanmayı tercih eden yenilikçi şairlerin çokluğu dikkati çekmektedir. Biz bu çalışmaya başladıktan sonra bu yolda önemli sayılabilecek eserler yayınlamıştır. Bu da gösteriyor ki, gelenekten yararlanarak şiire yeni boyutlar getirilebilir. Artık kimse bu yolda eserler veren şairleri gericilik özlemi içinde olmak gibi bir yargıyla suçlanıyor.

Biz bu çalışmamızda Divan şiiri geleneğinin varlığını kanıtlamak gibi bir çabanın içine girmedik. Amacımız devam eden geleneğin ne gibi değişikliklere uğradığını ve ne gibi boyutlar kazandığını örneklerle ortaya koymaktır. Bu konuda son derece nesnel davranarak hiçbir ayırım yapmadan elimizdeki verilere göre değişik ve çok örnek vermeye özen gösterdik. Bu konuda herhangi bir estetik kaygı gözetmedik. Gerek tanınan gerekse tanınmayan şairlerimizden konumuzun sınırları içinde orijinal örnekler vermeye çalıştık. Buna rağmen elimizde bulunan malzemenin tamamını kullanamadık.

Tezimizde bütün malzemeyi ve örnek metinleri kullanmayışımızın nedeni, her bir alt başlığın Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde başlıbaşına bir araştırma ve çalışmayı gerektirmesidir. Zira biz bu araştırmaya başlarken bu konuda bu kadar malzeme olabileceğini kestiremiyorduk. Araştırmamız ilerledikçe bu kadar malzemenin hepsinin kullanılmasının mümkün olmadığını anladık. Buna rağmen hiçbir şairimizin ihmal etmemeye titizlikle uymaya çalıştık.

Çalışmamız bütün cumhuriyet dönemini kapsadığı halde genellikle çağdaş ve modern şairlerden örneklendirmeye gidilmiştir. Bununla birlikte öbür şairlerimiz de ihmal edilmemiştir. Seçilen metinlerde her ne kadar estetik kaygı gözetilmemişse de bütün bütün de ihmal edilmemiştir.

Şairlerin orijinal üslup, dil ve imlalarına hiçbir müdahale bulunmadan olduğu gibi anladık. Bu yüzden alıntı yapılan örnek metinlerde bu tür hatalara rastlanacaktır. Kitapta görülebilecek bu tür hatalar bizden kaynaklanmamaktadır. Bunun nedeni ise şairlere olan saygımızdan ve böyle bir hakkı kendimizde göremeyişimizdir.

Yine metinler seçilirken şairlerin kendi yayınladıkları birinci dereceden kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Bunları bulamadığımızda ise ikinci dereceden antoloji, ansiklopedi ve edebiyat tarihleri gibi bazı kaynaklara başvurmak zorunda kaldık. Bazı metinleri kendimiz tespit ettiğimiz halde bazılarını da bu konuda yayınlanmış değişik kitaplardan alıntıladık.

Bizim burada hazırladığımız bu çalışma ileride bu konunun estetik yönünü de inceleyecekler için baz önemli ipuçları verebilir. Biz işin estetik yönüne fazlaca düşünmediğimizden çalışmamız daha çok bir “Cumhuriyet Dönemi Geleneksel Şiirler Antolojisi” kimliğine bürünmüştür.

Çalışmamızda görülebilecek hata ve kusurların bizden kaynaklandığını belirtmek isteriz. Böyle bir çalışmanın Türkiye sınırları içinde ilklerden olmasının getirdiği sıkıntı ve zorlukların takdir edilmesi gerekir.

Böyle bir çalışma teorisinin pratiğe geçmesi için bana moral veren ve beni ikna eden şair sayın Hilmi Yavuz ile araştırmacı şair sayın Beşir Ayvazoğlu'na Milli Kütüphane yetkililerine, araştırma ve çalışmalarından yararlandığımı Ali Aktaş'a büyük yardım ve desteğini gördüğüm değerli hocalarımdan Yrd. Doç. Dr. Hasan Kavruk'a özellikler eleştirileriyle ve yardımlarıyla bu konuda bana ışık tutan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Cahit Kavcar'a ve şu anda isimlerini burada saymama imkan bulunmayan bütün arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Hasan Aktaş

ESERİN DÜZENİYLE İLGİLİ BAZI ÖNEMLİ AÇIKLAMALAR

Daha önce şiirle ilgili yapılan tez ve araştırmalardan yola çıkarak verilen örnek metinlerden sonra önce şairin ismi, sonra alıntı yapılan kitabın ismi ve en sonunda alıntı yapılan kitabın sayfa numarası verilmiştir. Aşağıdaki örnek Atilla İlhan'ın Tutuklunun Günlüğü adlı kitabın 54. Sayfasından alıntı yapıldığını belirtir.

ölümü bekleriz hükmü dünya bir duruşmadır sürer
ellerimizde yüreklerimizde vurulmuş kumrular gibi

Atilla İlhan-Tutuklunun Günlüğü/54

2- Dergilerden yapılan alıntılarda ise ilk önce şairin ismi, sonra derginin ismi ve sayısı, daha sonra ise alıntı yapılan sayfa numarası verilmektedir. Aşağıdaki örnek Serzeniş dergisinin 2. sayısının 13. Sayfasından alıntı yapıldığını gösterir.

Seyr-i mahbub bülbülün bedbahtı lâkin vasl günü
Hale yeksan köşkteki mihman fedâdır sevdiğim

Serdar Adem-Serzeniş 2/13

3-Bazen müstakil olarak alınmamış örneklerde sadece sayfa numarası verilmiştir. Böyle örneklerde şairin ve şiirin ismi altta veya üstte açıklanmıştır.

4-Dipnotları sayfaların altında düzenli olarak vermeye özen gösterdik. Örnek olarak verilen metinlerle ilgili sayfa altlarında ayrıca dipnot göstermeye gerek duyulmamıştır.

5-Bazı örneklendirmelerin sonunda kolaylık olması amacıyla kısaltmaya gidilmiştir. Bunlar kısaltmalar bölümünde ayrıca alfabetik sırayla gösterilmiştir.

6-Bazı metinlerin altında alıntı yapılan kitabın ismi değil de şiirin ismi verilmiştir.

GİRİŞ

A. TANZİMATTAN CUMHURİYETE DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

Onsekizinci yüzyılın sonlarına doğru divan şiiri, Türk sosyal hayatında gelişen sosyal ve kültürel değişikliklere rağmen klasik kalıplar ve kalıplaşmış mazmunlarla yaşamaya devam ediyordu.

Nedim'in “*mahallileşme akımı*”¹ ve **Şeyh Galib**'in “*Sebk-i Hindi*”² tarzının bütün inceliklerini ve estetik boyutlarını zorlamasına rağmen Divan şiirinin yapısında şekil ve muhteva bakımından köklü bir değişiklik olmadı.

Divan şiirinde gerçek anlamda köklü değişiklikler, Türklerin medeniyet değiştirdiklerini Tanzimat Fermanı'yla resmen dünyaya ilan ettikleri 1839 yılında başladı.

Fakat bu değişiklikler hiçbir zaman Divan Şiiri geleneğini ortadan kaldıracak şekilde olmadı. Tanzimat'tan Cumhuriyete kadar edebiyat dünyamızda değişik zamanlarda değişik “mücedditler”³ ve “İnkılâpçılar”⁴ yer aldıkları halde Divan Şiirini kökünden yıkıp, ortadan kaldırmak mümkün olmadı. Büyük depremlere ve devrimlere rağmen Divan Şiiri, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e; Cumhuriyet'ten günümüze kadar yaşamını sürdürdü.

“Asırlarca, onunla duymuş, onunla düşünmüş, onunla sevmiş ve onunla beslenmiş bir edebiyat kafilesinin; hayat, ne yolda ve ne ölçüde değişirse değişsin, Divan Şiiri geleneğinden ve büyük alışkanlıklardan kopması hayal edilmezdi. Divan tarzı söyleyiş, her çeşit münevverin, hatta saz şairlerinin, yakından bildiği, sevdiği ve yaşamasını tabi gördüğü bir şiir cereyanıydı. O kadar ki o yıllarda hiçbir zihin, ondan başka bir söyleyişin olabileceğine ihtimal vermezdi.”⁵

¹ Rauf Mutluay, 100 Soruda Türk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1981, s. 88

² Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1987, s. 386

³ Ali Nihat Tarlan, Edebiyat Meseleleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1981, s. 118

⁴ Ali Nihat Tarlan, Edebiyat Meseleleri, s. 139

⁵ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971, s. 830

Tanzimat'la birlikte Türk sosyal hayatında önemli değişikliklerin olması, Türk şiirinde de önemli değişikliklerin ve gelişmelerin meydana gelmesine sebep oldu. Türk şiirine sosyal konuların girmesi önemli bir değişiklik ve gelişme sayılabilir. Fakat bu dönemde şiirde teknik yönden herhangi bir gelişme görülmez. “*Tanzimat devrinde aruz eski hâkimiyetini devam ettirdiği gibi, Divan nazımının şekilleri ve sanatları tamamen atılmamıştır.*”⁶

Şinasiler, Ziya Paşalar, Namık Kemal, Hamit ve Ekrem'ler bir tarafta yeni edebiyatı kurmak ve yaşamak için çalışmışlar; fakat bir taraftan da gönüllerinde derin, hatta sevgili bir yeri olan eski edebiyattan; bilhassa eski şiirden ve onun dilinden, zevkenden ve ananesinden bir türlü kopmamış ve kopamamışlardır.

“*Tanzimat şairlerinin eski edebiyatı yıkmak isteyenleri fakat buna rağmen Divan edebiyatının dilini, kültürünü, vezin ve şekillerini kullanmakta ısrar edişleri bir vakıdır.*”⁷ Bu da onların Divan şiiri geleneğinin Tanzimat döneminde de devam ettiğinin en büyük kanıtıdır. Ziya Paşa, **Şiir ve İnşa** adlı iki ciltlik antolojisinin önsözünde bu fikirlerden vazgeçerek, Divan şiirine sahip çı makalesinde bu görüşler doğrultusunda bazı fikirler ileri sürmüştü de **Harabat** karak, onun bizim gerçek edebiyatımız olduğunu savunur. Ziya Paşa'nın bu görüşlerine Namık Kemal şiddetle karşı çıkarak “*antolojinin birinci cildi için Tahrib-i Harabat, ikinci cildi için de Takib'i yazarak*”⁸ onu yerden yere vurmıştır. Fakat Namık Kemal'in Divan şiirini bütünüyle beğenmediğini söylemek oldukça güçtür. Ziya Paşa'yı Harabat'a bazı önemli Divan şairlerini almadığından dolayı suçladığını biliyoruz. Bu da Namık Kemal'in Divan şiirine verdiği önemin önemli bir delilidir.

Akif Paşa'nın, **Adem Kasidesi**⁹ Tanzimat döneminde yeniliğin ilk müjdecisi olarak karşılır. Fakat **Adem Kasidesi** şekil, muhteva, üslup ve tertip bakımından tamamıyla divan şiirine mensup bir manzumedir.” Hatta Akif Paşa'nın şiirine yer yer “*Nef'iyâne bir edâ*”¹⁰ verdiği görülür. Onu bu yönleriyle Avrupai şiirin etkisinde yazılmış bir şiir olarak kabul etmek mümkün değildir.

⁶ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, Ankara, 1982, s.18

⁷ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s.972

⁸ Olcay ÖnerToy, Edebiyatımızda Eleştiri, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1985, s.43

⁹ Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri I, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1978, s. 20

¹⁰ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s. 837-838

Şiirin yapısındaki değişikliklerin Şinasi ile başladığını söyleyebiliriz. Şinasi'nin Divan şiiri kültürü ile yetiştiği, şiirlerini de bu kültürün etkisiyle yazdığı bilinen bir gerçektir. Fakat Şinasi Avrupa'yı Avrupa kültür ve edebiyatını tanıdıktan sonra Türk şiir geleneğinde önemli ölçüde yenilikler yapmanın gereğine kendini inandırır. İnancının gereği olarak bu yolda önemli girişimlerde bulunur. Fakat bu girişimleri belli prensipler dâhilinde önceden programlamış değildir. Bu yüzden yaptığı değişiklikler ve yenilikler yüzeysel olarak kalmıştır. Binâenaleyh Şinasi, kültür ve edebiyatta Avrupai etkileri taşımasına rağmen Divan şiiri geleneğini devam ettiren bir şairdir.

Şinasi'nin bütünüyle Divan şiiri geleneğini devam ettirdiğini söylemek elbette ki mümkün değildir. Fakat şiirin şekil ve muhtevası yaptığı önemli değişiklikleri özellikle belirtmek gerekir. Mesela **Şinasi**'nin yazmış olduğu **Kaside-i Raiyye** isimli şiiri, kaside ismi ve özellikleri taşıdığı halde, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Yine Şinasi'nin Paris'ten döndükten sonra yazdığı bir kasidede Mustafa Reşit Paşa'yı Nef'i gibi aşırı bir şekilde övmesinin yanında yazdığı bütün kasidelerin hepsi de Reşit Paşa'ya övgü mahiyetindedir.¹¹ Şinasi'nin Reşit Paşa için yazdığı bütün bu kasidelerde Nef'i'yi taklit ettiği bir gerçektir. Şiirlerini topladığı kitapta dört gazel, mesnevi şeklinde bazı parçalar, kıtalar, manzum tarihler ve manzum masallar vardır.¹²

Şinasi'nin şiirinde şekil bakımından önemli değişikliklerin olmadığını daha önceden belirtmiştik. Eski Divan şairleri gibi o da “münacaatlar, kasideler ve nazireler söylemiş; devrinin bazı inşaatı hakkında veya doğum ve ölüm hadiseleri için tarihler düşürmüştür. Bu tarihlerden biri annesinin ölümü içindir.¹³

“*Âlem kaldı fedâ vâlidem Esmâ Hanım*” (tam tarih: M.1269-M.1884)

Şinasi sağlığında şiirlerini **Müntehâbât-ı Eş'ar**¹⁴ adlı eserde toplamasına rağmen, **Ebuzziyâ Tevfik** şairin ölümünden sonra şiirlerini **Divan-ı Şinasi**¹⁵ adıyla neşretmiştir. **Divan-ı Şinasi**, *Müntahabât-ı Eş'ar*'ın **Ebüzziya Tevfik** tarafından, Tercüme-i Manzume ile birleştirilerek yayınlanmış halidir. Mezkûr divandaki manzumeler tamamıyla divan şiiri şekilleriyle tertiplenmiştir. Şiirlerinde kullandığı vezin de münhasıran aruz veznidir.

¹¹ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 2-19

¹² Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 8

¹³ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s. 863-864

¹⁴ Şinasi, Müntehabât-ı Eş'ar, Tevfik Ebuzziya Matbaası, İstanbul, 1287

¹⁵ Ebuzziya Tevfik, Dîvân-ı Şinâsî, Matbaa-i Ebuzziya, 4. Baskı, Konstantiniyye, 1303

“Bu divanda önce iki mısralık bir tahmid, mesnevi şekliyle yazılmış bir münacat, bir ilahi, Tehlil ve Tevekkül isimlerini taşıyan iki kıt’a ve beyitler vardır. Bunu takip eden kasaid: kasideler kısmındaki bu kasideden beşincisi Nef’î’nin bir kasidesine küçük bir naziredir. Diğer dördü Reşit Paşa medhinde kasidelerdir. Şinasi’nin bu şiirlerini takip eden Gazeliyyat kısmında kendi üç gazelinden sonra, Sami’nin bir gazeli ve buna İzzet Molla ile kendisinin nazireleri vardır. Şinasi’nin gazelleri daha ziyade hikemi mahiyette söyleyişlerdir. Bundan sonra Şarkıyyat başlığı altında yine Abdulmecit medhinde, Kapudan-ı Derya Ali Paşa için medhiye, bir taziye, bazı kıtalar, Arz-ı Muhabbet isimli mesnevi şeklinde bir aşk şiiri vardır. Bunu Müfredat bölümündeki beyitler ve Mesari bölümündeki tek mısralar takip eder. Bundan sonra Tevarih başlığı altında, muhtelif inşaat ve vefatlar için düşürülmüş tarihler yer almıştır.¹⁶

Şinasi çoğunlukla edebiyatı yenileştirme çabaları yanında daha çok Divan şiiri geleneğini kısmen devam ettiren bir şair olarak anılabilir.

Divan Edebiyatı kültür ve geleneği ile yetişen bir başka Tanzimat şairi de Ziya Paşa’dır. “Ziya Paşa’nın şiirlerinde XVIII. Yüzyıl şiirlerinin dil ve üslup özellikleri göze çarpar. Rindane bir eda taşıyan aşk şiirlerinin yanında eski şiirin hakimane edası mühim bir yer tutar ve asıl ününü de bu şiirlerine ve sosyal konulardaki hicivlerine borçludur.”¹⁷

Bağdatlı Ruhi’den sonra en büyük terki-i bend ve terci-bend şairi olarak tanınan Ziya Paşa, gerek Avrupa’yı tanımadan önce gerekse Avrupa’yı tanıdıktan sonra Divan şiiri geleneğini şekil, dil ve üslup bakımından devam ettirmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Ziya Paşa’ya ait terki-i bend-i müseddesin doğrudan doğruya Vasıf’ın tesiri altında yazıldığı görüşündedir.¹⁸

Ziya Paşa’ya haklı şöhret sağlayan iki büyük manzumesi, Avrupa’ya gitmeden önce yazdığı Terci-i Bend-i ile İsviçre’de söylediği Terki-i Bend manzumesidir. Bu terki-i bendler ve terci-i bendler daha önce belirttiğimiz gibi Bağdatlı Ruhi’nin etkisiyle söylenmiştir. Ziya Paşa’nın üç ciltlik **Harabat** antolojisini hazırlaması onun, Divan şiirine ne kadar aşina olduğunu gösterir. Ziya Paşa daha önce Hürriyet’te 1888’de yayınladığı **Şiir ve İnşa** makalesindeki sözlerinden dolayı “Harabat”ı yazarak özür diler gibidir.

¹⁶ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s. 867

¹⁷ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s.23

¹⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 319

Ziya Paşa, Harabat'ı yazmasıyla eski edebiyatın propagandasını yaptığı gerekçesiyle Namık Kemal'in şiddetli bir tepkisi ile karşılaşır. Daha önce de değindiğimiz gibi Namık Kemal, Ziya Paşa'yı **Tahrib-i Harabat** ve **Ta'kib** adlı eserinde çok ağır bir şekilde tenkit eder ve ona ağır suçlamalarda bulunur.

Bilindiği gibi Ziya Paşa, Şiir ve İnşa'da Divan Edebiyatı'nı milli bir edebiyat olmamakla suçlamış ve gerçek Türk Edebiyatı'nın halk edebiyatı olduğunu savunmuştur. *"Fakat tam bir inkılâpçı zihniyeti ile savunduğu bu tezi, altı yıl sonra yayınladığı Harabat'ın önsözünde reddederek, halk edebiyatını küçümser, Divan Edebiyatını göklere çıkarır."*¹⁹ Bu hareketleri Ziya Paşa'nın Divan şiirinden bir türlü vazgeçemediğini ve onu bilinçli bir şekilde inkâr edemediğini gösterir.

Zira Ziya Paşa'yı meşhur eden 1859'da Mustafa Reşit Paşa'ya yazdığı terci-i benddir. Terki-i Bend ise diğer sosyal politik şiirlerine merhale olan bir manzumedir. Nabi'nin Muhammesi ile Fikret'in Tarih-i Kadim'i arasında bir köprü gibidir.²⁰

"Gerek sosyal ve gerekse metafizik konulardaki ahlakçı ve filozofça davranışı ona, zaman zaman, Divan nazmında Nabi ile başlayan "hakimane" şiirin adeta son bir temsilcisi ve bir halk temsilcisi ve bir halk filozofu görüşünü verir. Bu tarz şiirlerinin birçok beyitler ve mısraları birer atasözü sağlamlığı ve sevimliliği ile hafızalarda yer etmiştir."²¹

Divan şiirinde "hikemi tarz"ın büyük temsilcisi **Nabi**'dir. Ziya Paşa ise Tanzimat döneminde hikemi tarzın ateşli bir temsilcisi olarak kabul edilebilir. Yazmış olduğu şiirleri bunun en güzel ve en büyük kanıtıdır. Ziya Paşa'nın bu yönüyle Nabi'den etkilendiğini söylemek yerinde olacaktır. "Ziya Paşa'nın altılı Terci-i Bend'inin aşağıdaki kısmı Nabi'nin meşhur Muhammes'inin bir başka şekli gibidir."²²

Konmuş bu çarsuya bir ayine-i hayat,
Suretver olmuş onda temasil-i kâinat,
Tutmuş cihanı pertev-i mişkât-ı vech-i zat,
Cevher kadim ü reng-i tesavir bisebat,

¹⁹ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 22

²⁰ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Kitapevi, Ankara, 1970, s. 637

²¹ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1986, s. 29

²² Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 636

Bu kârgâh-ı sun aceb dershanedir.

Her nakşı bir kitab-ı ledünden nişanedir.

*“Ruh ve eda klasik şarkvari; düşünme var, fakat yeni değil; felsefe, kâinat ve tanrı kudreti karşısında acizlik, şaşkınlık ve hayranlıktan ibaret. Bunun devamı durumunda olan büyük ve meşhur Terci-i Bend’i aynı ruhun çok daha geniş bir şekilde ifadesidir.”*²³

Ziya Paşa’da daha çok “Ruhi, Nabi ve İzzet Molla” etkisi görülür. “Tamamıyla eski ruhta olan Münacaat, na’it, mersiye, kaside, şarkı ve tarihler ile gazellerinin sağlam ve mükemmel bir dille birlikte klasik mazmunlara tam bir hâkimiyet, tasvir ve ifadede şahsiyet vardır. Yer yer aşıkâne, rindâne, hakimâne, hicivli ve istihzalı mısralara da rastlanmaktadır.”²⁴

Ziya Paşa’nın yazdığı **Zafername** adlı eserde de klasik şiir hususiyetleri göze çarpar. Zafername “doğrudan doğruya Ali Paşa’yı hicveden bir eserdir. Bunu altmışaltı beyitlik bir kaside olarak, İzmit mutasarrıfı Fazıl Paşa ağzından yazmış; karantina kâtipliğinden emekli Hayri Efendi’nin ağzından tahmis ederek uzun bir muhammes şekline sokmuştur.”²⁵

Zafername’nin eski şiirin şekil, ruh ve estetiğinden esinlenen bir hicviye olduğunu söylemeliyiz. “Divan edebiyatında XVI. Yüzyıldan veri örneklerine rastlanan ve Mantıkî’nun İmam Pendi Kasidesinde, Güftî’nin çeşitli şahsiyetler hakkındaki tasvirlerinde, Havayî, Tırsî, Şururî ve Kânî gibi hezelcilerin eserlerinde tutular yolun tekâmülüdür.”²⁶

Ziya Paşa birkaç şiiri dışında gerek şekil ve gerekse muhteva bakımından Divan şiiri geleneğini devam ettiren bir şairdir. “Hayallerinde ve duyuş tarzında da eskilerden ayrılmış sayılmaz. Onun şiirlerinde Divan şiirinin hayal unsurlarına, mazmunlarına çok bol olarak rastlanır. Kullandığı temalar içinde en geniş yeri tutan “aşk” temasında da, Divan şiiri anlayışını aşabilmiş değildir. Lirik manzumelerinde ise eski şiirin bütün estetik unsurları yer alır.”²⁷

Ziya Paşa Divan’ında Mahmut Nedim Paşa’ya pek çok tazmin, tanzir ve ithaflarda bulunarak onun sevgi ve saygısını kazanmıştır. Tanzimat’tan Cumhuriyete kadar olan dönemde Ziya Paşa’nın şiirleri Divan şiiri geleneğini devam ettirmede önemli bir merhale sayılabilir.

²³ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 36

²⁴ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 635

²⁵ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 642

²⁶ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 643

²⁷ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 21-22

Tanzimat döneminin üçüncü önemli şairi Namık Kemal'dir. Namık Kemal'in şiirlerini üç önemli devrede incelemek şüphesiz ki en uygunu olacaktır.

1. Âşıkane Şiirleri Devresi
2. Hâkim Şiirler Devresi
3. Vatanperverâne Şiirler Devresi²⁸

Şekil bakımından eskiye bağlı olan **Namık Kemal** Divan şiiri geleneğini kısmen devam ettirmiştir. Şair, birinci şiirlerinde genellikle eskiye bağlı kalmıştır.

II. Devre şiirlerinde Namık Kemal'in hakimâne bir eda takındığını görüyoruz. "Bu yolda da gene eski Divan şiirine bağlıdır ve en fazla hatırlattığı Nabi'dir. Birçok beyitleri Nabi gibi felsefi ve hikemi düşünüşün modernleşmiş düşünüşün asrileşmiş şekli"dir.

Namık Kemal, Şinasi ile tanışmaya kadar eski şiirin etkisi altında idi. Şinasi ile tanıştıktan sonra Avrupai edebiyata yöneldiyse de eski şiirden bir türlü kopamadığı bir gerçektir. Avrupai şiiri tanıdıktan sonra da gazeller ve kasideler yazmaya devam etti. Zira Namık Kemal Avrupai kültürle tanışmadan önce Divan şiiri kültürü ile yetişmişti.

*"Necati'den kendi zamanına kadar bütün büyük şairlerin hususiyetlerini az çok yaşamakla beraber bilhassa, Nef'inin sesini, Fehim, Naili ve Vecdi'nin yanık ve mağrur lirizmini, Sami'nin kesif ve çetin sanatını, Şeyh Galib'in hayalî ifadesini bir araya getirmiş, çoğu çeşitli çığırların büyük şairlerine nazire olan bu şiirlerinde yer yer coşkun aşk ve şarap sakımaları, parlak tabiat tasvirleri göze çarpmaktadır."*²⁹

Namık Kemal'in şiiri büyük övgü ve yeri şairi Nef'i ile hikemî tarzın büyük temsilcisi Nâbî'nin ortak tesirleri ile oluşan, kültürel ve sosyal değişmeyi yansıtan büyük bir kültür ve telkin lisanıdır.

Namık Kemal'in *"divan tarzı şiirlerinde yer yer, yeni hayallere, orijinal duygu ve düşüncelere rastlanır. Bu şiirlerde esaslı bir Divan kültürü, dil ve teknik bakımından oldukça sağlam bir söyleyiş vardı. Umumiyetle gazellerinde Fuzuli, Naili, Nedim, Galib, Fehim vb. gibi Divan şairlerinin bilhassa, divanını ezberlemiş olduğu şair Nef'i'nin tesirleri görülür."*³⁰ Bunun

²⁸ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 651

²⁹ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 652

³⁰ Nihat Sami Banarlı-Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s.900

yanında Namık Kemal'in Şeyh Galib'den, Vecdi'ye, Nedim'e Fehim'e Sami'ye Lefkoçalı Galib'e ve Nef'i'ye nazireler yazdığını görüyoruz.

Şiirlerinde, bir iki hece ile yazılmış olanların dışında aruz vezni hâkimdir. Hece ile yazdığı şiirlerinin bir özenti ve amiyâne olduğunu itiraftan çekinmemiştir. “*Gazellerinde, kelime oyunlarına başvurmayı seven şair, kuvvetli bir lirizme erişmiştir.*”³¹

Abdülaziz'in sadrazamı Mahmut Nedim Paşa'nın Mevkiinden düşmesi üzerine yazdığı Hirrenâmesi XVI. Yüzyıl divan şairlerinden Meâlî'nin aynı addaki meşhur manzumesine naziredir.”³²

Yeni edebiyatın tutunması amacıyla eski edebiyata ölünceye kadar saldıran Namık Kemal'in elde bulunan yazma bir Divan'ı³³ vardır. Bu divan, “*ruh ve eda bakımından şamil bir hususiyet taşıyan olgun ve ustaca şiirlerle doludur. Bu kitap koyu bir divan şiiri mahsulüdür. Daha sonra ölümünün sonuna kadar yazdığı şiirlerinin çoğu da divanına eklenebilir.*”³⁴

Nef'i ve Nabi tarzı şiir geleneğini devam ettirmesiyle Namık Kemal, Tanzimat'tan Cumhuriyete giden divan şiiri geleneği yolunda önemli bir kilometre taşı sayılabilir.

Görüldüğü gibi Tanzimat'ın I. Dönem sanatçıları Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal kısmi bir yenilikçiliğin yanında dil, üslup ve şekil bakımından Divan şiiri geleneğini devam ettirmişlerdir. Öyle ki, bu üç şairin de divan tertiplemiş olması bir rastlantı değildir.

Tanzimat'ın ikinci kuşak sanatçılarından olan Recaizade Mahmut Ekrem'de I. kuşak sanatçıları gibi Divan şiiri geleneği ve kültürü ile yetişmiştir. Recaizade M. Ekrem de Divan şairleri gibi münacaatlar, tevhid ve naatlar, bilhassa gazeller, terki-i ve terci-i bend'ler, muhammesler, tesdisler ve şarkılar yazmıştır.

Hatta Ekrem, şiirleriyle hırpaladığı Muallim Naci'nin bile bir gazelini tahmis etmiş, “tegazzulden geçemem; tenezzül değildir” başlıklı gazellerindeki bu ifadeyle eski söyleyişe olan bağlılığını itiraf etmiştir.³⁵

³¹ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 25

³² Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 658

³³ Ali Emiri Efendi Eliyle Kopya, Millet Kütüphanesi, Saadetin Nüzhet Ergun tarafından yayınlanmıştır, 1933

³⁴ Nihat Sami Banarlı-Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s. 651

³⁵ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s. 973

Ekrem'in Divan şiiri kültürü ile yetiştiğini ve o doğrultuda şiirler yazdığını daha önce belirtmiştik. Divan şiirinin etkileri ile ilk defa yazdığı **Nağme-i Seher** ve **Yadigâr-ı Şebab** adlı eserlerinde açıkça görülür. Bu şiirleri tamamıyla Divan nazımının özelliklerini taşır.

Ekrem sade söyleyişle Naili ve Fehim'e yaklaşırken muzdarip ruhuyla da Fuzuli'ye yaklaşmaktadır. **Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi** “*şeklen de ruhen de yeni bir terci-bend'dir ve Ekrem burada modern bir Fuzuli'dir.*”³⁶

Recaizade'nin **Şevki Yok** adlı manzumesi ve bazı şarkılarında “Divan edebiyatından kalma tabiat unsurları üzerine bir modern melankoli rengi ve romantik bir ruh eklemiştir.”

Pejmürde ise, şiir ağırlıklı manzum-mensur karışımı bir hikaye görünümündedir. Gazeller, kıt'alar, mezar kitabeleri ve mersiyeleri ile tam bir divan görünümündedir.

Zemzeme I-II-III şiirlerinde ise genellikle eski şiire ait örnekler yer almaktadır. Bunlar arasında Naili'ye, Vecdi'ye, Nedim'e nazire gazeller, şarkılar, murabbalar, muhammesler, tahmisler, tek tük vatani ve hikemi şiirler bulunmaktadır.

Ta'lim-i Edebiyat, “Divan edebiyatının yeni kaideleri ile Fransız edebiyatının bazı yeni kaidelerini birleştiren bir eserdir.”³⁷

Ekrem de yeniliğin en önemli bir temsilcisi ve savunucusu olmasına rağmen eski şiir geleneğinin izleri görülmektedir.

Tanzimat'ın II. kuşak sanatçılarından Muallim Naci, önceki şairlerin aksine bilinçli olarak geleneği ve eski şiiri devam ettiren bir şairdir. Şiirlerinde eski şiirin hemen hemen bütün özellikleri ve zevkleri mevcuttur.

Muallim Naci'nin yeniliğin temsilcisi Ekrem'e kıyasla hem yeni edebiyat hem de eski edebiyat tarzında özgün şiirler yazdığını görüyoruz. Eskilerin deyişiyle Naci'nin tam bir “Üstat şair” olarak nitelenebilecek bir şiir kudreti ve mahareti vardır.

Muallim Naci'nin **Şerare**³⁸ ve **Fürüzan**³⁹ adlı eserleri şekil ve muhteva yönünden tam bir divan şiiri ürünleri sayılmalıdır. “Bunlar Naci'nin gittikçe daha selahiyetle söylediği

³⁶ Vasfi Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 683

³⁷ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 27

³⁸ Muallim Nâcî, Şerâre, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul, 1303 (1885)

³⁹ Muallim Nâcî, Füruzan, Maarif Nezareti Celilesi, İstanbul, 1303 (1885)

Terbi'ler, kıt'alar, rübai, şarkı ve bilhassa gazellerdir. **Yadigar-ı Naci**'de ise naatlar, padişaha övgüler, takrizler, tarihler gibi muhtelif manzumeler bulunmaktadır.

Muallim Naci'nin Terkib-i Bend'i "lisan ve ifadedeki sadelik, düzgünlük, hatta mükemmeliyetle daha ziyade Vasıf'ı, Fazıl'ı ve Sümbülzade Vehbi'yi hatırlatmaktadır."⁴⁰

Hamiyet Yahut Musa Bin Ebulgazan "küçük bir destandır. Estetik görüş ve kuruluş bakımından divan edebiyatının eski manzum destanlarına, mesnevilere bağlıdır. İçinde gazel şeklinde hitaplar ve sözler vardır."⁴¹

Zatünnitakayn, eski mesnevi şekliyle muhtelif vezinlerle yazılmış destan ile tiyarro arasında bir eserdir. Daha çok Veysi'nin Habnâme adlı eserinde bazı değişiklikler yapılarak meydana getirilmiştir.

Muallim Naci ile Ekrem arasında geçen eski edebiyat-yeni edebiyat mücadeleleri Tanzimat'tan Cumhuriyete giden Divan şiiri geleneği yolunda önemli bir aşamadır.

Şinasi'den ziyade Türk edebiyatında devrim yapan Abdülhak Hamit'tir. Hamit kural tanımaz bir şekilde şiir üzerinde değişiklikler yaparak bu yoldaki gücünü ve yeteneğini kanıtlamıştır.

Abdülhak Hamit hayatı boyunca yayımladığı şiirlerinin hiç birine klasik Türk şiirinin nazım şekillerinin isimlerini koymadığı halde onda Fuzuli, Nesimi ve Şeyh Galib'in etkilerini hissetmemek mümkün değildir. Bilhassa "Makber" mersiyesinde Fuzuli'nin Leyla ve Mecnun'u ile Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ından hatıralar duyulur.

Makber'de gerek şekil olarak gerekse muhteva olarak Fuzuli'nin Leyla ve Mecnun'u ile Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk eserinin tasavvufi etkilerini açıkça hissetmek mümkün.⁴² Leyla ve Mecnun ile Hüsn ü Aşk'taki tasavvufi ölüm teması Makber'e aynı şekilde yansımaktadır.

Hamit'te Tanzimat döneminde ürünler vermesine rağmen divan şairi sayılan Akif Paşa ile Divan şiirinin yıldızlarından Şeyh Galib'in tesirleri üslup ve söyleyiş bakımından açıkça göze çarpmaktadır.

⁴⁰ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 27

⁴¹ Vasfı Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 691

⁴² Feyziye Abdullah Tansel, Makber'de Leyla ve Mecnun ile Hüsn ü Aşk Tesirleri, Ülkü Mecmuası, S. 59-60, 1938

Bâlâden Bir Ses tasavvufî ve felsefî düşüncelerle kaleme alınmış olmakla birlikte Ölü, Terkib-i bend şeklinde yazılmış bir mersiyedir. Kahpe Yahut Bir Sefilenin Hasbihali, Victor Hugo'nun Sefiller adlı romanından yola çıkılarak mesnevi tarzında yazılmış bir eserdir.⁴³

Görüldüğü gibi Hamit divan şiiri geleneğine bilinçli olarak tavır almasına rağmen, Divan şiirinden de yararlanmadan edememiştir.

Servet-i Fünun döneminde ise Divan şiiri geleneği bir duraklama ve gerileme dönemine girmiştir. Servet-i Fünun şiirinin en büyük şairlerinden Tefik Fikret sadece şekil bakımından Divan şiirinin müstezat şeklini serbest hale getirmiştir.

Bu doğrultuda **İsmail Safa** ise, “vezine, kaftiyeye ve dilin kaidelerine gösterdiği bağlılıkla o devrin eskilik taraflarına temayül ettiği halde zevk ve anlayışça yeni şiiri tercih etmiş gibidir.”⁴⁴

Servet-i Fünun şairlerinin istisnasız hepsi aruz veznini kullanmışlardır. Bunun yanında yine hemen hepsi Divan şiiri nazım şekillerinin isimlerini kullanmamışlardır. Muhteva yer yer de Avrupai şiirin özelliklerini içerir. Bir başka nokta da Servet-i Fünun şairlerinin dilde aşırıya giderek, dili çıkmaza sokmaları ve dil konusunda onlarda bir saplantı halini alması edebiyat tarihçileri ve eleştirmenlerince devamlı eleştirilmiştir.

“Aruz vezinlerini müzikalitetleri bakımından ilk defa değerlendiren konuşma dinline ait birçok ifade özelliklerini şiire sokan Fikret'tir.”⁴⁵ Cenap Şehabettin'in de Şeyh Vasfî ve Muallim Naci'nin tesiriyle birtakım gazeller söylediği bilinmektedir.

1984 yılında **Gazellerim**⁴⁶ adlı şiir kitabını yayınlayan **Mehmet Celal**, “Muallim Naci'nin başkanlığında yeni nazımın gerçekleşme gayretlerine şiddetle karşı koyarak eski nazım koruyan neslin en kuvvetli şairidir. Aynı zamanda, bu neslin fikirlerini müdafaada ve yeniliğe yapılan hücumlarda da çok aktif bir rol oynadı.”⁴⁷

Servet-i Fünun şairi ve Meşrutiyet sonrası da şiire devam eden **Ali Ekrem Bolayır**'ın **Kaside-i Askeriyye** şiirini babasının **Hürriyet Kasidesi**'ne nazire olarak yazdığını biliyoruz.

⁴³ Vasfî Mahir Kocatürk, Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, s. 673

⁴⁴ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, s. 200

⁴⁵ Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 83

⁴⁶ Mehmed Celal, Gazellerim, Princeton Üniversitesi, New Jersey, 1892

⁴⁷ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, s. 209

Ali Ekrem'in de zaman zaman Divan şiiri nazım şekillerini kullanarak bu geleneği devam ettirdiğini görüyoruz.

Genel olarak Servet-i Fünun şairlerinin aruzu devam ettirmelerinin ve iki divan nazımının şekilleriyle Divan şiiri geleneğini devam ettirdikleri söylenemez.

Servet-i fünün dışında genellikle mizahi türde şiirler yazan Rıza Tevfik Divan şiirine ilgi duymakla birlikte, Divan şiiri nazım şekilleriyle şiirler de yazmıştır. Bu şekillerden en çok kullandığı gazeldir. Son zamanlarda bazı kıt'a ve rubaileri ile Ürdün Kralı Abdullah'a yazılmış iki kaside vardır. Rıza Tevfik bu şekillere aynı zamanda mistik bir ruh ve hava katmıştır.

İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif Ersoy da Divan şiiri geleneğinden yararlanan sanatçılarımızdandır. Mehmet Akif'in, şiirlerinde yalnızca aruz vezni kullandığını biliyoruz. Eski nazım şekillerinden de en çok kullandığı mesnevi nazım şeklidir.

Fecr-i Ati dönemimde eserler veren Ahmet Haşim'in şiirlerinde aruz vezni kullanması dışında eski şiirin izlerini aramak yanlıştır. Fakat Şeyh Galib'in şiirinden estetik olarak yararlandığı muhakkaktır. Ayrıca Haşim'in serbest müstezat şeklinde de şiirler yazdığını belirtmek yerinde olacaktır. Haşim kullandığı hayaller ve renk armonisi bakımından da Sebki-Hindi tarzına yaklaşır.

Ahmet Haşim'in özellikle Şeyh Galib'in şiirinden etkilendiğini belirtmek gerekir. "Şeyh Galib'in kırmızı, mercan, ateşin ve cihansız renkleriyle fırçasını boyamağa başlar. Ahmet Haşim kelimelerini sanki iksir dolu eski bir şark, bir Divan edebiyatı piyalesine batırmış gibidir. Mercan dallara dizdiği kelimelerin ötüşleri daha canlıdır. Bunların tüyleri yakılacağı biraz Şeyh Galib'in "afitab-ı temmuz"undan 'şule-i cihansuz'undan gelir."⁴⁸

Feyzullah Sacit Ülkü, Ahmet Haşim'in Piyale Şiiri ile Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk eseri arasında yakın benzerlikler bulmaktadır. Bu Bağlamda Ahmet Haşim'in Mukaddime şiirinin sonunda yer alan şu iki beyti örnek olarak gösterir:

Ateş doludur tutma yanarsın

Destimde şu gul-gûn piyale⁴⁹

⁴⁸ Şerif Hulusi, Ahmet Haşim, Hayatı Sanatı ve Seçilmiş Şiirleri, Bilgi Yayınevi, Ankara 1967, s.26

⁴⁹ Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri (Piyale/Göl Saatleri/Diğer Şiirleri), Hazırlayanlar: İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1987, s. 85

Feyzullah Sacit Ülkü, Ahmet Haşim'in yukarıdaki şiirine benzer olarak Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan aşağıdaki beyitleri örnek olarak vermektedir.

Eyler gölü lale nuş eder nuş
Sakinin elinden sağar-ı nur
Bir nur idi ki şarab-ı ateş
Giydikleri afitab-ı temmuz
İçtikleri şule-i cihan-suz⁵⁰

Milli Edebiyat döneminde edebiyatımızda **Nayiler**⁵¹ olarak anılan ve Rübab dergisinde toplanan Halit Fahri, Selahattin Enis, Hakkı Tahsin, Orhan Seyfi, Yakup Salih, Safi Necib ve Hasan Said gibi genç şairler, “milli geçmişe bağlanmak amacıyla yola çıkarak geçmişi ve geleneği yaşatma yoluna gittilerse de bu düşüncelerini gerçekleştirmeden dağılıp gitmişlerdir.

Milli Edebiyat döneminde eserler vermiş, Divan şiiri geleneğini yaşatan en güçlü ve kudretli şair şüphesiz ki Yahya Kemal'dir. Yahya Kemal genellikle tarihi temaları işlediği şiirlerini aruz vezniyle yazmıştır. Yahya Kemal hemen hemen Divan nazımının bütün nazım şekillerini kullanmıştır.

Ali Canip Yöntem bir süre aruz vezniyle şiirler yazmışsa da sonradan bundan vazgeçerek, hece veznine yönelmiştir. Mithat Cemal Kuntay Milli Edebiyat döneminde yetişmesine rağmen ömrünün sonuna kadar aruz vezninden ayrılmadı.

Nayiler arasına katılarak aruz vezniyle şiirler yazan Halit Fahri Ozansoy, sonra Milli Edebiyat hareketine katılarak Aruz'a Veda isimli şiirini yayınlarak Nayiler'e ve aruz veznine veda ederek hece vezniyle şiirler yazmaya başlamıştır. Gülistanlar-Harabeler adlı eseri aruz vezni ile yazılmış güzel şiirlerinden oluşur.

Milli Edebiyatçılardan Yusuf Ziya Ortaç da ilk zamanlarında aruz vezniyle şiirler yazmasına rağmen sonradan hece veznine yönelmiştir.

⁵⁰ “Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, Hazırlayanlar: Orhan Okay-Hüseyin Ayan, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s. 245

⁵¹ Sadık Kemal Tural, Yahya Kemal'in Arayışlarının Yol Açtığı Bir Topluluk: Nayiler. *Ölümünün Yirmibesinci Yılında Yahya Kemal Beyathı*, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1983, s. 111-122

Yine Milli Edebiyat şairlerinden olan Enis Behiç Koryürek, “XVII. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Mevlevi şeyhlerinden Trabzonlu Çedikçi Süleyman Çelebi’nin ruhu ile temasa geçen şair, onun verdiği ilhamlar neticesi, Aruz’la eski dille ve tamamıyla tasavvufi mahiyette olan şiirler yazmağa başladı ve bunları Varidat-ı Süleyman-Çedikçi Süleyman Çelebi Ruhundan ilhamlar ismi ile yayımladı. Bu şiirler tamamıyla tasavvufi-dini mahiyette oldukları gibi dil ve üslup bakımından da Divan şiirine yakınlık göstermektedirler.”⁵²

Faruk Nazif Çamlıbel de ilk dönemlerinde aruz vezniyle yazmış sonra hece vezni seçmiş olmasına rağmen hece vezninde aradığını bulamamış tekrar aruz veznine dönmüştür. “Bazen Şark mitolojisine (Şarkın Sultanları, Şehriyara Veda, Giden Sultan) ve bazen Lale Devrine ait (Sakiler, Nedim’in Ruhuna, Sadabat Kadınları...) temalara Faruk Nafiz’in şiirlerinde de rastlanır.”⁵³

Cumhuriyet döneminde de şiir yazmaya devam eden Halil Nihat Boztepe Divan Şiiri kültürü ile yetişmiştir. Aruzu son derece etkili bir biçimde kullanır. “Havayı ve emsali gibi büyük divan şairlerini tanzir ederek zarif, alaylı yeni manzumeler meydana getir”⁵⁴miştir. Şair Cumhuriyet döneminde de meşhur Ağaç Kasidesi’ni yazarak bu yoldaki ününü pekiştirmiştir.

Bir hece şairi olmasına rağmen Ziya Gökalp da meşhur “Turan” manzumesini aruz vezniyle yazmıştır.

Salih Zeki Atay’ın da “aşk kasideleri” ile dolu olan Pınar adlı divan şiiri etkilerini taşıyan bir eseri vardır.

Fuat Köprülü’nün aruz vezni ile yazdığı rubailerinin olduğu bilinmektedir.

Özet olarak söyleyecek olursak, Tanzimat’tan Cumhuriyete kadar gelmiş geçmiş bütün şairler-birkaç istisna dışında-şekil, muhteva ve üslup bakımından Divan şiiri geleneğini büyük inkılâplara ve yeniliklere rağmen devam ettirmişlerdir. Bu şairlerin geleneği devam ettirmekle birlikte şiire yeni motifler kattıkları, yeni içerikler yerleştirdikleri bir gerçektir. Bu da değişen sosyal ve kültürel şartların bir gereğidir. Yani Divan şiiri geleneği şekil, muhteva ve üslupta meydana gelen büyük değişmelere rağmen Tanzimat’tan Cumhuriyete, Cumhuriyetten günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir/ettirmektedir

⁵² Kenan Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, s. 170

⁵³ Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, s. 84

⁵⁴ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, s. 1239

B. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin gelenekle olan ilgisi çok değişik yönlerden açıklanabilir. Cumhuriyet şiirinin tarihi seyri içerisinde Divan şiiri geleneği, bütün batılılaşma ve gelenekle hesaplaşma çabalarına rağmen çok önemli sayılabilecek yenileşmelerle birlikte varlığını günümüze kadar sürdürebilmiştir. Cumhuriyet dönemi şairlerinden Yahya Kemal Beyatlı bunu şöyle ifade eder:

Eslâf kapıldıkça güzelden güzele
Fer vermiş o neşveyle gazelden gazele
Sönmez seher-i haşre kadar ş'ir-i kadîm
Bir meş'aledir devredilir elden ele

Yukarıdaki şiirden de anlaşılacağı üzere **Yahya Kemal** gibi bir şair geleneği yaşatma taraftarı olduğu halde, Cumhuriyetin ilk yıllarında batılılaşmanın bir uzantısı ve gereği olarak geleneğe tümüyle karşı çıkmış, hatta bu konuda o kadar ileri gidilmiştir ki, **Ahmet Hamdi Tanpınar** gibi şiir estetiğinin zirvelerini zorlayan birisi 1930 yılında toplanan **Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi**'nde liselerden Divan Edebiyatının kaldırılmasını gündeme getirdiği için büyük bir tepkiyle karşılaşmıştır.⁵⁵

Daha sonra bu görüş ve düşüncelerinden vazgeçecek olan Tanpınar, Yahya Kemal'le olan dostluğunu ilerlettikten sonra Divan şiiriyle ilgili çok güzel yazılar yazacaktır. Bir yazısında bu konuyla ilgili görüşlerini şöyle dile getirir:

*“Eski şiirin tadı gittikçe beni daha fazla sarıyor. O kadar ki divanlardan ayrı geçirdiğim zamana acıyacağım geliyor. Bir zamanlar ben de onu kâh yaşa kâh etrafımdaki havaya uyararak ihmal etmiştim.”*⁵⁶

⁵⁵ Ömer Faruk Akün, “Ahmet Hamdi Tanpınar”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Mecmuası, C.XII 31 Aralık 1962, İstanbul, 1963, s.9

⁵⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, s.179

Bu ve buna benzer çekişmelere rağmen Yahya Kemal, Divan şiirini Cumhuriyet aydınının gündemine getirmeyi başarabilmiş bu yolda da estetik beğeni ve değeri yüksek “Eski Şiirin Rüzgârıyla” adlı kitabı kaleme alarak bu yoldaki başarısını hem perçinlemiş hem de geleneğin yaşayabileceğini kanıtlamış oldu.

Gerek Tanzimat döneminde, gerekse Cumhuriyet döneminde de aydınların dilinden hiç düşünmeyen Divan Edebiyatı 1945 yılında bir başka edebiyat tarihçisinin saldırısına uğrayacaktır. **Abdülbaki Gölpınarlı**’nın kaleme aldığı **Divan Edebiyatı Beyanındadır**⁵⁷ adlı kitap yine bir batıcı/aydınlanmacı aydın olan *Nurullah Ataç*’ı bile çileden çıkartır ve bu yüzden Ataç, Gölpınarlı’ya ağır hücumlarda bulunur.⁵⁸

Fakat daha sonra gördüğü şiddetli tepkiler nedeniyle Gölpınarlı Divan Edebiyatı ile ilgili görüşlerinden vazgeçtiğini bu konuda biraz aşırı gittiğini, bundan böyle eskisi gibi düşünmediğini şöyle açıklar:

*“Vaktiyle ben bir **Divan Edebiyatı Beyanındadır** yazmıştım; eser epeyce gürültüler koparmıştı; hatta rahmetli **Ataç** bile “Ayıp derler senin bu yaptığına **Abdülbaki, Neşati**’yi biz senden öğrenmedik mi” gibi serzenişlerde bulunmuştu. İtiraf edeyim; gerçekten de ayıptı; yerilirdi, yergilerimin çoğu da hala doğru. Ama öyle yerilmezdi, övülecek yanı hiç mi yoktu? O benim dünümdü; yazılarımda derim ya, dününü bilmeyen, bugününü bilemez, yarınını düşünemez.”*⁵⁹

Yıllar sonra günümüz şairlerinden Hilmi Yavuz, Abdülbaki Gölpınarlı’nın “Divan Edebiyatı Beyanındadır” adlı divan edebiyatının küçük düşürücü ve aşağılayıcı sözlerine karşı, divan edebiyatının estetik yönünü ve güzelliğini savunmak amacıyla aynı isimde bir şiir kaleme alır. Bu edebiyat tartışmasıyla ilgili ve ilginç bir örnek olduğu için örnek olarak veriyoruz:

Divan Edebiyatı Beyanındadır

Kuş sananlar yanıldılar
Bir bakıştır dedi kimi
Belki de bir bakış kuşu
Kimseler bilmiyor hâlâ

⁵⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *Divan Edebiyatı Beyanındadır*, Marmara, İstanbul, 1945, s.166

⁵⁸ Nurullah Ataç, *Sözden Söze*, s.33

⁵⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, “Divan Edebiyatı Müzesi’nin Türkçesi Divan Şiirinden Günümüze Kalanlar” *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı 165. Ocak 1976

Güzelliği yaz iklimi
Çiçek boyunca susuşu
Uçardı azala azala

Kaldı eski gazellerde
Uçarı gözlere talimli
Usulca yaklaşır sevmeye
Kuş dediğin de neresi
Bakışları gül resimli
Bir şura tezkiresi
Yazılır azala azala

Hilmi anladı gizini
Giderdi hep hava üzre
Bakış mülkünce Osmanlı
Issızlığı bir elinde
Öbür elinde divanı
Geçmiş bir gül saatinde
Okunur azala azala

Hilmi Yavuz-Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize/54-55

Sabahattin Eyüboğlu ise, *Şiirin Yapısı*⁶⁰ adlı makalesinde divan şiirinin yapısıyla ilgili şu görüşleri ortaya koyar:

*“Şair her beyitte düşüncesine, daha doğrusu verilmiş bir düşünceyi, ortamlı bir dünya, hayat, insan, aşk dert veya ölüm görüşünü hatta bazen bir hikâyeyi imbiklerden geçirip bir ıtır şişesine boşaltır gibidir. Onun için nice beyitler, bizi bir nefeste sarhoş edecek kadar yoğun şiirle doludur.”*⁶¹

Bu arada görünüşte divan şiiri geleneğine karşı çıkarak ortaya çıkan Garipçiler bile divan şiiri malzemelerinden faydalanmadan geri kalmıyorlardı. Garipçilerin gazeller ve kasideler yazmaları bu görüşümüzü doğrular mahiyettedir.

⁶⁰ Sabahattin Eyüboğlu, *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*, (Söz Sanatları), Cem Yayınevi, İstanbul, 1981, s. 236

⁶¹ Sabahattin Eyüboğlu, *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*, s. 251

Daha önce Beş Hececiler akımına mensup şairler de Divan Şiiri geleneğine karşı çıkmalarına rağmen, Divan şiirinden faydalanma yoluyla çok güzel eserler vermişlerdir.

Bütün bu tartışmalar arasında şiire klasik tarzda gazeller yazarak başlayan Asaf Halet Çelebi sonradan tasavvufтан yararlanarak çok orijinal şiirler ortaya koymuştur. Çelebi'nin şiirlerinde geniş bir tasavvuf kültürü, İslami mitoloji ve Divan Şiiri kültürü hissedilir.⁶² “Asaf Halet, Ahmet Haşim kanalıyla Şeyh Galib’e, dolayısıyla divan şiirine bağlanan ve oradan Behçet Necatigil’e uzanan, teşbihe ve söz sanatlarına karşı oluşuyla Garip’le bağlantılı, öte yandan “soyut” niteliğiyle ikinci Yeniye belli ölçüde kaynaklık eden önemli bir şiir anlayışı ortaya koymuştur.”⁶³

Cumhuriyetten sonra renkli ve maceralı tartışmalara sahne olan Türk şiir geleneği İkinci Yeni ile yepyeni bir boyut kazanır. İkinci Yeni'nin bazı özelliklerinden yola çıkarak, Divan Şiiri ile İkinci Yeni şiiri arasında yakınlıklar kuranlar olmuştur. Bir yazar İkinci Yeni'yi kastederek, “*Şiirimizin sinsî bir Divan şiiri muhipliğine yaklaştığı şu günler...*”⁶⁴ gibi yaklaşımlarda bulunur. Bir başka yazar ise İkinci Yeni şiirinin Divan şiirine benzetilme nedenini şuna bağlar: “*Yazanlardan başka kimsenin bu şiirle ilgilenmemesi, biçimci, kapalı, kaçak bir şiir olmasıdır. Halka inmemesidir.*”⁶⁵

Asım Bezirci ise İkinci Yeni şiiri ile Divan Şiiri arasındaki benzerlikleri şöyle sıralar:

- Divan şiiri gibi İkinci Yeni de halka, onun hayatına sırt çevirmiştir.
- Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de toplumsal gerçeklere, sınıfsal çelişkilere, siyasal olaylara uzak durmuştur.
- Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de mutsuz çoğunluğu değil mutlu azınlığa seslenmiştir.
- Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de konuşma dilinden ayrılmıştır.
- Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de içerikçi, anlayışa devrimci bir eğilim taşımamıştır.
- Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de akıl ve düşünceden çok imge ve duyguya yaslanmıştır.
- Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de soyutlanmaya önem vermiştir.

⁶² Asaf Halet Çelebi, Om Mani Padme Hum. Adam Yayınları, İstanbul, 1983

⁶³ Beşir Ayvazoğlu, İslam Estetiği ve insan, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, s. 332

⁶⁴ Onat Kutlar, *Yeni Bir Divan Şiiri mi?*, A Dergisi, Şubat 1959

⁶⁵ Günel Altıntaş, Soyut Dergisi, *Nazım'ın Şiirine Dönmemek Gericiliktir*, Haziran, 1966

-Divan Şiiri gibi İkinci Yeni de halkça anlaşılması çok zordur.

Asım Bezirci daha sonra Divan Şiiri ile İkinci Yeni şiirinin ayrıldıkları noktaları bir bir söyler. Gerçi Bezirci, her iki şiir arasındaki uzaklıkların yakınlıklardan daha çok olduğunu söyler ama bu yaptığı değerlendirmeler de son derece yüzeyseldir.⁶⁶

Bezirci Divan Şiiri ile İkinci Yeni şiirinin ortak yönleriyle ilgili tartışmaları bir zamanlar geleneğin amansız düşmanı olanlar başlattı diyerek Turgut Uyar'ı "Divan" adlı eserinden dolayı suçlar.⁶⁷

İkinci Yeni şairlerinden Cemal Süreya ise kendileriyle Divan Şiiri arasında ilgi kurulmasını reddederek şöyle bir değerlendirmede bulunur: "Orhan Veli'yle birlikte eskiyle olan gelenek bağı kopmuştur" gerçi Garipçilerin "çattıkları, çalıştıkları bir gelenek vardı." Ama "asıl kopuş bizim kuşakla bağlanmıştır. Bizim kuşakla şair eski şiir geleneğinden bütün bütün sıyrılmakla kalmamış"tır.⁶⁸ Gelenekten tamamen koptuğunu iddia eden bir şairin Divan Şiirine ait bazı söz oyunları ile niçin "gazel"⁶⁹ yazma gereksinimi duyduğunu açıklamak oldukça zordur.

Kemal Tahir, İkinci Yeni şairlerinden Turgut Uyar'ın Divan adlı eseri için şu değerlendirmede bulunur: "*Ben, Turgut Uyar'ın Divan adlı büyük kitabını işte bu epeyce geç kalmış dönüşün çok önemli belirtilerinden biri sayarak selamlıyorum.*"⁷⁰ Kemal Tahir'in bu "şanlı tarihimize, Divan şiirine dönüş" gibi değerlendirmelerini Turgut Uyar biraz da sanat çevrelerinin ağır baskı ve suçlamaları sonunda reddeder.⁷¹

İkinci yeni şiiri üzerine Divan Şiiriyle yakınlıklar kurulmasından sonra ilericilik-gericilik tartışmaları yapılırken İlhan Berk Aşıkâne kitabı ve bu kitabındaki gazelleriyle tartışmaya yeni bir boyut getirdi. İlhan Berk bu kitabıyla ölmekte olan bir geleneği diriltmekle suçlanır.⁷²

⁶⁶ Asım Bezirci, İkinci Yeni Olayı, Tel Yayınları, İstanbul, 1974 s. 27

⁶⁷ Asım Bezirci, İkinci Yeni Olayı, s. 164

⁶⁸ Cemal Süreya, Papirüs, Şubat, 1969

⁶⁹ Cemal Süreya, Sevda Sözleri, Can Yayınları, İstanbul, 1984, s.48

⁷⁰ Kemal Tahir, Tarih ve Şiirimiz, Yeni Edebiyat, Mayıs 1970

⁷¹ Turgut Uyar, Cumhuriyet, 31.08.1970

⁷² Asım Bezirci, İkinci yeni Olayı, s. 171

İkinci Yeni'ye devamlı karşı çıkan ve ona karşı kesin bir tavır alan Atilla İlhan ise bu arada Divan Şiirine ait şekil ve muhteva malzemelerini kullanarak güzel şiirler koyar ortaya.

Bu aşamadan sonra artık Divan Şiiri ve gelenek üzerine yeni değerlendirmeler yapılacak ve her şey yeni baştan gözden geçirilecektir. Cumhuriyet şiiri ise her bakımdan yepyeni boyutlar kazanır.

Bu arada Divan Şiiri geleneğinden yararlanan ve bu konuda başarısını kesin olarak kanıtlamış tartışmasız tek isim ise Behçet Necatigil'dir. Behçet Necatigil'le yakın ilişkisi olan **Hilmi Yavuz** da Necatigil'in izinden giderek ortaya güzel şiir örnekleri koyacaktır.

Fakat bütün bunlar güzel örneklere rağmen ilerencilik-gericilik gelenekçilik-yenilikçilik tartışmaları durulmaz. Bu konuda **Fahri Onger** gelenekten yararlanan ve yararlanmak isteyen şairleri, *“Divan Şiirine dönüş, ileriye gidemeyenlerin, ileri bir atılım yapamayacak güçte olanların sanatlarını kurtarmak için buldukları bir selamet yoludur, tıpkı taarruz gücünü yitiren bir ordunun geri mevzilere çekilmeye mecbur olması gibi”*⁷³ diyerek bu yolda şiir yazarları eleştirir.

Divan şiirinden yüksek derecede yararlanan **Behçet Necatigil** ise Fahri Onger'in görüşlerini çürütürcesine Divan şiirinden yararlanma nedenlerini şöyle açıklar: *“Şiir ne yana yönelirse yönelsin, geçmişten tam kopamaz. Eski motif ve imgeleri de değerlendirmek, onlarla da beslenmek zorundadır. Kendimize, yani eski yüzümüze gözgü (ayna) olmamız, kendimize özgü olmamızı kolaylaştıracaktır.”*⁷⁴

Başka bir edebiyat eleştirmeni **Konur Ertop** ise Divan Şiiri geleneğinden yararlanma yolları hakkında şunları söyler: *“Bir tek divanı baştan sona okumadan, o çağdaki insanımızı tanımadan, kuşatan şartları öğrenmeden yapılan işler fanteziden öteye geçemez... Gelenekten alınacak öğeler sadece çarpıcı bir yenilik bulmak için devşirilmiş yönler olmamalıdır. Bizde belli belirsiz yaşayan, bilincine varamadığımız bir sanat adamı gelir dikkatimizi çekiverir.”*⁷⁵

Gelenekten terminoloji itibarıyla en üst derecede yararlanan şairlerimizden **Sezai Karakoç**, *“Geleneğe bakış, her şeyden önce geçmiş zaman eserlerini sevmek, onlardan sevk almayı bilmek, geçmiş sanatları ve şairleri daha yakından tanımaya çalışmak, adeta onlarla birlikte olmak, onlarla gün geçirmek, zihinde ve hayalde olsun, onların eserlerini vermelerini*

⁷³ Fahri Onger, Cumhuriyet-Sanat Edebiyatı Eki-Ekim 1970

⁷⁴ Behçet Necatigil, Bile/Yazdı, Cem Yayınları, İstanbul, 1983, s. 95

⁷⁵ Konur Ertop, Cumhuriyet, Sanat Edebiyatı Eki, Ekim 1970

izlemek, buna tanık olmak ve bu izleyiş ve tanıklıktan sonsuz bir mutluluk duymak demektir”⁷⁶ anlayışından hareketle şiirimize çok özgün şiirler kazandırmıştır. Karakoç’un gelenele çağdaşlık hakkında şöyle bir ilgi kurduğunu görüyoruz: “Şair, gelenektedir ki, başka bir “zaman” da yaşar. Geçmiş şairler onunla çağdaş o, geçmiş şairlerle çağdaş olmuştur. Onlarla diyalog kurmuştur. Bir alışveriş başlamıştır.”⁷⁷

Yine Karakoç, modernleşme ve yenleşme uğruna eski şiirin ihmal edilmesine karşıdır. “Aslında yeni olmak, eskilerin sırrını bulmaktır. Çünkü: o eski bir nevi ölmezlik kazanmıştır. Şair de zaten o ölmezlik sırrının peşindedir.”⁷⁸ diyerek yeni şiirin, eski şiirin insanlık için süreklilik arz eden yönlerinden faydalanarak mükemmelliğe ulaşacağını ifade eder.

Mehmet Çınarlı ise gelenek hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirir: “Gelenek bir şekilden, bir görünüşten mi ibarettir? Şüphesiz ki hayır! Gelenek, şekilden ziyade ruhta ve edadadır. Geleneğe uygun şiirleri, ancak geçmiş şairlerimizi iyice okuyup hazmetmiş, onları sevmiş ve benimsemiş özellikle benimsemiş şairler yazılabilir.”⁷⁹ Mehmet Çınarlı bu görüşleriyle Divan şiirinden yararlanmanın geleneğe dönmek değil, onu zamanın şartlarına göre uyarlamak olduğu kanaatinde.

İngiliz Edebiyatı’nın gelenekçi şair ve yazarlarından **Thomas Stearns Eliot** ise **Edebiyat Üzerine Düşünceler**⁸⁰ adlı eserinde gelenek üzerinde uzun uzadıya durur. Bizde Eliot’un gelenek anlayışıyla Sezai Karakoç ve Hilmi Yavuz’un gelenek anlayışı aşağı yukarı paralellik arz eder.

Eliot; geleneğin bir taklitçi değil, bir tarih şuuruyla ele alınması gerektiğini şöyle ifade eder: “O, hiçbir gayret sarfetmeksizin edinilecek bir miras değildir. Geleneğe sahip olmak için önce ‘tarih şuuru’ geliştirmeye ihtiyaç vardır... Tarih şuuru, sadece geçmişin geçmişliğini bilmek değil, fakat onun ‘hal’de var olduğunu anlamak demektir.”⁸¹ Eliot’a göre, sanatçı gelenek konusunda son derece şuurla davranmak zorundadır. Ayrıca hiçbir eser sadece geleneğe uygun olduğu için bir değer taşımaz.

⁷⁶ Sezai Karakoç, Edebiyat Yazıları I, Diriliş Yayınları, İstanbul 1982, s.99

⁷⁷ Sezai Karakoç, Edebiyat Yazıları I, s. 95

⁷⁸ Sezai Karakoç, Edebiyat Yazıları I, s. 97

⁷⁹ Mehmet Çınarlı, Söylemek yaraşır, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1978, s. 97

⁸⁰ Thomas Stearns Eliot, Edebiyat Üzerine Düşünceler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983

⁸¹ Thomas Stearns Eliot, Edebiyat Üzerine Düşünceler, s.20

Thomas Sterarns. Eliot ile bizim gelenekçi şairlerimiz, gelenek konusunda aşağı yukarı aynı düşünceyi paylaşırlar. Bu ortak düşünceyi şöyle sıralayabiliriz:

1- Gelenek kesinlikle eskileri körü körüne taklit değildir olmamalıdır.
2- Gelenek kavramı ‘tarihi şuur’la birlikte düşünülmelidir. Gelenekten kopuk bir sanatçı gelecek vaat etmez.

3- Gelenek, sanata eskiyi koruma özelliği değil, yeni bir çehre ve ruh kazandıran unsurlardandır.

Bu görüşleri doğrulayan Bahri Savcu da şunları söyler: “*Yeni tahakkuk ettirmek ihtirası ile dahi çırpınsa, bir sanat mükemmele varabilmek için bu manada bir anane kurmağa mecburdur.*”⁸² der.

Bu gün için sanatçılarımızın Divan Şiiri hakkındaki görüşlerini ve tavırlarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Bir kısım sanatçılarımız geleneği olduğu gibi benimseyip körü körüne bağlıdırlar. Bu nedenle eserlerinde taklitten öte giden yeni bir şeye rastlamak zordur.
- 2- Bir kısım sanatçılarımız da geleneğe tümüyle karşı çıkarak onunla ilgilenmenin bir gericilik olduğu kanaatinde dirler. Bu yüzden gelenekten yararlanmayı ilericilik-gericilik tartışmasına çekenler bile vardı.
- 3- Gelenekten yararlanma işini tarihi şuurla birlikte düşünerek, herhangi bir taklitçiliğe düşmeden geleneksel malzeme ve yeni şiir anlayışını birleştirerek özgün şiirler ortaya koyan sanatçılar. Esas üzerinde yorum yapılması gereken sanatçılar bunlardır.

Bir zamanlar Atilla İlhan bile Abdülhak Gölpinarlı’nın Divan Şiiri hakkındaki olumsuz eleştirilerinin etkisiyle olsa gerek, bu şiire olumsuz olarak yaklaşmıştır. Babasına ithaf ettiği bir şiirde de bunu açıkça dile getirmiştir. Daha sonra yazmış olduğu geleneksel şiirlerle bir kıyaslama olması bakımından örnek olarak veriyoruz

⁸² Bahri Savcu, “Sanatta Anane”, Aramak, Eylül 1939, s.8

TARZ-I KADİM

olmuyor neyleyim
olmuyor velinimetim efendim
olmuyor yirminci asırda
tarz-ı kadim üzre gazeller söylemek
beşiktaş'a yakın hanesi yerle yeksan oldu nedim'in
bir yahya kemal kaldı hal-ü hazırda
ayıptır efendim iç bade güzel sev demek
var ise akl-ü şuurun
ayıptır bu zamanda yar deyip yar işitmek
kıvılcımlar kaymalı
insanlarım dedikçe şair kaleminden
zaten ömrümüz rüzgarlı sular gibi dalgalı
kimseler bağışlamaz medar-ı maişet derdinden
kim olur kim dinler siham-ı kazayı?
yalnız alıp verilür bir selam kalmıştır
nabi efendi'den

sen benim velinimetim efendim
ben senin hayr-ül-halef
sen vakt-i zamanında
uyan derdin uyan ey mest-i habinaz
uyan artık uyan artık
bense uyandım hâb-ı gafletten
uyan derim uyan ey esirler dünyası

Atilla İlhan-Sisler Bulvarı/91

Divan Şiirine karşı çıkan sanatçıların buluştukları ortak noktaları şöyle sıralayabiliriz:

1-Divan şiirinin kaynağı Arap ve Fars edebiyatlarına dayalı ümmet edebiyatı olduğu için, onu milli kültürün bir parçası saymak mümkün değildir. Çünkü kaynağı yerli değil, yabancıdır.

2-“Osmanlı sınıf düzeniyle birlikte ideoloji düzeni de Cumhuriyet’in kuruluşuyla tarihe karışmıştır. Bundan ötürü Divan Şiirine dönmek yahut diriltmek düşünülemez.”⁸³ Hâlbuki bunları söyleyebilen bir edebiyat eleştirmeni Divan Şiirine dönmek isteyen veya onları diriltmek isteyen sanatçıların isimlerini somut olarak vermemektedir.

3-“Divan Şiiri, öz bakımından yapay, durağan, gerçek yaşamdan uzak bir şiirdir. Ne doğası doğa, ne aşkı inandırıcı bir aşk, ne de insanı etiyle kanıyla somut bir insandır.”⁸⁴

4-“Bileşimlerinde, amaçlarında hep Osmanlı yöneticilerinin istekleri gözüktür. Hiçbir bakımdan halkla ilgilenmez, hatta düşmanca bakar ona.”⁸⁵

Divan Şiirine devamlı olumsuz bakan bazı şairlerimizin de Divan Şiirinden yararlanmadan yapamadıklarını görüyoruz. Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rıfat gibi Garip akımına mensup ve geleneği şiddetle reddeden şairler bile gelenekle bağlarını bir anda koparıp atamamışlardır. Oktay Rıfat ve Orhan Veli’nin klasik tarzdaki şiirleriyle Melih Cevdet Anday’ın şu sözleri bunu kanıtlar mahiyettedir: “*Radyoda yaptığım dilimiz ile ilgili konuşmalarda, istemeye istemeye yerdim Divan Şiirini..*”⁸⁶

Geleneğe bilinçsizce yapılan karşı çıkışları onaylamayan Hilmi Yavuz, Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemi arasındaki kopukluğu ve tarihsel ilgiyi şöyle açıklar: “*Osmanlıyı olumsuzlayan bir tarih, onun şiirini de olumsuzlayacaktır kuşkusuz.*”⁸⁷

Hilmi Yavuz, Abdülbaki Gölpınarlı’nın “Divan Edebiyatı Beyanındadır” adlı kitabındaki olumsuz tavrına yine aynı isimli şiiriyle güzel bir cevap vermişti. Hilmi Yavuz’dan önce Behçet Necatigil ise “Yün” ve “Divan” isimli şiirleriyle Divan şiiriyle ilgili görüşlerini dile getirmişti. Örnek olarak bu iki şiirimizi alıntılıyoruz:

DİVAN

Ne fena yazmışlar bir denizi uzun
Evet ama bir de bizden geçmeli

⁸³ Asım Bezirci, İkinci Yeni Olayı, s.168

⁸⁴ Edip Cansever, Hürriyet Gösteri, S.79

⁸⁵ Ömer Faruk Toprak, Yeni Ufuklar, Ekim 1975, s.33

⁸⁶ Melih Cevdet Anday, Cumhuriyet, 14 Kasım 1975, s. 2

⁸⁷ Hilmi Yavuz, Yazın Üzerine, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987, s. 84

Yoksa hala çeken nedir bilinmez
İnce bellere doğru devrilen trenleri
Aşkın bir yolu vardır değişir dağlar
Ozanlar o yoldan yürümeli elleyin
Düşen ayaklarına yere burduğu vardır
Ozanlar o içkiden içmeli güzelleyin

Yürekler çözüdür konak yerlerinde
Başlar yangın alevleri ansızın
Yeni güller açar aynı külden
Köpükleri değişmez denizin

Korkmuş da bunlardan fena uçklamışsa
Biri çok önceleri görmüş de bizi uzun
Şimdi o kapılara pek erken yetişenler
Bu uçanlar ne kuşları yazın

Behçet Necatigil-Bütün Şiirleri II/158-159

YÜN

Tutar bir ah âhuyu yâhûlarda
Kim atar kemendi kalkar divandan
Bir çağ günümüze.

Aynalarda çok şey görülürdür
Yokken söylenmiş, olmadan görülmüşse
Gitmiş hepsi cümle/ten.
Düşe kalka hasta-i gam
O hangi yollardan gelir yânımıza.

Her ayrılışta en az hüznü vardır
Ellerinde bir şairin
Parlar bu ne zamandır
Karışmış yünümüze.

Behçet Necatigil-Bütün Şiirleri II/302-303

Divan şiirine yöneltlen eleştirilerin en çoğu “klişeleşmiş teşbih ve mazmunlar” noktasında toplanmaktadır. Divan Şiiri geleneğinden daha çok muhteva olarak yararlanan Murathan Mungan bu konuda şunları söylemektedir: “Yalnız ne var ki Divan Edebiyatını ve onun geleneğini bu açıdan eleştirenler günümüzde devrimi ‘şafak’la, barışı ‘güvercin’le, tutsaklığı ‘zincir’le anlattıkları zaman aynı sığığa, aynı basmakalıpçılığa düşmüş olmuyorlar mı? Bu yapılan da bir anlamda Divan Şiirini tersinden yazmak demek değil mi?.. Gül ile Bülbül edebiyatı hanidir Gül ile Güvercin edebiyatı olmadı mı?”⁸⁸

Divan Şiirinin soyutluğu konusunda gelen tenkitlere ise Behçet Necatigil şu cevabı veriyor: “Deniyor ki Divan Şiiri çok soyut bir şiir. E, bunlar da bizim gibi ömrü yaşadılar. Bir hayatın eksiklerinin farkına vardılar. Hayatın üstünde bir hayal dünyası için çalıştılar hep. Bunun sebepleri nelerdir? Yani sadece hayat nasıl olsa geçicidir, kalacak olan hayal mahsulü de olsa bir söz sanatıdır, buna mı aldandılar, bel bağladılar da hiç hayatın acı gerçeklerini, bugünkü anlamıyla realizmini vermediler bize? Yani sanatın bir yanını galiba onlar çok daha iyi keşfettiler. Şimdi bakın, insan günler geçerken bir sürü olaylarla karşılaşılıyor... Divan şairlerinin o bugün hiç de alçak gönüllü diye lehlerine bir not gibi kaydedemeyeceğimiz sanatlarına güvenleri boşuna olmasa gerek. Ben onlara hak veriyorum.”⁸⁹

Divan Şiirini bugün de olumluyanlar ve olumsuzlayanlar vardır. Fakat bugünlerde olumsuz olarak düşünen bazı şairlerin görüşlerinden vazgeçerek Divan Şiirine ilgi göstermeye başladıkları gözlenmektedir.

Bugün Divan şiirinden muhteva, şekil ve hem muhteva hem de şekil olarak yararlanabileceği gibi ayrıca dil, anlatıp üslup imkânlarında da yararlanılabilir. Günümüz şiirinde bu doğrultuda yararlanmalar olduğunu görüyoruz. Şimdi dünümüz şairlerinden Divan Şiiri geleneğinden sistemli bir şekilde yararlanan üst düzey sanatçılardan bahsedelim.

Bu şairleri geleneğin bir parçası olan aruzu kullanıp kullanmamalarına göre iki ayrı bölümde ele almak mümkündür. Şüphesiz ki bunlar çok değişik biçimlerde de ele alınabilir. Biz burada bu yolu tercih ettik.

⁸⁸ Murathan Mungan, “*Bir Dil Gurbeti*”, Milliyet sanat (Ayın Dosyası-Divan Edebiyatı) İstanbul, 1982

⁸⁹ Behçet Necatigil, *Bütün Eserleri VI, Düzyazılar II (Konuşmalar/Konferanslar)*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1983, s. 511

A- Aruzla Yazan Şairler

1. **Yahya Kemal Beyatlı:** “Ok” şiiri hariç bütün şiirlerini aruz vezniyle yazan şairimiz, Divan şiirinin estetiklerinden yararlanarak yeni bir şiir birleşimine gitmiştir. Yahya Kemal’de göze çarpan en büyük Divan Şiiri hususiyeti dildir. Öyle ki Yahya Kemal, şiirinin anlattığı dönemin dilini kullanmıştır. Yahya Kemal aruzu bir Türk vezni haline getirerek aruzla unutulmayacak şiirler kaleme almıştır.

Aruz ve dil özelliklerinin yanında Yahya Kemal nazım şekillerini de rahatlıkla kullanmıştır. Onun eserlerinde klasik nazım şekillerinin hemen hepsi göze çarpar. Yahya Kemal’i Cumhuriyet şiiri içinde daha çok rubaileri, gazelleri ve şarkıları ile tanıyoruz. Yahya Kemal şiirlerini yazarken modern motif ve unsurları klasik şiirler birleştirmesini bilmiş ve bu yolda ilk çığır açıcı şair olmuştur. Yahya Kemal’in Divan Şiiri etkisiyle yazdığı kitapları şunlardır:

- a) **Eski Şiirin Rüzgârıyla:** Tamamen klasik nazım şekilleriyle yazılmış bir eserdir.
- b) **Kendi Gök Kubbemiz:** Klasik nazım şekillerinden genellikle mesnevinin kullanıldığı bu eserde daha çok divan şiiri motif ve unsurlarından yararlanılmıştır.
- c) **Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş:** Hayyam’ın rubailerini Türkçeye çeviren şair onun etkisinde kalarak da rubailer yazmıştır.

2. **Faruk Nafiz Çamlıbel:** Daha çok Beş Hececiler arasında anılan şair ayrıca Divan Şiiri geleneğinden de azamî derecede yararlanmıştır. Şair gelenekten yararlanma işini şekil, muhteva ve aruzla birlikte yürütmüştür.

Yahya Kemal’den sonra aruzun hakkını tam anlamıyla veren şair **Faruk Nafiz Çamlıbel**’dir. **Han Duvarları** ile **Heyecan ve Sükûn** adlı eserinde divan şiirine ait her türlü hususiyete rastlamak mümkündür.

3. **Talat Sait Halman:** Divan şiirinin hem şekil hem de muhteva gibi özelliklerinden hareketle değişik ve modern şiirler yazan şairlerimizdendir.

Aruz üstün bir başarıyla kullanan şairimiz Divan şiirinin dil ve motiflerinden yararlanarak çok ilginç bir üslup ortaya koymuştur. Divan şiirinin rubai, kıt’a gibi şekillerini kullanan şair daha çok bir tuyug şairi olarak bilinir. Öyle ki, onu Cumhuriyet döneminin tuyug üstadı olarak da kabul etmek mümkündür. Şair Türkçenin kıvrak üslubuyla cinas, iştikak ve

buna benzer sanatlar yapmaya büyük bir özen gösterir. Bunların yanı sıra Halman'ın bazı kitaplarının müstakil dize ve mısralarından oluşturduğunu görüyoruz. Bu ise gelenekte olan azade mısra ve müfret yazma geleneğinin bir parçasıdır.

- 4. Mehmet Çınarlı:** Gelenekten daha çok aruz ve şekil yönüyle yararlandığı görülür. En çok denemiş olduğu tarz ise gazel nazım şeklidir.

Çınarlı'nın bir şiirde bile değişik aruz kalıplarını kullanması dikkat çekici bir husustur. Çınarlı aruzu günümüz Türkçesine uyarlayarak güzel örnekler vermiş şairlerimizdendir.

Yalnız Çınarlı'da şekil özelliklerini kullanma dışında Divan şiirinin muhtevâsından yararlanma gibi bir özelliğe rastlayamıyoruz. Bu nedenle Çınarlı'nın şiiri zaman zaman kuru bir lirizme bürünür.

- 5. Arif Nihat Asya:** Divan şiiriyle son derece içli-dışlı olan şairlerimiz aşağı yukarı gerek şekil gerekse muhteva bakımından Divan şiirinin her türlü imkânlarından yararlanmıştırlar.

Yalnız Asya'nın şiiri bazen sıkıcı bir hamaset içinde boğulur. Aruzu çok güzel kullanan şairimiz özellikle ebcedle tarih düşme konusunda oldukça ustadır. Şairimizin Divançe-i Arif adlı eseri bulunmaktadır. Bu eserinde Divan şiirine ait özelliklerden çokça yararlanan şairimiz bütün öbür eserlerinde de bu özelliklerden yararlanmıştırlar. Ayrıca Asya'nın Rubaiyyat-ı Arif adlı iki ciltlik rubailerini içeren özel isimli rubailerden bir eseri vardır.

- 6. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu:** Şiirlerinin büyük bir çoğunlunu aruzla yazan Hacıtahiroğlu, aruzu en iyi kullanan günümüz şairlerinden biridir. Divan şiiri şekil ve muhteva özelliklerinden iyi derecede yararlanan şairimiz daha çok günümüz Türkçesini kullanmayı tercih etmektedir. Şiirlerinin konusunu ise daha çok sosyal konuları içerir. Günümüz şiirinde aruzu kullanma ustalığıyla tanınan şairimizin Sessiz Gürültü adlı bir şiir kitabı vardır. Ayrıca Hacıtahiroğlu, Mevalana'nın Mesnevi'sini manzum olarak günümüze uyarlamıştırlar.

- 7. Cahit Öney:** Musiki ile aruzu bir araya getiren bir şairdir. Aruz ve musiki şiirlerinin olmazsa olmazıdır. Bu bağlamda zaten eserlerinden biri Aruzun Söylettikleri adını taşır. Bu esrin tamamı aruzla yazılmış şiirlerden oluşur. Eserde klasik şiir geleneği doğrultusunda yazılmış gazeller, rubailer, hicviyeler, mizahi manzumeler mevcuttur. Aruz ile musiki arasındaki ahengi en somut bir biçimde onun şiirlerinde buluruz.

3. Hece İle Yazan Şairler

1-Behçet Necatigil: Divan şiirini daha çok motif ve mazmunlarından yararlanan Necatigil Cumhuriyet şiirinin de en önemli şairlerinden biridir. Divan şiirine has bütün edebi sanatları Necatigil'in şiirinde bulmak mümkündür. Özellikle cinas, tevriye, sihr-i helal ve istihdam sanatlarını kullanmada son derece ustadır.

Divan şiiri ve modern şiirin gizliliklerini bünyesinde taşıyan Necatigil'in şiiri kendini kolay kolay ele vermez. Bu bakımından Necatigil'in şiirini anlamak oldukça zordur. Necatigil şiirdeki bu kapalılığı ile Divan şiirine yaklaştığı gibi İkinci Yeni şiirine de yaklaşır.

Bu konuda Divançe adlı eseriyle bilinen Necatigil şiirlerinde bir kelimeye birden çok anlam yüklemeye özen göstermiştir. Onu daha çok Divan şiirinin disiplininden istifade eden bir şair olarak anabiliriz.

2-Asaf Halet Çelebi: Klasik tarzda da şiirler yazan şairimiz daha çok Divan şiirine ait motif ve mitolojiden yararlanan bir şair olarak bilinir. Bu mitolojinin çoğunluğunu tasavvufa ait unsurlar oluşturur.

Çelebi'nin şiirini anlamak için Divan şiiri ve tasavvuf kültürünü iyi bilmek gerekir. Şairin şiirleri ölümünden sonra Om Mani Padme Hum adlı eserde toplanmıştır.

3-Sezai Karakoç: Klasik şiirin her türlü özelliğini en üst düzeyde şiirinde kullanan şair daha çok bu şiire ait özellikleri çağdaş bir söyleyişle okuyucunun önüne sermektedir.

Karakoç'un geleneğe ait malzemeyi kullanarak şiire yepyeni bir boyut ve üslup getirdiği görülür. Serbest tarzda şiirler yazan Karakoç özellikle klasik şiire ait motif ve mazmunları günümüze uyarlamakta oldukça mahirdir. Şairin mazmun ve motifleri ilginç bir biçimde uyarlamasının yanında klasik şiirin nazım şekillerini de kullandığı görülür.

4-Turgut Uyar: Divan adlı eserinde özellikle klasik şiire ait nazım şekli özelliklerinden yararlandığı görülür. Şiirlerinde Divan şiiri gibi kapalılık bulunan Turgut Uyar'ın muhteva bakımından şiirinde klasik şiire ait bir özelliğe rastlanmaz. O sadece geleneğe ait malzemedan yararlanmıştır.

5-Attila İlhan: Toplumsal içerikli şiirler yazan Attila İlhan özellikle divan şiiri nazım şekillerinden yararlanma yolunu tercih etmiştir. Divan şiirindeki kapalılık özelliğinden de yararlanan şair, az da olsa muhtevadan da yararlanmayı bilhassa klasik şiire ait kelime ve

cümleleri kullanmaya özen gösterir. Bunun yanında yazmış olduğu bütün kitapların başında veya içlerinde divan şairlerinden takdim/epigraf niteliğinde bir beyit bulundurmaya ihmal etmez.

6-Hilmi Yavuz: Diğer şairlere oranla daha çok bilinçli olarak gelenekten yararlanan şairlerdendir. Divan şiirine ait hem şekil hem de muhteva özelliklerini kullanan şair özellikle muhteva olarak tasavvufu kullanmaya büyük bir ilgi ve özen gösterir. Gizemli Şiirler adlı kitabında büyük ölçüde tasavvuftan yararlandığını söylemektedir.

Bütün bu andığımız şairlerin yanında Divan şiiri geleneğinden yararlanan şairler arasında Beşir Ayvazoğlu, Mustafa Miyasoğlu, Osman Asrı, Murathan Mungan, Akif İnan, Atilla Maraş, Ahmet Necdet, Enis Batur, Seyhan Erözçelik, Metin Altıok, Orhan Alkaya gibi şairleri de sayabiliriz.

BİRİNCİ BÖLÜM

I-DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİYLE İLGİLİ ORTAK ESERLER

A- ARUZLA YAZILAN DİVANLAR VE DİVANÇELER

1-Cumhuriyet Döneminde Aruzla Yazılan Divanlar: Cumhuriyet döneminde yazılıp da bizim tespit edebildiğimiz divanların bazılarını şekil ve muhteva özellikleri bakımından kısaca değerlendirmek istiyoruz. Bu divanların sırasıyla şöylece sıralayıp değerlendirebiliriz.

a) **Divan-i Hulusî-i Daredevî-Osman Hulusi Ateş:** Bu eser sanki Osmanlı döneminde yazılmış gibi tam bir klasik tarzda tertip edilmiş divan özelliklerine sahiptir. Divanda bütün şiirler aruzla yazılmıştır. Esere Divan Şiiri muhtevası hakim olmasına rağmen, şiirler yer yer didaktizme bürünür. Yine bu eserde eski şairlerin kendilerine has üsluplara az da olsa rastlanır. Bunu intihal örneği olarak değerlendirmek kanaatimizce yanlış olur. Zira Divan şiirinin klişeleşmiş mazmunları şairden şaire intikal ederek günümüze kadar ulaşmıştır. Osman Hulusi Ateş'in eski şiirimize ait pek çok şiirimizi ezbere bildiği bilinmektedir. Bu olayı da olsa olsa bir hafıza karışıklığı olarak değerlendirebiliriz. Divan'ın bölümlerini ve sayfa numaralarını şöylece sıralayabiliriz:

1-229 Gazel, musammat, muhammes, murabba ve müstezatlar

230-250 Ebyât

251-276 Rubaiyyât

277-309 Müfredât

310'dan sonra ise münferidat bölümü vardır.

b) **Şeyda Divanı-Şahin Uçar:** 1980 yılında Sivas'ta yayınlanan Şeyda Divanı, klasik şiire bağlılığın bir gereği ve bir vefa örneği olarak son derece arkaik kelimelerle kurulmuş bir Mukaddime ile başlıyor. Mukaddime'yi okurken sanki XVI. Yüzyıl metinlerinden birini okuyor olma kaygısına düşmemek mümkün değil. Ya da Fuzuli ile can-ciğer bir şairi okuduğunuzu zannedebilirsiniz. Şeyda Divanı'nın Mukaddime'si de tıpkı Fuzuli Divanı gibi secili nesirle yazılmıştır. Şeyda

Divanı'nın Azeri Türkleri arasında sevilerek okunduğunu ve büyük yankılar uyandırdığını biliyoruz.⁹⁰ Divan, Mukaddimededen sonra "kaside-i der tevhid-i hazret-i bâri" adlı kaside tarzında yazılmış bir tevhit ile devam ediyor. Onun ardından İmusammat kaside-i der vasf-ı hazan" adlı bir kaside geliyor. Hemen onun "der nât ü salât ber fahr-i kâinat" adlı bir na't izliyor. Na'ttan sonra isimsiz olarak sıralanmış gazeller bölümü geliyor. Bu gazellerden bir tanesi "tanzir-i gazel-i fuzuli" adından da anlaşılabilceği gibi Fuzuli'nin bir gazelini tanzir maksadıyla yazılmış. Yine bu gazellerden bir tanesi "Hz. Şâh-ı velayete gazel" adıyla Hz Ali'ye ithafen yazılmış. Bunların peşinden "Müstezat", "Terkib-i Bend", "Terci-i Bende", "Müseddes", "Muhammes", "Murabba", "Fuzuli'nin Gazeline Taştir" ve "Rubaiyyat" bölümü geliyor. Bu rubailerin hepsi isimsizdir. "Hatime"nin ardından Divan, Fethi Gemuhluoğlu ve Dündar Taşer'in ölümlerine düşürülmüş tarihlerle devam ediyor ve "İssız Hanım Kitabesi" ise son buluyor. Fakat Divan'dan sonra hangi maksatla konulduğu pek anlaşılmayan "Riya ve Gerçek" adlı üç perdelik bir trajedi başlıyor. Gerçi klasik nazım şekilleri ve kafiyeler araya sokuşturularak bir mesnevi görüntüsü verilmek istenmiş ama yinede bu trajedi Divan'ın bütünlüğüne gölge düşürüyor. Şeyda Divanı'ndan bir gazeli örnek olarak veriyoruz.

nice hıfz eylemiş âyetleri bunca huffâz
kimi görsem bana eyler nice bin türlü vaâz

her kesin derdi benim aşkıma bühtân ile ta'an
her kes olmuş bana nâsîh beni eyler îkâz

niye takrîr edemez hâlini cânâ dil-i zâr
olabilmez buna imkân ki yetmez elfâz

neylesin âşık-ı nâçârı ki yok sabr u karâr
vazgeçer mi bu cefâdan ki verir yârime haz

dil-i şeydâda senin hüsnüne şî'rim ma'kes
olamaz gönlüme me'vâ dahi meydân-ı ukâz

Şeyda Divanı-Şahin Uçar/34

⁹⁰ Beşir Ayvazoğlu-İslam Estetiği ve İnsan. Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, s.341

c) **Hâdi Divanı-Osman Zeki Yücebilgiç:** Divan'daki bütün şiirler aruzla yazılmışlardır. Osman Zeki yücebilgiç Divan şiiri ve çağdaş estetiği iyi bilen bir şair olarak bu iki estetiği son derece özgün bir şekilde birleştirmesini başarabilmiştir. Eserde yer alan şiirler şöyle sıralanabilir: Münacaat, naatlar, mersiyeler, musammatlar, tarihler. Bu eser özellikle ebcetle tarih düşürme geleneğinin seyrini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Divan'daki Esrarnâme, Çaynâme ve Perdnâme başlıklı şiirler Divan şiirinden günümüze akseden özgün birer nâme örnekleridir. Hâdi Divanı'ndan bir gazeli örnek olarak veriyoruz:

Râh-ı hakkı güftügûy-i bimuhaba sandılar
Kesret-i elfaz ile hep nemlenüp paslandılar
Bilmediler bi lüzum söz dilleri murde kılar
Minder-i İblise ba'zan yerleşüp yaslandılar
Birbirine sükker-i helva iken ol Safiler
dil yüzünden dilleri tuzlandılar buzlandılar
Evvelâ tavr-ı edeb, aşk, dahi teslim sıdk ile
Tertemiz olmuş giderken ne yazık tozlandılar
Olmuş iken nice yıllar munis-i tavr-ı edeb
Hile-i nefes sadmesile bir nefes uzlandılar
Sürmedi çok, bir buçuk bir erbainle Hâdiya
Çok şükür Mevlâya hepsi akıbet uslandılar

Osman Zeki Yücebilgiç-Hadi Divanı/81

d) **Hafız Edhem Divanı-Hafız Edhem Güler:** Eserde şiirlerin çoğu aruz vezniyle yazılmış olmasına rağmen hece ve serbest vezinle yazılmış şiirler de o kadar çoğunluktadır. Bu divanda da tasavvufî kaygılar ön plandadır. Şair Divan şiiri nazım şekillerini çok iyi tanımakta ve tanıdığı ölçüde de şiirinde kullanmaktadır. Divan'ın diğer bir yönü ise, öğüt verme amacının ağırlıkta olmasıdır. Sanatsal kaygıların ise pek gözüktüğü söylenemez. Hafız Edhem Divanı'ndan bir küçük örnek veriyoruz:

Ana ayrıldık, biz, senden,
Yüreğimiz doldu gamden.
O nur yüzlü yanağından,
Öptüm de ağladım anam

Hafız Edhem Divanı-Edhem Güler/99

e) **Kâzım baba Divanı:** Kazım Baba Divanı'nda çok güzel yazılmış şiirlere rastlamak mümkündür. Kazım Baba, Divanında genellikle Divan şiiri nazım şekillerini kullanmış olup bu şiirin estetiğine de vakıf birisidir. Bu sonucu Divanındaki şiirleri okuduğumuzda hemen çıkarmak mümkündür. Bu görümümüzü kuvvetlendirmek için şiirinden kısa bir pasaj sunuyoruz:

Aşk ile gelmiş vücûde şeş cihât-ı kâinât
Mest-î sehbây-i muhabbet âlem-i imkân-ı aşk
Şöyle istigrâka dalmış kendisinden bi-haber
Yürüyüp kaymakta dâim taallûk terk-i tecridem bugün
Mescid-i mihrabı bilmem olmuşum sekranı aşk

Kazım Baba-Kazım Baba Divanı/37

Örneklediğimiz şiire bakarak Kazım Baba'nın dilinin de son derece ağır olduğunu söyleyebiliriz. Şiirindeki bu ağırlık anlaşılmayı son derece zorlamaktadır. Fakat yine de bu Kazım Baba'nın şiirini değerinden bir şey kaybettirmez.

f-Divan-ı Sabri-(Haz: Hüdai Yağız): Divan-ı Sabri'yi aruzla gazeller ve dörtlükler oluşturmaktadır. Hemen hemen her gazelin peşinden birkaç tane dörtlük yer almaktadır. Divan'da baştan sona tasavvufî hava hâkimdir. Eserde bu anlamda ellinin üstünde şiir vardır. Sabri'nin divan şairleri gibi şiirlerine isim koyması gelenek açısından önemli bir özelliktir. Sabri'nin şiirinden kısa bir örnek vermekle yetiniyoruz.

Dost demezem ben bana
Hizmetim yoktur ana
Yad olsam şimden sonra
Dilinde evliyânın

Divan-ı Sabri/33

2-Cumhuriyet Döneminde Aruzla Yazılan Divançeler: Cumhuriyet döneminde de yazılmış geleneği devam ettirici mahiyette divançelere rastlamak mümkündür. Bu divançeleri kısaca şekil ve muhteva yönünden inceleyelim.

a-Divançe-Hüseyin Hâki Coşkuneren: Du divançe, aruzla yazılmış Divan şiiri nazım şekilleriyle halk şiiri nazım şekillerinin karışık olarak bir araya gelmesinden oluşmuştur.

Gazellerle nefesler ve mersiyeler koşmalar iç içedir. Divançe'nin tertibinden tasavvufi bir mesaj verilmek istenildiği hemen göze çarpılmaktadır. Divançe'de yer yer Bektaşi öğütlerine ve imgelerine de rastlanır. Bir fikir vermesi bakımından bir gazelini örnek olarak veriyoruz.

Hikmetinden feyz alır kadrin bilenler bu demin
Kühünü müdrük olup erkânını ayin-cemin
Vaktin israf etmeyip sayı irfan eyleyen
Hazihi nakti içinde sıhhatin israf edenler oldular
Zümre-i insan içinde layuhıbbül müstifin
Çeşm-i ibretle deşti damda kıl evliyalar serverin
Kerbelâ-yı deşti gamda hak için verdi serin
Adı ile daim o aşkında ey (Hâki Baba)
Halkı adle davet etti rahmetten lilâlemin

Hüseyin Hâki Coşkuneren-Divançe/7

b- İkinci Dünya Harbi İçin Divançe-Talat Gönensay: Bu divançe tamamen siyasi ve sosyal içeriklidir. İçindeki şiirlerin tümü mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Hitler'in Çörçil'e, Fransa'dan Sivastopol'a değin büyük bir coğrafyayı kapsayan ilginç bir çizgisi vardır. Divançe yer yer çağımızın sorunlarını gündeme getirmekle birlikte çağ ile hesaplaşmayı da göze alabilmektedir. Eserden kıs bir bölümü örnekleyerek divançenin içeriği hakkında bir fikir vermek istiyoruz.

Evet; lüzumu aşıkâr cihâna bir yeni düzen
Bu Bolşevik veya faşist dehil muhakkaken
Hayatta, hak ve ferde her meziyete değer veren
Rejim arar bu muztarip beşer. Bu yolda bir düzen.

Talat Gönensay-İkinci Dünya Harbi İçin Divançe/25

Bu divançede mesnevi dışında divan şiiri nazım şekillerine rastlayamıyoruz. Eser ikinci dünya savaşında milletlerin birbiriyle olan amansız savaşın bir siyasi portresini çizmek amacıyla yazılmasının isminin 'divançe' olmasının ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış olmasının dışında bu eserde klasik tarzda yazılmış bir eser gözüyle bakılmaz.

ç-Divançe-Arif-Arif Nihat Asya: Arif Nihat Asya'nın aruzla yazılmış en önemli eseridir. Eser beyit geleneğiyle yazılmış olmasına rağmen belli bir klasik şekle ve türe bağlı

kalınmamıştır. Şiirlerin isimleri genellikle divan şiiri motif ve imgelerini çağrıştırır. Eserde muhteva olarak da divan şiiri hususiyetlerinin daha bir milli açılımla kaleme alındığını görürüz. Eski surnâmeleri andıran şiirler, kozmik unsurlar, efsanevi aşk hikâyeleri, yer yer tasavufi bir hava eserin en temel özellikleridir.

B-HECE İLE YAZILAN DİVANLAR VE DİVANÇELER

1-Cumhuriyet Döneminde Hece İle Yazılan Divanlar: Yine Cumhuriyet döneminde yazılıp da bizim tespit edebildiğimiz divanları bazı şekil özellikleri ve muhteva bakımından kısaca incelemek istiyoruz.

a-Divan-Turgut Uyar: Divan, hiçbir vezne uyulmadan tamamen serbest olarak yazılmıştır. Eserde şekil olarak 26gazel, 13 kaside, 1 murabba, 3 mesnevi, 5 rubai ve tür olarak da 1 münacat, 1 naat, 1 fahriye olmak üzere toplam 48 adet şiir yer almaktadır. Münacat ve Naat'ın Divan'ın başında yer almaları klasik divan tertip etme geleneğine uyulduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Kullanılan şekil ve türlerin sıkı sıkıya klasik şiir geleneğine bağlı olduğu söylenemez. Dikkat çekici bir özellik de Turgut uyar'ın klasik şiir isimlerini birkaç istisna dışında kullanmaması. Divan'da gazel nazım şekilleri kullanıldığı halde 'gazel' ismine rastlanmayışı oldukça şaşırtıcıdır. Divanda hiçbir şiirde makta ve mahlas beytine rastlayamıyoruz.

Turgut Uyar'ın kitabına 'Divan' adını vermesi geleneği devam ettirme anlayışından değil, geleneği malzeme olarak kullanma anlayışından kaynaklanmaktadır. Zira 'Divan'da klasik şiirin aşağı yukarı bütün şekilleri kullanıldığı halde muhtevanın klasik şiirle hiçbir ilgisi yoktur. Örneğin 'Münacat'ta Tanrı'ya olan dua ve yakarın, 'Naat'ta Hz. Peygamberin ve kasidelerde de devlet büyüklerinin yerini halk almıştır.⁹¹

hüseyin de öldü ölür hasan da öldü ölür
ölen ve dirilen o bitmez insana gel

Sonsuzluk'a/287

Turgut Uyar'ın yukarıya alıntıladığımız beyti bu düşüncelerimizi doğrular mahiyettedir.

⁹¹ Mehmet H. Doğan-Şiirin Yalnızlığı, Broy Yayınları, İstanbul, 1986 s.267-268

Kemal Tahir, Turgut Uyar'ın 1970'te yayınlanan "Divan'ını "epeyce kalmış dönüşüm çok önemli belirtisi"⁹² olarak alkışlayınca, sanatta gelenek tartışmaları bir anda alevlendi. Kemal Tahir'e göre Turgut Uyar'ın 'Divan'ı "önü tıkanmış görünen şiirimizi yeni, geniş alanlara geçirmek içi" büyük müjdelere taşıyordu.

Kemal Tahir'in bu yorumuna şiddetle karşı çıkan Asım Bezirci ve Emin Özdemir, onu "Osmanlılık özlemi"⁹³ içinde olmakla suçladılar.

Turgut Uyar'ın 'Divan'ı yanlış bir değerlendirmeyle ilerencilik-gericilik tartışmaları çerçevesinde ele alındı. Hâlbuki ne Kemal Tahir'in söylediği gibi Turgut Uyar'da Yahya Kemal'dekine benzer maziye bağlılık ve hayranlık ne de Asım Bezirci ve Emin Özdemir'in iddia ettiği gibi "Osmanlılık özlemi" olduğu iddia edilmez. Bu olsa olsa Turgut Uyar'da geriliğe düşmeme nedenine bağlanabilir. Uyar'ın geleneği yaşatma gibi bir arzusu da yoktur. O sadece geleneğe ait malzemeyi kullanarak yeni bir bireşime ulaşmayı amaçlıyordu.

Klasik nazım şekillerinin dışında 'divan'da gelenekten alınan somut bir malzeme bulmak mümkün değildir. Divan, ne eski şiirin estetiğine ne de duyarlılığına dayanır. Hele gele Divan şiirinde bolca kullanılan mazmun ve sanatlara Uyar'da rastlanmaz. T. Uyar'ın Divan şiiri şekilleri ile halk şiiri dilinin bireşimiyle yeni bir senteze gitmeyi amaçladığını söylemek mümkündür.

Turgut Uyar'ın 'Divan'da dikkati çeken bir nokta da "İçeri Giren'e" "Biten Bir Yaz'a" ve "Ürkek İrmaklar'a" adlı şiirlerinde olduğu gibi çoğunlukla yönelme durum ekinin kullanılmış olmasıdır. Şair sanki gazel ve kaside ismini kullanmak istemeyip de onu hatırlatmak ister gibidir. "Meclis-i Mebusan'a Gazel", "Dikilitaşlar'a Gazel", "Salihat-ı Nisvandan Saffet Hanımefendi'ye Kaside", "Beklemiş Bir Paket Cigaranın Son Umudu'na Kaside" der gibidir. Turgut Uyar'ın şiirinden bolca örnek verdiğimiz için burada tekrar örnek vermeyi gerekli görmüyoruz.

b-Pera'lı Bir Aşk İçin Divan-Onat Kutlar: Bu eser ismini Divan olması dışında hiçbir klasik hususiyet taşımamaktadır. Muhtevasının da klasik şiir muhtevasıyla uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur. Divanda ismi gazel olan sadece bir şiire rastlanmaktadır ki, bu gazelinde Divan şiiriyle herhangi bir ilgisi yoktur. Divan şiiri geleneğine karşı çıkan ve İkinci Yenicileri

⁹² Kemal Tahir-Tarih ve Şiirimiz, Yeni Edebiyat, s.7, 1970

⁹³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-C.II, İstanbul, 1977, s.328

“Divan şiiri Muhipliği”⁹⁴ ile suçlayan bir şairin şiir kitabının ismini ‘Peralı Bir Aşk İçin Divan’ koyması son derece ilginç ve ilginç olduğu kadar da yadırganacak bir durumdur.

c- Parçalanmış Divan-Orhan Alkaya: Adının divan olmasından başka ne tür ne de şekil olarak hiçbir klasik şiir hususiyetlerine rastlanmayan bir eserdir. Sadece şiirler arasına serpiştirilmiş bazı sözcüklerle Divan şiirinden esintiler hissedilir. Kitabın adı da bu serpiştirmeler modernize edilmiş mazmunlardan gelmektedir. Zira şair Divan şiirinde kullanılan klişeleşmiş mazmunları parçalayarak onları kendi anlayışına göre modernize etmiştir. Yani parçalanmış ayrıca pek çok klasik mazmun bir araya gelerek bir divan oluşturmuştur. Ayrıca Parçalanmış Divan’da biri Şeyh Galib’den, değeri de Genceli Nizamî’den olmak üzere takdim niteliğinde iki beyit vardır.

d-Necdet Divanı-Necdet Ardiç: Necdet Divanı tamamen tasavvufî amaçla kaleme alınmış olup, içinde bilinçli olarak yazılmış hiçbir Divan şiiri izine rastlanmaz. İçindeki bütün şiirler isimlerini İslâmî literatürden almıştır. Bunu yanında Divan’da herhangi bir vezin kaygısı da göze çarpmaz. Divan sanatsal içerikten çok kişilere öğüt verme amacına yöneliktir.

e- Aşık Zeynep Divanı-Mumduha Zeynep Arıcan: Aşık Zeynep Divanı’nda genellikle klasik nazım şekilleri kullanıldığı görülmektedir. Esere tamamen tasavvufî hava hakimdir. Üç bölümden oluşan eserde toplam 296 adet şiir bulunmaktadır. M. Zeynep Arıcan şiirlerini kalbe doğuş şeklinde yazdığını ve eserinin ismini de Melami Şeyhi Hasan Özlem’in koyduğunu söylemektedir.⁹⁵ Eser serbest tarzda yazılmasına rağmen zaman zaman aruzlu ve heceli gazellere rastlamak mümkündür. Bir şiirini örnek olarak vermek istiyoruz.

DOST

O Dost’un kademine serilip hâk olayım,
Çiğnendikçe kulunu ezilip çâk olayım.

Dağıtsın tüm varımı, kalmasın bende eser,
Yıkasın ledün ile, arınıp, pâk olayım.

⁹⁴ Onat Kutlar, İkinci Yeni Şiiri ile Divan şiiri arasında yakın bir ilgi kurarak A dergisinin Şubat 1959 sayısında Yeni Bir Divan Şiiri mi adlı yazısında İkinci Yenicileri “sinsi bir Divan şiiri muhipliği” ile suçlamıştı.

⁹⁵ Bu bilgiler için şairin Ankara Kurtuluş’taki evinde kendisiyle 21.09.1990 günü yaptığımız konuşma sonunda elde edilmiştir.

Dünya dertleriyle tüm ünsiyet etsin dönül,
Uğrayıp aşk derdine, öyle dernâk olayım.

Nefsimle güreş tutup, bu ER'lik meydanında,
Hem alayım baş ödül hem yüz'ü ak olayım.

Himmetli nazarınla dolsun gönlümüz,
Zeynep'likten kurtulup, Hakka ile Hak olayım.

M. Zeynep Arıcan-Aşık Zeynep Divanı/14

f-Divan-ı Sefili-Salim Kırkgöz: Divanda genellikle tasavvufî hava hakimdir. Sanatçı söylemek istediklerini hiçbir edebi kaygı gütmeden doğrudan doğruya kalbe geldiği gibi söylemiştir. Şair Divan şiiri malzemesinden yararlandığı gibi halk şiiri malzemesinden de yararlanmıştır. Divan'ın yer yer bir nasihatnameyi andırdığı görülür. Divan'dan kısa bir örnekleme yapıyoruz:

Bana yetmez nimet olmadan hatim
Ay güneş altında gölgen var iken
Nimeti unutup nankörlül etme
Hayrı ihmâl edip şer yola girme

Divan-ı Sefili - Salim Kırkgöz/167

g-Divan-ı Baba Salim-Salim Ögütçen: Divan-ı Baba Salim, Divan Şiiri nazım şekilleriyle halk şiiri nazım şekillerinin bir araya gelmesinden oluşmuştur. Şiirler yer yer hamasi ve yer yer de mizahi bir havaya bürünmektedir. Şairin hiçbir öğrenimi olmadığı halde zaman zaman bilinen halk şairlerini aştığı söylenebilir. Yeri geldiğinde de Divan Şiiri mazmunlarını ustaca kullanmasını bilmiştir. Divan'da 8 addet 'düştü' redifli gazel vardır. Bu gazeller sanki Şeyh Galib'in 'düştü' redifli gazeline nazire gibidir. Aynı redifli gazellerden bir tanesini örneklendiriyoruz.

DÜŞTÜ

Ümitlerimiz yine bin intizare düştü
Vefasız yar elinden yüreğim yâre düştü

Kevkebi ikbalimiz büründü zulmetlere
Sanma viran gönlümüz bir gün imare düştü

Menekşeler utandı sümbül perişan oldu
O günkü servinazım bağlı gülzare düştü

Nur saçan gözlerini görse zümre-i uşşak
Sanırdı küremize yeni seyyare düştü

Dili mahzunumuz ah, niçin mahzun olmasın
Hayatım ya mematım bir sitemkâre düştü

Dünyada sevdiğinden kim vefa görmüş Baba
Nice biçare uşşak bugün mezare düştü

Salim Öğütçen-Divan-Baba Salim/17

h-Divan-Osman Nuri Kepenekoğlu: İsmi'nin 'Divan' olmasından başka gerek şekil gerekse tür bakımından Divan şiiriyle hiçbir ilgisi yoktur. Eserde her bir şiirin ayrı ayrı isimleri olmasına rağmen Divan şiirini çağrıştıracak herhangi bir isme rastlanmamaktadır. Şairin söyleyiş bakımından yer yer Yunus Emre'ye yaklaştığı gözlenir. Fakat bu yaklaşmanın bir bilinçten değil, sade ve yalın söyleme kaygısından kaynaklanması muhtemeldir. Divan, tasavvufi vadide insanlara öğüt vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Başka bir husus da eserde bir Divan şiiri nazım birimi olan beyitten ziyade dörtlükler kullanılmasıdır. Bütün bunlar eserin gelenekle olan ilgisini zayıflatmaktadır.

1-Gri Divan-Enis Batur: Bilinen klasik divanlara ait özellikler taşıyan bir divan değildir. Bireysel izleklerin peşpeşe sıralandığı ve istiflendiği bir eserdir. Bu özelliğiyle çok kültürlülüğü yansıtan bir ayna gibidir. Yoğum metaforik anlatımlar, imgeler, simgeler, imajlar eserin dokusunu oluşturan özgür fenomenlerdir. Taşralaşan ve kitschleşen modern şiirin postmodern bağlamda metropolleştirilmesi ve globalleştirilmesidir. Gri Divan, siyah ve beyazların bulunduğu alaca kimlikli insanların bir fotoğrafıdır. Bireyin önlenemez yükselişinin ve düşüşünün öyküsüdür.

2-Cumhuriyet Döneminde Hece İle Yazılan Divançeler: Bu dönemde yazılan sadece iki divançe örneğine rastlıyoruz. Bunları şimdi kısaca şekil ve muhteva bakımından değerlendirelim.

a-Divânçe-Behçet Necatigil: Necatigil'in Divânçe'si "Kasideler" ve "Gazeller" olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Bu gazel ve kasidelerin klasik nazım şekilleriyle herhangi bir ilişkisi yoktur. Necatigil daha çok Divan şiirinin estetiği ile içeriğinden faydalanmayı yeğlemiştir. Divânçe'de 14 kaside 10 gazel olmak üzere toplam 24 şiir yer almaktadır. Klasik şiir hususiyetlerini Necatigil'in şiirinde şekil üzerinde değil de muhtevasında aramak gerekir. Şair şiirinde klasik şiire ait mazmun ve sanatları bol bol kullanarak hem estetik bakımından yeni bir şiir biresimine gitmiş hem de klasik şiirde olan otoritesini kanıtlamıştır. Divânçe'de klasik nazım şekilleri olmamasına rağmen, bizi Divan şiirinin büyüğü havasına götüren gizli mazmunlar ve edebi sanatlar oldukça çoğunluktadır. Bir başka özellik de Necatigil'in Divânçe'sini yaşayan Türkçe ile yazmasına rağmen bu şiirlerin oldukça güç anlaşılabilirliği. Bunun sebebi ise Necatigil'in şiirini, hem çok iyi bildiği Alman şiiri, hem halk şiiri hem de Divan şiiri estetiği ile yoğurmuş olmasıdır. Divânçe'deki şiirlerin zaman zaman İkinci Yeni şiirine de kaydığı görülür.

Mehmet Kaplan, Necatigil'in şiiri ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar: "Behçet Necatigil'in 1965 yılında çıkan bir şiir kitabına Divânçe adını vermesi dikkat çekicidir. Kitaptaki şiirler "kasideler" ve "gazeller" olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Bunların klasik kaside ve gazellerle ilgisi yoktur, fakat bunların Divan şiirine bağlayan gizli bazı ipuçları vardır. Bunlardan biri cinas, tevriye ve istihdam gibi edebi sanatlardır. Necatigil, divan edebiyatını çok iyi bilir. Fakat o bir taklitçi değildir. O Divan şairlerinden bazı iktibaslarla bulunmakla beraber, onların 'esprit'lerini alır. Bu basit, sathi taklitten çok daha önemlidir."⁹⁶

b-Divânçe-Mehmet Taner: Şair "Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyıları" adlı kitabında üç ayrı kitabını bir araya getirmiştir. Bunlardan biri kitabın ismini taşımakta, diğeri 'Divânçe' ve üçüncü kitap ise 'Rüzgarlı' adını taşımaktadır. Bizi burada asıl ilgilendiren ikinci kitap 'Divânçe'dir.

Şair Divânçe'ye "Bir Bölük Ankalarız, Kaf-ı Kanaat Bekleriz" mısrasını takdim ile başlamış. Divânçe'nin ilk şiiri "Şathiye", ikicisi "Mersiye"dir. Divânçe sonra sırayla şu şiirlerden oluşmaktadır: Müstezat, İkindili Gazel, Turgut Uyar'a Ses Üzre Gazel, Geçen Yılın Eksik Gazeli, Açık Biçimde Yeni Yıl Gazeli, Rubai. Divan şiiri nazım şekilleri kullanılarak yazılan bu şiirlerin hepsi serbest ölçüyle yazılmıştır.

⁹⁶ Mehmet Kaplan- Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II, Dergah Yayınları, İstanbul, 1987, s.438

C-DEĞİŞİK İSİMLİ VE DİVAN MUHTEVALI ESERLER

Bu bölümde isimleri değişik olup da muhteva ve şekil itibarıyla birer divan olan eserlerden söz edeceğiz. Bu eserlerin kendilerine has özel isimleri vardır. İsimleri divan olmasına rağmen şekil ve muhteva itibarıyla birer divan sayılabilirler. Şimdi bu eserleri iki bölümde inceleyeceğiz.

I-Aruzla Yazılanlar

1-Eski Şiirin Rüzgârıyla-Yahya Kemal Beyatlı: Bu eser dil, söyleyiş ve üslup bakımından olduğu gibi hem şekil hem de muhteva bakımından bir divan sayılmaktadır. Kitaptaki: Selimnâme adındaki terki-i ben, Gazeller, Musammatlar, Şarkılar, İthaf ve Kıt'alar ve Beyitler bölümleri bize hemen bir klasik divanın bölümlerini hatırlatıyor. Yahya Kemal şiirlerinde şekil özelliklerine bağlı kalmasına rağmen onları taklit etmemiş, muhteva bakımından şiire yepyeni bir yorum getirmiştir. Kitapta yer alan her bir beyit ya bir şah beyit ya da bir beytül gazel olarak yerini almıştır.⁹⁷ Yahya Kemal özellikle söyleyişteki zarafete ve inceliğe dikkat etmiştir.

Ayrıca kitapta geçmiş dönemlere ait şiirler bahsedilen asırların dili ile yazılmıştır. Bunun yanında Yahya Kemal'in kelime oyunlarına ve mazmun özelliklerine önem vermediği gözlenir.⁹⁸ Çünkü o bir yerde Divan şiirindeki estetiği ile Batı şiirindeki bazı özellikleri bir araya getirmesini ve yepyeni bir şiir dili yaratmasını bilmiştir.

b-Mozaiik-Edip Aysel: Edip Aysel kitabının kapağının üzerine 'Neoklasik Şiirler' ifadesini koyarak okuyucuya daha ilk başta şiiriyle ilgili bazı ipuçları verme gereğini duymuştur. Kitapta 23 gazel, yedi mesnevi, bir müseddes, bir muhammes, bir kaside ve bir şarkı bulunmaktadır. Sonnet, triolet ve terzarima gibi batı nazım şekillerinin de aruzla yazılmış olması eserin klasik özelliğini koruması bakımından önemli ve ilginçtir.

Edip Aysel'in kitabın kapağındaki 'Neoklasik Şiirler' ibaresini eserin giriş bölümünde açıkladığını görüyoruz. Ona göre; "Nedim'in dil, zevk ve havası ile Osmanlıca yazılan bir gazel klasik, bugünkü dil, zevk ve imajlarda yazılan bir gazel Neoklasiktir."⁹⁹ Edip Aysel'in bu tarifine göre kendi şiirlerini neoklasik sayabiliriz. Ancak bu söylediklerine bakarak Aysel'in

⁹⁷ Nihat Sami Banarlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla adlı kitabın sonundaki değerlendirme.

⁹⁸ Mehmet Kaplan-Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II, s.438

⁹⁹ Edip Aysel-Mozaiik, İnel Kitapevi, İstanbul, 1944

Osmanlıca'yı bir tarafa ittiğini söyleyemeyiz. Muhtevanın da çoğu zaman klasik şiir muhtevasının dışına çıktığını söylemek mümkündür.

c-Benden İçeri-Behçet Kemal Çağlar: Kitabın bizi ilgilendiren bölümü 'Eskilerin İzinde' ismini taşır. Eserde birçok gazel yer almakta olup bu Şiilerin bir kısmı 'gazel' ismini taşıdıkları halde bir kısmının kendi özel isimleri vardır. Özel isimleri olmalarına rağmen bunlarda şekil yönünden birer gazeldirler. Bunun yanında pek çok Divan şairinin şiirine nazireler yazıldığını görüyoruz. Bunun yanında meşhur bazı Divan şairlerinin Şiilerinin tazmin edildiği göze çarpmaktadır. Şair bir kaside ve bir heceli gazel ile de eserine bir renk ve çeşni katmak istemiştir. Şiirlerinden pek çok örnekler verildiği için burada tekrar vermeyi gerekli görmüyoruz.

d- Aruzun Söylettikleri-Cahit Öney: Kitap bir Esmâül Hüsna şerhi ile başlayıp Hadis-i Şerif şerhi ile devam eder. Esmâül Hüsna ve Hadis-i Şerif şerhlerinin yanı sıra eserde pek çok akrostişler bulunmaktadır.

Eserdeki konu başlıklarını bir fikir vermesi açısından şöylece sıralayabiliriz: Esmâül Hüsna Şerhi, Hadis-i Şerif şerhi, Dini-Hamasi Şiirler, Akrostişler, Tarihler ve Hicivler. Şair Mahmuz mahlasıyla değişik ve güzel hicviyeler de yazmıştır. Cahit Öney'in klasik şiirdeki geleneği devam ettirmesi ve bu şiirin estetik havasını günümüze taşımaya Cumhuriyet şiiri için bir aşamadır.

e-Kalpten Akisler-Mes'ud Kocaralap: Bu eserde heceli şiirlerin de bulunmasına rağmen şiirlerin çoğunluğu aruzla yazılmıştır. Şiirde belli bir yerleştirme düzeni yoktur. Mes'ud Kocaralap'ın kitabında 18 şarkı, 21 tarih, 11 gazel, 11kıt'a, 7 rubai ve 3 beyitin Divan şiiri özellikleri taşıdıkları gözlenmektedir.

f-Neslimizin Masalı-Nail Memik: Bu eserde de baştan sona Divan şiiri nazım şekillerinin kullanıldığını görüyoruz. Bu yönüyle eser tam bir divan veya divançe görünümü içindedir. Şairin klasik nazım şekillerini bilinçli olarak kullandığını görüyoruz. Ayrıca şiirlerin tümünün aruz vezniyle yazılmış olması Nail Memik'in bu konudaki başarısını ispat ediyor. Araştırmamızda şairimizin şiirlerinde yeterince örnek verdiğimiz için burada örnek vermiyoruz.

II- HECE VE SERBEST VEZİNLE YAZILANLAR

a-Sana Bunca Yangından-Ahmet Necdet: Eser geleneğe ait herhangi bir isim çağrıştırmamasına rağmen içindeki bütün şiirler klasik nazım şekilleriyle yazıldığından bir divan veya divançe görünümündedir. Bu kitapta, “Kaplumbağa Peter’e Gazel” ve “Zekavet Hanım’a Gazel” adıyla ithaf edilmiş iki gazel vardır. Diğer 11 gazel ‘gazel’ ismi taşımasına rağmen gazel nazım şekliyle yazılmışlardır. Kitabın en başında ise “Sunu” adıyla bir matla beyti yer almaktadır. Ahmet Necdet’in şiiri gelenek ile modern şiirin kesiştiği noktada önemli ve ilginç sayılabilecek özelliklere sahiptir.

b-İnsan Bir Yalnızlıktır-Sefa Kaplan: İnsan Bir Yalnızlıktır, Tarz-ı Cedid Üzre Gazeller ve Sürgün Sevdalar adlı üç ayrı kitabın birleşmesinden meydana gelen eserin bizi ilgilendiren dölümü; Tarz-ı Cedid Üzre Gazeller bölümüdür.

Tarz-ı Cedid Üzre Gazeller, “-Örselenmiş bir gece bu bizim hayatımız; vâridâtan taşradır hüznün saltanatımız-“ diye takdim niteliğinde biz güzel matla beyti ile başlıyor. Daha sonra gerek ‘gazel’ ismini taşıyan gerekse değişik isimli gazelleriyle eser bir divançe görünümündedir. Ya da bir gazel divançesi demek doğru olacaktır.

Bizi ilgilendiren bölümdeki şiirlerin isimlerini şöyle sıralayabiliriz: Cinnette, Ankebut, İstanbul Gazel, Ertelenmiş Ölüm, Uçmayı Dileyene, Alnıma Düşen Günah, Meçhul Gökyüzü, Gün Sürüyen, Depremlerde, Yenik Ordunun Subayları Gazeli, Avaze, İnsan Bir Yalnızlıktır, Binbir Gece Gazeli, Kayboluş Gazeli isimli gazeller olarak sıralayabiliriz.

Şair klasik şekillere modernist unsurlar katarak kendine özgü şiir dilini kurmasını bilmiştir. Şairin bu konudaki başarısı bir ödülle perçinlenmiştir.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Sefa Kaplan bu eseriyle 1990 Behçet Necatigil Şiir Ödülü’nü almıştır.

C-ARUZ VE HECE İLE KARIŞIK YAZILAN DİVANLAR

Cumhuriyet döneminin getirdiği sanatta özgürlük havaları şiire de bazı özgürlükler ve yenilikler getirmiştir. Eskiden sadece aruzla tertip edilen divanlar bu dönemde hece ile de tertip edilmiş, hatta daha da ileri giderek hem aruz hem de hece ile divanlar tertip edilmiştir. Şimdi bunlardan bazılarını kısa olarak değerlendirmeye tabi tutacağız.

a-Şemsi Divanı-Hüseyn Şemsi Ergüneş: Şemdi Divanı değişik aruz ve hece kalıplarıyla yazılmıştır. Divan tertibine redif ve kafiyelere göre klasik alfabetik sıraya uyulmuştur. Bu da geleneğin günümüze yansıyan bir başka boyutudur. Divan genellikle tasavvufi konulu şiirleri içermektedir. Bu nedenle tasavvufi terimlere, Kur'an ayetlerine hadislere sıkça rastlanır. Divan'daki şiirlerin çoğunluğu gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Tasavvufi terimlerin yanında dilinin ağıdalı olması anlaşılmayı zorlaştırmaktadır. Kitapta şiirlerin isimleri olmayıp her biri şiire ayrı ayrı numara verilmiştir. Divan'da toplam 150 adet şiir bulunmaktadır.

b-Hasan Fehmi Divanı-Hasan Fehmi Tezdoğan: Hasan Fehmi Divanı insanlara öğüt vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Divandaki şiirlerin hiçbirisinin ismi yoktur. Divan şiiri nazım şekilleriyle yazılan bu şiirlerin isimsiz olması geleneğin bir başka yönünü ortaya koymaktadır. Divan'da her şiirin yanına metni açıklayıcı kelimeler verilmiştir. Divan'da düz gazeller olduğu gibi pek çok musammat gazel örneği de bulunmaktadır. Şairin şiirlerinde sanatı ön planda tuttuğu söylenemez. Aruz ve hece ile karışık olarak yazılan Divan'ın klasik şiir terminolojisinden çok, baştan sona İslami terminoloji ile dolu olduğu görülür. Fakat yeri geldiğinde de şair, bilinçli veya bilinçsiz olarak Divan şiiri terminolojisini de kullanmaktan kaçınmaz. Bir şiirini örnek olarak veriyoruz:

Dersi Ahmet'ten aldı ol Nur Muhammet Pîrimiz

Ondan okuduk bu ilmi tevhidi her birimiz

Ol gülü hamraya bülbül ince olmaz aşıkân

Rayihayı rîhi Rahman onda aldı canımız

Daveti Rahman'ı duydu oldu gönül şadüman

Ol huzuru Hakta verdik sıdk ile ikrarımız

Dersi ilmi ledünnü Ahmet'ten aldık ol zaman

Noktayı Ali'ye vardı ilim ile irfanımız

Şüphe ü şirki hafiden kurtulup bulduk eman

Korkma FEHMÎ var iken ol Mustafa sultanımız

Hasan Fehmi Tezdoğan-Hasan Fehmi Divanı/158

c-Şeref Batmaz Divanı-Şeref Batmaz: Kitap Şeref Batmaz'ın Nurdoğuş Divanı olarak da bilinmektedir. Divan daha çok bir münacat ve naat tarzında kaleme alınmıştır. Eserde akrostiş örneklerine ve methiyelere de rastlanmaktadır. Divan'ın büyük bir bölümünü methiyelerin kapladığı söylenebilir. Yer yer ayet ve hadislerden de iktibaslar da bulunmaktadır. Hatta eserin aralarına ayet ve hadis tercümeleri de sokuşturulmuştur. Divan'da tasavvufî hava hakimdir. Kıyaslama olması ve bir fikir vermesi bakımından bir şiirini örnek olarak veriyoruz:

Kudretinin kuvvetini hey'eti ademe bak
Ne yaradılmış var ise insan için verdi hak
Ey azizim gafil olma al bu dersten bir sabak
Aklın idrak etmez ise Surei Nemile bak
Yerler ayrı gökleri kılmış ezel tabak, tabak
Her saat bir şekle girer cilve rabbaniye bak
Kimini kendine yakın, kimini etti ırak
Kimisi nari cahimde katran ile kaydadı
Kimine kevser içirip kimine verdi burak
Bir sinekle Nemrudu gör öyle berbat eyledi
İbrahimin düştüğü narî gülüstan etti
Kendi imzası ile Fir'avni suya eyledi gark
Hazreti musaya ol dem verdiği nusrete bak
Birikip cümle müfessir yazsalar yüz bin varak
Küntü kenze akıl ermez kuru davayı bırak

Bu şeref derki rumuzdan anlamak ister isen

Zati hakla muttasıf olan yörü bir kamile bak

Şeref Batmaz-Nurdoğuş Divanı/7

d-Kelâmi Divanı-H. Cumali Çoğal: Bu Divan'da da İslami endişeler ağır basmaktadır. Eserin çoğunluğu nasihat, münacat ve naatlarla doludur. Ölüm teması ise çok sık olarak işlenmiştir. Kelami Divanı öbür divanlara göre daha sade bir dille yazılmıştır. Bu yüzden okunması ve anlaşılması kolay bir eserdir. Fakat sanat endişesinin ön planda tutulmaması eseri kuru bir didaktizme sürüklüyor. Bir şiirini örnek olarak veriyoruz:

EY BİRADER

Ey birader bir düşün ki, günde yüz bin can gider.
Hep gelen durmaz gider insan gider hayvan gider.

Bir mübarek sofradır bin çeşit ni'met dolu,
Kim gelir bu âleme yeyip için cuşan gider

Fabrikan bahçen konak evler saray yapmış iken,
Annenden doğmuş gibi uryan gelir uryan gider.

Ailen oğlun kızın bir gün gelir senden kaçar.
Ezrail canını alınca her biri yana gider.

Bak şu dünya sanki bir köprü gelen durmaz geçer,
Bir otel misli yatan kalkar gider mihman gider.

H. Cumali Çoğal-Kelami Divanı/95

D-MESNEVİLER

Özel isimlerle anılan mesnevileri bu kategoride değerlendirmek gerekir. Bu tür mesneviler özel isimli olmakla birlikte bir kitap teşkil edecek kadar kapsamlıdır. Mesnevide olaylar bir masal ya da bir hikâye anlatımı ile sürer. Bu anlatışlar çoğu zaman olağanüstü unsurları da birlikte taşırlar. Mesnevide konular çok değişiktir.

Cumhuriyet döneminde ise mesnevi etkisinde kalınarak değişik eserler meydana getirilmiştir. Aşağıdaki mesnevileri inceleyerek konumuza ışık tutmak istiyoruz.

I-LEYLA İLE MECNUN

Sezai Karakoç klasik Türk edebiyatında defalarca değişik şairler tarafından ele alınmış bir konuyu modernist unsurlarla tekrar gündeme getiriyor. Leyla ile Mecnun Şark-İslam hikâyeciliğinin modernize edilmiş şeklidir. Konusunu bir aşk hikâyesinden alan Leyla ile Mecnun Sezai Karakoç tarafından geleneksel estetik bozulmadan yeni bir söyleyiş, yeni bir dil ve yepyeni bir motif tekniği ile gündeme getirilmektedir. Özgün bir konu olan Leyla ile Mecnun Karakoç'un tekniği ile yine özgün bir biçimde yorumlanmaktadır.

Leyla ile Mecnun üç bölümden meydana gelmektedir. Karakoç olayı Leyla ile Mecnun'un doğumundan başlatır, aşklarıyla devam ettirir ve ölümleriyle neticelendirir. Şairin olayları anlatırken kendine özgü son derece özgün kelimeler kullandığı dikkati çeker. Eserin başlıklarını sıralayacak olursak konuyu yeterince aydınlatmış olacağız.

Birinci Bölüm: Yoların Getirdiği, Doğum (Leyla'nın doğumu için sonradan Mecnun'un söylediği), Sara (Leyla'nın doğumundan bir yer yarattığını söylediği şiir), Perili Şiir(Leyla'nın doğumunda bir gök yarattığının söylediği şiir), Ninni (Rüzgarın dilinden), Doğum, Günler, Kays'ın Aşkla Şöhret Bulup Adının Mecnun Konması, Annenin ve Babanın Vaziyeti Anlamaya Başlaması, Annesinin Mecnun'un Ağzını Arayışı, Baba Umudur, Karabasan, Yıldız Falı, Nevfel (Yazgı Surları Önünde Kılıçlar).

İkinci Bölüm: Çölün Öyküsü, Şairin Kuşkusu, Parantez, Dönüş, Mecnun Yeniden Çölde, Değişim, Mecnun ve Silahşör, Mecnun ve Rahip, Mecnun ve Toz Bulutu, Mecnun-Mum ve Pervane, Kervan, Leyla Köşesi.

Üçüncü Bölüm: Ölüm, Mecnun'un Bir Işığa Dönüşmesi, Leyla'nın Bir Işığa Dönüşmesi, Adak Işığı. Mesnevinin en çağrıcı bölümü bu bölümdür. Şair burada Leyla ile Mecnun öldükten sonra birer ışık olduklarını söyleyerek İslami mitolojiye ve halk inanışlarına yakın bir görüş sergiler.

Sezai Karakoç'un Leyla ile Mecnun mesnevisinde seçtiği başlıklarla Fuzuli'nin seçtiği başlıklar arasında büyük paralellikler görülür. Fuzuli'nin mesnevisi, mesnevi nazım şekliyle yazıldığı halde Sezai Karakoç'un mesnevisinin ise beyit, dörtlük ve değişik bendlerle yazıldığı gözlenir. Bunun yanında Karakoç'ta ağırlık mesnevi nazım şeklinden yanadır.

Karakoç eserini sağlam bir Türkçenin bütün estetik boyutlarını kullanarak oluşturmuştur. Özgün bir söyleyiş ve sağlam bir dil yapısı Karakoç'un eserinin en belli başlı özellikleridir. Eserin her üç bölümünden de üç ayrı örnek alarak konumuzu örneklendirmek istiyoruz.

KAYS'IN AŞKLA ŞÖHRET BULUP ADININ MECNUN KONMASI

Gün geldi Kays'ın hali son ucuna vardı
İçindeki sevgi toprağı verdi ulu yemişini
O öyle yaratılmıştı sevmek ve sevgisine kendisi vermek üzere
Sevgide yanmak, yok olmak ve bir daha onmamak üzere
Eski peygamberler çağında birinci mümin olurdu o
Ve insan sevmekten ırak dururdu o
Ama uzaktaydı eski peygamberler
Ve henüz gözükmemişti son peygamber
Eski gitmiş, yeni gelmemişti
Eski uç sönmüş, yeni uç belirmemişti
Çöl, kendi kanununu yaşıyordu
Kani kendi vurgusuyla çalkalanıyordu
Sevginin özü, mayası gibi Kays'ın gönlü
Böylece takıldı bir başka gönül çengeline
Rastlamadan olumluluk olumsuzluk engeline
Ama iç, bu özgürlükle koşarken aşka sevgise
Dış bağılydı sınımsız binlerce yıllık sert kabile gelenekleriyle
Gün gelecek geleneklerin katılığını O Peygamber kıracaktı
Henüz uzaktı Ogünlerden ne yazık ki Kays'ın çağı
Gün gelecek, kentler kabilelerle ilgi kuracaklar
Ve yumuşayacaktı kayalardan yapılı katılıklar
Ama ne yazık ki çağ henüz bu çağdan çok uzaktı
Dışta kaskatı kabile kuralları...
İçteyse aşkın uçsuz bucaksız özgürlük saltanatı
Dış bağın iç özgürlükle kılıç kılıca gelişi
Artık Kays'ın gün gün bitikti işi
Düşünceler, iç fırtınalar, dıştan dalgın kıldı O'nu
İlkin "dalgın!" adına kavuşturdu O'nu

Giderek her “dalgın!” sözü alayla karışarak
Her yerde söylenir oldu meydan çadır at sırtı
İki deve arasında kulakları maske gibi kullanarak
Fısıldadılar Kays’a bir şeyler olduğunu akraba ve ahbablar
Kays’sa sanki buna iyice meydan veriyordu
Leyla’nın oymağının çevresinde pır... pır... dönüyordu
Dalgın, üzgün, küskün... eriyordu
Gittikçe hali daha çok belirleniyordu
Dolaylı yollardan hep herkesten haber sorardı
Her olayın çevresinde Leyla’ya ilişkin bir nokta aradı
Ha! Leyla’ların orda mı, Leyla’nın oymağında mı?
Şu ev civarında mı... Şu çadırın yakınında mı?
Şu at ve şu deveden ötürü mü?
Diyerek Leyla’nın ismini ağzına almaksızın
Her şeyi bir hale sokardı O’nunla ilgili
Bu böyle böyle onda bir mantık oldu
Bu mizaç O’nda bir başka dil oluşturdu
Bu yüzden O’nda bir başkalık gördüler
Sebebini bilmeden bir şeyler sezdiler
Değişim mantıkta ve sözde de kalmadı
Kays’ın bütün davranışlarına sızdı
Bir gün baktılar ki Kays en sıcak günde
Kat kat yün giysiler içinde
Ve bir gün kışın soğuşunda fırtınaların parladığı anda
İpince bir gömlek içinde tiril tiril titremede
Her durumuna da akla gelmez bir açıklama getirmede
Çoğalan bu haller Toplum’u zorladı
Kays’ın ondan sonra Mecnun oldu adı

s. 29-30

DEĞİŞİM

Mecnun meczup meczup dağlarda çölde
Dolaşırken aslanlarla geyiklerle

İnsanlık öğretisini yayıyordu bir yandan
Kendi anladığı ve gördüğü açıdan
Başka başka adlar altında
Başka görüntülerle başka kılıklarla
En karşı olduğu, kan davası
İnsana karşı insan davası
Gizli gizli aşılıyordu sevgiyi
Sevgi gelenek ve tek kurtuluş rengi
Bir değişim vardı artık şurda burada
Farkına kolay kolay varılmasa da
Mecnundu alçakgönüllüce ortadan kaldıran
Pürüzler. Ve patikaları Ana Yol'a hazırlayan
Artık hava değişmekte gören göz için
İnsanlık geri gelmekte gönüller için
Ancak Mecnun öldükten sonra
Ufukları tutacaktır Büyük Dava
Hayatının bu ikinci safhasında
Mecnun nasıl çalışıyor birkaç nefha
Birkaç sayfa örnek vereyim
Somut ve canlı tablolarla göstereyim:

s.72

ÖLÜM

Anlatacaktım ölümlerini bir sonbahar eşliğinde
Bir kış güneşliğinde
Fakat baktım ölüm ölüm değil diriliştir
Tabiatı aşan bir bildiriştir
Ne güz ne sarı ren bu göçü anlatır
Bu kan rengi bu kıpkızıl öçü anlatır
Görünüşte kırmızı gerçekte yeşil
Görünüşte öç hakikatte değil
Faninin sonsuzla barışması
Affin mağfiretle yarışması

Yaprağın düşüşü değil bu toprağa
Bir yıldırım çarpmasıdır dağa
Sonbahar değil ilkbahardır
Ölümden sonra ölümsüz hayat vardır
Bulutlar açılır güneş çıkar
Yağmur taneleri inci tanelerini dönüştür
Deniz çalkalanır saçar ortaya hazinesini
Anladım onlar ölmediler
Ölüm adına
Ölüm maskesini takınarak
Dönüştüler bir ışığa

s. 86

II-GÜZELLİK İLE AŞK

A.Turan Oflazoğlu bu eserini Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinden esinlenerek yazmıştır. Şair bunu esrinin üçüncü sayfasında açıkça belirtir. Ayrıca beşinci sayfada bulunan 'Sungu' isimli gazel de bunu destekler mahiyettedir. Eserin iki bölümden oluşan müzikli bir oyun olduğu kitabın kapağında ve birinci sayfada belirtilmiştir. Tiyatro eseri olması nedeniyle işin içine olayların ve kişilerin girmesi kaçınılmazdır. Güzellik ile Aşk'ta kişiler kadrosunu şöylece sıralayabiliriz: Koro, Korobaşı, Aşkın Dadısı, Çılgınlık Bilgesi, Güzellik, Aşk, Söz, İffet, Gayret, I. Dev, II. Dev, Cadı, Akılçelen, İhtiyar vb.

Şair eserde kişileri şiir yoluyla konuşturmayı deniyor. Kişilerin konuştukları şiirler genellikle serbest tarzda kaleme alınmıştır. Şairin monotonluğu bozmak için zaman zaman heceli denemelere giriştiği gözlenir. Eserde geçen kişilere ait birer örnek vermek istiyoruz.

Koro:

Giydiğimiz temmuz güneşidir,
Evreni yakan alevdir içtiğimiz.
Ahımız kara bir otağıdır üstümüzde,
Konuşmamız ney gibi hep inilti ve çılgılık.
Apansız belalardır azığımız.
Sattığımız hep can malıdır,
Gizli gizli yanıştır aldığımız

Ah, gizli gizli yanış.
Özlemleri bakışlarımız birer doğandır,
Dehşet baykuşlarıdır tuttuğumuz.
Öyle avcılar ki biz,
Kurban gideriz kendi avlarımıza.

s.11

A.Turan Oflazoğlu'nun bu şiirle ilgili olarak Şeyh Galib'in Hüsni ü Aşk'ından esinlendiği metni bir kıyaslama olması bakımından aşağıya alıyoruz.

Giydikleri âftâb-ı temmûz
İçtikleri şû'le-i cihan-sûz
Vâdileri rîk ü şîşe-i gam
Kumlar sağışınca hüzn ü mâtem
Hargehleri dûd-ı âh-ı hırman
Sohbetleri ney gibi hep efgan
Her birisi bir nigâra urgun
Şemşîr gibi dehânı pür hun
Erzakları belâ-yı nâgâh
Ateş yağar üstlerine her gâh

Şeyh Galib-Hüsni ü Aşk/61

Aşk'ın Dadısı:

Ey gonca uyu, bu az zamandır.
Feleğin maksadı pek yamandır.
Serttir o, karşı konulmayandır.
Gerçi bazen da bağışlayandır.
Korkum budur ki harab olursun.

s.13

A.Turan Oflazoğlu'un yukarıdaki metinle ilgili Şeyh Galib'in Hüsni ü Aşk mesnevisinden esinlendiği metni aşağıda vermek istiyoruz.

Ey gonce uyu bû az zamandır
Çarhın sana maksadı yamandır
Zîra katı tünd ü bî amandır
Lütf etmesi de velî gümandır
Havfım bu ki pek harâb olursun

Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk/65

Öyle görünüyor ki, Turan Oflazoğlu'nun Güzellik ve Aşk'ı yazarken Hüsn ü Aşk'tan sadece bir uyarılma yaptığı anlaşılıyor. Eserin bu yönüyle bir özgünlüğü yoktur. Fakat böyle bir konuyu gündeme getirmek önemlidir. Turan Oflazoğlu'nun Hüsn ü Aşk'tan kuru kuru aktarmalar yapması eserin orijinalitesini engelliyor. Eğer aktarmalar olmadan yazar kendi birikimleriyle bir eser ortaya koymaya çalışsaydı belki de ortaya çok değişik ve özgün bir eser çıkacaktı. Konuyu örneklendirmeye devam ediyoruz.

Söz:

Hatırında mı sevgioğulları?
Sevgiyle buluştuğun yer,
O anlam bahçesi hatırında mı?
orası bu güzel bahçedir işte, bu köşktür.
Burda ne görüntüler var artık, ne kuruntular.

s.69

Yâdında mıdır Benî-Mahabbet
Nüzhet-geh-i Ma'ni cây-ı vuslat
Bû işte o bag-ı bî bedeldir
Bu hâne henüz ol mahaldir
Kim bunda ne guul var ne evhâm
Ne dîv-i siyah u zişt-peygaam

Şeyh Galib-Hüsn ü Aşk/169-170

III-LEYLA İLE MECNUN

Aziz Nesin kitabın iç kapağında bu mesnevinin “Fuzuli’den günümüz Türkçesine aktarıldığını” belirtmiştir. Fakat bu aktarma klasik bir şekilde XVI. Yüzyıl Osmanlıcasının Türkçeye aktarılışı şeklinde değildir.

Eser pek çok alt başlığa ayrılarak, her bölümde Leyla ile Mecnun karşılıklı olarak gazel şeklinde söyleşmişlerdir. Yazar kendi anlatmak istediklerini düzyazı şeklinde anlatırken sadece Leyla ile Mecnun’u şiirle konuşturmuştur.

Eserde şu alt başlıklar bulunmaktadır: Bu Aslanın Dünyaya Geldiğidir: Bu Aslan’ın Leyla’ya Tutkunluğudur; Bu, Leyla’yı Annesinin Azarladığıdır; Bu, Aslan’ın adının Deliye Çıktığıdır, Bu, Leyla’nın Mecnun’u Gördüğüdür; Bu, Babasının Mecnun’u Çölde Gördüğüdür; Bu, Mecnun’un Babasının Leyla’yı Oğluna İstedığıdır; Bu, Leyla’nın Yalaza, Yıldıza Durdini Döktüğüdür; Bu, Leyla’nın Mecnun’dan Haber Aldığıdır; Bu, İbniselim’in Leyla’ya Vurgunluğudur; BU, Nevfel Ordusuyla Leyla Uğruna Savaşmıştır; Bu, Mecnun’un Dilenci Kılığında Leyla’yı Gördüğüdür; Bu, Leyla’nın İbniselim ile Evlendiğidir; Bu, Zeyt’in Leyla’nın evlendiği Haberini Mecnun’a Getirdiğidir; Bu, Mecnun’un Çölde Babasıyla Konuştuğudur; Bu, Mecnun’un Babasının Ölümünden Sonraki Durumdur; Bu, İbniselim’in öldüğüdür; Bu İbniselim’in ölümünden Sonra Leyla’nın Çölde Mecnun’u Bulduğudur; Bu, Leyla’nın Mecnun’u Tanıyıp, Mecnun’un Leyla’yı Tanımadığıdır; Bu Leyla’nın Öldüğüdür; Bu, Mecnun’un Öldüğüdür.

Aziz Nesin Leyla ile Mecnun’u kendi düşünce yapısıyla ve kendi dil anlayışıyla anlatmasını bilmiştir. Bu yönüyle Aziz Nesin’in unutulmuş bir konuyu günümüz Türkçesiyle gündeme getirerek Leyla ile Mecnun’a çağdaş bir görünüm kazandırmak ve bu konunun yeni nesillere ulaşmasını amaçladığı söylenebilir. Konuya açıklık getirmek bakımından Leyla ile Mecnun’un karşılıklı söyleyişlerini örnekliyoruz:

BU LEYLA’NIN MECNUN’U GÖRDÜĞÜDÜR

Mecnun Leyla’ya olan aşkını şu satırlarla dile getirir:

Aklı bi yana koydum ne yarınım dünüm var
Sakin öğüt verme ki o saçmadan benim var

Us denenden arındım giysilerden soyundum
Zamanın dışındayım ne gecem ne günüm var

Şaşkınlara şaşar bana oysa kıblem bellidir
Leylâ'dan özge değil benim bi tek kıblem var

Yabancı çöllerdeyim yabancı illerdeyim
Yanım gören Leyla'dır başka ne düşünüm var

Sanma kendim istedim yarım kalmak kendimden
Leyla derler adına benim de bütünüm var

Çok şükür dünya bilir adım geçer her yerde
Aşk yolunda serseri böyle büyük ünüm var

s.22

BU LEYLA'NIN MECNUN'U TANIYIP, MECNUN'UN LEYLA'YI TANIMADIĞIDIR

Leyla Mecnun'a olan duygularını şu satırlarla anlatır:

Bu denli bitkin yılgın hiçbir zaman olmadım
Perişan ettin beni sana düşman olmadım

Tarihte hiçbir seven böyle bir dert çekmedi
Aşk yolunda toz oldum hiç de pişman olmadım

Neden benim olmadın neden senin olmadım
Neden benim olmadın sana ben can olmadım

Yok mudur hiçbir hekim aşka umar bulmaya
Yazık sana dert oldum sana derman olmadım

Yalım yalım bu yanış sonsuza dek söylenir
Yandım yandım kül oldum hiç de ziyan olmadım

Aşkın bayrağı destandan başkaca bir iz nişan olmadım
Bu destandan başkaca bir iz nişan olmadım

s.74

F. MEVLİDLER

İslam edebiyatlarında ve Türk Edebiyatında Haz. Muhammed'in doğumu başta olmak üzere, hayatını, mucizelerini, savaşlarını, ahlakını ve vefatını övgü ile anlatan ve çoğunlukla manzum olup mesnevi nazım şekliyle yazılan eserlerdir. Mevlidler daha çok dini törenlerde okunma amacına yöneliktir.

Cumhuriyet döneminde de mevlid yazma geleneği devam etmiştir. Fakat İslam Edebiyatlarında mevlid sadece Hz. Peygambere yazıldığı halde bu dönemde Atatürk gibi devlet büyüklerine de mevlidler yazıldığını görüyoruz. Cumhuriyet döneminde yazılan mevlidleri tespit ettiğimiz ölçüde şöyle değerlendirebiliriz:

1-Mevlûdü Şerif-Ahmet Tanrıverdi: Baştan sona aruz vezniyle yazılmaya çalışılan bu eserde pek çok aruz aksaklıkları vardır. Şairin üslup olarak Süleyman Çelebi'yi taklit ettiği hemen fark edilir. Bu mevlidin muhteva itibariyle geleneği devam ettirdiği söylenebilir. Diğer mevlidlerde olduğu gibi bu mevlidin de dua ile bitmesi bunun bir ispatıdır. Şairin günümüz Türkçesini kullanmaya özen göstermediğini de belirtmekte yarar var olacağını sanıyorum. Öyle ki okur yazarlığı olan herkese bu mevlidi okuduğunda gayet kolaylıkla anlayabilir. Şimdi eserden bazı örnekler verelim:

Onun yüzü hürmetiyle yaratıldı bu cihan
Şad olur Muhammed ismini anan
Muhammed şeref için dünyayı kıldı bize

Başlayalım Tanrı adıyla söze
Çok karanlıktı yolları insanların
Yok idi kıyameti hem ihvanların
Nura gark olmuş idi bu asuman
Yaradılmış onun nurundan cihan
Tanrım verdi bize kuvvetli iman
Gönülleri bununla şad edelim
Muhammed ismini hem yad edelim

.....

Günaydın ey cümlerin matlubusun
Günaydın ey halıkın mahbubusun

Günaydın ey bütün âlem canısın
Günaydın ey gönüller sultanısın

Ahmet Tanrıverdi-Mevlûdü Şerif/9-10

2-Yeni Mevlit-Celal Tekiner: Bu mevlid de aruzla yazılmış eserlerden biridir. Mevlid zaman zaman milli ve yerel bir havaya bürünür. Eserin Türklük ile İslamiyet arasında bir bağ kurmaya çalışması önemli odak noktalarından biridir. Eserden bazı bölümleri örnekliyoruz:

Vâkıfım ben ol nebînîn zulme âsî ömrüne:
Cürmü yokken yurdu çatmış hayli mücrim bir güne,
Gasbolunmuş hakkı birden indirilmiş rütbesi,
Çıkmış arslanlıkta yektâ oğlunun kükrek sesi,
Söylemiş herkes susarken elde manzum bir kitap,
Görmemiş dünya ve âlem böyle müthiş bir hitap,
Bir hitaptır devrin ihâmiyle düşmüş zindana,
Tenden aslâ açmamış söz, bakmamış zinhar cana!
Gürlemiş sandalyesinden sarsarak hâkimleri,
Mesleğinden, meşrebinden dönememiş santim geri,
Korkmam idâm olsa hükmüm, şahidim Allah demiş,
Hiddetinden benzi, şiddetinden titremiş,

.....
Bir bahâdır kürsü kurmuş, çıkmı hâzâ merdimiz:
Var demiş dostlar devâsız bekliyen çok derdimiz!
Ritmi tannân bir vezinden kuvvet almış söylemiş,
Durmamış bir lâhza olsun şiiri ihyâ eylemiş,
Kıt'alar yazmış, beyitler dizmiş hep cenk üstüne,
Zırh geçirmiş bilgazâ bir çıplak âhenk üstüne...
Has demirden döğme mısralar yaratmış kol metin,
Aklı durmuş böyle erkek bir sudan cinsiyettin!
Ruhu millî bir eserden etmiş ihdâ ırkına
Bir kılıçtır çekmiş hür hür yol verip boş bir kına,
Bir kır attır atlamış hışmiyle balyoz darbeli,
Kozda devden gelmiş üstün, hızda atletmiş yeli...
Her zaman hazır ve nâzır Rab demiş bir mûcize

Farzdır oğlum sâhip olsun, ortalık gelsin dize:
Göz yumuk göstermiş her şey, her yakın mevcudu tam
Bir mükafat almış en son böyle bir isyan, kıyam,
... Takdim icâp etmiş artık her cihetten kendini,
Başlamış bir akla uygun, asra uygun Türk dini!
Neş'esinden, neşvesinden keyfî keyf peygamberin
Ömrü cidden bir havâ görmüş nihayet hoş, serin...

Celal Tekiner-Yeni Mevlit/4-5

3-Yeni Mevlid-H.Mehmet Erim: Bozuk bir dil ve bozuk bir aruz ile yazıldığı gözlenmektedir. Örnek olması için bir bölümünü sunalım:

Allahadın yadidelim iptida
Olmasın diller hak isminden cüda

Allahadıla idelim fath-i bap
Bab-ı Hakka idelim ta intisap

Allahadıla yakın ol Tanrıya ev velit
Sana Tanrı pek yakın minhabililverit

Allahadın yâd ederse bir kişi
Hak ana âsân eder cümle işi

Allahadın yâd eden handan olur
İki âlemde işi âsân olur

Aşkıla Allah derse bir kul heman
Ana lebbeyk ya kulum der müstean
.....

H. Mehmet Erim-Yeni Mevlit/2

4-Yeni Mevlüt-Aşık Molla Rahim: Aşık Molla Rahim'in Eşsiz ve Coşkun Şiirleri adlı şiir kitabının bir bölümünde yer almaktadır. Ölçüde aksaklıklar göze çarpar. Aşık Molla Rahim Mevlüdünün kısımlarını şöyle ayırmış: “Mevlüt Yazmanın Sevabının Beyanı”, “Müelliften Cenab-ı Hakka Münacaat”, “Lafza-i Celal Kasidesi”, “Kelime-i Tevhid Kasidesi”, “Mevlütü

Şerifin Merhi”, “Hz. Peygamberin Miracı” ve “Bazı Mucizeleri” eser aynı zamanda bir hilye niteliğindedir. Peygamberimizin Mucizelerinden bahseden kısmı örnekliyoruz:

Gece giderken sanki önünde şavk
Geride geleni, önden eder fark

Gölge için bir bulut yaratmış hak
Eder gölge beyaz şemsi gibi ak

Parmaklarından askere su aktı
Taaccüp edip herkes ana baktı

Hurma ağacını yeni direrken
Heman meyve verdi o saat erken

Aya işaret edip kaldırdı el
Der ortadan parçalan yanıma gel

.....

Peygamberimizin doğuşuyla ilgili olarak da aşağıdaki metni sunmayı uygun bulduk:

HAZRETİ PİYGAMBERİN DOĞUŞUNA MAHLÛKLARIN TAZİMİ

Yaradıldı cümle oldu şaduman
Nur doğdu dünyüdü sıyrıldı duman

Teşrifi dünyaya sabaha karşı
Nurlandı Mekkenin sokakla çarşı

Merhaba diyen Mekke değil sade
Hep kurt kuşlardan bile geldi sada

Dediler ki merhaba ya Mustafa
Merhaba hoş geldin sen bize safa

Merhaba ey şeriyatı getiren
Merhaba ey çürük dini batıran

Merhaba ey şeytanın belini büken
Merhaba ey putları yere dökten

Merhaba ey rahmet tapusu açan
Merhaba ey dünyaya güneş doğan
Merhaba ey nice asiler boğan
Merhaba ey dünyaya güneş doğan
Merhaba ey hep resullarda üstü
Merhaba ey hakkın sevgili dostum
Merhaba ey günahkarlara talip
Merhaba ey hakkın sevgili habip

Âşık Molla Rahim–Yeni Mevlüd/217

5-Mevlid-i Ali Mukaddime-i Lütfü-Kazım Baba: Kazım Baba Divanı'nın bir bölümü bu mevlit için ayrılmıştır. Dili çok ağır ve ağdalıdır. Mevlitin adı geçen bölümünü örnek olarak sunuyoruz:

MEVLİD-İ ALİ

MUKADDİME-İ MEVLÜD-İ LÜTF

Resmi levh-i hakim-i sâz kaza
Nâşir-i emr-i mevâhi-i rizâ
Nâmına etti kasem rabbülharem
Hak kelâmında buyurdu velkelam
Lafza-tullahı yazup zeyb-i makam
Ham edip kıl kıl azimine sevk-i kalem
Fezkürüllah emrine kıl inkiyâd
Ayni zihrullah ile her yol küşad
Evvel Allâh nâmını yâd edelim
Semt-i maksûda o yoldan gidelim
Sıdık ile Allah dese bir kez lisân
Kalmaya özrü Halik-i heft-âsumân

İbtida vü intiha yoktur ana
Zâhir-ü bâtını anla rünümâ

Zât-ı pâkinden diğerk yoktur vücud
Zatıdır ancak Sezâvar-i sücud

Olmasa tevffık-i rabb-i müstean
Kim olurdu rehrev-i emn-ü emân

Aşk ile yansun bütün pervânesi
Olmasın diller anın bîgânesi

Aşinâyâ âşiyânı kıl harâb
Gülşeni tevhide dil kılsın şitâb

İster isen teşne-i feyz-i bekâ
Murtezâ'ya eyle candan iktidâ

Sillemü sallı alâ bedrû'l-Hüdâ
Hem seri ol hazret-i Şir-i Hüdâ

Kazım Baba Divan-ı/66-67

G-HİLYE

Türk Edebiyatında Hz. Muhammed dört büyük halifeyle ilgili olarak iç ve dış güzellikler ile örnek davranışların anlatıldığı eserlerdir.

Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatında ise rastlayabildiğimiz tek hilye örneği Mustafa Fehmi Gerçekker'in Hilye-i Fahr-i Âlem adlı eseridir. Bu eser son derece başarılı bir aruzla yazılmış birçok bölümlerden oluşur. Bölümlerin özel bir ismi olmadığı halde onlarda anlatılan konuşmaları sırayla şöyle sıralayabiliriz: Münacaatın yazılış sebebi, Peygamberimizin siması: Yüzü, gözü, kirpikleri, kaşları, alnı, burnu, ağzı, dişleri, saçları, sakalı, boynu, cüssesi ve göğsü bu sıralama içinde sayılabilir. Bu bölümler arasında Divan şiiri nazım türlerini çağrıştıracak bölümler vardır. Bunlar arasında da, fahriye, tarih düşürme (kitabın yazılışıyla ilgili) ve dua olarak sayılabilir. Peygamberimizin kirpiklerini ve gözlerini anlatan bölümlerden örnekler veriyoruz:

Müjganı karaydı, hem uzundu

Enzarında her nazar zesundu

Kirpikleri o çeşmi-i nâzı sarmış

Hüsnün de mi mu'cuzâtı varmış?

Durmuşlar ayakta sanki saf saf

Tecili için süt-ı mushâf

Bir âşıkdır onun yanaklar

Hep vecd ile gölgesin kucaklar

Bâbâ-yı ruhunda nakş-ı müjgan

Olmakta kemâl-i hüsne burhân

Kim görse o nakş-ı dilpezîri

Bir gamzesinin olur esiri

Ya Rab ne kadar da gür ve mevzun

Nergis de olur bu resme meftûn

Bir dem ki eder o arş-pâye

Müjganını perde mâsivâye

s.37

Bir harikasıydı feyz-i hakkın

En hoş kara gözlüydü halkın

Bir çeşm-i siyah-ı nâz-perver

Her cünbüşü râz-ı aşk söyler

Nûriydi oi neyyir-i hayâtın

Bir göz bebeğiydi kâinatın

Ahû gözü sende, bende hoştur

Ferşizdir onun yanında boştur

Vasi'di o çeşm-i pertev-efşân

Esrarını keşfe var mı imkan?

Pürnür iki göz ki misli nâbûd,
Az kırmızılık akında meşûd

Lâkin karası karaydı gâyet
Bir nûr-ı siyeh ki sırr-ı kudret

Rü'yette o nûr ayn-ı âlem
Gösterdi tefevvukun demâdem

M. Fehmi Gerçekler–Fahr-i Âlem/32-37

Âşık Molla Rahim'in Yeni Mevlüd'ünde bulunan aşağıdaki bölümde Peygamberimizin simasını anlattığı için bir hilye sayılabilir:

Kaş çatık siyah sakal benzeri yok
Haktala her güzellik vermiş çok

Sakal bir tutam ete dolu yüzü
Yanak nar gibi ortadan kırmızı

Teri düşse gül biter durma dere
Nur idi gölgesi düşmezdi yere

.....

Vücudu ne şişman ne de ince pek
Elleri yumkuşak sanki halis ipek

Buğday renkli ne pek kara ne sarı
Zaten anasından doğarken arı

Burnun ortasın toprak sanki bir koç
Her kuvvetli kimsenin yetmezdi güç

Aşık Molla Rahim-Yeni Mevlid/219

H-NAMELER

1-PENDNAME: Klasik Türk şiirinde devlet büyüklerine veya şairin kendi yakınlarına öğüt vermek amacıyla kaleme aldıkları müstakil eserlerdir. Şairler bu tür şiirlerde kişilere nasihat verirken, nelerin yapılması ve nelerin yapılmaması gerektiğini salık verirler.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de bu tür şiirlere az da olsa rastlanır. Aşağıdaki şiirleri örnekleyerek konumuza açıklık getirmek istiyoruz.

PENDNAME

Hulk-ı melâk olsun misâlim

Dilsâz-ı nîkgû olup hisâlin

Durgun durup sen alındırma ki

Gayre bar hem har olmasın kal'in

Mest-i ikballer fazla salınma

Gelir nazara yaşayış halin

Nisbet verince çokça övünme

Zehrâba döner âb-ı zülâlin

Gayet hazer kıl sürçü kelamdan

Zayi olur bak sonra kemalin

Noksanı daim nefsinde ara

Sehvinde gayrın yorma hayalin

.....

Osman Zeki Yücebilgiç-Hadi Divanı/90

ÖĞÜT

Sonsuz karanlığında bu dünyaların fer ol

Fani zaman içinde ziyan olma, cevher ol

Bir nutfesini katılma Şu hilkat serebına
Gel, Hakkın ırmağında akan ab-ı Kevser ol

Terket hayat olimpini, ık sevgi turuna
Sinada bir nebi gib vicdanı dinler ol

Sıyrıl gazabla paslı kınından Şu benliğın
İman elinde, doğruluk emirde hançer ol

İskenderin yolunda gidip kana damla sen
Yüksel, faziletin ulu tahtında eŐber

Zalimle saf saf olsa bu dünya ve kainat
Baş eğme zulme, tek bile kalsan seferber ol

İlen de kahrın ordusu çiğnerken alemi
Dünya'ya Sur'u üfle, kıyman eyle, mahşer ol

Vehmin dalaletin, yalanın karşısında dur
Allah için vuran, vurulan doğru asker ol

Nerden bilinsin ağlayanın dostun olduğun,
İn, halka in, adabını paylaŐ beraber ol

Yer yer hayırla Şer savaŐırken, durup, aziz
El bağlamak zevamı? Ya hayr ol veya Şer ol

A.Özbay-oban Armağanı/12

2-MAHLASNAME

Yeni Şiir yazmaya başlamış Şaire üstad Şairler tarafından verilmiş mahlas hakkında yazılan manzumelerdir. Bu Şiir Şaire verilen mahlasın hangi nedenlerden dolayı verildiğine dair açılımlarda bulunur. Aynı zamanda bu Şiirde yeni Şiire başlayan Őiar övölür.

Cumhuriyet dönemi Türk Şiirinde bu tür bir mahlas verme iÇine pek rastlanmaz. Fakat yine de bu konuya tek tük örnek bulmak mümkündür. AŐađdaki Şiiri konuyla ilgili olarak örnekliyoruz.

MAHLASIM

Doğduğum mevsim-i baharidir.

Kalemimden o feyiz caridir.

Mevlevi hane-i Baharide,

Mürşidim hem Cenab-ı Fahri'dir.

Neşve-i cam-ı aşk-ı Mevlana

Gönlüme her deminde saridir.

Bana bir manevi rabiiden,

Bu tecelli-i girdigaridir.

Mahlasım bak, kitab-ı şiirimde,

Bu sebepten benim baharidir.

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/116

Yukarıdaki şiirde şair mahlasının niçin 'Bahari' olduğunu açıklıyor. Bu şiir de mahlas geleneğinin devam etmesi bakımından oldukça ilgi çekicidir.

3-SEYAHATNÂME

Gezi eserleri. Gezilip görülen yerler hakkında yazılan eserler. Daha çok nesirle yazıldıkları halde manzum olarak yazılanlar da vardır. Seyahatnameler gezilen görülen yerler hakkında her türlü soysa, kültürel ve folklorik bilgileri içerir.

Cumhuriyet döneminde başlı başına bir manzum seyahatname sayılabilecek eserler arasında Faruk Nazif Çamlıbel'in Tatlı Sert adlı eserini sayabiliriz. Bu eserde bir bölümün adı Seyahatname adını taşımaktadır. Bu bölümde Anadolu'nun çeşitli yerlerine yapılan seyahatler anlatılmakta ve yörelerle ilgili bilgiler verilmektedir. Bir tek örnek vermekle yetinelim:

SİVAS'A MUVASALAT

Ye's adlı kulub-ı müslimini

Gördükte bu nazm-ı nev-zamnini

İndik tepeler yokuşlar aştık

Akşamdı Sivas'a biz ulaştık

Ol demde şimal rüzgarı
Kaldırdı taraf taraf gubarı
Bir nebze sükun bulunca sarsar
Baktık yanımızda aşınalar
Bir cemm-i gafir içinde etraf
Vali, rüesa, kibar ü eşraf
Gerduneden atlayıp zemine
El verdi vekil müslimine
Askerlere merhabalar etti
Bitab-ı meşakkat-i seyahat
Bir saniye ettik istirahat

Faruk Nafiz Çamlıbel-Tatlı Sert/122

İ-TAKDİM

Cumhuriyet döneminde bazı şairler kitabına veya bir şiire başlarken takdim niteliğinde Divan şairlerinden bir beyit veya bir mısra sunarak başlamayı tercih etmektedir. Cumhuriyet şairlerinde bu oldukça yaygındır. Bu şairlerin Divan şairlerinden aldığı bir beyit veya mısra ile kitabına veya şiirine başlaması gelenek açısından oldukça ilginç sayılmaktadır. Zira ölü gözyle bakılan Divan şiirinin yaşadığı bu takdimlerle bir kez daha ısrarla vurgulanmış oluyor. Şimdi biz bazı eserlerden takdim niteliğinde bazı beyit yada mısralar sunacağız.

BAKİ

Bâkiyâ hangi gönül şehrine gelse şeh-i aşk
bile endûh u belâ hayl ühaşem gibi gelir

Attila İlhan Korkunun Krallığı/9

Der-i dergâhına sultan-ı aşkın serfûrû eyler
emrî-i tâcdâr olsun gedâ-yı hâksâr olsun

Attila İlhan Korkunun Krallığı/71

NECATİ

Oda yanmaz suya batma nice câdadur bu

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/37

RASİH

Dild e gam var şimdilik lutfeyle gelme ey sürür
olamaz bir hânedede mihmân üstüne

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/63

ŞEYH GALİB

Gül ateş gülbün âteş cûybâr âteş
Semenden-tuynetân-ı aşka bestir lâlezâr ateş

Orhan Alkaya-Parçalanmış Divan/45

Bir şu'lesi var ki şem-i cânın
Fânusuna sığmaz asûmânın

Attila İlhan-Yasak Sevişmek/73

NESİMİ

Bende sığar iki cihan ben bu cihanı sığmazam

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/95

KADI BURHANEDDİN

Susamışam visâline ireyüm ondan öleyim

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/33

BAĞDATLI RUHİ

Gunc-i mihnette rakiba beni tanha sanma
yar ger sende yatarsa elemi bende yatar

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/9

FUZULİ

Ben gedâ sen şaha yar olmak yoh amma neyleyim
ârzu sergeşte-i fikr-i muhâl eyler beni

Attila İlhan Korkunun Krallığı/107

geh gamzen içmek ister kanımı geh çeşmin
korkunun budur ki nâgeh kanlar ola arada

İbrahim Baştuğ-Çalınmış Kuyuları Babil'in/49

ŞEHULİSLAM YAHYA

Aşka kabil dil mi yok şehir içre yâ dilber mi yok
mest yok mecliste bilmem mey yok sâgâr mı yok

İbrahim Baştuğ- Çalınmış Kuyuları Babil'in//51

bilürken bî-bekaa olduğun âb üzre nakışın
bu meftunuklara ârâyış-i dünyâ mıdır bâis

Attila İlhan Korkunun-Krallığı/59

NAZİM

lâbüd gelen efsane olur dehre nâzımâ
bir gün de bizim hâlimiz efsânelik eyler

Attila İlhan Korkunun-Krallığı/7

vermez selâm o serv-i hırâmân gelir geçer
yollarda ömr-i âşık-ı nâlân gelir geçer

Attila İlhan Korkunun-Krallığı/81

MUHİBBİ

Dönülmez ben reh-i aşka yöneldim
duâ-yı hayr kılsın bana yârân

Attila İlhan Korkunun-Krallığı/45

NEV'İ

Nev'i yabâna attı bizi gerçi rüzgâr
dü tük hevâ-yı aşk ile bir özge âleme

Attila İlhan Korkunun-Krallığı/25

GENCELİ NİZAMİ

O da bu geçitten geçti

Orhan Alkaya-Parçalanmış Divan/65

J-DİVAN ŞAİRLERİ İÇİN YAZILAN ŞİİRLER

Divan şairleri, cumhuriyet dönemi Türk şairlerinin şiirlerine çok değişik ve ilginç yönleriyle konu olmuşlardır. Cumhuriyet şiirinde bu tür şiirlerle sık sık karşılaşmak mümkündür. Bu tarz bir şiir yazmak bir anlamda etkiyi getirmek içindir. Şairler bu şiirleriyle adı geçen şiirden etkilendiklerini ve ona karşı içlerinde sürekli bir sevgi beslediklerini anlatmak istiyorlar. Bu şiirde adı geçen divan şairlerinin şiirdeki ustalıklarını, hayatını ve özel zevklerini anlatmaktan da geri kalmaz.

Cumhuriyet döneminde bazı Divan şairlerinin üstünde çok durulmuş ve adına çokça şiir yazılmıştır. Bunlardan bir tanesi Baki, diğeri ise Şeyh Galip'tir. Bu konuyla ilgili örnekleri şöyle sıralamak mümkündür:

1-Baki

Baki efendi yaşadı kanunî devrinde
Şimdi de merkadi bâki memleketin kalbinde

Sesi azanlarda duyulmuştu derin
Hezar bütgedede nâkus yerlerinde

Bilrisin âb-ı rûy-u mülket-i Osmaniyyiz diyip
Bir râh-ı nev açtı idi her gazalinde

Dil zevrakını hücce-i gamdan hevayı aşk
Atmıştı bir kenara ömründe

Bir lütfü çok mürüvetti çok patişah idi
Bâki edenfi de

Cahit Külebi-Bütün Şiirleri/95

Cahit Külebi'ini yukarıdaki şiirdeki Baki'ye ait mısraları olup onları kendi şiirleriyle modernize ederek anlatmıştır.

Bâki'ye Gazel

Bir yerde vahim bir yanlış yapılmıştır
Ne yadsımaya dilim varır
Ne düzeltmeye gücüm yeter
Mayyus bir papağan gibi tenhada bırakılmış

Harıl harıl
İçimdeki bazgunla söyleşirim
Bir yaş gelir ki kadınlar
Çekilir ortalıktan
Esmerler birden çekimser
Sarışınlar uzak
Kumrallar vefasızdır.

Artık ne uyku ne durak
Bir âfet biçerim imgelem kumaşından
Müstesna bir sevgili
onunla söyleşirim
Fazlasıyla edâlı
İyice rahşân
Bakışları ebrulî
Serviler boşalır boşluklardan
Bir mehtap karanlığına
Gazekhanlar susmuş
Çalgıcılar perişan
Bir ben ki sabahlara kadar böyle
Münzevi bir kanûnla söyleşirim
Ne şair kalmış ülkede ne şiir
Divanlar unutulmuş
Mesneviler parça parça
Ey şairlerin sultanı ey bâki

İnanılmaz kafiyeler düşürüp yıldızlardan

(mef'ülü mefailü)

Ruhunla söyleşirim

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/74-75

BAKİ'YE RUBAİ

Bu rubaide Baki'nin kendinden sonraki şairlere ve şiirin

Kendisine olan etkisi üzerinde durulur.

Ey bakışlar ustası umutlar pehlivanı

Sen anlattın bir gülde anlatılmaz olanı

Biz bir hüde başlarken sana çırkılık ettik.

Uçurduğun kuşlardan şimdi Bâki Divânı

Hilmi Yavuz-Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize/57

BAKİ'NİN ÖLÜMÜ

O gün acı bir haber dolaştı payitahtı.

Kudretli Türk şiirinin karardı kutlu bahtı,

Herkes büyük bir hüzün hissetti için için.

Birdenbire yayılan bu haber karşısında

Dükkânlar kapatıldı sahaflar çarşısında

Her duyan yola düştü Fatih'e gitmek için.

Sokaklardan geçerken er, kadın, yaşlı, taze

Bütün halkı ağlatan bu muhteşem cenaze

Söz mülkünün sultanı Bâki Efendi'nindi.

Mevkibin en başında hüseyinî perdesinden

Mersiyeler okuyanı hafızların sesinden

Gönüller ölümün karanlık hüznü sindi.

Daha sonra, kim varsa, bey, ağa, yeniçeri,
Ak sakallo vezerler, eski serhat beyleri,
Hepsinin ye's içinde öne düşmüştü başı.

Her elem bağlamıştı, dilini her birinin.
Alay durdu. Nihayet, koca Türk şairinin
Dünyada son durağı oldu musalla taşı.

Cemaat, karşısında el bağlayıp susunca
Ulemâ zümresinden devrin en uslusunca
Kadri tekrar edildi kendi mısralarıyla.

Ölen o şairdi ki kalbinin ateşinde
Yedi bendi çıkarıp fâninin peşinden
Devirlerin hükmana yendi mısralarıyla.

Bakî gibi fâni cihanda bazı bazı
Bir fevvâre halinde şiirin ihtizazı
Asırların üstünden akşamlar bahtiyardır.

O deha kartalının her kanat çarpişında
Hız alan mısralara kâinatın dışında
Edebiyet denilen bir tek merhale vardır.

Necmetti Halil Onan-Hayati ve Eserleri/48-49

BAKİ DİVANI

Arabesk perçemlerin savurur yüzlerini
Gözlerin kapanmışken yüreğinden beni sil
Bir ilkyaz akşamında buldum gündüzlerini
Geceler dersen gülüm çoktandır benim değil

Her gece yeni baştan burarım gençliğimi
Çapraz kafiyelerle her gece yeni baştan

Çocukluğumun çıkmaz sokaklarında
Sarmaşıklar dolanın ellerime
Gitmelere gelmelere kıyamadığım
Gurbetler içerimde bir başka yanardağken
Taş taş örülmüş duvarlar ötesinde
Yırtılacak bir resmim vardır mutlaka

Sonra kaldırımlarda daha çok oralarda
Bir direğe yaslanmış türkü mü söylüyorum
Belki de gönlümde hüznler dağılıyor
Bir buluta benzeyip ölüyorum belki de
Ses verdim türküyü hiç kimseler bilmeden
Susmuşum dolu-dizgin kapına geliyorum
Unutulmuş bir ismim vardır mutlaka

Nicedir ağlamakta olduğum günlere çıkıyorum
İlkyaz mendilleri sallanıyor ufkumda
Uzak uzak uzak hasretlerle
Büyütülmüş gençliğim
Sınma yanılma yollarında
Gereksiz sevinçlere küsen talihim hani
Akşamla bir sürü sürü gidenlere sor beni
Sakladığım bir mevsim vardır mutlaka

İşte suskun çekimser dalları gülümsüyor
Aşk ilinde gökçekimli gurbet alanları
Kafesleri çıkılmış sardunyalara küsüyor
Yapraklarımın ortasında bâkî divanları

Safa Kaplan-Sürgün Sevdalar/3536

BAKİ KALAN

Heyhâl ne Fuzûli ne de Bâkî kaldı.

Mecliste ne câm ehli ne sâki kaldı...

Terk eyledi dünyâmızı rindler, lâkin;

Gök kubbede hoş sesleri bâk kaldı.

Nail Memik-Neslimizin Masalı/35-36

2-ŞEYH GALİB

Deryâ-yı derûnunda ezel akseyler,

Bir başka cihân içre döner,rakseyler,

Şeyh galib'e benzer bu seher vaktinde;

Uşşâk-ı Sabâ mülküne üfler ney'ler.

Nail Memik-Neslimizin Masalı/12

Sezai Karakoç'un Zamana Adanmış Sözler adlı kitabından Şeyh Galip'le ilgili şeyleri alıntılıyoruz:

Çağırıldığı fecirde yoğrulacak bir yapı

Dumanlar içinde

Alevler içinde bir Şeyh Galip'tir ustası

s.7

.....

Ve Şeyh Galib yeniden iş başında şafakta

Yeni dünyanın ilk ustalarından

Benim dünyamın muştucularından

s.8

.....

Usta mimar yani Şeyh Galib'in öğrencisi

Şafağı öğleyi sabahı akşamı

Yatsıyı

Ve hele ikindiye tam yerinde kullanan

s.8.9

göl bahçelerinden gelen
Şeyh Galib işi
bir şafakla
savruluyorum kaybolan bir ses gibi o yana
s.11

damarlarımız canlansın eski ruhun dirimiyle
alev duman ve kan içinde
bir şafak yapısı belirsin önde
Şeyh Galib'in divanı gibi
Yükselsin önümüzde yeni bir fecrin devleti
Sezai Karakoç-Zamana Adandım Sözler/7-13

3-NEDİM

Nedim hakkında da Cumhuriyet dönemi şairleri tarafından oldukça çok şiirler yazılmıştır. Bunlardan bazılarını örnek olarak vermek istiyoruz:

NEDİM

Ne kadar kahpesin, ey zamane hey.
Sazı değiştirmiş Halid Fahri Bey
Paşa babasının çoktur görgüsü
"yeni mecmua'nın bu gönüllüsü
Yine eski dinin olmuş bendesi
"İran"'ın "Turan"'a uygunmuş sesi
Lazımdır bir muhalif edebiyat
Olsa aruzun âhengi bayat
"Şair" İttihad'ın gölgesi imiş
"nedim" bir muhalif ülkesi imiş
Şüphesiz "teceddüt"tur adır şimdi,
O eski dergâhın kimdir müridi?...

Terkibli yazınız artık moda bu
Siz tülû sanınız köhne gurubu...

Yusuf Ziya Ortaç-Halit Fahri Ozansoy/28

NEDİM

‘‘Bu nefaset, bu tad –y altın arım
Bilmeyiz: hangi bahçelerdendir?’’

Nedim der ki ‘‘Balım,
Lâle Devri’nde lalerdendir!’’

Arif Nihat Asya-Dualar ve aminler/208

NEDİM’E DAİR

Mevsimin tam lâle zamanı,
Geçtim bir akşam Sâdâbat’tan,
Kalktuğumda Nedim Divanı.

Sorma ne kalmış o hayattan?
Ne def-i gam eyleyen şarap,
Ne de mest-i naz...Sâdâbat harap.

Sâdâbat değil, Kağıthâne;
Çingenenin fal baktığı yer;
Lâle devri ancak efsâne.

Koca Nedim? N’oldu o günler?
Dilde lezzet bunca mısran
Söylemiyor nerde mezarın.

Cahit Sıtkı Tarancı-Bütün şiirleri/171-172

NEDİM’DEN ORHAN VELİ’YE KADAR

Havasına-suyuna-toprağına karışmıştır
Ama –kim demiş-arayıp bulmak zor

Ölümsüzdür- gerçek şairleri İstanbul’un
İstanbul- biraz da-rahmetli şairleriyle yaşıyor

Bak-her sabahki muhmurluğunu-Sait faik
Yine-serin serin-Çiçek Pasajı'nda açıyor

İşte-Abdülhak Hamit –yanında Lüsyen Hanım
Löbon'da beş çayını içiyor

Bir şarkı-uzaktan uzağa ve beyaz bir sandal
Allah bilir ya-Nedim Efendi geçiyor

Orhan Veli-şu anda-bir deniz meyhanesinde
Garanti kafayı çekiyor

Yahya Kemal –yeni bir ilhanla dalgın
Arada bir Kanlıca'ya bakıyor

Yine-bir kavga ve hürriyet şiirine eğilmiş Tevfik fikret
Canım boğaz-önünden-boş yere akıyor

Ve nüzhet-bu mısralarla-hepsinin toprağına-ayrı ayrı
Sevdikleri tâze çiçekleri bırakıyor

Nüzhet Erman-Hisar 105/4

NEDİM YOLUNDA

Ne zaman rengi ruhun hatırı virâne gelir
Sanırım mevsimi gül faştı zemistane gelir

Onun elbette bu şeb kilki nedimşn dediği
Yani kim şerm gidip meclise peyman gelir

Karışır zülfüne elbet yine geysuyu saba
Yine elbette baharın seni seyrane gelir

Payini buse koşar hem de sabahı şadî
Destine lâle alıp bezmi gülistane gelir

Sokulur koynuna dek işte nigâhı mehtap
Servi siminin ucu kasrı ıragane gelir

İptida hüsnün için sarfedilip renk ile bû
‘‘Sineyi,kalbi geçip ta haremi câne gelir’’

Kalırım skri muhalât ile bihûşî emel
O kadar tatlı sesin gûşüme mestane gelir

Ne gider âşıkî nakamına kâfir nazarın
Ne de bir işve senin çeşmine bigâne gelir

Fazıl Ahmet Aykaç-Hitabeler şiirler Hicivler Vesaire/57

4- NEF’İ

Nef’i ile ilgili yazılan şiirleri şöyle sıralayabiliriz:

Sık sık cilalenen hiddetsin!
Karşında durulmaz...öyle bir kudretsin!...
Kurtulmadı asrında baban,hicvinden;
Ey Nef’i,ahfâdını kim hicvetsin?...

Arif Nihat Asya-Mizah ve Hiciv Edebiyatın Antolojisi/143

NEF’İ

Ey ırkımın büyük oğlu
Mezarımda rahat uyu!
Sen olmadında bir Hayyam ;
Bir Türk işte Hayyam oldu.

Muhyiddin Raif Yengin-Mizah ve Hiciv Edebiyatı Antolojisi/144

NEF'Î

Muttasıl ben şimdi ruh-ı Nef'î i üstâd ile
Eylerim bervech-i âti bir dua-i nev-zemin:
‘‘Meclisi erbâb-ı dil bir lazha sensiz olmasın
Hürmetin inkâr eden âlemde hürmet bulmasın’’

Ali Fuat Uluboy-Mizah ve Hiciv Edebiyatı Antolojisi/144

5-FUZULÎ

Cumhuriyet döneminde Fuzulî hakkında da epeyce şiir yazıldığını görüyoruz. Bu örneklerden bazılarını sunuyoruz:

Bir çöl gecesinde gök parıl parıl
Fuzulî mehtâbdan şiir sağarmış

Onun ilhamına hız vermek için
Ay daha geç batar erken doğarmış

Kimseler kapının çalmazmış amma
Ne vefâkar ilham perisi varmış

Elleri kehribar, yüzü kehribar
Parmakları divit kadar kibarmış

Şairin alnından öpeyim diye
Bazı ay dede yere ağarmış

O çağda gökleri dolduran esrar
Bir ipekten gönülcüğe sığarmış

Bir kutlu gecede sabaha karşı
mum biterken son şiirini kurtarmış

ebedî uykuya varmadan önce
Altın divitini onunla sarmış

Bir âharlı kâğıt ince mi ince
Yarı dünyâ, yarı ahret kokarmış

Akbaşıyla ve baht-ı siyahıyla
Kozasını örmüş fuzûlî yaz kış

Ali akbaş-Masal çağı/26

FUZULÎ

Çok sular da akşam bu demler gül sağnağı
Yürümüşümdür küçük istasyonlarında hayatın
Beklenceler eşiğinde biçer bin yaz
Ölümle dirim-güncayla gülüm arasında
Görülüpdür
Ferhâtlar sıradağı
Han aslı'nın keremlere yaktığı
Bir türkünün bitiminde
Gece-yarısını söylemekle bir
-görülüpdür-

Yollara düşerse yitir kendini
Geçmiştir ebemkuşakları geçilmiştir sevda
Gül bahçesinde yangınları çocukluğumuzun
Durup bakıyorum ne çok akşam yollarda
İç/seslerin suskunluk seferinden sonra
Dağılmış zamanda yalnızlık biçimlerine karşı
Gülümsemeleri neyse cehennemim ön adı
Bir daha acılara/acılara bir daha
-gidilipdür-

Şimdi sen
En/gereksiz bekleme salonlarındayım hayatın
Ve gece yedi boğumlu bir çoklıktır/içimde
Dindirilmiş gül sağnağı/efkar basmalarına karşı
Sesim incitüptür evreni-susup bekliyorum
Nice bin yaz bir sonsuzda sallanarak
Sabrın bildik iklimlerine şiirler ekliyorum
-sorulupdur-

Sefa Kaplan-İnsan Bir Yalnızlıktır/23-24

Bâd-ı saba kapısında fuzuli'nin
İçimde hoyrat rüzgarlar
Ölüm babında esiyor can
Donuyor gözbebeklerimde hüznü
Anaların

A.Vahap Akbaş-Efgan/23

6-KADI BURHANEDDİN

RUBAİ

İlmiyle temâyüz etti derler ceddin,
Devlet gibi şiir de sen hükmettin.
Hayyâm'a rakîp eski rübâilerde
Rahmetle anılsın Kadı Burhaneddin.

Nail Memik-neslimizin Masalı/53

7-SEYYİD NESİMİ

NESİMİ VE ÖTEKİLER

Gezmiş kimi çöllerde,dolaşmış dağda,
Girmiş kimi hû hû diyerek Bağdâda...
Aşk bahsini sır vermeden ikmâl ederek

Ser vermeyi bilmiş o zaman cellâda.

Nail Memik-Neslimizin Masalı/51

SEYYİD NESİMİ

Türkmen kocası Seyyid Nesimi
Yürümüştür diye bu yollar kutsal,
Oturup dinlemiştir diye bu seki,
Bakmıştır diye bu yıkık duvar;
İçinde gazeller, murabbalar,
Tuyuğlar yazmıştır diye bu pir evi
Senin neyin kaldı Yas Beğ
Nesimî'nin yapıtları yanında
Savcı çanakçı oğlu çanakçı
Hele seinin neyin kaldı
Bir kötü adından başka?
Bed ferman'ına, El-Müeyyed
Yüzyıllardır tükürülüyor
“derisi yüzülü Nesimî'nin,
Ölüsü yedü gün gösterile.
Bedeni pare pare edildikte,
Bir pasesi Dülkadiroğlu Ali'ye
Bir pasesi Nâsirtüddinê
Bir pasesi osman'a gönderile;
Bunlardı inançlarını bozduğu”

Osman Numan Baranus –Tuzhurmatu/58

8-AHMEDİ

Ahmedi ile ilgili olarak Murathan Mungan'ın Sahtiyan kitabından ilgili yerleri örnekliyoruz:

AHMET İLE MURATHAN

Her lalade yeni
Her sevinçte öyle bir Ahmet yaşar
Diyeyim gözleri dağılmış bir çinide
Ahmedî
Toplar kendini rüzgâra bağışlar
s.24
seni uyuyacağım Ahmedî
yine seni uyuyacağım bu akşam vakti

.....
Yalnız ahmet'ten ibaret bir zamandı
Ahmet'in müebdediydi
Kinyesi Murathan'dı
s.25

yoksul ve yalnız kahraman
göründüler yok olarak
Ahmet ile Murathan
s.26

Yağmadı yağmur
Yağdı ahmedî
Yağdı Murathan
Ceylân dirili kitaplara kazıldı sevdaları
Yağmurun bereketli avuçlarında,
Orman sayılmalarından
Şimdi kırık bir ayna gibi
Gölün yüzeyinde usul usul dağılarak
Bulutlu karışan
Yağmurun tarihini yeniden yazan
Ne Ahmet kaldı geriye, ne de Murathan
s.27

parmaklarımın mahpus kaldığı sayfalar tarihi sorgularken
aşınmış muştusunda şafağın armağanı bir gökkuşağı
ve Ahmedî'yle başlayan Divân şiirinden
bir kafiye,destan vezinli bir sevda ihtilalini başlatarak

s.31

Murathan Mungan –Sahtiyân/24-31

Bütün bu şairlerle ilgili daha pek çok şiir ve burada anılmayan diğer şairler
Hakkında da yazılmış şiirler vardır. Bu yazılan şiirler müstakil olabildiği gibi bazı şiirlerin
içinde bu tür şiirlere rastlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

NAZIM ŞEKİLLERİ BAKIMINDAN DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

1-GAZEL

Gazelin sözlük anlamı kadınlarla âşıkane sohbet etmek demektir. Edebiyatta ise özellikle, aşk, güzellik, içki ve kadınlar konusunda yazılan şiirlere denir.

Cumhuriyet döneminde ‘’gelenek öldü, yaşıyor’’ tartışmaları yapılırken bu araştırmayı yaptığımız bugünlerde bile gazel yazan şairlere rastlamamız aslında geleneğin şu veya bu şekilde devam ettiğinin bir göstergesi sayılmalıdır. Aslında gelenek ölmedi, çağın ihtiyaçlarına göre bazı değişikliklere uğrayarak yaşamaya devam ediyor. Biz Cumhuriyet döneminde yazılan gazeller aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördü.

A-ARUZLA YAZILMIŞ GAZELLER

Aruzla yazılmış gazellere daha çok klasik tarzda yazılan divanlarla klasik muhtevalı eserlerde rastlıyoruz. Aruzla yazılmış gazeller oldukça çoğunluktadır. Bu gazelleri tespit edebildiğimiz verilere göre aşağıdaki gibi inceleyiniz.

1-Gazel İsimli olanlar:

Elimizde bulunan gazel örneklerinin çoğu ‘’gazel’’ ismini taşımaktadırlar. Örnekler:

GAZEL

Ebedi susmayı terpiş eden âhir konuşur
Kimi nikbin kimi hicran ile kaahir konuşur

Ne çıkar ma’rız-ı hacette sükût ikrarsa
Ehli te’yid-i muhabbet de cevâhir konuşur

Söz gümüştür sükût altın sözü gerçek lakin
Nice üstâd-ı tekellüm de cevâhir konuşur

Geceleri bir sonu gelmez çiledir uşşâka
Bir seher aldanarak Zehreye Tâhir konuşur

Süsülüp gamlı hazan akşamı gül bahçesine
Hazzı hicranda duyan bülbül-i sâhir konuşur

Çok zaman tarihe şan vermez olur insanlık
Söz bizim cedlere düştükçe mefahir konuşur

Eski bir çeşmede bir kubbede rengin çinide
Bir büyük sır gibi hâlâ o meşâhir konuşur

Benzemek lafz ile eslâfa ne mümkün Nâil
Şiir erbâbı Fuzülî gibi Mâhir konuşur

Nail Memik-Neslimiz Masalı/10

GAZEL

Dağınık saçların gördükçe parçalanır
Yanağın rengine baktıkça o gül parçalanır

Çıkıversen salınıp bahçeye bin nâz ile sen
Hasadinde o güzel yüzdeki tül parçalanır

Dudağın rengi kızıl korda da yok kanda da yok
Onu bir görse kadehlerdeki mül parçalanır

Seni arzu edenin yolları dağlardan aşar
Bu sebepten yine sırtındaki çul parçalanır

Seferinin sana gönderdiği mektuplara bak
Ateşinden yine zarfındak pul parçalanır

M. Nejat Sefercioğlu-Milli Kültür 56/95

GAZEL

Bulmadım yâr-ı vefâ-perver gam-ı hasret gibi
Bir ömürdür geldi geçti neşve-i vuslat gibi

Bez-i nüşânüş imiş âlem bulunduk bir zaman
Galibâ bir şeyler içtik bâde-i firkat gibi

Bir azîzü'n nefse îcabında dâr-ı ibtilâ
Gelmeli mi rac için bir pâye-i devlet gibi

Izdırab-ı dehrdeh bizâr olan insan için
Küşe-i râhat bulunmaz küşe-i vahdet gibi

Yâr zannettiklerim hep bî-vefâ çıktı Nihat
Bulmadım yâr-ı vefâ-perver gam-ı hasret gibi

Ali Nihat Tarlan-Güneş Yaprak/7

GAZEL

Te'siri yok şarâbın dilde olan melâle
Olsun şikest elinden gönlüm gibi piyâle

Nisyân ise murâdın vasl-ı şarâb dursun
Çoktan şu ru kılmış cam-ı lebin izâle

Hâl-i harâbı şerh et nâyinle ben hamüşum
Mestim o rütbe ey gül yok dilde tâb-ı nâle

Veçhim gibi mükedder fikrim gibi perişân
Benzer bahar-ı hüsnün ermektedir zevâle

Yok bir nedîm-i hoş-gü Asaf bizim hayfâ

Farz et ki açıldı gül açıldı hem geldi devr-i lâlew

Asaf Halet Çelebi-Hayati ve Sanatı/39

GAZEL

Verâ-yı perdeden Müsâ şuûn-ı Tûr-ı görmüştür;

Muhammed âle-i lâhut-ı nura-nûru görmüştür.

Bütün zerrât zikreyler kulak ve kelb-i eşyaya

Fakat çeşm-i cihân, dâr üzre tek Mansûr-ı görmüştür

Nas'ibi oldukda bir gün Cennet'ül-me'vâ, muvahhitler

Cemâlullahı, zâhitler likâ-yı hûru görmüştür.

Ne bilsinler Süleyman'dır yatan gönlünde şâhâne,

Bakanlar hufre-i acz içre miskin mûru görmüştür.

Sıfatın cünbüş-i mahsusu vardır ey Kema ammây,

Olanlar zâta mahrem, sahib-i Düstûru görmüştür.

Kemal Edip Kürkçüoğlu-Yılların İzi/365

2. İsimsiz Gazeller

Divan şiiri geleneğinde gazellerin herhangi bir ismi bulunmamaktadır. Aynı geleneğin Cumhuriyet şiirlerinde de devam ettirildiğini görüyoruz. Fakat bu gazeller çoğunlukta değildir. Daha çok divan şeklinde tertip edilmiş klasik eserlerde bu tür gazellere rastlanmaktadır. İsimsiz gazellerin birden fazla olması durumunda numaralandırıldıklarını görüyoruz. Örnekler:

Biz Melami meslekiz, sultânımız nurdur bizim

Aşinâ-yı vahdetsiz, seyrânımız nurdur bizim

Biz cemâle âşiksiz, yoktur sivâyı meylimiz

Tam tecerrüd ehliyiz, ünvanımız nurdur bizim

Çünkü biz ağıyârı hep sürdük çıkardık aradan
Şimdi can ehlimi nur, cânânımız nurdur bizim

Biz ezel sahbâ-yı zâtı nîş eden âşıklarız
Ol sebepten câmımız, reyhanımız nurdur bizim

Hamd-ü-lillâh açtı Hak Şemse hicâb-ı zulmet
Nura çıktık, şimde her âvânımız nurdan bizim

Hüseyin Şemsi Ergüneş-Şemsi Divanı/80

Gönül müştak-ı vaslındır yanar pervâne şeklinde
Lebin âzâd-ı gam eyler dili peymâne şeklinde

Esir etmekte Leylâ'dır kemend-i zûlf-i şeb-rengin
Vurur zencîre uşâkı birer divâne şeklendi

Hâyâlim ey sanem bin suret-i hüsnünle feyzâfeyz
Metâf oldu dil-i virâne bir büthâne şeklinde

Gören yoktu yazan yok hal-i dilsüzüm benim yoksa
Okurlar kıssa-i mecnün'u bir efsâne şeklinde

Açıl ey dilber-i can Hilmi- hayrâna bir lütfet
Perişan zülfü görsün dîde-i cân şâne şeklindi

İsmail Hilmi Soykut-Mahrem Şeyler/90

Ey cefâkar alemi sevdaya saldı gözlerin
Yok nazarda başını kavgaya saldı

Tende rahat dizle takât hiç mecâlim kalmadı
Yok kararım aklımı başımdan aldı gözlerin

Nîm-nigâhınla bu zühdün penceresini çâk idüp
Ar u namus şişesini taşa çaldı gözlerin

Varımı yağma idüp bin derde düçar eyledin
Kalmadı akl u hayâ bî-âre saldı gözlerin

Düldülü aşka süvâr ol azm-i râh et şabriyâ
Görmeye sırr-ı cemâlin kasrı dilde gözlerin

Sabri Çavuş-Divan-ı Sabri/32

Aşıkım şol gözleri şehlâya verdim gönlümü
Şâh-ı hubân bir melek- simâya verdim gönlümü

Aşkdan perhiz idim âsûde gezdim çok zaman
Arayup buldum yine sevdâya verdim gönlümü

Tig-i gamzenle dokunma deşme eski yâremi
Ben muhakkar âşıkım ihfâya verdim gönlümü

Bakara aşk-ı mecaza anladım çıkmaz bu yol
(Lâ)yi terk ettim hemân (illâ)'ya verdim gönlümü

Hem cemildir hem cemâldır lâyezâlî sevdiğimi
Mâh-ı tâbânım Ali Mevlâ'ya verdim gönlümü

Mâsivâ dilberlerinden meyli kestim (Kâzımâ)
Vech-i bâk-ı matlabım bâlâya verdim gönlümü

Kazım Baba-Kazım Baba Divanı/32

3. Şahıslara İthafen Yazılmış Gazeller:

Daha çok etkilenilen Divan şairleri ile hayatta yakın dostluklar kurulan kişilere ithafen yazıldıklarını görüyoruz. Bu gazeller kişilerle ilgili oldukları için genellikle içerik olarak kasidelerin medhiye bölümlerini anımsatırlar. Bu tür gazellerde adı geçen kişilerin özellikleri uzun uzadıya bir övgü şeklinde anlatılır.

Örnekler:

TANBURİ CEMİL'İN RUHUNA GAZEL

Bezm-i cemşid'de devran ki kadehlerle döner
Şevk şeb-tâ-be-seher raks-ı mükerrerle döner

Tutuşur meş'ale-i dil'le merâyâ-yı huzûz
Hüsn ü aşk ortada bin mâh bin ahterle döner

Cümlel ervâh-ı makamât açılır arşa kadar
Rast Mâhur ile Uşşâk Muhayyerle döner

Kurtulur pâ-y tarab yerden o dem kim melekût
Yere gökten süzülüp halka-i şehperle döner

Her gelen rind kanar zevke bu mecliste kemâl
Canib-i rahmete son çektiği sâgarla döner

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/81-82

YAHYA KEMAL'İN RUHUNA GAZEL

Terk-i bezm etse de bir rind ebedi nâmı kalır
Gün gelir ufka fakat muhteşem akşâmı kalır

Önce göz yaşları sesiz dökülür ardından
Sonra feryad ile bir velvele hengâmı kalır

Bu giden halbuki bıkmış görünür dünyadan
Bir hisar borcunu hatırlatan ârâmı kalır

Târumâr olsa bahar gül solarak savrulsa
Eski rüyâ gibi mevsimlerin eyyâmı kalır

Şimdi bir yolcudur ergindeki sessiz gemi'de
Mülk-ü mânâya giderken bize ibhâmı kalır

Yolcumuz cedlerin âgûşuna lâyıkça Memik

Bir gazel tarhına kâfi büyük ilham kalır

Nâil Memik-Neslimizin Masalı/17

FARUK NAFİZ İÇÜN GAZEL

Seninle peyrev olanlar Kemâl'e devrinde

Seninle verdi gûşâyış hayâle devrinde

Alınca şeklini üstâd'dan bu son cereyân

Vücûd verdi nihâyet muhâle devrinde

Edince bedrini idrâk o nev-nihâlin hiç

Gelûr mü akla çorağan ü lâle devrinde

Tesâhub etmedi aslâ senin kadar hisse

Seninle pey-rev olanlar Kemâl'e devrinde

Rıfka Melul Meriç-Hayatı ve Eserleri/88

TAHİR OLGUN'A GAZEL

Nûr oldu temaşa-yı cemalinle nigâhım,

Karşımda teccelli ediyor sanki ilâhım

Atdın şeb-i vuslat gibi gûsunu omuzdan

Ardından sürüklenmededir baht-ı siyâhım.

Bilsem ki merîm-i seherîden mi örülmüş

Pürşevk-i hava gömleğimin cilvesi mahım

Cûlar gibi geçtikçe gülüstan-ı safadan,

Tâkibe koşan bülbül-ü divanedir âhım.

Gülzâr-ı belâgetde bu nazm-ı ter-ü tâze
Bir bağ-ı İram goncasıdır zülfüne şâhım

Hüseyin Siret Özsever-Kıvılcımlı Kül/43

MEVLANA'YA MÜKERRER GAZEL

Dervîşsiz istemeyiz başkaca unvan, pâye
Mürîd olmak ne şefer Hazret-i Mevlânâ'ya

Aşıkân dönmeye âmâde, sabırsızlanıyor
Mast-ı İtrî dile gelsin hadî emret nâyê

Yıkayıp raksı ile vizdanımızın kirlerini
Maddeden sıyrılarak kalb olalım mânâyâ,

Gece gündüz demeyip zikredelim ism-i celâl
Dönerek yükselelim dergah-ı Mevlânâ'ya

Mûnisâ aşk-ı İlahiye verip kalbimizi
Sâlik olduk ebedî meşreb-i Mevlânâ'ya

Munis Faik Ozansoy-Mevlana/14

4. Yer İsimleriyle İsimlendirilmiş Gazeller: Bu çeşit gazelerde daha çok sevilen şehirlerin ve semtlerin isimleri kullanılmaktadır. Ayrıca önemli sayılabilecek olayların geçtiği yerlerin isimlerinin de gazellere isim olduklarını görüyoruz. Örnekler:

GÖZTEPE GAZELİ

Bir hayli yıldır açtığı yok gonca-i gülün
Feryâdı gelmez oldu bu gülşende bülbülün

Mecrâsı senkzere dönen cûylar gibi
Vâdî –i uzletince hamûşuz tevekkülün

Varsın hurûş-i kahrına had bilmesûn felek
Yoktur hududu bizdeki sabr u tahammülün

Dünyâ biter o yerde ki mağlûb olur hayâl
Temdîd-i ömre kudreti kalmaz tahayyülün

Ey bi-vefâ Kemal'e şemim-i vefâ yeter
Bir hayli mısrasında kalan bûy-ı kâkûlün

Yahya Kemal Beyath-Eski Şiirin Rüzgârıyla/67-68

MALAZGİRT GAZELİ

Tekliflerle geldiği Rûm'a elçiler,
Heykelid sanki-kayseri, Rûm'un inâddan..

Haşmetle beklemişti ki nezdinde herbiri,
Bahseylesin-aman dileyip-inkıyâddan.

Bir sahne gördü, sonra Malazgirt, umulmadık;
Bir sahne gördü, zelzeleden, girdibâddan:

Erlere, ki bir cihette yenilmiş göründüler;
At sürdüler çıkıp doludizgin, cihattan.

Hasmın safında-ansızın-altüst olup düzen
Mahrum kaldı sağ, sol o gün irtibâttan.

Bozmuştu Türk, önündeki on misli kitleyi;
Artık, Bizans'a yoktu halâs inhitattan,

Kayser'se tatlı Türk'in ulüv-i cenânını,
Ümmidi kalmamışken,o akşam,hayâttan.

Şarkın hisâba sığmayan iman kuvveti,
Selçuklu'larla çıktı muzaffer, cihâddan.

Der onların açıp okuyan dâsitânını;
“Geçmiş ne cündiyân, bu fâni ribattan!”

Alpaslan'dı galibi harbin.- bu beyitler
Bir tuhfedir o başbuğa Arif Nihâd'dan

Arif Nihat Asya-Fatihler Ölmez ve Takvimler/22-23

5. Mevsim İsimleriyle İsimlendirilmiş Gazeller: Bu tür gazeller daha çok ilkbahar ve özellikle sonbahar isimleriyle isimlendirilmişlerdir. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde oldukça çok örneğine rastlanır. Örnekler:

HAZAN GAZELİ

Hazan ki durmadan Evrâk-ı sû-be-sû dökülür
Hazinesinden eteklere ren ü bû dökülür

Ne inkırâz-ı bahâran ki hân-ı yağmâda
Şerâb mahzeni Cem'den sebû sebû dökülür

Nevâ-yı neydir esen bâd câm-ı meydir gül
Çemende eşk ile şahbâ misâl-i cü dökülür

Makaam-ı pîr-i mugandan akarken âb-ı hayât
Cihanda tâli'e bîhû de âb-ı rû dökülür

Hazan da erse Kemâl el çeker mi cânândan
Lebinden ol mehe îmâ-yı ârzû dökülür

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/91-92

HAZAN GAZELİ

Evrâkı bâd-ı serd ile her yan cedeldir
Gülşende imtiyâz-ı bekâ şimdi yeldedir.

Gül devri lâle mevsimi geçtiyse âlemin
Minnet hudâya gül gibi peymâne eldedir

Seylâb-ı bâdisâta kapıldıysa cismimim
Gam çekmeziz emânet-i dil bir güzeldedir

Ammâ o şuha açmayıgör bahs-ı vuslatı
Dâmân-i tizâr o saatte beldedir

Necmî cihanda mâhasal-ı i tibârımız
Erbâb-ı tab'a neşve veren bir gazeldedir

Necmettin Halil Onan-Hayatı ve Esrleri/80

BAHAR GAZELİ

Uzanır sonra sarar, bunda onun var emeli,
Şu hanımelleri okşar gibi sevdâlı eli...

Her çiçek başka letâfette açar rengârenk,
Yasemen, lâle, karanfil, gül ise en güzeli,

Gece gündüz alır arâmını meftun eyler,
Yârimin gamzeleri, gül yanağı, ince beli.

Bir güneş yüzlü mehin aşkına düştüm yarab!
Beni divâne eder, saçlarının sırma teli

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/107

HABARA GAZEL

Bir şevkine hayrân oluruz fasl'ı bahârın
Agengine dâmen tutarız leyl ü nehârın

Yârin bizi nâlan edemez cevr ü cefası
Gül neş'esi var katlanırız zahmine hârın

Sermest-i şerAb yâr ile biz sahn-ı çemende
Kuşlar gibiyiz âşıkıyız geşt ü güzârın

Ruhsâr-ı nigârın gül-i hamrâsını çalmış
Bak çehresi kıpkırmızı her daldaki bârın

Cûybâr yine akmakta gönüller gibi Ayvaz
Bir katresi kim şekker eder zehrini mârın

Beşir Ayvazoğlu-Gülnâme/17

6. Redifleriyle İsimlendirilmiş Gazeller: Divan şiirinde bilindiği gibi gazellerin herhangi bir ismi yoktu. Bu gazeller anıldıkları zaman genellikle redifleriyle anılırlardı. Cumhuriyet şiirinde ise pek çok şiirin redif veya kafiyesinin gazele isim olduğunu görüyoruz. Örnekler:

GÜLÜM

Saçları ağardı, sanma ki yaşlanmışız gülüm.
Vallahi neyse sendeki hoşlanmışız gülüm

Yıllar ilerledikçe gönül uslanır sanıp,
Düşmüş büyük hatalara, aldanmışız gülüm.

Gel, ağzı süt kokanlara yaklaşma, zevki yok:
Onlar gibiyken aşkı oyun sanmışız gülüm.

Gül koklamak usulünü yıllarca meşk edip
Bin bir çeşit dikenlere katlanmışız gülüm.

‘‘Şairler incedir kıyamaz fazla sarmaya’’
Derlerse, görk ki biz dahi insanmışız gülüm.

Mehmet Çınarlı-Zaman perdesi/95-96

BİLESİN

Yolum yolunda, gözüm gözlerindedir bilesin
Akıl gönülde aranmaz, yerindedir bilesin.

Erişmiyorsa dualar, yer etmiyorsa sözüm;
Bilinmez aşka tapış, hangi dildedir bilesin.

Duyunca anlayacaksın sever ne, sevgisi ne
Gönül bu, sığda değil, çok derindedir bilesin

Apar topar gidiverdin nasıl, neden bilemem;
Kederle beslene durmuş gidiş nedir bilesin.

Gazellerinde de kök salmış Ercümedimizin,
Bir öyle sımsıkı bağlanma binde bir bilesin.

Ercüment Alacaklan-Seviller Sevisi/32-33

SEVDİĞİM

Sihre gark olmuş senin hüsn-i kem^lin sevdiğim
Parlamış bin bedre eş, nûr-ı hilâlin sevdiğim

Gül benim, gülşen benim, ezhâre şânım ben demiş
Aritâbi körleten âşufte lâlin sevdiğim

Her mezâhir neşredermiş günde binbir cilveni
Her güzel iymâ edermiş gül-i misâlin sevdiğim

Ağlatırmış her seher gülşende şeydâ bülbülü
Goncadan akseyleyen ruhsâr-ı âlin sevdiğim

Zerreden eflâke dek vurmuş ledünni nakşını
Giymiş envâr-ı letâfet yâl ü bâlin sevdiğim

Hüsn-a an arzeylemiş. Divâne etmiş âlemi
Kainât seyyaredir maksad cemâlin sevdiğim

İstiyâki çok halimin gönlümüz sultanına
Ömre tallâhi bedel bir an visâlin sevdiğim

Halim Kamil Teoman-Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri/154

GEÇER

Kırılır cam ü sürahi sürülen dem de geçer
Yıkılır bağ-ı irem, her dem –i Hürrem de geçer

Mevsimin rengine uygun değişir rengi gülün
Sana munis görülen çehre-i hemdem de geçer

Salınan saha-i vüs'attaki hacc-ül Haremeyn
Kâbetullâhdaki tövben, dem-i zezem de geçer

Yoksa hemdert olacak derdine, gam çekme gönül
Ağlayan gözdeki yaşlar dökülür, nem de geçer

Ey Celal, mülk-i cihan zevkine aldanma sakın
Bu sanemgehdeki zevkin sonu yok gam da geçer

Celal-Avkovan-Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri/100

Redifte isimlendirilen gazellerin değişik bir şekline daha oldukça sık rastlıyoruz. Redif sözcüğü ile ‘‘gazel’’ sözcüğünün yan yana gelmesiyle oluşan bu gazeller de oldukça dikkat çekicidir.

İÇER GAZELİ

‘‘Meyhâne böyledir bir içen daimâ içer’’

Bigâne şevki bezme olup âşinâ içer

Tahsin o ehli hâle ki bir nakl-i gam yese

Bir cur’a-i şarap ile binbir safâ içer

.....

İbrahim Alaettin Gövsa-Söz Oyunları/70

- 8. Çeşitli Ek ve Edatlarla Yapılan İsimlendirmeler:** Bir orijinal olma kaygısından kaynaklanan bu tür isimlendirmeler Cumhuriyet şiirinde oldukça rastlama mümkündür. Örnekler:

GAZELİMSİ SONE

Saldıkça yaşlı ıslığı rüzgâr uzun uzun
Sarmaşmak isteğiyle sen ürpermiyor musun?
Dünler hüznle loş, gelecek günde öyle zor,
Gönlün tükenmiş ünlemi son bulamadan oyun
Yollar yürünmüyor, yürünen yol görünmüyor,
Dallar bütün kor, büyüyen sarmaşık, yosun...
Her dalga durmadan döver vurdukça sahili
Taşmış sonunda örselenen sabrı yolcunun...
Geç kavradın bu bilmecen yok çözüm dili
Doğrultusunda Tanrının en çapraşık sorun.
Delsin bakışların göğün üstünde ergini
Dalsın derin bir uykuya: Tam vakti paydosun...
Yükselişin öyle ruh uçursun dua gibi
Bir selvi altı kabre uzansın boyun posun...

Yusuf Mardin-Sonelerle Seneler/56

GAZELÇE

İsterim her hazan bahâr olsun,
Vatanım bir sükîzân olsun.
Açılıp leyl-i mâtem-i hicrân
Subh doğuşun, gönül nehâr olsun.
Bitmesin güfti gûy-ı aşk-ı garam.
Sözümüz hep visâl-i yâr olsun.
İstemem ki hasûd-i bed endiş
İki âlemde haksÂr olsun.
Koşarım müntehâ-yı âmâle,
Ser-i küyüm velev nemzAr olsun.
“bu cedelgâh-i bî-bekaada beni
Sevmeyen de seven de vâr olsun.”

Hasan Basri Çantay-Babamın Şiirleri/34

GAZELİMSİ

Yaşayan bir ölü bin sağ getirir
Ses döner, yankıyı dağ dağ getirir

Özge yoldur yüreğimden kâğıda
Kalemin şiirime mısra getirir

Eskitir günleri yorgun bakışım
Koparılmaz yeni bir bağ getirir

Sevginin zorlusu verdirme aman
Yüreğinden yiğidin yağ getirir

Gör ki her tırtıl örer başka koza
Her örümcek yeni bir ağ getirir

Yeni bir ses katarak eski sese
Her daha yepyeni bir çağ getirir

Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu-Hisar 260/17

GAZELCE

Karanlığın kılıcı darbe darbe yâr gözleri
Yarıldı hünkümüz, döşerdi kehribâr gözleri

Yürek netâme şehri, şüphe şüphe üstüne
Yalanla oynayıp kazandı iktidâr gözleri

Işık ışık, umut tutuk, heves söndük ve genç idik
Çocuksu müjdelerle kıldı ihtiyâr gözleri

Ecelle bir meğer bu kanlı kavgdan sızan barış
Yüceldi mülkümüzde muhteşem mezâr gözleri

Zemânenin dilinde ismimiz yitirdi nisbeti
Bugün yegâne litfi kaldı yâdigâr gözleri

Ömer Lütfi Mete-Gülce/26

8. Değişik İsimleri Bulunan Gazeller: İsmi gazel olmayıp da gazel nazım şeklinde pek çok şiir vardır. Cumhuriyet dönemi şairlerinin bu tür gazel yazmaya oldukça çok ilgi gösterdiklerini görüyoruz. Örnekler:

BAHÇE

Bir Acem bahçesi bir seccâde;
Dolduran havzı ateşten bâde.

Ne kadar gamlı bu akşam vakti,
Bakışın benzemiyor mûtâda.

Gök yeşil, yer sarı, mercan dallar;
Dalmış üstünde kuşlar yâda.

Bize bir zevk-i tahattur kaldı
Bu sönen gölgelenen dünyâda

Ahmet Haşim-Bütün Şiirleri/238

TUF-I ŞAGAF

Can-ı fezâ timsâl-i ânsın dil-küşâ mehpâresin
Sen bütün eflâk-i hüsne şu'le-zen seyyâresin

Rûz-ı aşkın mihrisin leyl-i garâmın mâhısın
İnkişâf u inhisâf kaydındasın âvâresin

Çeşm ü ebrû hadd ü müjgân nâzik endâmınla sen
Ser-te ser etfâl-i aşka nazlı bir gevâresin

Ahterânın zîr ü bâlâsı seninle müstenîr
Lem'a-i hurş'ide sen ser-tâ-be-pâ fevvâresin

Câ-be-câ sûk-i melâhat meşher-i kâlâ-yı aşk
Sen de ol Kâlâ-yı aşka bir müşâ'şa hâresin

Gamze -i fettânın dil-hastesi ancak benim
Sen tabibimsin ilâcımsın bana sen çâresin

Mahir İz-Yılların İzi/62

SONA DOĞRU

Bilsin cihan ki ben bu cihânın nesindeyim:
Bir ülkünün mehabetinin zirvesindeyim.
Dünya denen mezellete daldın her isteyen;
Ben ırkımın şeref taşan efsanesindeyim

Herkes bir özleyişle yaşar... Ben de öylece
Altaylar'ın ve Tanrıdağ'ın çevresindeyim
Merdânelikle şöyle bakıp ayrılıklara
Son menzilin hüznü dolu kâşânesindeyim.
Artık vedâ zamanına pek fazla kalmadı,
Yorgun ve kimsesiz ölünün bahçesindeyim...

Hüseyin Nihal Atsız-Yolların Sonu/108

ÇIKMAZA GİRİŞ

Belki benden el çekip gitmiş değildir can bugün
İnleten dirdimdir ancak bulmayan derman bugün

Bir bilinmez çağda derman üstü derdim başladı
Derdini dermanıyla uzlaşmadan Lokman bugün

Gizli bir sevdâyı çekmiştir bu gönlüm durmadan
Çekmeden sevdâyı bay, yoksul, çoban sultan bugün

Bir dumandır yükselir, gittikçe görmez göz gözü
Söndü volkanlar, gönül bir sönmeyen volkan bugün

İşte bundan lâlenin bağrında vardır bir yara
İşte bundan goncanın bağrında vardır kan bugün

Kesti sağlıktan umut, özlem çeken gönlüm yine
Bir dikendir yattığım yastık, döşek yorgan bugün

Güz yelinde savrulan yaprakların tam benzeri
Bir tükenmez boş umuttur yığıldığım harman bugün

Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu-Milli Kültür 62/25

- 9. Mahlassız gazeller:** Bu tip şiirler şekil bakımından birer gazel oldukları halde geleneğin bir parçası olan mahlastan mahrumdurlar. Bu tarz şiirler geleneğin zamanla

bazı değişiklere uğradığının şairlere rastladığımız için gelenekte herhangi bir bozulma veya değişiklik olmadığını görüyoruz. Bu bakımdan bu tür gazellere birkaç örnek vermekle değineceğiz. Önceki örneklerde de mahlası olanlar var. Bağlantılı kurulabilir. Daha önceki bazı örneklerde de görüldüğü gibi..)

RİNDANE BİR GAZEL

Aç beyaz göğsün güzel; sinen açılısın gül gibi
Şiiri hüsnün söylerim karşında ben, bülbül gibi,
Saçların dök, sonra yaslan sine-i müştakına,
Tâ meşam-i canıma gelsin kokun, sünbül gibi;
Subha dek gönlümce bir mehtâp seyr ettim bu şeb
Dalga dalga alının üstündeki kâkül gibi;
Neydi bilmem, leblerinden içtiğim âb-ı hayat,
Sarhoş oldum, cam-ı la'linden sunulmuş mül gibi;
Nîm açılmış saklar, gözler süzölmüş nâzdan
Cane aldım, kokladım cananı tıpkı fül gibi.

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk /123

ONLAR

Sustuk sabırla, her şeyi öğrettiler bize,
Sevdikçe, nefret etmeyi öğrettiler bize.

Bir silkinişle ülkeye peygamber oldular,
Çektik bütün günahları yüklettiler bize.

Kaynarken ortalıkta cehennem kazanları
Cennet, barış masalları dinlettiler bize.

Bizsiz ayakta durmaya yetmezdi güçleri,
Bir gün bizimle güçlenerek yettiler bize.

Mehmet Çınarlı-Zaman Perdesi/51-52

GAZEL

Ne ademden haberim var, ne vücudı bilirim
Yalnız çehre-i maksâda sücûdı bilirim
Ben meftun-ı nihanhâne-i sinâyım ki
Tur-ı sinemde yanan nâr-ı vedûdı bilirim

Ben cânâna nigâhımla sakın gamzetme
Şer’i ahmed’deki her kayd u hudûdı bilirim

Haydariyyüssiyerim seyr ü sülukum yokdır
Bana öğretme o evrâd dürûdı bilirim

Sadettin Nüzhet Ergun –Son Asır Türk Şairleri III/1576

10. Değişik Bir İsimle anılan ‘Gazel’ler: Bu tür güzeller gazel ismiyle başka bir ismin birleşmesinden oluşmuşlardır. Cumhuriyet şiirlerinde oldukça yaygın örneklerine rastlıyoruz. Örnekler:

VEDA GAZELİ

Ömrün şu biten neşvesi tâm olsun erenler
Son meclisi câm üstünü câm erenler

Şükranla vedâ ettiğimiz câm-ı fenaya
Son pendimiz ahfala devâm olsun erenler

Dünyâda bu iksir ile mes’ûd olan ervâh
Ukbâda da sermest-i müdâm olsun erenler

Caizse harâbat-ı ilâhîde de her şeb
Yâran tine rindân-ı kirâm olsun erenler

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/79-80

YENİ GAZEL

Hüzün, çok aldığım az sattığım mal şimdi çarşımda
Su'dan gömlek giyiniş bir ateştir içki karşımda

İniltim yükselir dağ, taş demer durmaksızın yankır,
Üzüntümdür hazin şarkım, yanık türküm de marşım da

Kırıktır puslu aynam, gördüğüm herşey paramparça
Acım yek-pâredir dâim, sevincim dâimâ hurda

Şaşırmış yolcular etrafı sarmış sis-duman şimdi
Sivas'dan Muş ayırdolmaz seçilmez Tunca'dan Arda

Değişmiş, yozlaşıp altüst olup gitmiş değerler hep
Seçilmez tilke aslandan, çakal yok gösterir kurda

Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu-Milli Kültür 60/60

BİR SESİN GAZELİ

Bir ses ki, tamamen akıyor kalp üzerinden.
Bir ses ki, her an titretiyor kalbi derinden.
Mâzideki aşklar, acılar neşe sevinçler
Kopmuş geliyor zannedilir hepsi yerinden
Bir ses mi..değil .. oynaşarak bir sürü ceylân
Hulyâ taşıyor sanki hayâl bahçelerinden.
Sarmakta devamınca bütün âlemi âhenk,
Bir yol gibi ta arşa çıkan nağmelerinden
Gittin o uzak âleme bir lahzada Rüstem,
Ruhlar uçuşur, hepsi de memnun kederinden.

Rüstem Akınsu-Hayalden Öteye/27

B-HECE İLE YAZILMIŞ GAZELLER:

Günümüzde hece ile gazel yazan pek çok şair bulunmaktadır. Hece ile yazılan gazellerin aruzla yazılanlara kıyaslandığında hiç de azımsanmayacak kadar olduğunu görürüz. Bu gazelleri aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördük.

LİSİMLERİNE GÖRE HECELİ GAZELLER: İsimlerine göre gazelleri aşağıdaki gibi inceleme mümkündür.

1- **“Gazel” isimli olanlar:** Heceli şiirler arasında da en çok rastlanılan gazellerdir.

Örnekler:

GAZEL

Rüzgâr ıdıdı titredi çiğ gül düştü
Tutunduğu dalı tutuşturup bülbül düştü

Gün doğumundan gün batımına kızardı bahçe
Bir bir leylâk nergis lâle ve sümbül düştü

Ne çam dayandı ne kestane ne kavak ne nar
Bin yıllık çınar gürül düştü

Geçti mi yeşilin sonsuzluk yüklü çağı
Kader yanardağından kızıl kara kül düştü

Vakit görmemiştir böyle bir kıyameti
Akıl sarardı karardı ruh gönül düştü

Sezai Karakoç- Adet Dansı/19

GAZEL

Bize uygun düşüyor denizi soyutlamak
Nitekim tohumları gemi gibi batırdık

Çok sesli yelken açıp görkemli kefenleri
Tek boyuta indirip bir tabura yatırdık

Nakışlar besteledik mezarının taşında
En geniş duaları iki ele sığdırdık

Bir eski avuntunun izini sürdük amma
Ürperen üzüncülerle kadehleri taşırdık

Yeniden yakınsadık zafer anılarını
Ama kudretimizi yerinde bulamadık

Kalbimiz karşıysa de yetinmeye yatkınız
Şu mutlak tutkununu nasılsa kocaladık

Boşuna aramayınız şarabın dengesini
Kuşkusuz hüznümüzü paylaşmaya çağırdık

Erdoğan Özer-Melez, Zaman/39

GAZEL

Ben nice gözle nice denizle nice gazelle
Rimle gördüm rimle bildim rimle yaşadım seni

Sen ne içdin güzeldiysen de çirkindiysen de
Kocan ne iydi sonra Niyde ilinden gökyüzleri

Sonra ilk çağlar savalarında para ve Babil
Dilber derebeyleri haraca bağlayan aşkımızı ekmeğimizi

Sonra bulunmaz hint kumaşı laf birliğindir
Beni yüzyıllık kümesine dadandıran tilki

Tüy aldım ki evrende kalkıp gitmeleri özetliyorsun
Seni bilmek ne uzun kelime ne acayip ilgi

Ama ben nice göz nice deniz nice gazel
Lerimle gördüm lerimle bildim lerimle becerdim o işi

Cemal Süreya-Sevda Sözleri/48

GAZEL

Kimden bu sızlanış. Kış kim yas ne .yaz ya kimsin
Bir söz edin. Ne kış incinsin ne yaz gücensin

Korkar su. Çeşme donmuş. Yaklaş ve öp delimser
Yansın ki at. Koşumdan çöz. Aşk ne şi'r ne görsün

Sensen bütün bu sonsuz Sonyaz. Değilse neysin
Koy ver saçın bu sonsuz tarhında buz kesilsin

Islansa boş bu hırçın kumsalda toy bu gözler
Ağlar mı ayrı kalsan yar. Saz ne kum ne bilsin
Saz yoksa yel ne söyler leylî 'de göl ne dinler
Mecnun değilse rakkas, hattat ne söz ne gelsin

Efkarı yok edilsin bir an için ya şehrin
Etrafı yok. Seçilsin bir an için ne fikrin

Kim gördü güzelden sen gör vefa fuzuli
Aynan kırık. Jilet kör. Kan dondu. İp: ne dersin

İbrahim Baştuğ-Çalınmış Kuyuları Babilin/49-50

GAZEL

Mavi tay sorukları taşır sabaha seni,
Bulmadan yitirmek mi bu bir kez daha seni?

Başını döndürmesin kuşlukta bağ bozumu
Sevişmemiz nedir ki sokar günaha seni

Bir bulutçu martsız sularda yelken açıp
Düşlerde ulaştırır Adem'den Nuh'a seni.

Sevmiyorsan yalnızsın, yoksulsun, yabancısın
Bir acımın kolları gerer çarmıha seni.

Mutluluk dediğimiz gülle gelen yüzündür,
‘‘Hangisin alsam gülü yahut ki camı, ya seni ?’’

Seyfettin Başçılar-Unutulmasın/144

2. İsimsiz Gazeller: Hece ile yazılan gazeller içinde çok az örneklerine rastlıyoruz. Bir örnek:

Ey mahr-ı rû, hatrın için çok sineme dözmüşüm,
Hicr-i aşka tâb getirip, derd ü gama dözmüşüm.

Deme divanedir bu vuslat-ı aşkım için
Ağyar ile geçirdiğin ezm-i feme dözmüşüm

Her düşünde özgelerle şirin sohbet eyleyip
Beni görecek açılmayan gonce feme dözmüşüm

Şahlığım gitmiştir elden, sâil mekânımdayım
Bir ömürdür aşk ucundan bu makâma dözmüşüm

Bir kere benz oldu gönül, daha yoktur nicâdı,
Zanneyleme bu ferağa öz keyfime dözmüşüm .

Sen zeynel'den yüz çevirip, rakâbe kıldın vefâ
Ben, her anı ahla geçen çok eyyama dözmüşüm.

Zeynelabidin Makas-Dost Bağrından Esen Yeller/76

3. KİŞİLERE TOPLULUKLARA İTHALEN YAZILAN GAZELLER:

Bu tür gazellere daha çok Turgut Uyar'ın Divan'ında rastlamak mümkündür. Daha birçok şairin bu tür şiirine rastlayabiliriz. Örnekler:

AFGANLI ÇOCUĞA GAZEL

Güller kızarmayacak, çiçekler açmayacak,
Bülbül kafeste suskun ve kuşlar uçmayacak.

Deniz yüksek dağlardan gözyaşını almayıp,
Irmaklar bundan böyle gülerek akmayacak.

Ne baharda böceğe, ne çimende kuzuya,
Yönelmeyecek gönlüm, gözlerim bakmayacak.

Ey Afganlı küçüğüm, koymazsan senden hüznü,
Huzur göğsüne gelip karanfil takmayacak...

Musin İlyas Subaşı-Bu Yüreğin Ülkesinde/34

HÜRREM SULTAN'A GAZEL

Bu dünyayı seninle sevmişim, Hürrem!
Öldürür diriltirsin, Mesih'im Zühre'mi!

Karun'ca mal yığsam ben neyerim sensiz,
Neylenir saltanat sensiz, gözüm,gözdem!

Allar kuşan, has bahçeden güller takın,
Bir düştür aynada madem!

Gel kavuş akşamla, desinler:” Ay doğmuş:
“dağılmış, müjdeler olsun zülûf, perçem!”

Yüz görümlük Eflak ve Buğdan, dilersen
Bu can var, esirgemez, işte bir tahem!

Oktaý Rifat Horozcu-Elleri Var Özgürlüğü/280

ZEKEVAT HANIM'A GAZEL

Kimdi/neyin nesiydi/geriye nesi kaldı
Hiç kimse'nin gülüydü/ki hiç kimse'si kalmadı

Geçen yazla birlikte uçup gitmişti kuşlar ,
Sonbahara dökülen o yorgun sesi kaldı

Sevmiş miydi/umulur/ama hiç sevilmedi
Yüzünde bir kırgın'ın acı gamzesi kaldı

Kediler taht kurmuştu eprimiş yüreğine
Balkonda sardunyası ve mor lâlesi kaldı

Şimdi mogdan sarkıyor o'nun sevecen eli
Hepsinin üzerinde sıcak nefesi kaldı

Ahmet Necdet-Sana Bunca Yangından /40-41

EMEKÇİYE GAZEL

Bir şehir çıktı açınca çalışkan yumruğunu
Motorlar sevmiş öykünür nabzının uğultusunu

Asmışlar ampul diye gözlerini yoksullara
Çarşı çarşı satarlar bin yıllık uykusuzluğunu

Tutsan pancarı şeker süzülür parmak uçlarında
Görürsün söktüğüm kömürün gökte duman savrulduğu

Demirdir giydiğin içtiğin petrol yediğin zehir
Taşırısın sırtında bıçak gibi ölüm korkusunu

Mibzerler yıldız karanlığında seninle öksürtür
Yüzlerce lokomotif üretir çığlıklarıyla soluğunu

Hohladıkça yalazını göğsündeki yüksek fırınların
Çatlatırısın bir gün medet/gök kubbenin fanusunu

Attila İlhan-Tutuklunun günlüğü/52

ŞEHİRDEKİLERE GAZEL

Onlara çiçek götürmeyelim
Kolonya sürünsünler
Taylarımızı, sıpalarımızı anlatmak için,

Nefes tüketmeyelim;
Söğüt dalalarına bıçak vuramamın
Tavşanlara saman dolduranların elleri kırılınsın
Onların çeşit çeşit oyuncakları var
Gemileri var uçsuz bıçaksız
Oyunları var hadsiz hesapsız

Rahmi Eyüpoğlu-Dol Karabakır Dol/79

4.Redifleri İsim Olarak kullanılan gazeller: Bu tür gazelerde rediflerin aynı zamanda isim olarak kullandıklarını görüyoruz. Sayıları son derece azdır. Örnekler:

Gibi redifli gazel

Yorgun kadınlar içtik
Yalnızlıktan kan gibi

Nice akşamlar devirdik
Çengi kıyamet

Kızıl sultan gibi

Vurdukça mızrab

Öyle yoğun bir melal

Dağılır ki tamburdan

Bastırır eski sevdalar

Göz gözü görme

Duman gibi

Su karanlıktır

Ve kadehler boşalmış

Leylaklar darmadağın

Kıvılcımlar savurup narçiçeği

Çöker bir daha başımıza gökyüzü

Tutmuş tavan gibi

Kanlı hesapları vardır

Kıyamete kadar sürecek

Ölümlerle şairlerin

Kim bilir nerden bilecek

Ne çılgınlıklar geçer daha dünyadan

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/61

GELDİM

Beni çağırmadınız, kalkıp ben kendim geldim.

Uzaklardan size bir haber getirdim geldim

Bıraktıklarınızda, unuttuklarınızdan,

Sımsıcak-anılası günler getirdim geldim.

Gömütleri andıran yapılarındaki
Yaşantılarınıza evler getirdim geldim

Tek-tek, ayrık-soluyan bitkiseller yerine
Yüzyüze –dönük-gülen sizler getirdim geldim.

Özdemir Asaf-Büyük Türk Şiiri Antolojisi/534

5.Çift İsimli Gazeller: Bu tür isimlendirmelere pek rastlanmaz. Bir örnek:

OYUNU BIRAK ARTIK YA DAÇAĞIN GAZELİ

Artık ömürlük rüzgârı içinde esince ey can
Yürek ateşlere düşmüş bir sevdalı başak artık

Deme ki yer ve gökyüzü yangın görmüş gibi çıplak
Böyle çıplak arazilerde de yeşerir akça –kavak artık

Medenin has ise korkma, sen kolay erirsin ey can
Böylesi her imtihanda haya bir beyaz duvak artık

Ver becerebildiğin kadar, Allah yolunda elin açık olsun
Yürek muhabbet muhabbet öz suyunu dağıtan bir savak artık

Elbette senin gibi düşünmez etoburların hiç birisi
Hurma ağacında hurma biter, kabak bostanında kabak artık

Hasret ipliğiyle dokunmuştur senin ince kum kaşın
Bilmesin bu sarhoşluk dersin, vuslat sana yasak artık

Karakoç, sen bunca ihtiyar ve kabır serçelerin arasında
Öylesine genç bir şiir kartalısın ki oyunu bırak artık

Bahattin Karakoç-ilkyazda/127

6. Ek ve Edatlarla Yapılan İsimlendirmeler: Bu tür gazeller de oldukça çoğulluktur. Örnekler:

BİR GAZEL SEVİLERE

Ne der sorsan duvarlar
Kalabalığa karşı bir maske
Üzgünüm üzgünsem karıcığım
Odalarda bir davul solo
Sorsan ne der analar
Bir yağmurluk sıkıntılara karşı
Günler ne der saatler
Vazolarda boy boy hastalıklar
Eller ne der ayaklar

Dostlar ne der sevgililer
Bırakıp gitti bütün anılar

Üzgünüm üzgünüz üzgünseniz
Bir gazel sevilere karşı

Salah Birsal/Bütün Şiirleri/27

GAZEL GİBİ

Ezel ebed arası mahya aydınlığında ezber seni
Kubbeleri okşayan tekbir seslerinde yuğdum seni

Yunus'tan güller diktim yolunun kıyılarına
Ol kumru bülbüller ile duydum seni

Elif lam ile/ dua ve amin ile
Doruklarda gönlüm/ta doruklarda gördüm seni

Bir berrak vecd saatinde sürelerle sulayo
Aşk ve çile bahçelerinden devşirdim seni

Soyut güzelliğini topladım mısra diplerinde
Bir ter ü taze şirin imbiğinden süzdüm seni

A.Vahap Akbaş-Efgan/61

GAZELSEME

Kimse güvenmesin, çekip ocaktan ellerini
Benim çıkaracak, ateşten, sonsuzluğu

Babalar annelerin odalarından ak mı ak
Çocuk emiyor geceleri, sonsuzluğu

Ne şavk vurur, ne karanlık
Akşamlar yedel köyleri, köyler sonsuzluğu

Alacada bir yüz çıkıyor karşıma benim
Karşıma, sonsuzluğu

Yel bırakır şatoları, kırık sabahı öpen
O soluyan güller arasına, sonsuzluğu

Öpüşlerini ardına koy yüzümün
Yüzünü çek, yaklaştır sonsuzluğu

Sesini kıs, geçsin alaylarla büyücüler
Bir şarkı söyle içinden, sıkıştır sonsuzluğu

Mehmet Taner-Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar/47

GAZEL GİBİ

Hep kendimden geçerim bakarken nice sana
Bayılmam yine çünkü dirim verirsin bana

Saçlarından gözlerinden uçan tatlı ışık
Değil beni, ölmüşleri kavuşturur cana

Sen konuşurken gözlerim seni soymadadır
Usum desen bir tek şey düşünür, anlasana

Aynalar halden anlamaz zaman desen rezil
Daha ne bekliyoruz biz, gülüm söylesene

.....

Mehmet Salihoglu –Sevgi Tutanağı/111

6.Soyut Mekânlara ve Kavramlara Yazılmış Gazeller: Cumhuriyet şiirinde genellikle soyut kavramalara yöneldiğini görüyoruz. Soyuta yönelme geleneğin bir boyutu olan gazel için de geçerlidir. Örnekler:

Hasköy Bahriye Kahvesine Gazel

Büyük elenselerde donmuş abdulaziz pehlivanlara
Sürâhi bıyıklarıyla tutar buğâdadî tavanları

O yok tambureler ki saz çalıp zenginleştirir
Tel tel sabaha kadar şiştilmedik madamları

Altın dişleriyle gülümsedikçe acemşâh nargileler
Gözbebeklerinde şehzâdebaşı ramazanları

Çarpar vurulmuş bir kartal gibi iskeleden iskeleye
Akşam haliçte donanma-yı hümâyûn borazanları

Tavлада düŖeŖ eksik olmaz gerçi parmaklarından
Utançtır çürütür meğerse sırma sakal kaptanları

Ûrperir korkuyla fesleğenle ay tamam yükselirken
Karanlık bir çay basar çingirakla istikanları

Böyle iskir Hasköy bahriye kahvesi usul usul
Koyunda biriktirip geçmiş gelecek bütün zamanları

Atilla İlhan-Yasak Sevişmek/88

CAN GAZELİ

Şu köhne cihan içre sensin sultanımız canâ
Boş verir lahzada kurban olur canumuz can'a

Canları yokluğundur yıllarca kahreyleyen
Gelsen, harâb olan bağlar gülîstân olur canâ

Kalû Belâ'dan beri ömrüm her seferinde
Sana bir taht-ı revân olur cânımın canâ

Geldiğın gün gülerek can katar cihâna can
Gittiğın gün hâk-i yasân olur cânımız canâ

Ne çıkar kıskansa da hüsnünü gökte kamer
Hüsnüne heyrân olursa cânımız canâ

Göğünde ak güvercin, hemî suyundan mâhız
Çölünde ceylan olur cânımız canâ

Bağışlarsan bizi artık ey gül-i rânâ
Bu şerefle şaduman olur cânımız canâ

Ahmet Efe-Can Gazeli/12

ÜMİT ÇARESİZLİK İKİLİSİNE GAZEL

Ne zaman ki ölümle can çatışır
Bitişir hayat çemberinde uçlar.
Onlar, nerden gelirler o kuşlar?
Ötüşür yüzlercesi benlikte
Değişmez bir senin varlığın var
Değişir durmadan değişkenlik de.
Yıllarca sürececek daha bu kavga
Yatışır gerçi ölümle bizde.
Çâresizlik ümit ışığında bir gün
Dönüşür belki de içimizde
Ortak ışığındır ümit bir gözlerimizde
Işır, bir de en uzak yıldızda

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri/50

7. Değişik İsimli “Gazel”ler: Bu tür gazeller genellikle gazel ismiyle başka bir ismin birlikteliğiyle oluşurlar. Bu tür gazellere Cumhuriyet şiirinde oldukça çok rastlanır. Örnekler:

VARAN GAZEL

Vermişsin senden bir haber el var gün var utandırma
Kapanmışım ayağına naz eyleme usandırma
Söz almış ahd eylemiştik belgeler var yüreğimde
Sen sen ol da beni düşman dediğine inandırma
Bu ne kovanında yağma çiçekler sana intizar
Zambağa benzetip beni dikenleri kıvrandırma
Vurulan her bir kuş ile yere düşen ben olurum
Beni bir kurşunluk yârin kapısında dolandırma
İyi bildiğim tek şeydi yeter ki ağla de bana
uykuma çok suldan bir düşlerimi bulandırma

Vermişim senden bir haber el var gün var utandırma
Kapanmışım ayağına naz eyleme usandırma

Mustafa İslamoğlu-Heyelan/61

BİNBİRGECE GAZELİ

Yakut bir espriyle kana boyandı beyaz
Can dostum azrailin mektubunu kısa yaz
mübalâğa aşklardır kaç devran niyetine
bahçesi gümüş olsa gözlerime uğrama
taze bir yalnızlığı besleriz hüznümüzle
açılır yedi kapı gül yerinde duramaz
Yaban bir yaşantıdır memleket dedikleri
dalgın akşamlarında ne yapsam ince saz
“bir safa bahşedelim şu dil-i nâşâde”
terakkiyat çağında olmaz güzelim olmaz

Sefa Kaplan-İnsan Bir Yalnızlıktır/57

DIŞARDAN GAZEL

Siz Ali Bey, Veli Beye endi busunuz,
Gelecekler önünde suçlusunuz
Yöneteceksiniz de ulaşacak ha,
Çağdaş uygarlığa ulusumuz.
Ön karanlık, art karanlık. Sağ karanlık, sol karanlık
Kara toprak içine mi gömülüyoruz
Bir ülke, yarısı çırılçıplak,
Yarısının yediği ekmek tuz.
Uyur itleri, inekleri, ayıları
Bütün aydınları uykusuz

Milyonu trahom toplumun, milyonu sıtma,
Milyonu verem, bilmiyor musunuz?

Ne olmuşuz ne yapmışlar bize.
Nasıl bağlanmış elimiz kolumuz.

Böyle giderse biline hep,
Mustafa Kemal'e yokuz.
De, yüreğin nice yanarsa yansın,
Efendilerin yüreği buz.

Fazıl Hüsnü Dağlarca-Dışardan Gazel/24

8. Değişik İsimli Gazeller: Bu tür şiirler gazel ismi taşımadıkları halde şekil bakımından birer gazeldirler. Bu tür gazellere de Cumhuriyet şiirinde oldukça çok rastlamaktayız. Örnekler:

ÂŞIKANE

Geceye hey dedim bir bulut beyaz aydınlık
Geçiyor ve ben görüyorum belki yalnızlık

Kâğıt gibi bir kadın sana bakıp gülüyor
Demek sen daha güzelsin gökyüzünde artık

Sokakları bembeyaz evleri geçiyorum
Bir koşu bir rüzgârı alıyorum karanlık

Bir kenttesin ve var ta ne zamanlardan beri
O zamandan trenler evler geçiyor kapanık

Aşkın ki hiç durup dinlenmek nedir bilmiyor
Aşkın ki anlatılmaz ihtiyar ve yıkık

Nice nice yaşamalara açılmışsındır
Nice yaşamlar ki kalmıştır yarım buruk

İşte Adakale sokağındayım ve birden
Benim işte dünya kadar güzel ağzın artık

Durup bir yıkı aşk dedim İlhan Berk bir yıkık
Aşk şimde o şiirlerde senden kalan ancak

İlhan Berk-Aşıkâne/30

ÇEŞİTLEME

Üstüme başıma tırmanan kedi
Tavanda oynaşan şu güneş mi k?

Ya da ilkçağ denizlerinden kalma
O koyulmuş mor, bir çivitsi mavi!
Ayla yıkanık, oturmuşuz evcek,
Önümüzde kocaman bakır sini!

Nerdeyim ben, erkence, damım göm
Usum susmuş, yudumladım kahvemi!

Ne o, ne öteki, yok ki, belki de
Çocukluğumdan sığınmak, düş evi!

Sabahattin Kudret Aksal Bütün Şiirleri/208

TATLI ZAMAN

Tatlı zaman! Ne uzaklara kaçmışsın,
Sanki bütün kadehleri içmişsin.
Beni bir pencerede koyup akşamla
Zevki bol bir başka sofraya geçmişsin
Son aydınlığınla yorgun gözlerime
Yangın gibi bir de gökyüzü seçmişsin
Bir rüzgar, ağaç ve su kargaşasına
Kapatamadığım bir kapı açmışsın.
Kısaca, bu altüst, bu ıssız bahçeden
Tatlı zaman! derken nasıl da uçmuşsun

Ahmet Muhip Dranas-Şiirler/115

BASKIN

Bağışla, bağışla ey duyarlı kuyu
Her çıt sesiyle kabaran bu hor korkuyu

Gizlenip kaya diplerine parpazlanan yüreğe
Sürülü bir tedbirdir acı öd suyu

Bu çiçekbozuğu deri en olmayacak yerde
kim bilecek gergin yumruğu çözen kuşkuyu?

Mağra değil ziliri bir yoldur gidilen
namluya mermi sürülürken hazırdır beş duyu

En ince yürek zarımıza vuruyor mızrağını dünya
bir dağı abanıyor üstümüze sürdürürken sorguyu

Bağışla, bağışla bittiğinde bu biteviye çizgi
Yüreğini yok etmiş bir atam durduracak burguyu

Cumali Ünaldu Hasannevioğlu-Kendini Yusuf Gören/49

NEDIRCİK YAVRUSU

Nedir aydınlığı yaratan, günü güne benzeten
hayatı yaşanır kılan, insanı insan eden?

Nedir yarına inanmalar, inanmamalar
geçmişteki göl bahçesi, gelecekteki diken?

Nedir azgınları, kaçkınları yola getiren
iyileştiren, yaşama gücü veren?

Nedir sevecenlik aşılaman, sıcaklık saçan
destek, dayanak, merdiven?

Süreyya Berfe-Ufkun Dışında/173

9. Matla Beyti Olmayan Gazeller: Bu tür gazeller görünüm olarak bir gazeli andırdıkları halde matla beyti olmayan ve ona göre kafiyelenen gazellerdir. Cumhuriyet şiirinde örneği oldukça çoktur. Örnekler:

KASIM KARARLARI

Kasım yaydır günlerimize gecelerimize
Yeni alınan kararlarla birlikte

Hüzün eklenir adlarına ara sokakların
Ev içlerine ait düşüncelerle birlikte

Sarı saçlarını toplar ağaçlar yazdan kalma
Gün boyu ağlayan yağmurlarla birlikte

Ne kasımları dövülmüş buraların havanında
Durmadan yıl eskiten insanlarla birlikte

Kılıç kesilir ellerim geleceğim adına
Her yıl yinelenen kararlarla birlikte
Divana ve onun ölmezliğine vurulur Kasım
Yeni şiirler, yeni bulutlarla birlikte

Ahmet Kot-Sirkeler ve Sular/66

OTEL ODALARI

Bir merhamettir yanan, daracık odaların,
İsli lambalarında, isli lambalarında.

Gelip geçen her yüzden gizli bir akis kalmış,
Küflü aynalarında, küflü aynalarında.

Atılan elbiseler, boğazlanmış bir adam,
Kırık masalarında, kırık masalarında.

Bir sürüklüyor, terlikler tıpır tıpır,
İzbe sofralarında, izbe sofralarında.

Atıyor sızılarını, çıplak duvarda nabzı,
Çivi yaralarında, çivi yaralarında.

Kulak verin ki, zaman, tahtayı kemiriyor,
Tavan aralarında, tavan aralarında.

Ağlayan âşinasız, sessiz, can verenlere,
Otel odalarında, otel odalarında.

Necip Fazıl Kısakürek-Çile/99

AĞITLAR 14

Hasretle bekleme turnaları. Göç mevsimidir
bir yaz gecesinde yolların hüsnünü anlarsın

Sesin sararır, bir türkü düşer yüreğine
nişan resimlerin, güllere, evlere ağlarsın

Bahçelerin göğsünde pınarlar kurumuştur
Yağmurlara, fırtına albümlerine bakarsın

Saçların akşamlar çizerken dağların aynasına
dokunma ellerim, karanlığımdan yanarsın

Hadi yaz alnına şiirin aydınlığını, rüyaları
sabah olur bir gün ucuz anılarda, yaşarsın

Sesim ki incelmıştır söylemekten. Giderim
kışların kanadında yalnızlığımı duyarsın

Refit Durbaş-Bir Umuttan Bir Sevinçten/54

İÇ İÇE

Koynumdasın, zorlayarak kendini beyazlığın
Çağılıyor çırılçıplak yanımda

Dolaşiyor dikenli bir tel
Okşarken ateşini, akkür halinde kanımda

Soluk soluğa koşarken çılgın gibi
Yitirmiş yolunu ceylanın ormanımnda

Çıldırıyor sularımız gitgide kabararak
Savrulurken tufanın patlamalar, peş peşe, peş peşe
Senin kratirende, benim volkanımnda

Karışırken birbirine taşarak ırmaklarımız
Eriyor iç içe mercanın mercanımnda

İsmail Uyaroğlu-Ateşin İçinden/216

HATIRALAR BEZMİNDE

Sessizliğe ağlayan susmuş dağlar başında
Bir ince sevda ile vurulan ben olurum

Kader çizgiyi çizer yoğrulur acı-tatlı
Tufanların ardından savrulan ben olurum

Ummanı dolduracak dertlere aldırılmazlar
Küçücük sızılardan kırılan ben olurum

Mecnunca çileleri terk ederek gittiler
Aşkların yamacında son kalan ben olurum

Yaşamak! Dedikleri zaman soluklarında
Hatıralar bezminde son yalan ben olurum

Mustafa Ruhi Şirin-Hisar 277/24

II. ŞEKİL ÖZELLİKLERİNE GÖRE HECE İLE YAZILMIŞ GAZELLER

a) Nazım Birimi Özelliklerine Göre Heceli Gazeller

1.Dörtlüklerle Yazılmış Gazeller: iki mısralık beyit sayısının dörtlüğe çıkartılarak yazıldığı gazeller çoktur. Bu gazellerde kafiyeye sisteminde herhangi bir değişiklik yoktur. Örnek:

SAİM BEY'DEN GAZEL

Sanma sevgim benim bencillikti,
Sen olmak isteğiydi, sencilikti.
Ne de güzel şekillenmiştin dünyada,
Kalacaktın sanırdım bu ne bolluktu

Sen olmayınca sade Taşkasap semti oldu
Sen olunca gülistanlık, güllüktü.
Bu gökyüzünün dilsizliğine isyan etmişim,
Tanrım ne yakıcı ne zor kulluktu.

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri/89

2.Belli Bir Birimler Yazılmış Gazeller: Attila İlhan'ın Elde Var Hüzün kitabı ile Behçet Necatigil'in Divançe kitabındaki gazelleri bu sınıf gazellerden sayabiliriz. Bu şiirler şekil bakımından uzaktan yakından gazelle herhangi bir ilgileri olmadıkları halde gazel ismi taşımaktadırlar. Bu şiirlerde gazele ait herhangi bir kafiyeye düzeni görülmemesine rağmen bazı redif ve kafiyeler yine de bize gazelle ilgili bazı ipuçları verir. Örnekler:

Elde Var Hüzün

söyleşir
evvelce bir bu tenhalarda
ziyade gülüşürdük
pır pır yıldızlanırdı kanatları kakhaha
ne meseleler söylerdi mercan göz nargileler
zamanlar değişti
ayrılık girdi araya
hicrana düştük bugün
ah nerde gençliğimiz

sahilde savruluları başıboş dalgaların
yer göğü çınlatan tımtırlıklı gazeller
elde var hüznün
o şehrin fakat çıkar mı akıldan
çarkıfeleklerin renk renk geceye dağılması
sırılsıklam âşık incesaz
kadehlerin mehtaba kaldırılması
adeta zamanda iz bırakmaz
bir boşluğa düşersin bir boşluktan
birikip yeniden sıçramak için
elde var hüznün

Attila İlhan-Elde Var Hüznün/76

HAVA

Bacadan türen duman havaya karışıyor
Yalnız fena yoruldum demin seni düşündüm
Şimdi aşkla ilerde çok gençler top oynuyor
Öylesine dalmışlar anneleri çağırırsa
Gelin, yemek yiyoruz..bozulacak hepsi.
Koşar çok zaman daha göğüslemek için ipi
Kiminle yarışıyor demin seni düşündüm.

Behçet Necatigil-Bütün Şiirleri II/162-163

ŞEYH BEDRETTİN DESTANI

Sedirde al yeşil, dal da Bursa ipeklisi,
duvarda mavi bir bahçe gibi Kütahyalı çiniler,
gümüş ibriklerde şarap,
bakır leğenlerde kızarmış kuzular nar idi.
Öz kardeşi Musayı ok kirişiyle boğup
Yani bir altın leğende kardeş kanıyla abdest alarak
Çelebi Sultan Memet tahta çıkmış hünkâr idi
Çelebi hünkar idi amma

Al Osman ülkesinde esen
bir kısırlık çığlığı, bir ölüm türküsü rüzgar idi.
Köylünün göz nuru zeamet
alın teri tımar idi.
Kırık testiler susuz
su başlarında bıyık buran sipahiler var idi.
Yolcu, yollarda topraksız insanın
insansız toprağın feryadını duyar idi.
Ve yolların sonu kale kapısında kılıçlar şıkırdar
köpüklü atlar kişner iken
çarşıda her lonca kesmiş kendi pirinden ümidi.
tarumer idi.
Velhasıl hünkar idi, tımar idi, rüzgar idi,
ahüzar idi.

Nazım Hikmet Ran-Benerci Kendini Niçin Öldürdü/229

b)Kafiye Sistemi: Gazelerde kafiye sistemi genelde as xa ax ax ax şeklindedir. Klasik tarzda yazılmış gazelerde bu gelenek devam ettiği halde belli bir düzeni olmayan ya da modernize edilmiş gazelerde bu şekilde sıralanmış bir kafiye düzenine rastlanmaz. Ancak serbest gazelerin de kendi içlerinde düzensiz olarak kafiyelidirler. Kafiye sistemi ile ilgili dört değişik örnek vererek bu konuyu okuyucunun takdirine bırakıyoruz. Örnekler:

SEVENDE GÜZEL

Boy bos dediğin kaç göz dediğin sevende güzel
senin en güzel bakışların ancak bende güzel.

Tâ düş barınmaz tepelerinde umutsuzluğun
bir görüntünü yarattım, belki senden de güzel.

Acılardan öyle bir tad kattım ki yokluğuna
gecem sen gökburçlarınla görünmesen de güzel.

Boş yere ayna arama güzelliğine sakın
elin yüzün saçların, hepsi artık bende güzel.

Senden yana kopar ateş çağlayanı gönülden
doğrusu bu ki, benim sevmem dahi sende güzel.

Turan Oflazoğlu-Sevgi Hakanı/65

Turan Oflazoğlu'nun bu şiiri/gazeli klasik şekilde yazılmış bir kafiye sistemine sahiptir.

SAİM BEY'İN GAZELİ

Sevda, çıkmaz yolu izlemektir,
Kavuşmaktan çok özlemektir.
Kapanmasın diye hasret yarası,
Pir Sultan misali tuzlamaktır.
Gönüllü avutcuların şerrinden,
Derdini herkesten gizlemektir (meden heeey)
Yapayalnız akşamlar bastırıyorken
Kıvrılan yolları gözlemektir.
Derdini kendine saklamaktır ey Saim
Sanma ki inlemek, sızlamaktır.

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri/87

Hüsrev Hatemi'nin bu şiiri/gazeli düzensiz yazılmış olmasına rağmen klasik gazele ait kafiye düzeni taşır.

GAZEL

Bülbül
Ayrılış Çeşmesi'nin tışında işin ne
Ağır ağır bir yıldırım vurdu gül üstüne
Rüzgarda eğleşen Yahya Kemal'le mest gül üstüne
Sonra güneşe diktatör bakan bir ses gelmiş
Akşam inmiş yazı okunmaz olmuş
Melek seni de beni de döğer
Gül gülleriyle gül gülleriyle

Eve yeni bir can gelir solgun ışıktan
Yeni baklava tutar babanın parmakları

Kamil Eşfak Berki-Ay Işığı ve Kervan/50

Kamil Eşfak Berki'ye ait bu gazelin/şiiirin çok değişik bir kafiye düzeni vardır.

ESKİ BİR FOTOĞRAF İÇİN KISA GAZEL

Bir şapkası olsaydı, kalıpçıya verseydi
Erkenden taransaydı ve gülseydi gözleri
Kesseydi hem de bıyıklarını artık
Takmasaydı yakasına o gülü
Binmeseydi artık o bisiklete

Ne üzünc vericiydi ve ne kadar çalımladı bizi
Dayımın hepimizi o parkta bırakıp
Kaptan okuluna yatılı girmesi
10 numara gelen alarak Trigonometriden

Kimin aile albümünde böyle bir fotoğraf yoktur
Kimin elbette böyle bir dayısı olmadı

Ergin Günçe-Türkiye Kadar Bir Çiçek/128

Ergin Günçe'ye ait bu gazel belli bir kafiye düzenine sahip değildir.

3.Muhtevalarına Göre Heceli Gazeller: Gazellerde her zaman duygu, hayal ve soyut kavramlar ön plandadır. Aşk şiirleri de özellikle bu tür şiirlerin içinde değerlendirilmelidir. Fakat bunun yanında düşünce ve fikir ağırlıklı gazeller de mevcuttur. Düşünce ve fikir ağırlıklı gazellerin bazen kuru bir ideolojik yapıya büründükleri gözlenmektedir. Bu da sanatın ideolojiye feda edildiğinin bir kanıtıdır. Muhtevalarına göre gazelleri şimdi iki aşamada incelemek istiyoruz.

a)Aşk ve Duygusal Ağırlıklı Gazeller: Cumhuriyet şiirinden bu tür gazellere pek çok rastlanmaktadır. Örnekler:

EL GAZELİ

Ellerine sarın kalbimin içi
O ayla boyanmış nar ellerine

Bahar ellerine giydir düşleri
Göksel şarkıları sar ellerine

O kar ellerine yar ellerine
Deme sabah akşam var ellerine

Rüzgar mı asker mi biçti yolumu
Önünde kaç engel var ellerine

Bitirip şu kuru kara ekmeği
Göç etsem diyorum yar ellerine

Akif İnan-Hicret/11

DERTLENME

Kırk yerinden yaralı, yorgun argın bu kalbe
Gönül gözüm saray der; akli derki: kulube

Beğendiğim ilk çiçek temelime kök salmış,
Belli bir yaştan sonra, olunur mu göçebe?

Zaman ne ki, gözleri: gülümseme, gözyaşı,
Kahkaha hıçkırıkla dolmak bilmez bir heybe.

Karamsar kararların aslında kaçış değil,
Belki naz-o güzel şey belki de aşka tövbe.

Ömür boyu insanın kendisiyle savaşı:
Düşlerin, gerçeklerle oynadığı körebe.

Bir bakış, "oh" deyiş unutturur eskiyi,
Serilmiştir önüne değişik bir alfabe.

Her bulut, bir yağmuru getirmez belki ama
Sessiz kalp ağrıları, ıslak buluta gebe.

Daha nasıl ey kalbin, nasıl dertleneceksin?
Yetsin bu suskunluğun, yağmasan da gürle be!..

Gültekin Samanoğlu-Uzun Vuran Gölge/17

FERMAN GAZELİ

Gel canımın cananı ki senden özge can bilmezem
Senden özge bir padişah, bir başka sultan bilmezem

Sensin ışıldayan güneş sensin ömre doğan yıldız
Tabîbimdir tebessümün, ben başka derman bilmezem

Koşar çıplak ayaklarım kanım yollarında sebil
Sana götürmezse eğer yol ve kervâh bilmezem

Sen karanlık gecemde nur, kandil gibi ışılan aşk
Bir garibim, aşktan öte hiçbir ferman bilmezem

Ahmet Efe-Can Gazeli/17

b)Düşünce Ağırlıklı Gazeller: Bu tür gazeller de oldukça çoğunluktadır. Şairlerin dünya görüşleri bu tarz gazellerin yazılmasında büyük etkindir fakat bu tür gazellerin çoğu zaman ideolojiye hizmet etme amacı taşıdıklarını ve bu nedenle de sanata büyük bir zarar verdikleri gözlenmektedir. Örnekler:

SUR GAZELİ

Giden gitti ellere bazısı burada kaldı
Geçmiş günler gelir mi acısı şurda kaldı

Umut bir ay ışığı belki dağlar başında
Sahipkıran sahipsiz kim bilir nerde kaldı

O eski İstanbul'u yakmışlar orman gibi
Bir şairin dilinde adı 'azık'de kaldı

Dersaadet şimdi dul bir yosmadır meydanlarda
gösteriler devrimler yarası sözde kaldı

Bir hıçkırık sızar mı pervazların ardından
Hüzünlü gülümseme o eski konakta kaldı

Tanzimat meşrutiyet mürareki İstiklal
Aranır mı hak hukuk insan sokakta kaldı

Şenlikler bu sur şenliği bilen bilsin
Ülkeler ilkelerde herkes başka dilde kaldı

Bir ses belki binlerce yıldan sonra
Uyarır yol gösterir umut bu ilde kaldı

Mustafa Miyasoğlu-Devran/40

KURŞUN GAZELİ

Savaş girdin kalbi bin yara aldı beni
Ne denli acı varsa aradı buldu beni

Seni bir bomba gibi taşımak bu göğüste
bir Ebubekir kıldı bir Ömer kıldı beni

Kurmak bize düştü bu kalbi sökülmiş çağı
buyruk en ağır yükün altına saldı beni

Atıldık kurşun gibi kentin alanlarına
Birkaç put ve taş gödü birden irkildi beni

Parça parça bir yürek delik deşik bir bağır
Bir beş değil sevgili bin kurşun deldi beni

Bir de bakışlarındır kurşun gözleri senin
kılı kıpırdamadı el gördü geldi beni

Yine seni özleme birikti bir dağ gibi
Ve yürüdü üstüme altına aldı beni

Böyle çıktım alana ve yürüdüm yürüdüm
Ne görebildi kimse ne anlayabildi beni
Ve put alanlarından geçtim İbrahim gibi
Bir savaş bildi beni bir eylem bildi beni

Osman Sarı-Bir Savaşçıdır Kalbim/14-15-16

YOK OLUŞ

Menzil rüyadan öte, heyecan dizgisiz at.
Çaresizlikler kemend, çevremdekiler sırat.
Şah damarımdan yakın bir saltanat gönlümde,
Sevdam dağı sırtlayıp olmuş yolunda Ferhat.
Sükûtun kalbindeki ritmi aldım elime,
Oldum penceresine sevgilimin serenat.
Damlalarında özlem türküsü söylemekte,
Yıllarca yorulmadan hasrete koşan Fırat.
Ey derviş, Hak delisi; aradığın yanında,
Bırak dolaşmayı da gel benim türbemde yat.
Bana ne saray gerek artık ne türme gerek;
Bana “fenâ” bahşetti şükür çileli hayat!..

Muhsin İlyas Subaşı-Sevgi Donanması/35-36

C. GAZELLERLE İLGİLİ DİĞER ÖZELLİKLER

1. Mahlas Kullanma Geleneği: Klasik Türk şiirinde hemen hemen bütün şairler mahlas kullanmışlardır. Bu gelene Divan şiirini ve Tanzimat şiirini ve Cumhuriyet şiirini aşarak günümüze kadar gelmiştir. Cumhuriyet şiirinde mahlas kullanma geleneğini iki yönde ele almak gerekir.

a) Klasik Tarzda Yazan Şairlerin Mahlas Kullanımı : Genellikle arkaik kelimelerle şiir yazan şairlerimizin büyük çoğunluğu muhlas kullanma yoluna gitmişlerdir. Örnekler:

Olsun ilhâm edenin rûhuna bir tuhfe Kemâl
Şehper açsun bu gazel Cennet-i Alâ'ya kadar

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/72

Akıl fikir ve Rabbim Nihad'a bir gün olup,
İlahî, ben deli miydim, neler neler yazdım

Halil Nihat Boztepe-Ağaç Kasidesi/6

Çün gazel tarzında üstâd olmağa yüz tutmuşem
Behçetâ Aşık Ömer tarzında destan neylerem

Behçet Kemal Çağlar-Benden İçeri/353

Ey Hulûsî yâ desti ile sarsa yâreni,
Çünkü bu cânım bu ihsânıma kurbân mı ola?

O Yusufum ki yeter çât-i pirehan şâhid
Delîl-i İsmet-i vicdân u cânê hâcet yok

Yusuf Cemil Ararat-Yılların İzi/280

Seydâ dili bende eyledi bir sihr-i nigâhı
efsûnuna râm eyledi ol şûh peri-zâd

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/23

Yâdet o geçen günleri mahzun yine, Necdet
zirâ ki, onun bir demi bir ömle bedeldi.

Necdet Rüştü Efe-Yurdum ve Sevgilim/78

Benzemek lafz ile eslâfa ne mümkün Nâil
Şiir erbâbı Fuzûlî gibi mâhir konuşur

Nâil Memik-Neslimizin Masalı/10

Açıl ey dilber-i can Hilm-i hayrânına bir lûtfet
Perişan zülfü görsün dîde-i can şâne şeklinde

İsmail Hilmi Soykut-Mahrem Şeyler/90

Mûnisâ aşk-ı İlâhiye verip kalbimizi
sâlik olduk ebedî meşreb-i Mevlanâ'ya

Halit Fahri Ozansoy-Mevlana/145

Necmî cihanda mahasal-i i'tibârımız
Erbâb-ı tab'a neşve veren bir gazelledir

Necmettin Halil Onan-Hayatı ve Eserleri /80

Ey Celal, mülk-, cihân zevkinde aldanma sakın
bu sanemgehdeki zevki sonu yok gam da geçer

Celal-Avkovan-Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri/100

Biraz çiçek de yetişmezse göklerinde Edip
Bulur göğüslere takmak için yarına nemizi?

Edip Aysel-Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri/393

Şükür sağız, varız hayat boyunca canca birliğiz;
Bilir ne GÜÇ o; dostunca ki güldü düşmanım ki ağladır!..

Mahmut Güç-Nazım Türleri/6

Öğrendi Metin, aşk imiş Hakkın dileği,
Dillen, bize ey dağ verilen aşkı, duyur!..

Ahmet Metin Şahin-Sabrın Acı Suları/33

Nâhak yere incitme sakın kimseyi Mes'ud
Alemde huzur, âlemi ihlâl ile olmaz.

Mes'ud Kacaralp-Kalpden Akisler/42

Ey hayatın ruhu, ey nûr-ı hayat'ı sermedi!
Midhat'ın ümmidisin sen, canısın, cananesi..

Midhat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/122

Kaya! Ömür sarı yaprak misalidir, dökülür...
Güzeli güzel görünen ince bir kabuk ey dost!

Hasan Kaya Manioğlu-Kayıtı Çiçekleri/90

Câhit ne azderip duruyorsun hüner diye...
bilmez misin ki anlayacak yok merâmını?

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/207

Hepsi sussa “Kür Şad” uzatmak elini:
“Hoş geldin oğlum ATSIZ kutlu olsun” diyecek.

Hüseyin Nihal Atsız-Yolların Sonu/12

Cubâr yine akmakta günüler gibi Ayvaz
bir katresi kim şeker eder zehrini bârın

Beşir Ayvazoğlu-Gülnâme/38

Yalnız Doğan'ın kalbine girmekten uzak dur
Bir sevdi mi hiç kurtulamazsın, bileceksin.

Aydemir Doğan-Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri/193

Mâsivâ dilberlerinden meyli kestim (Kâzıma)
VEchi-i bâk-ı matlabım bâlâyâ verdim gönlümü

Kazım Baba-Kazım Baba Divanı /32

Fazılâ duyduk yine ol âfeti tersâ ile
Kuytu yollardan geçip meşcerde pinhan olduğun

Fazıl Ahmet Aykaç-Hitabeler, Şiirler, Hicivler Vesaire/50

Sürmedi çok, bir buçuk bir erbainle Hâdiya
Çok şükür Mevlâyâ hepsi akıbet uslandılar

Osman Zeki Yücebilgiç-Hadi Divanı/81

Düldülü aşka süvâr ol azm-i râh et Sabriyâ
Görmeye sırr-ı cemâlin kasrı dilde gözlerin

Divan-ı Sabri/32

Kalma Şemsi doğru yoldan bir dem aslâ geri
Abd-ı olmak dilersen valsa et sây-ü şitâb

Hüseyin Şemsi Ergüneş-Şemsi Divanı/12

Melûl şimdi bu hâletle sahn-ı âlemde
Hazân içinde de olsam bahâra müştâkım

Rıfkı Melul Meriç-Hayatı ve Eserleri/92

Susarsa bülbül-ü tab'ın hazan erüp Faruk
Veren bulunmaz emîn ol bu gülistâna şeref

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükûn/160

Çok mu ey Remzi eğer firkatle olsam bî-yuur
Ateşinden yine zarfindaki pul parçalanır

M.Nejat Sefercioğlu-Milli Kültür 56/95

“Ekrem” eğer muhibb-i Hakka âdem isen memâtı sev
Mevtden ancak insânın zulmet-i cânı bâk eder

Ali Ekrem Bolayır-Yılların İzi/171

Bak ne hâlet fer verir “muhyî” bana
Ser verip sır vermeyen serverderim

Muhyiddin Raif Yengin-Yılların İzi/217

Biz zaman Kays'e sebekdaş idi Rûhî bu gönül
Şimdi divâne o Mecnûn ile hemden sayılır

Ruhi Naci Sağdıç-Yılların İzi/245

b)Günümüz Şairlerinin Mahlas Kullanımı: Günümüz şairlerinin de bir ölçüde olsun mahlas kullanımı benimsediklerini görüyoruz. Bu geleneğin günümüze uzanan tartışılmaz bir yönüdür. Geleneğin modern şiirde yaşadığının en önemli bir boyutu sayılmalıdır bu. Bu şairler genellikle ya isimlerini ya da soyadlarını mahlas olarak kullanmaktadırlar. Örnekler:

Sonra birden bire büyük bir sessizlik oldu
Bu dünyadan İlhan Berk geçti dedim yürüdüm

İlhan Ber-Aşıkane/29

Canımı dişine taksan yarışmam mümkün mü şair:
Onlar usta düzenciler, sense bir fakir Mehmet'sini!

Mehmet Çınarlı-Zaman Perdesi/34

Birsel söyledi kıpırdama dizeler
Sense yalanmadan yerinde duramazsın

Salah Birsel-Bütün Şiirleri/34

Bu gazel ithaf olsun Süleyman'a ey Ümit
Sonunda attan ini eşeğe binmek de var

Ümit Yaşar Oğuzcan-Sözüm Meclisten Dışarı/144

Karakoç, yüreğini sen bir çengele taktın
Kan kokusu alanlar uzaklardan geliyor

Bahattin Karakoç-İlkyazda/58

Böyle ferman etti Cahit,
Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan;
Yaşamak istiyorum gençliğimi yeni baştan.

Cahit Sıtkı Tarancı-Bütün Şiirleri/58

Ey Zarif yine başını örtüden çıkardın
Çok bal döktün yine yaktın gemileri

Cahit Zarifoğlu-Şiirler/341

-tahrip gücü yüksek-
saatli bir bombadır patlar
an gelir

Attila İlhan ölür

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/68

Böyle şiiirler yazmaya değmez güzeller, Cahit
Çünkü sevdaya şiiirler ozanın can verişidir

Cahit Külebi-Bütün Şiiirleri/208

Ben ki Enis, gururlu cani, ürkek yüzümün uzak
avcısıyım
Akdeniz, enlem ve boylam, ateş uç
ufukta.

Enis Batur-Kandil/32

Bazı Divan şiiirleri zaman zaman şiiirlerinde mahlas kullanmayıp zarif ve nükteli bazen da çarpıcı ifadeler kullanarak okunan şiiirin şiiirin üslup özelliklerinden yola çıkarılarak okuyucu tarafından bulunması istenirdi. Aşağıdaki beyitte Divan şiiirlerinden Nedim'in böyle bir beyti ile günümüz şiiirlerinden A.Atilla Maraş'ın böyle bir beytini bulacaksınız.

Ma'lûmddur benim sühânım mahlas istemez
Fark eder anı şehrimizin nüktedanları

Nedim-Nedim Divanı/331

Bu şiiir ki derdimi tasvir eder
Ne olur adım olmazsa bu son beyitte

M.Atilla Maraş-Şehrayin/12

2. Redif Geleneği: Redif Divan şiiirinin şiiirde önemli bir dünyasıydı. Denebilir ki, Divan şiiirlerinin şiiir hayatı redifler üzerine kurulurdur. Öyle ki, şiiirler iyi bir redif yakalamadan şiiire başlamaya tenzzül bile etmezlerdi. Onlar için bulunan her yeni redif yepyeni bir ufuk yepyeni bir ışık demekti.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde ise gerek klasik tarzda yazılmış olsun gerekse serbest veya heceli olarak yazılmış olsun redif, şiirimizin vazgeçilmez bir unsuru olarak ısrarla kullanılmıştır. Redif şiirde bütünlüğü sağlayıcı, musiki ile birlikte ahengi temin edici bir unsur olarak geleneğe karşı çıkan şairlerin şiirlerinde bile yer almış ve bundan sonra da yer alacağı benzemektedir. Hatta bu konuda Divan şiirlerinin kullandıkları redifleri baz olarak alıp şiir yazan şairlere günümüzde bile rastlamaktayız. Bu konu nazire bölümünde ayrıntılı olarak anlatıldığı için burada ayrıntıya tekrar girmeyi gerekli görmüyoruz. Melih Cevdet Anday'ın aşağıdaki beyti Nedim'in bir beytinin redifinden yararlanılarak yazılmıştır. M.Cevdet Anday'ın beyti ile Nedim'in beytini birlikte sunuyoruz:

O gün gelsin neşemiz tazelensin de gör
Dünyayı hele sen bir barış olsun da gör

Melih Cevdet Anday-Sözcükler/282

Gayri bir yâr ile yok kârım aman hey kâfir
İtimâd etmez isen gel yüreğim yâr de gör

Nedim-Nedim Divanı/365

Cumhuriyet şiirinde redif kullanma geleneğinin ne derecede devam ettiği hakkında bir fikir vermesi bakımından aşağıya konumuzla ilgili iki şiir alıyoruz:

NEDİR REDİFLE SİTEM

Hâla kar kokuyorsun senin için yaz nedir
Acının siyahını bilirsin beyaz nedir

İncelmiş bir baharın koynunda gül boşayıp
Güzle nikahlanmaya yönelen niyaz nedir

Kime verdin türkünü esrik parmaklarını
Elinde oynadığın teli kopmuş saz nedir

Sesin dokunaklıdır ölüm yüzlü ağıttan
dalı çiçeksiz koyan bu solgun âvaz nedir

Coştururdu beylerin uykusunu dağıtmak
Ben şimdi soruyorum at nedir Ayvaz nedir

Abdulkadir Budak- Gmleğim Leyla Desenli/16

BOŐLUKTA

Köklerin yitirmiş yüzler,
Ey boŐlukta savrulan yüzler.

Yüzler, gecemizden içeri,
günümüzden içeri yüzler.

Bir çığlığa açılmış, uzun
bir suskuya açılmış yüzler.

Kapısı yok, penceresi yok
O yıkık saraylar, o yüzler.

Yzmzde bilmediğimiz
bir tırnağın yırttığı yüzler.

Siz ay köklerini yitirmiş
aramızda savrulan yüzler.

Sait Maden-Sanat Olayı 12/19

3.Kafiye Geleneği: Cumhuriyet Şiirinde geleneğe ait olan her türlü kafiye kullanılmıştır. Bunların arasında gazel ve özellikle de mesnevi tarzı kafiyenin çok kullanıldığın görüyoruz. Gazel tarzı kafiye ile mesnevi tarzı kafiyeleniŐe üçer mısralık iki örnek veriyoruz. Ayrıca bu konu başka bir bölümde incelenecektir.

Bütün varımı toptasam sonra vursam toprağa
Senin ağınla olsam senle girsem toprağa

Senin doğduğunu ve geldiğini senin
Atılır yerden yere haber versem toprağa

Bulsam ve saptasam bir bir ayak izlerin
psem psem ve sonra alnım vursam toprağa

Osman Sarı-Bir Savaşçıdır Kalbim/30-31

Yalnızlık sabahların yaşadığı yalnızlık
Suların içindeki ışıklar kadar ılık.

Hüzün o mısralardan dudakta kalan hüzün
İkindi üstlerinde aydınlığın gündüzün

.....
Çiziyorum havaya dünyamı bir çiçekle :
Ve hayran bakıyorum bu rüya gibi şekle

Fazıl Hüsnü Dağlarca-Havaya Çizilen Dünya/5

4. Beyit Geleneği: Divan Şiirinin bir nazım birimi olarak kabul edilen beyit Cumhuriyet döneminde pek çok şairimizin beyit nazım birimiyle şiirler yazdığını görüyoruz. Hatta bu gelenek o kadar güçlüdür ki bazı şairlerimizin şiirlerinin hemen hepsini beyit nazım birimiyle yazdıklarını görüyoruz. Akif İnan'ın Hicret adlı kitabıyla Osman Sarı'nın Bir Savaşçıdır Kalbim adlı şiir kitapları bütünüyle bir iki istisna dışında beyitler yazılmışlardır.

Yine Divan şiirinde ebyat yazma geleneği Cumhuriyet şiirinde de devam etmiştir. Turgut Uyar, Necip Fazıl, N.Yıldırım Gençosmanoğlu, Bahattin Karakoç, Mehmet Çonarlı ve Feyzi Halıcı gibi daha pek çok şairimizin eserlerinin çoğunu beyit nazım birimi ile yazmışlardır.

Aşağıda bazı şairlerimizden birer beyit örnek veriyoruz:

Her doğan gün bizi tutmuş çekiyor boşluğuna
gelenin varlığını değmez gidenin yokluğuna

Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu- Sessiz Gürültü/32

Taş taş değil bağrındır taş senin
Nereni nasıl yakşın şöyle bu ateş senin

Ziya Osman Saba-Hayatı ve Eserleri/146

Deli-beyaz dişli, ey sürekli balkıyan ece
gündüz bahar güneşiydin, dolunaysın bu gece

Talat Sait Halman-Canevi/65

Bunca acının çiçeği içimde büyüdü
Mapushane saksılarındaki baharı sor

Şükran Kurdakul-Bir Yürekten Bir Yaşamdan/43

Yaz biter/mey süzülür/ bir dolu câm yaşanır
gündüzle devrilir gider/ köhne bir akşam yaşanır

Ahmet Necdet-Sana Bunca Yangından/8

Aşağıdaki örnek Cumhuriyet şiirinde de şah beyit geleneğinin devam ettiğinin açık ve güzel bir göstergesidir. Bilindiği gibi şah beyit bir gazel içinde bulunan en güzel beyittir. Şair burada ayrı ayrı şah beyitler yazarak geleneğin yenileşmesinde yeni bir boyut getirmiştir. Bu şiir günümüz şairlerinin önemli sayılabilecek niteliklerini anlatmaktadır.

Şairlerimiz İçin Gazelsiz Şah Beyitler

parantezi kendi eliyle açtı, kendi kapatıp gitt
parantezi asan Necatigil, arada ki Behçet'ti

x x x x

şiirlerinde karışır zaman zaman dizgi ve tertip
canı şiir sever olmaydı adı, soyadı Edip

x x x x

öğrenciliği tamam da öğretmenlikten terk
şiirimizde bir cihannümadır İlhan Berk

x x x x

şiir yazdığı ve söylediği kabulümüzdür her zaman
amma ki şair midir romancı mı hangi Attila İlhan

x x x x

osmanlıya vakıf alemendi bir inkılap mahfuz
sanat-ı kadimin üstad-ı cedididir Hilmi Yavuz

Eray Canberk-Sanat Olayı 13/61

Divan şiirindeki müfret geleneği de günümüz şiirinde bazı şairler tarafından sürdürülmekte olduğunu görüyoruz. Bunların başında T.Sait Halman, Necip Fazıl Kısakürek ve yine Necip Fazıl'dan etkilenecek şiirler yazan şairlerden Halistin Kukul gelmektedir. Birkaç örnek vererek bu konuya son veriyoruz:

Şah yüzünden kan ağlayan ülkede
Şahdamar kendi kanından utanır

Talat Sait Halman-Canevi/57

UYKU

Bu beyit müstakil olarak yazılmıştır

Sanki her işin tamamı, çilen var yumak yumak
Kalk uykudan be adam, hakimi sana uyumak

Halistin Kukul-Sonsuzluk Merdiveni/43

acının vergisini verdik, gülün haracını ödedik
hüznü demirbaş defterinden düşmeye geldi sıra

Hilmi Yavuz-Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize/100

geldin kutsal bildiklerimi yeniden tanımladın
ülkemi bir bakışta bağladın güzelliğine

Kemal Özer-Çağdaş ve Boyun Eğmeyen/28

2-KASİDE

Divan şiirinde önemli bir yer tutan kaside daha çok devlet büyüklerini övmek için yazılır. Klasik şiirde kasideler genellikle redifleriyle anılırlar. Cumhuriyet şiirinde ise her kasidenin kendine has özel ismi vardır. Bu dönemde yazılan kasidelerin aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördük.

A-ARUZLA YAZILAN KASİDELER

Bu tür kasidelerde Fatih'ten Atatürk'e uzanan bir çizgide devlet büyüklerini övmek için kaleme alınan kasideler görüyoruz. Zaman zaman Divan şairlerine ithafen yazılmış kasidelere de rastlamak mümkündür.

1-Şahıslara İthafen Yazılmış Kasideler: Bu tür kasidelerde ön sırayı ya Divan şairleri ya da zamanın şöhret bulmuş şairleri anlatmaktadır. Bu konuda Hasan Ali Yücel'in Fuzuli için İki Kaside adlı müstakil eseri dikkate değer bir üründür. Örnekler:

ZİYARET-I MA'NEVİ BE-HUZUR-I FUZULİ

Mihnet murâdun oldu elem dilde pâyidar
Gam meşrebün musîbete sabr eylemem şîâr

Bî-dertlik idenlerü hem-derd kılmadun
Derd ehline idüp de sen göülden sen itibâr

İnsan eser kemâle dedün ıztırab ile
Hayvanlığında böylece kim itmeyüp karar

Ömrün uzandı bitmesi yoh bir hazan gibi
Her bir varak ki döktün olur aşka lâle-zâr

Açmış beka çikelerü kûyunda sû-be-sû
Dağ oldu sînen içre budur sence nev-bahar

Alem kiruh bir âyinedür gözlerinde sen
Kesretten el yedun iderek vahdete firar

Zâlimler oldu düşmen-i cânun çekinmedün
Mazlûmu nerde buldun ise eyleyüp de yar

Rûh-ı Hüseyin'e varlığın olsun deyu karîn
Afak-i Kerbelâ'yı vatan kıldı Kirdgâr

Yaşlar dökende feyz bulur hâk-i Kerbelâ
Diden riyâz-ı Meşhed'e oldukta çeşme-sâr

.....

Hasan Âli Yücel Fuzûlî İçin İki Kaside/1

FATİH'E KASİDE

... Enginlere at sürdüğün ak amdı kenardan,
Kalyonları emrinle yürüttün karalardan;
Çılgın Boğaz'ın kilitlediği günde
Zincirlere vurdun deli deryâyı önünde;

Açtın yeniden mûcizeler devrine cedvel..
Sâni-i Muhammed misin, ey Fatih-i evvel?

Târih, o devirler devirip gelmiş olan pîr,
Görmüşse de devler devî binlerce cihangir,
Der-hâtır eder bir seni “Fatih” denilince;
Bir sen bu cihan fâtihi beş kıt’a dilince..
Zapt ettiğin iklime havâri gibi girdin;
Dünyaya o gün sen medenî fethi getirdin

Çöktüyse hücumda birer dağ gibi setler,
Çiğnenmedi at nalları altında cesetler;
Allah’a kavuştuysa ezan sesleri yerden
Bir gün bile eksilmedi çanlar kulelerden;
Bir köhne çağın hükmüne son verdiğin anda
Hükmünle senin bir yeni çağ doğdu cihanda..

Fethetmedin İstanbul’u yalnız bu seferle,
Serhaddini tuttun vatanın aynı zaferle,
Tuttun ve muhâfız gibi durdun başucunda
Fâtih kılıcın kabzasını hâlâ avucunda!
Rûhun beş asır sonra vücudun gibi canlı;
Hâlâ kır at üstünde yağız bir delikanlı!

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/35-36

FATİH

Konstantaniyye fâtihi hâkan-ı bîmenend
Bir köhne devri eyledi âhir zamâna bend

Bir boş sâlîbe bağlanıp eylerken âh ü vâh
Râm etti ehl-i beldeyi hünkâr-ı şehlevend

Kâdir değildi azmini te hîre rûzgâr
Azgın sularda kükredi birden sürüp semend

Dağlarda yelken açtırarak elli kalyona
Gâfil Bizanse eyledi bir dâhiyâne fend
Zencîr asınca üstüne düşman Halîcinin
Zencîre vurdu veldeyi Sultan atıp kemend
Yer verdi ünlü kubbede İsâ Muhammed'e
Yükseldi ak minâreler eflâke serbülend
Dehşet saçtı âleme son kayser-i zaman
Ettikçe kanlı kellesi mızrak ucunda hand
Yük bir fetih yazarsa da târihimit Edib
Yoktur cihanda benzerin, ey feth-i dilpesend

Edip Ayel-Mozaik/33

2.Kasidenin Bölümleriyle İlgili Şiirler: Eski kasideler genellikle nesibini konusuna göre adlandırılırlardı. Kasideler kimi zaman reifine göre kimi zaman da nesip bölümünde anlatılanlara göre kasideler:

a) Bahariyye: Nesip bölümünde baharın anlatıldığı kasidelere denir. Bu bölümde baharın güzelliği çeşitli benzetme ve mecazlarla anlatılır. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde bahar için yazılmış kasideler oldukça çoğunluktadır. Bu tür kasidelerin Divan şiirindeki bahariyelerle ilgisi inkâr edilemez. Aşağıdaki şiirin de isminin bahriye olması bu düşüncemizi doğrular mahiyettedir. Örnek:

BAHARİYYE

Bir şevk-i ibâdet saracak şimdi cihânı
Zannetme gazeldi okunan aşkın ezanı
Eyyâm-ı bahâr olmada ey yâr aman ey yâr
Coştur bizi dünyâlara seslenme zamânı
Bûsen verak-ı câna senin mühr-i Süleyman
Temhîr edelim gel güzelim ahd-ü emânı

Mısırz ki ne Yusuf ne Züleyhâ bize uğrar
Bizren götürür Nil'imizin her feyezârı

Biz vuslata çoktan susamıştık susalım gel
Terk eyleyelim Behçete hicrân-ü figânı

Behçet Kemal Çağlar-Benden İçeri/345

b) İydiyye: Bayramlarda sunulan kasidelere denir. Şair bayram dolayısıyla kasidesine bir giriş yaparak kaside sunduğu kişinin bayramını kutlar. Ayrıca bayramlarda yaşanan olayları ve maceraları anlatan kasideler de vardır. Aşağıdaki bu tür kasidelere bir örnektir.

BAYRAM KASİDESİ

Hasret olmuşken gönüller bâdenin gü-famına
Devr-i Cumhuriyet erdik yine bayrâmına

Nuş-ı sağır etmenin şimden geru hengâmıdır
Aferinler âşıkânın rend-i mey-âşâmına

Mehlikâlar meclisi teşrif edince nâz ile
Pertev-i tâlat doğar âşufte-gânın câmına

Bezm-i meyde bir iki cam nâtüvân âşıkların
Tab'ına revnak verir, cûşîş verir hengâmına

Şöyle bir kez itizam ettikte semt-i iyde dek
Bend olur dil dembeden âfetlerin endâmına

Öyle dilberler ki âya sanki kol devreder
bir bakışla hükmederler âşıkın îdâmına

Her adımda mutlaka kâbil midir rast gelmemek
Kaşları bir kanlı hançer gözleri bâdâmına

Bir peri koşturmada her nev-civan mesrûr şad
Hâsir-ü hâip bakar pîrlere geçen eyyâmına

Başka bir iyidir bugün mâziye yoktur nisbeti
Çünkü mehrûlarda yok bir şey tesettür nâmına

Kûe kûşe mehler, mehler hırâm ettikde dil
Düşmesin mi lâl-ü ebkem bir perînin dâmına

Hande-zer olsun serâser mülk-ü miller ey Nezîh
Çünkü girdik devr-i Cumhuriyet bayrâmına

Haşim Nezîhi Okay-Ömrümden Yapraklar/176

c) Sosyal Olaylar ve Durumlar İçin Yazılan Kasideler: Çok değişik sosyal olaylar ve durumlar için kasideler yazıldığını görüyoruz. Bir örnek:

İSTİBDAT KASİDESİ

Bir müddet için belki yürür istibdat
Kuvvetli zamanı da çürür istibdat.
Zalimleri zulmünde görür serâzâd bırakınca
Mazlumları isyanda görür istibdat.
Cumhuriyet kervanı oldukça mesafe
Bir şey yapamat, sâde ürür istibdat.
Her gün yeni bir zulmüne şahit olunur da
Zannetme utancından erir istibdat.
Devran bu, döner, göklere çıksan da muhakkak
Millet seni yerlerde sürür istibdat.
Cumhuriyetin kökleri sağlam ve derindir,
Hiddet ne de şiddetle kurur ustubdat,
Sessiz ve soluksuz duran halk sabrı bitince
Etrafını volkanla bürür istibdat.
Azrail'e dönsen de baş eğmez sana kimse,
Allah bizi her yerde korur istibdat.
Çok sürmez, ahali seni hakkın silahıyla
Bir hamlede erkekçe vurur istibdat.
Kâfir gibisin Müslüman halkın mezarında,
Millet sana telkin mi verir istibdat?
İman dolu Türk gençliği fikrin kılıcıyla
Karşında metanetle durur istibdat.

Allah seni kahrayliyerek terbiye etsin
Ey fitne-fücur, kahpe, şerir istibdat

Celal Tekiner-Haksızlığa İsyân/6

3.Müstakil Kasideler: Bu tür kasideler genellikle içinde pek çok şiirden oluşan bir kitap niteliğindedir. Ya da bu tür kasidelerin oldukça uzun bir şiirden oluştuğunu görüyoruz.

a) Ağaç Kasidesi: Halil Nihat Boztepe'nin bu kasidesi oldukça geniş kapsamlı bir kasidedir. Eser, Türk milletinin ağaç sevgisini anlatmak için kaleme alınmıştır. Ağaç kasidesi aynı zamanda Türk mizah ve hincinin olgun ve zarif bir örneği sayılmalıdır. Eser bendler halinde oluşturulan şiirler aslında birer tagazzüldür. Ayrıca değişik nazım şekilleriyle oluşturulmuş şiirler de vardır. Eser yazıldığı 1941 yılına ait sosyal ve siyasi olayları tenkit mahiyetindedir. Ağaç Kasidesi'nden iki bölüm veriyoruz:

ÖNSÖZ

Şeker konuştum efendim, nân, şeker yazdım.
Fakat, inan yine, bazen da tuz biber yazdım.

Acıyla tatlıyı mezcetmek oldu mârifetim.
Düşünmek istemeden başka bir hüner, yazdım

Kaside bitmedi bir türlü, sürdü on yedi yıl.
uzun bir ömrü deme eyledim heder, yazdım

Bir ömr içinde neler geçti , geçti, ibrettir.
Olup bitenleri gördüm, duyuo keder yazdım.

Bakınca dünküne gördüm bugünkü hali fenâ.
Olup bitenleri gördüm, duyup keder yazdım.

Çimen çimen gezerek sâde yazmadım ağacı,
Nedir hüviyeti, kimdi ber-i beşer, yazdım.

Ben-i beşerle kıyas etmedim ben-i seçeri:
Ayırdedip ona gönlümce siyer yazdım!

Elimde bir kalemim vardı, yani Kâtip dim
A, dilci sanma ki oldum da Sekreter yazdım.

Hem ağlatan bir ser, hem de güldüren bir eser
Demek yerinde olur böyle bir eser yazdım.

Halil Nihat Boztepe-Ağaç Kasidesi/3

ÇINAR

Çınar, o server-i Eşcar, Padişah-ı Çemen
Ağaç değil o kâinat.. zümrütten!

O kâinatta bak öğren ezel, ebed ne demek...
Düşünme öyle uzun boylu yorma zihnini pek!

Ağaç likasını ammiş da Lutf-ı rahmânî
Yeşil bulut gibi sermiş zeminde sâyesini!

Gözetme saye-i diğer yeter o sâye sana!
Veliy-i nimet oldu, minnet etme başkasına!

.....

Murakkebeyle geçer karşısında her ânım.
Dalınca seyrine artar bekâya imânım.

.....

Bulur huzur u sükûn sâyesinde Fânileri!
Tavaf eder gece havlinde âsumânîler!

Havada yerde ucuslar, fısıltılar vardır!
Melekler inmede gökten, bu sesler onlardır?

Bu gördüğüm yerin üstünde yükselen sûret!
yürür gider yerin altında başka bir hey'et!

Bakıp o sûrete her an düşün o hey'eti de!
Gözün hem olmalı mâzide hem de âtîde...

Bilir misin beni bâzen düşündürür bu çınar:
İlelebed kalacak gâliba muhafazakâr!

Halil Nihat Boztepe-Ağaç Kasidesi

b) Kaside-i Aydın: İsmet Kültür tarafından kaleme alınan bu kaside Aydın iline ait çeşitli kurum, kuruluş ve sosyal müesseseleri manzum bir dille anlatmaktadır. Eserde insanların kişilik özelliklerine de büyük bir yer verilmektedir. Kaside'nin bölümleri şunlardır:

Kaside-i Hastane, Kaside-i Müzmin Bekarlar, Kaside-i Muallimin ve Gençlik, Kaside-i Lise. Kaside-i Lise bölümünü örnekliyoruz:

KASİDE-İ LİSE

Güzel günler daime vesile-i yâd olur..
Böyle mutlu bir gece ben için de fırsat olur
Avn-i hakla Liseye geldi Avni Mutlumuz,
Gayret-i say-u himmetle Lisemiz âbad olur..
Bir teselli bir enerji kaynağı sayın Günel,
Böyle bir ruh-u şefkat pek nadir-i hilkat olur
Nerdesin Avni Deniz nevcivanım kandesin
Gel bu akşam gör ki bak pir olduğun ispat olur
Peder-i tarih Heroddat selâm Aksudoğan'a
Kimki rey vermez sana der ol rahi murtat olur..
Korkmaz artık Öke'den dağdaki kör tavşan bile,
Ne barut ne tüfek endaht-ı bitakat olur..
İşte yılmaz bekliyor nerdesin ey ökse-i aşk
Rabt-u kalbi can ile pek mükemmel damat olur...
Dalsa bir an hayale diyar-ı İzmir üzre Nevvar,
Şol şehir-i İzmir gözünde sanki Sadabat olur..
Bir göbek-ü ense ile geldi Nesimi Aydın'a
Bir dahi alsa rapor dağdelen Ferhat olur
Hastayım zahm-ı midemden deyu hep yutturur.
Aşkî meşku saz-u dilden ihsanım berbat olur..
Ulu tanrım sen necak kıl Nazi-i Ersan'ını
Kıldan ince bir tarik-ı aşkta istimdat olur..

Bir gün iznalmak bile hayali müşkil iş iken,
Hem lisan-ı İngilizde hem muhabbet babından,
İmtihanla alını ak çıktı Muammer şad olur..
Bir şehir-i kâbe misal Gökalyat'a Ankara
Visal-i yar-i can dil-i kalıb-i mural olur..
Cümle öğrenci bilir ders-i tabiat Özlemi,
Bir sınıf geçme hemen bir köprü-ü sırat olur..
Eder her gün tezayüt endişe-i İzmir Mezide'de
kordon boyunda şimdi enfes proment olur..
Dünyaya değişmem o güzel İzmir'i der hep,
Doğru ilgen bu sözün tarih-i hakikat olur.
Misal-i Boğaz Şüktrana bir hayat-ı tad olur..
Cimri-i notta birinci elbette ki Ktvar gelir,
En canlı notlar bile defterde vefat olur
Titretir öğrenciyi tavr-i ciddiyet-i Nihal,
Dönmez asla verdiği notundan sebat olur..
Döndürür çark-ı Nivton misal öğrenciyi Zehra
Notları çok zaman da hane-i ahad olur..
Türkçe dersinden Recep yama yok der not için,
Katl-i not bir isim bazen da sıfat olur
bir umulmaz derde giriftadır Nusret-i Doyç,
Bu günlerde onun da hali naşad olur...
Bir fizik öğretmen vardır Melâhat Şençiçek
Bilmezsen Jül kanunun büyük nimer Örkün'e bugünden
Boşverin imtihanı kaçsam diyor fırsat olur..
Kimse bilmez kalb-i hal-i naşadını Kültürün,
Hem mey içmek güzel sevmek bir cürm-ü sirkat olur.

İsmet Kültür-Kaside-i Aydın/22-25

c)Kaside-i Varak: M. Faruk Görtunca tarafından yazılan bu kaside devrin matbuat idarecilerini anlatmaktadır. Bu kasidede hafif bir alaycı üslup hissedilmektedir. Kasidenin giriş bölümünü örnekliyoruz:

Yaktı yıllarca yazık kalbimi sevdâ-yı varak
Yaktı bin dağ ile her zerremi Leylâ-yı varak

Boğazımdan küçücük katresi geçmezken anın
Beni bir sarhoşa döndürdü o sahbâ-yı varak

Öyle bir mür-ı varak gönlüme kurmuş ku yuva
Çıkıyor evc-i serimden alev-i nây-ı varak

M. Faruk Gürtunca-Kaside-i Varak/6

B- HECE VEYA SERBEST VEZİNLE YAZILAN KASİDELER

Kaside serbest tarzda ve hece ile yazılan şairlerin elinde klasik şeklinden çıkıp sosyal ve modernist alanlara yönelmiştir. Şairlerimiz Cumhuriyet döneminde daha çok Divan şiirinin güçlü mazmunlarından ve renkli hayallerinden yararlanma yoluna gitmişlerdir. Hatta şairlerin kendi görüşleri doğrultusunda ideolojik olarak kaside yazdıkları bilinen bir gerçektir. Öyle şairler vardır ki mensubu oldukları ideoloji liderlerine kaside ithaf etmekten geri kalmamışlardır. Bu bize gösteriyor ki devlet büyüklerine kaside sunan Divan şairlerinin kınanması ve onların reddedilmesine rağmen kaside geleneği de olunca gücüyle bazı değişikliklere uğrayarak devam etmektedir. Şimdi modernist şairlerden örnekler vererek konuya ışık tutmaya çalışalım:

KASİDE

Elinde Bursa çakısı
Boynunda kırmızı yazma:
Değnek soyarsın akşamlara kadar,
Fulya tarlasında.
Ben sana hayran,
Sen cama tırman

Orhan Veli Kanık-Bütün Şiirler/113

KASİDE

Kasideyi ne kadar sevip anlasam da
Vakti geçmiş bir sestir belki ama
Yazabilirim bu gün yine
Şairce naralanada

M.Atilla Maraş-Aney/39

KASİDE

Sen sevmeseydim
Bu şiiri yazmayacaktım
Bu sayfa boş kalacaktı
Seni tanımasaydım

Ümit Yaşar Oğuzcan-Acılar Denizi/87

KASİDE

Ay karanlık gibi durma öyle gel
Sensiz bir şey duyulmuyor sevişmemizden
De ki halkın gözleri al gelincik sürüyor
Uğrular geçiyorken güz şölenlerimizden
Bu hüznler beni mi diye baktım ki tamam
Akıyor yakut bir ıssızlık kentlerimizden
Yanardı mürted lambası ta sabaha değin
Karanlık kilimlerin kan işlemesinden
Hilmi elbet sürersin günleri bir yangına
“Ateş kesilir geçse sabâ gülşenimizden”

Hilmi Yavuz-Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize/56

Cumhuriyet döneminde yazılan diğer kasideleri aşağıdaki gibi incelemeyi uygun bulduk. Hece ve serbest tarzda yazan şairlerin gelenekten yararlanmayı sadece isim olarak

kullanmalarının ötesinde herhangi bir gelenek izine rastlamadık. Bunları yeri geldikçe göreceğiz.

1-ŞAHISLARA İTHAFEN YAZILMIŞ KASİDELER: Daha çok Divan şairlerine, sevgiliye veya tanınmış kişilere yazıldıklarını görüyoruz. Örnekler:

FUZULİ'YE KASİDE

Onda yürekten var olur evreni olduran öz,
Tutulup koklanır ya gül öylesine somut söz

Derinlerde yanan oddan alevce yükselir ah,
Bir bu ahı görmek bile büyük bir ergi ey göz!
Ey Timuroğlu! bak hele “Göz Göz Olmak”ın ile,
Onda üstün, onda düşkün, ana-babalı, öksüz

Yangınlara varılırken “söz” sözü mırıldanır,
Fuzuli dendi mi hemen bin anlam kazanır “söz”

Ünlü “Su kasidesi”nde deryalar sunan ozan,
Gönül verenler derdiye Kerb3lâ deli susuz

Var yatkın say karanlığa balkının unut da,
Zaman bulur mu okuyup yazarsa gece-gündüz?

Beni benden alıp giden, yederken dellendiren,
Divan özününde O'dur halk özününde Yunus

Yanımda Deli Taha var. Dr. Taha Akmanlar
Usumda delikanlılar vurulan güpegündüz

Halkın gözleri önünde öldürülen genç kızlar,
Kahkahanın hesabı mı, ne gün güldü yüzünüz?

Deli Taha yaşlı, titrek, solugan, ama candan.
Fuzûli'yi Fuzûli'nin yurdunda arıyoruz.

Ne gezer ... Yabanın kini vurunca buldozerle,
abasız ozan kaldı mı sana bir de gömütsüz

Beri yanda kıyacilar bol bol av buluyorlar
Av dersem ruhumuz onlar, ruhumuz, umudumuz

Yıllar yılı sürdürülen bu öldürüm, bu kırım
Ya tınımazlık yaratırsa, ya aymazlık, ya sus-pus?

Dürtülüp haydalansa da aldirmaz olur gayrı
Sağrısının üzerinde hep nodul gören öküz

Pompei'ydi apansızın lâvlar altında kalan
Erzincan'dı bir gecede depremle olan günümüz

Ama Taksim, ama Nurhak, ama üç Darağacı
Kardeşin kardeşe hıncı, bu asıl ölümümüz

Deli Taha da katıldı kahrından ölenlere,
Gah Mecnun gâh ben devr ile nevbet beklerüz
En sonunda Fuzuli'yi özünlerinde buldum
Bir kez olsun bırakmadı beni ozanım yalnız.

Yurt yuva özleminde bir gam sezen büyük Utam,
Cennet içre de vardır azap, dedi, ey Baranus!

Osman Numan Baranus-Tuzhurmatu/56-57

BÜYÜKANNELER İÇİN KASİDE

Görünmeyen o dürbüne bakar büyükanneler
Lâhuti taş sedirlere dayalı
korkularına alışmış
Kabile tanrılarına küskün

Yaşamaktan taş kesmiş kanatlarıyla
Artık kaya diplerine çekilen
Soylu
Ve büyük kuşlar gibi

Utanma kulesinde ilk kadınlığı
Ve yüzüne duvar çekilen kızlığı

geçerek ellerinde pervaneler
Taş bebekleri ve beşikleri
Çekilip sandık odalarına
Beklere meleği

ARİF DİNO'YA KASİDE

Tarçın ve çivit renklerine
hayretle bakarken
önünde
aselbendle kakule kokan dükkanların
eli habersiz bir yerli gülü resmeden
ve cebinde kımıldanan
küçük rimbaud satirini
deliğinden düşmesin diye yoklayan
bir dev
dünyada biraz bir şey söyleyen eflatun
ki bu bir renk değil
açık gözleri taş dolmuş
bir yunan heykelidir
ki derisinden gizlenir
başımın
alnında gözleri yoktur
fakat görür içini
orada unuttuğu gözlüklerle
boş ve dolu kafaların
ve her şeyi başıyla görüp
gözüyle düşünmek için
kandırır bizi
gülmesi
gülün
dudakları soldu

Asaf Halet Çelebi-Om Mani Padme Hum/76

2-YER İSİMLERİYLE İSİMLENDİRİLMİŞ KASİDELER: Bu tür kasidelerde de Cumhuriyet şiirinde oldukça çok rastlamak mümkündür. Örnekler:

ANTALYA'YA KASİDE

Bir Çin İşkencesi'nden düşmekte damla damla,
Beynimize zamanın bir soğuk emri her ân:
“Unutma ha ‘Hatırla! Unutma ha’Hatırla!

Bu sesi bahar bahar bastıran bu yerde, siz
İsterseniz günleri unutabilir, hattâ
LAMARTİNE’le bir vakti durdurabilirsiniz.

Hangi gök var şu dağlardan göremeyeceğiniz?
İşte Türk kalyonları, ya da dağ lâleleri,
Batıya şafak gibi bakmayı bilerseniz

Hangi çağ var şu sularla gidemeyeceğiniz?
Ver elini Fenike, Yunan, Roma, Selçuk, aşk..
Nereyi istediniz de götürmedi şu deniz?

Bu dev dantelâları falezlerde zamanın,
Deniz denen o güzel, o korkulu rüyanın,
Büyük gecelerinde belki bizim aksimiz

Bağrımızla durmadan esen meçhul sulayı:
O bitmez tedirginliği, o büyük fırtınayı,
Belki bu ufuklarda biraz susturabileceğiz

Zeki Ömer Defne-Denizden Çalınmış Ülke/25-36

SADABADA KASİDE

hazır bulunanların hepsi bahar mevsimini tanıdı
lâle uzun boylu nazdan, gül kendi ismini tanıdı
su güneye yöneldi hazdan, gül kendi ismini tanıdı
hazır bulunanlar pişmanlık kalubelâsını tanıdı

bahar bir nisan olarak geldi, gönderi renk renk dolu
umut öylece umutsuzluk biçimindeki hasmını tanıdı

yakınmaları bitti, elpençe divan durdular gelişen şeye
aşklar aşkları, otlar otları yani ki herkes hasmını tanıdı

kimin akli bir bahardan daha çok olabilir sorarım
o yeşili ve pembeyi birlikte görünce resmini tanıdı

İstanbul'un öyledir baharı, çaresiz alkış tuttular
ten isyandı herkes kendi olan cismini tanıdı

ne demiş, akıp giden her suyla akıp giderim
çünkü sevdim çünkü bu yüzden güçlü bileklerim kanadı

sahici mi elimde tuttuğum o kartal kanadı
sen tutunca benim ellerim kanadı

bir geceyi için bin türlü kalp ila.la
dövündüm çırpındım bilsen nerelerim kanadı

hazır bulunanlar davranıp saatlerini kurdular bahara
ey diriliş kurulmuş saatlerim kanadı

avlananlar ağaç budayanlar sularınız biz ırmakta
yavaşça geldim durdum beklediklerin kanadı

ey yaz güneşine bıraktığım alnın bana gel
alнімdan damla damla süzülen terlerim kanadı

yüreklerimiz bir dağ serinliği taşırken birlikte
birden boşta bırakılan bir yerlerim kanadı

kanasın varsın ne varsa biraz kanamalıdır
benim bunca yıldır günlerim gecelerim kanadı

hazır bulunanların hepsi evet dediler el bağladılar
benim hepsinin üstünde iliklenmeyen düğmelerim kanadı

ey yaz gecesi gel artık gidelim suya girelim
çünkü biliyorum sahici elindeki o kartal kanadı

ey güzel bahar göklü seni her şeyle birleştiriyorum
çünkü ey yaz gecesi çünkü her yerlerim kanadı

bahar hep bir anı sanılır nerde olsa gerçektir aslında
İstanbul mesirelerinde ve Muş'ta aynıdır tadı

Turgut Uyar-Büyük Saat/296-297

İRAN'A KASİDE

Yer yağ gibi yandı can yürüdü
Yıldız yıldız doruklardan yürüdü

Nerelere kaçmaz ki şah
Yürekler yeryüzünce sultan yürüdü

Gerçeği vurdu sırtına
Ya anılmış an yürüdü

Dağlarımız develeri midir yarınların
Develer boyunlarında can yürüdü

Ayaklanacak dev sürüsüdür belki... sallandılar
Yancısı gök çoban yürüdü

Saraylarca çalınmış hakkım almak üzere
Açın çığlağın barındığı han yürüdü

Ortaçağdan kalma gece yalaz
Ak kırmızı yeşil aydınlığa tam yürüdü

Dineldi ülke ayaklı özgürlük
Birdenbire kocaman yürüdü

Örneği görülmemiş bu yiğitliğin
Kendi tankına karşı kan yürüdü

Muhammet Ali İsmail Mustafa yok oldu hep
Adı kurtuluştur kervan yürüdü

Ey vurulmuştur ya
Avuçları nacak yanan yürüdü

Vurulup düşmüştüm ya kara toprağa bin kez
İşte parlamam yürüdü

Ko bütün çevresi ulaşsın devrimlere
İran yürüdü

Fazıl Hüsnü Dağlarca-Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi II/343

3- SOSYAL MUHTEVALI KASİDELER: Bu tarz kasidelerde ya belli ideolojik görüşler savunulmakta ya da önemli sayılabilecek olaylar gündeme getirilmektedir. Örnekler:

KAR KASİDESİ

Uzun rüzgarlar karanlığın dalgın sansarları
atlayıp dağıtırlar telaşlarıyla ürperen karları
sihirli bir lambadır bardaktaki güller gecede

yıldızlar donmuş göllere düşen buz billurları
düşten geyikleri kudurtur buğulu kurtları
bir ulumadır kanlı/açıklıkları uzar gecede

duman duman kaybolur kar ışığında kısrakları
nedir saklı bir özlem midir kızak çingirakları
geçen yüzyıldan kalma bulutlu bir pencerede

köpekler mi sarmıştır kar uykusunda koruları
yankılanır saltanatı bir geçmişten av boruları
yalan değildir yaşanmıştır kim bilir ne zaman nerede

dinmez boşluklarda karın soğuk ve sürekli ısrarı
yumuşak hantallığıyla kaplayışı uçurumları
kül mavisi bir pus ufka bir perde çeker de

kayıp kervanlar belirtir uyandırıp korkunç hanları
duyulur batmış şehirlerin boğul sabah ezanları
kılıç gibi bir mehtabın yarattığı o depremde
getirip akla çocukluktan bilinmez hangi soruları
kar gecesi uyandırır ölüme deyin kurguları
yalnızlık bir samanyoludur genişler düşüncede

Attila İlhan-Böyle Bir Sevmek/46

CİNAYET KASİDESİ

Eskidi sesimde o Ergin

Bir şey beni durmadan yolmaktadır

Kafamın hamamında bir köpek

Güzeldir zembereği dolan azgınlık

Beni dürterek uyandırmakta

Bir bıçağın sapı avcumun ortasında

Demek ki bahar geldi otları yakıyorlar

Tutuşur içimde çatılmış yangın

Suratım bundan böyle biraz uzun gibidir

Komşular saygılıdır “Ergin Bey” filân derler

Hepsi alık ve sapa, dostluklara iştah yok

Git devir saksıları, şeytan diyor, kavgalarla süsle

Elimden bir cinayet tuttu mu

Alkışlar yüreğimde o çocuk

Ben artık onun horozuyumdur

Her şey hazır olmalı yarına

Şimdi işim bıçağımı bilemek

Bir şey katmak komşuların şaşkınlığına

Ergin Günçe-Türkiye Kadar Bir Çiçek/85

GECE KASİDESİ

Koyun dostlar Şu plağı geceye
Herkesin dileğince çalsın türküleri

lse bile uyandırın tez elden
Kendi bedenlerine beyhude ksmŐleri

Gündüzler bizim değil bağlıyız çıkarlara
BölüŐmek zorundayız bu kısa geceleri
Bize uygun bir zet verebilir gökyüzü
Yoruma hayli yatkın Şiir neblzleri

Her zaman böyle olmaz ele gelmez yıldızlar
Grn nasıl iŐlenir uzayın gergerleri

Erdoğan zer-Melez Zaman/41

Sosyal muhtevalı kasidelere örnek olarak, İlhami Bekir Tez'in Hürriyete Kaside isimli Şiir kitabını verebiliriz. Bu kaside de oldukça geniş kapsamlı bir eserdir. Bu kitapta kavramının çok ilginç boyutlarını bulabilirsiniz. Eserden bir bölüm rnekliyoruz:

HÜRRİYETE KASİDE

Sonsuz uykulardan uyanıyorum,
Üstümde kurşun ağırlığı,
Eyyüp sağırlığı,
Ve körlüğü Yakub'un.
Derin uzun
bıçaklı ağrılı
ryalarımдан uyanıyorum.

Evvel zamanda mekân
ve zamanda bir sır doğmuş.
Toprağa ilk inen bahar gibi ılık
TaŐta sertlik

Havada akıcılık

Gökte uçan

Suda yüzen
Yerde gezenmiş..
Maddeyi terkip edenmiş
sır!

İlhami Bekir Tez-Şiirler/136

TEK TİP EKMEĞE KASİDE

Buhran muhran kalmadı tek tip ekmek çıktı ya
Tek parti zamanında, bütçemiz açıldı ya,
Rengimiz uçtu ya, aklımız kaçtı ya,
Şimdi çavdarlı ekmek, binbir derde devadır.

Has ekmek, francala nene gerek sorarsın?
Aklını öyle müz' iç nesnelere yararsın
Tek tip ekmeği yut da biraz kanın morarsın,
Cilde taravet verir, hasta ruha şifadır.

.....

İktisadi yükseliş, dediğin budur işte,
Dişe dokunur bir iş, dediğin budur işte,
Boş keseden bol bahşış, dediğin budur işte,
Mide musikisinden, bu bir ferahfezadır.

Tevfik Nevzat Çağdaş-Devre Kasideleri/46

4- DEĞİŞİK KONULARDA YAZILMIŞ KASİDELER: Bu tür kasideler ölümden günlük yaşama kadar çok değişik konuları içerir. Murat Mengücek'in Sanayi Kasidesi (Hareket 103/105), Dilavar Çebeci'nin Beş Zaman Arasında Bir Kaside (TE 159/14) ve Beşir Ayvaoğlu'nun Ferahreza Kasidesi (Gülname/9-10) şiirlerini bu grup kasideler içinde değerlendirebiliriz. Heceli kasidelerde aruzlu kasidelerde olduğu gibi şekil birliğine rastlamak zordur. Bu nedenle heceli kasideleri şekillerine göre değerlendiriyoruz. Değişik konularda yazılmış iki kaside örnekliyoruz:

KÖTÜ KASİDE

Bir divanı açar gibi giriyorum bu şiire
Önce tevhid ile...
Naat için başımı göğe kaldırıyorum
Bir çift turna geçiyor
Demek başımızın üzerinden turnalar geçiyor
Salt ü selam...

Bir kaside sunmalıyım şimdi
Sesi billur, yüzü nur. Güldükçe güller açılan sevgiliye.
Mesela bir bahar tasviri ile, deyip etrafıma bakıyorum.
Demir çubuklar fışkırıyor beton direklerden. Uçlardan pas damlıyor. Makine harç
karıyor. Kompersörün sesi uzaklara dağıtılıyor. Alüminyum doğramalar, bakır teller
parlıyor. Tankerler şarap dağıtıyorlar. Bu gece asfaltlar bezenmiş. Belli ki sevgiliden
haber gelmiş. Neonlar yanıyor.

Bekareti bozulmamış bir yaprak arıyorum.
Notor sesi duymamış bir böcek.
Bu kasideyi mutlaka bitireceğim.

Her taraftan muhafazakârlık akıyor. Biliyorum iyi bir kaside olmuyor. Çünkü ağaçlar
benden kaçıyorlar. Çiçekleri hiç göremiyorum, sonra sular. Duru aydınlık sular. Kuşlar, gelin
böcekleri, bulutlar. Tatlı tatlı esen yel. Benden kaçıyorlar, korkunca bir suratım olmalı.
Gözlerinden x ışınları yayılmalı, ağızımdan herhalde clor akmalı.

Bu şiire bir divana girer gibi girmiştim.
Üstüme insanlığım giymiştim, kirpiklerim dökülmemişti.
Saçların pırıl pırıl, dişlerim protez değildi.
Gözlüksüzdüm, naylon çoraplar giymemişim.
Kalbimi bir mücevher gibi gösteriyordum.

Her tarafımdan muhafazakarlık akıyor. Şu şiiri bir bitirebilsem.
Mazi kollarımdan asılıyor. Ruhumda hep o yürük semai.
Kuytu hayal tavuslarına çekiliyorum. Ezberimden şiirle geçiyor.
Yine onları söyleyeceğim, halbuki herkes biliyor.
Unuttuğumuza yanıyoruz. Yanılıyoruz.

Yok böyle bir dünya, varsa yaşamıyoruz.

Şiir yazamıyoruz, işte fark ettiniz ya.

Hiç böyleliğin görmemişiz bir kasidenin.

Önce tevhid ile

Bir divanı açar gibi girmiştin bu şiire.

Dehşetli muhafazakardım. Kendi şiirimi yazacaktım.

Bir Boeing 707'yi ise karıştırmayacaktım. Sonra o komperesörü, demir çucukları, pası, motor seslerini.

Yarın yeni bir şiire ballamalım.

Yine tevhid ile,

Demir leblebiler atıştırmalıyım.

Mustafa Kutlu-Hareket 114/70

GİDENLER KASİDESİ

Suat'ı götürdüler, Suat'ı götürdüler,

Suat'ı götürdüler...

Bu kaçınıcı Suat oldu giden;

Leman bir de.. Hem de kaçınıcı Leman...

Kavuşmanın mahşere ertelenişi;

Sigara yanıklı yeşil cuhalı masa...

Migrenli, nikotinli hava kuru,

Hep solo yapmış, orkestralardan kaçan Leman,

Ona tek yakışan ölüm oldu,

Ölüm ki, bu oyunda taşları,

Ona tek yakışan ölüm oldu.

Ölüm ki, bu oyunda taşları,

Muttasıl önüne yığıp durdu..

Suat'ı da niye götürdüler sanki?

Dönerim demişti belki giderken,

Döneceğinden bir hayli kuşkulu...

Evet, her şeyi götürdüler;
Suat'ı götürmekle her şeyi...
Sanırım yollar şen olsaydı
Buradan civan Aliş de geçerci;
Geçen olmadı hiç bekledi Tuna Boyu.
Bekledi viran dağlar ve eşkıya bülbül...
Geçen olmadı üstelik Suat'ı götürdüler,
Suat'ı götürdüler;
ona en yakışan, ölüm oldu.

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri/161

C-KASİDELERİN BÖLÜMLERİYLE İLGİLİ KASİDELER

1-Nesip Bölümü: Bu bölümle ilgili olarak müstakil şiirler bulmak oldukça zordur. Ancak kasidelerin giriş bölümleri bize nesip bölümüyle ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bu bölümde bir kasidenin nesip bölümünde bulunması gerekli unsurları bulmak mümkündür. Örnek:

KASİDE

Biz şevkine hayran oluruz fasl-ı baharın
Ahengine damen tutarız leyl ü neharın
Yarin bizi nalan edemez cevri ü cefası
Gül neş'esi var katlanırız zahmine harın
Yaranla bugün bahçede sermest-i şerabız
Kuşlar gibiyiz âşıkıyız geşt ü güzârın
Gam bizden ırak mey gibi şerbetimiz var
Bir katresi kim şeker eder zehrini mârın
Meyletmeyiz ey devr-i cefâ mâl ile câna
Devreyledik ikbâlini ağyâre o bârın
Gül devredilirken tutulup çeng ü rebâba
Dil bağladık ilhâm ile esrârına târın

Beşir Ayvazoğlu-Gülname/57

2- Tegazzül Bölümü: Kaside içerisinde fırsatını düşürüp söylenen gazellere denir.

Örnek:

Zamanıdır, hadi, yazsın kalem olay gazeli
Onun mahareti vardı, yazar kolay gazeli:

Zamane halkı diyor türlü maceraya olay
Diyor beyaza ve bazen diyor karaya olay

Olay şiirlere zannetme münhasır kaldı,
Ulaştırıldı Nevahi'ye ta Kura'ya olay

Haremşarayına girmiş hemen çınarın da
Alıp götürdü tezelden saba saraya olay

Yüz elli ver de apartman kirası sonra üşü
Ve sonra gel deme sen öyle bir kiraya olay

Nihat uyuştı diyenler olursa öz dille
Demek yerinde olur, bak , o iftiraya olay.

Tükendi kafiye, eyvah, olay budur şimdi
Olay değil mi ya, söz bitmeden gazel bitti.

.....

Halil Nihat Boztepe-Ağaç Kasidesi/44

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi şair kaside içerisinde gazele başlayacağını uygun bir dille haber verip yine sonunda uygun bir dille gazelin bittiğini haber veriyor. Bu kaside yazma geleneğinin günümüzde de devam eden bir parçasıdır.

3-Fahriye Bölümü: Şairlerin genellikle kasidenin son bölümlerinden birinde kendini övdüğü bölümdür. Örnek:

Meydan okuyup şi'r-i terin nazm-ı renge
İlham iletir beklim kallidlere narın
Esrafa dedik bir de bizim tuhfenmiz olsun
Zira bilinir lezzeti onlarca bu bârın

Derler ki senindir nice dem gölgesi Ayvaz
Nisyane gömülmüş şu asır-dide çenârın
Biz özge temaşa diler ey Hazret-i Bari
Eslafa bu dem ermek için bende-i zârın
Gerkeyle müdâm âteş-i gülşende şerâba
Hasret gül-i gülgûna bu nâlende hezârın

Beşir Ayvazoğlu-Gülname/59

4-Dua Bölümü: Dua bölümü kasidelerin en son bölümünde yer alır. Sezai Karakoç'un şiir kitaplarının son bölümü genellikle duaya ayrılmıştır. Karakoç'un Gül Muştusu isimli kasideyi anımsatan eserinin dua bölümünü örnekliyoruz.

Tanrım duam şu ki her şey yeniden toprak olsun
Su toprak olsun
İnsan toprak gibi duysun yeri
Ay toprak olsun
Topraktan kaçanı toprak tutsun
Gün toprak olsun
Kabirler saltanatı toprak olsun
Yazı
Kitap
Ve söz toprak olsun
Ekin ekilmeye mahsus
Yeni tohum atılmaya ait
Yeni insan doğsun için
Toprak olsun
Ah yetiş çocukluğunda çobanlık eden
Yetiş toprağın yeni mayalanmasına
Yetiş mağaranın ışımasına
Yetiş ayı ikiye bölen parmaklarıyla
Yetiş büyük armağancım
Oruç armağancım namaz armağancım
Yetiş uluların imamı

Yetiş toprağın yeni doğuşuna
İnsanın yeniden
Dirilme süzülüşüne
Yetiştir toprak saçan ellerini
Tanrı gücünü görmeyen gözlere
Saçtığın topraklardan yetiştir bize
Ey gök yolcusu
Yolculuğunda meleğin kanadı
Mevsimi geçmiş bir gül yaprağı gibi kuruyan
Yetiş bize kıyamet bildiricisi
Kıyametteki sevinç muştucusu
Yetiş kabaran yeni toprağa
Kur'an tohumunu ekmek için
Gül tohumlarını saç bize
Gül bahçesi olan türbenden
Ve komşun Tanrı evinden
Ve sevgilin olan ve sevgilisi olduğun
Diri diriltici olanın
Acımasından bize
Yetiş ayağının tozu olduğumuz peygamber
Yetiş her zaman diri olan varlığınla
Yetiş yak lambamızı
Yetiş aydınlat karanlığımızı
Yetiş yeşillendir çöllerimizi
Yetiş dirilt insanımızı
Senin sevenin ismiyle yetiş bize
Yetiştir bizi
Günahlarımızı kül edecek ateş harmanını
Verim yağmuru insin ölkemize
Mekke'ye Medine'ye şama
Kudüs'e Bağdat'a İstanbul'a
Semerkand'a Taşkent'e Diyarbekir'e
Yetiş peygamber imdadı yetiş
Yetiş Allah'ın izniyle

Yetiştir erlerini
Diriliş bayraklarını taşıyan
Şehit gömleklerini peşin giymiş
Ateşten, sudan geçer gibi geçen
Allah önünde her varı yok gören
Dağların önünde erip
Kentlere şafaklar gibi ağan
Küçük askerlerini
Gül diksinler diye yeni topraklarına
İnsanın ta gönlüne
Yetiştir erenlerini
Allah'ım
Amin.

Sezai Karakoç-Gül Muştusu/122

DUA

Şükür sana Rabbim davet verdin
Hicret verdin devlet verdin
Cihatlarla yücelen bir dünyada
Mekke verdin Medine verdin
Şükür sana Rabbim inayetin var
Ruhsat verdin sohpert verdin
Gün gün yaklaşan kıyamete
Şefaatt verdin rahmet verdin
Şükür sana Rabbim Şükür sana
Peygamber-i ekbere ümmet verdin

Mustafa Miyasoğlu-Hicret Destanı/55

DUA

Hâcetim var.. Efganımı arzermeye geldim
“Ey dertlilerin derdine derman eden Allah”
Serapa isyanım amma kovma kapından
Ey bir damlayı bir lahzada umman eden Allah
Ey “Kün fe-yekûn” emrini ferman eden Allah

Onulmaz derde salıp İlâhi, çare aratma,
Beni korkunç ölümlü nâr ehline katma
Kerem kıl, şu yanan ruhumu nârına atma
Ey bir damlayı bir lahzada umman eden Allah...
“Ey dertlilerin derdine derman eden Allah...”

Ahmet Efe-Veda/72

DUA

Sen bul vatanım, Milletimin derdine derman,
Sen ver bize hürriyet için, hak için imkân
Cumhuriyetin zulmüyle cezalandır habersiz,
Ey Halik-ı dünya olan ilham dolu Allah!

Zalimleri zulmüyle cezalandır habersiz,
Kalsın kör olup cümlesinin gözleri fersiz;
Lâzımsa huzurunda bugünden çökelim diz,
Kurtar biz ey kadir-i mutlak ulu Allah!

Celal Tekiner-Haksızlığa İsyân/32

3-MESNEVİ

İkili, Klasik Türk şiirinde her beyti ayrı ayrı (aa-bb-cc...) gibi eşlemeli kafiye sistemiyle kurulan nazım şekli. Mesnevi yazma geleneğinin Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de devam ettiğini görüyoruz. Cumhuriyet döneminde yazılan çok az sayıda şiir “mesnevi” adını taşır.

Bunun yanında mesnevi adı taşımadığı halde mesnevi nazım şekliyle yazılmış pek çok şiir vardır. Konu ile örneklendirmelere ve sınıflandırmayı aşağıda sunuyoruz:

A-MESNEVİ İSİMLİ OLANLAR: Bu konuyla ilgili olarak Sabahattin Ali'nin 5 bendlik uzunca mesnevisini ve Kazım Baba Divanı'nda Mesneviyat başlığı altında bulunan mesnevileri belli başlı mesneviler olarak sayabiliriz. Örneklendirmeler:

MESNEVİ

Bir bendini örnekliyoruz.

Bu izhâr-ı iğbirâr
ve bir nebze ahvâl-ı şâir-i itibârdır

Ey yâr-ı kadîm-i bî mürüvvet
Senden edeyim biraz şikâyet

Reddetmek için aratma hiç lâf
Yok sende birazcık olsun insâf

Sen bizden utanma mektubun kes
Biz bekler iken garîb ü bîkes

Yaz sonra da bir buçuk sahife
Enva-i bahâne va lâtife

Benden yana bakma hiç kusura
Ben burada yabancıyım şuûra

Ünsiyyet edince Avrupa'yla
Sarhoşluğa başladım birayla

Deryâ gibi raksa rağbet ettim
Kızlarla temâsa rağbet ettim

Bir bar köşesinde postumuz var
Birkaç sarı saçlı dostumuz var

Sabahattin Ali-Bütün Şiirleri/201

MESNEVİYAT

Bir bölümünü örneklendiriyoruz.

Ey sâ'ni-yi avâlim ecelli alâ
Hayy-i kayyûm-i kadim Kadir-i tuvâna

Hâşi "mütessaddi" vâhid'ül-kahhar
Azizün intikam anidül cebbar
(Lem yelid) zâtın (velem yûled) sıfatın
Nazîrin yok şeriksizdir cemâl-i zâtın
Senindir kuvvet-i meknet sendedir zülbahş-i şiddet
İşlersin keyfe mâ yeşâ sualsiz Hikmet
Medûd-i dergâh edip şeytâni lâîni
Adem ü Havvâ ile buldun mabeyni
Sen idin iğfâl eden Tâvus ile Mârı
Bu mekri fitne hep sendedir ilâhi
Tâlim-i füsûn eyledin Hârût ile Mârût'e
Ateş-i kiysû ile attın nâsûte
Bildirmek için künhünü insânı yarattın
Yükledip bârını mersâyi uzattın
Nedir cennet nedir rıdvân-ı hûra
Ne imiş Sırat ne imiş Mizan
Nedir cehennem ne imiş nîran
Gayya-yi gadup kuyulara girmem
Gaffârüzünubusun başka şey bilmem
Şefîmdir Muhammed sâdiku'l-vâdül-emîn
(Veme erselnake rahmeten lil âlemin)
Dâmân-ı Nebîye yapıştım Rahmâniyim
Bahs etmek olmaz esrâr-ı kazâdan
Mu terif-i aczim geçtim çun ü çerâdan

Kazım Baba Divanı /61

MESNEVİ

Mesneviden ilham almış, kalbim artık şen durur,
Gönlüme bir sorgu sorsam mesneviden dem vurur
Bir cihan vüsunadadır ol mesneviden dem vurur.
Aşkî yüksek nurlu bir imanla hem takvası var
Çok yücelmiş kalb ve izan sahibinden gelmedir,
Bir fazilet bahsi olmuş, saf ilimden bölmedir.
Çünkü Kur'an rehberidir mesneviler aslının,
Her satırdan pay alanlar, zevk duyanlar bahtiyar,
Neylerin efganı durmaz, dinleyenler hep de yar.
Bir asalet dersi vermiştir cihana mesnevi,
Feylesofluk şanı katmış her zana mesnevi.
Neyle coşmuş aşkın taatı hep dönmektedir,
Bir ilahi cezbe sızmış başka zeck sünmektedir.
Maddeler manada geymesiz bir necabet kisvesi,
Aşkın gönlünde her dem maneviyat neşvesib
Mevlevilik rüknüdür Allah deyüp dönmek gerek
Mesneviden dem tutup nağmeler sunmak gerek.
Kubbe altından gelen sesler gönül avazesi,
Dervişin yoktur bu his hakkında bir endazesi.
Mesnevinin sahibinden kalma bir adet budur,
Mevlevilik aşkı taşkın, onda icabet budur.
Zikre çıkmış göz ve yüzlerden bakan sessiz eda,
Ol semadan bekliyor hep, bir tasavvut, bir nida.
(Tanrım degahıdır dünya ve ukba özleyin,
Bol nasib almak sizin öz hakkınızdır, gözleyin)
Vadi çıkmış sanki halktan, neylerin lahında aşk,
Sık dönen pervanenin azminde, ön sahnında aşk.
Aşka ram olmuş gönül asudedir zannetmeyin,
Tanrı aşkından gelen bir feyzi hem zemmetmeyin,
Tanrı zikrinden doğar kalbin ferahlık payları,
Ney sesinden feyz alır artan saadet ayları.
Ey gönül gir sen de aşk dünyasının ummanına,

Hem esir ol neylerin sönmez yanık efganına.
Sen de döni pervane ol kim Mevlevi dergahının
Namı var, unvanı vardır Mevlevilik şahının.
Mevlevilik tacının sultanı Mevlana bizim,
Şahımızdır, şanımızdır, işte candan son sözüm

Abdulkadir Noyan-Gönül Damlaları/178

YENİK MESNEVİ

sönme ey süse-i aşk bûse yakın olsa da
yâr işidir yakınlık nice cevri olsa da

ne desem ki eline düştün mat oldu varım
zira odur leclac aldı hüküm kararım

gerçi gözleri koydu küfre kanını
sanmam durulsun gözünde imânımı

şahımız oldun biz ki piyadeyiz
adını söyleriz daim zira mülk-i avareyiz

yüzünde divân eyledim rüzgârı çekip kından
bir hâl oldu bana bir hâl ki sana olan yakından

bir ölüm görmeydi bu sanki gökyüzü dondu
bu incir kuşu kurtulup vandan dalına kondu

ve..ağladı bülbül söğüt dalında
gördü can kulu kendi halında

illa canlarını derilerine fincan edenler
ve..illa sencileyin kasd-ı can edenler

gibi örnek alıp gecelerde yıldız beneklerini
deva bildi divâsız uzlut derneklerini

Mustafa Özer-Siz ve Selva/74

B-ÖZEL İSİMLİ MESNEVİLER: Cumhuriyet şiirinde bu tarz mesnevilere pek çok örnek verilebilir. Cumhuriyet şairlerinin büyük çoğunluğu mesnevi şeklinde özel isimli şiirler yazmışlardır. Fakat biz bunların bütününe yer veremeyeceğimiz için aşağıdaki seçilmiş örnekleri sunmakla yetineceğiz.

HOŞ GELDİNİZ

Büyük Türk ismi bin bir dilde tek destân olup gezdi,
Çelik kollar bütün dünyayı tekrar kıvratıp ezdi.

Zafer aşkıyle gaşyolmuş, eğilme düşse bin derde,
Sanırsın bir vatan serhaddi gûya saklı minderde,

Çıkıp efsâneden meydana Herkül gelse irkilmez
O kahir kuvvetin esrarı vardır, tatmayan bilmez...

Göğüsler kal'adan sağlam, yürekler öyle arslan ki
Coşar bağrında al bayrak, yiğitler cenk eder sanki.

Safa geldin gazâlardan dönmem imamı Türk genci;
Sen üstâd oldun, âlem kaldı hep karşısında öğrenci.

Senin vasfında tezhip ettiğim şahnâme çok azdır,
Eğilmez heybetinle arşa dek bir dâsitan yazdır!

A.Rıdvan unar-Kubbade Baki Kalan/77

SIR BAHÇELERİ

Günler geçer, saçlar hazandan renk alır, ölmek budur...
Yüzlerde mâna başkadır, hisler garip bir korkudur.

Devran çeker bir tül kederden, bir günah saklar gibi,
Gözlerde titrer hâtıralar, nemli yapraklar gibi...

Rüzgâr eser, yaprak düşer. gökler, ufuklar yaş döker...
Dönmez geçen günler, güneşlenmez karanlık bahçeler.

Bir azru göz kırpar ümitsiz, dünkü şen akşamlara
Dostlar güler, düşman gülermiş, çölle en akşamlara...

Her şeyde renk renk gizlilik yatmada, mevsimlerde sır,
Ömrün bu, meltemlerle renklenmiş, karanlık ânıdır

Vazgeç gönül, vazgeç! vefasından uzak iklimlerin,
Sırlarla örtülmüş o bağlar, bahçeler artık yerin.

Hasan Kaya Manioğlu-Kayıt Çiçekleri/91

EFSANE

Bir zamanlardı gamhânede bir dem vardır
Gece sahilde sular fecre kadar çağlardı

O çağılıyla beraber döğünürken def ü cenk
Bir güneş dalgalar üstünde doğar rengarenk

Mavi bir gökyüzü titredi güzel bir histe
Rindler mugbeçeler mest bütün histe

Ve o hâletle bütün kahkahalar nağmeleşir
Dilde Yahya Kemal'in şarkısı şehnâmeleşir

O gürültüyle sular çalkalanır çağlardı
Biz zamanlardı bu gamhanede bir dem vardı

Lâkin artık o hayal âlemi bir efsâne
Ses seda yok bu değil sanki o devlethâne

Orhan Veli Kanık-Bütün Şiirleri/39

BAHAR BU

Gelmiş yine Gül mevsimi etrafı dolaş bak!
Biz lahza da bin bir korku neşretmede Toprak!

Artmış yine Bülbüldeki hicranlı terâne,
Dalmış yine ahengine her daldaki lâne...

Coşmuş gibi birden bire Âlemde ne varsa
Duymaz Gönül, hicran oku tâ Kalbine varsa!

Hilkatteki Efsun ile kalplerdeki Arzu;
Çağlar durur Mevsim boyu elbette Bahar bu!...

Abdullah Çağlayan-Devran/63

GÜZDÜ

Kule, baca, kalıntısına gündüzün,
Ufukta, kondu baykuş akşamı güzün.

Uzaklara döndük yüzümüzü, geçmiş
Aynalar, içleri hüznün ve meneviş.

Bulut dağlarından Bizanslı çobanlar
Koyunlarla keçilerle indiler mor.

Baktık ölü sürülere o toz duman
Ötesi yaylada rüzgârla savrulan.

Yağmuru çaldı kaval, derin ve uzak,
Binlerce damlada binlerce çingirak.

Aya Fotini, Hora, camiler, sebil,
Kavuklu mezar taşlarıyla İstanbul,

Bir Zaman Fırtınası, dün bugün, yarın
Uçuştı yapraklarında çınarların.

Oktay Rıfat-Elleri Var Özgürlüğün/273

4-KIT'A

Parça, bölüm anlamındadır. En az iki beyitten oluşan nazım şekli. Divan şiirinde kıt'anın xaxa şeklindeki kafiyeli dördlüklerden oluştuğunu görüyoruz. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de aynı kafiye esasına dayalı kıt'alar yazıldığını görüyoruz. Az da olsa kıt'aların toplandığı müstakil eserlere rastlamaktayız. Kıt'anın rubaiden farkı mahlassız olarak değişik kalıplarla yazılmış olmasıdır. Hâlbuki genelde rubailer mahlaslı ve özel bir aruz kalıbı ile yazılır.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde İsmail Hami Danişmend'in Rabia Hatun Şiirleri'ni ve Faruk Nafiz Çamlıbel'in Zindan Duvarları adlı kitaplarını müstakil kıt'a kitapları olarak değerlendirebiliriz. Cumhuriyet döneminde yazılan kıt'aları olarak değerlendirebiliriz. Cumhuriyet döneminde yazılan kıt'aları aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördük.

KIT'A İSİML OLANLAR

Hâl-i zârım gösterir gönlümde âhım nettiğin,
Dağ-ı sînem arz eder nûr-ı nigâhım nettiğin;
Görmeden bilmezsiniz, tâb-ı fezâyı aşkıımı,
Subhe dek dert-âşinâ-yı aşka mâhım nettiğin...

Mithat Bahari-Mihrab-ı Aşk/34

Bir sadme-i aşk oldu yakan kalbimi nâre.
Avize-i dil parçalanup düştü kenâre.
Firkatteki hasret gibiyim vuslat-ı yâre
Ey dertli gönül yok mu senin derdine çâre.

Mesud Kacaralp-Kalpden Akisler/34

Gezemem, korkuyorum, gönlümü, yangın yeridir,
Serseri melci olmuş nice yıldan beri...
Bu harap ülkenin üstünde çakan şimşekler
Çılgın arzulu günahkârlığımın gözleridir.

Enis Behiç Koryürek-Miras ve Güneşin Ölümü/19

Elde hânem tozlu bir tâbût.. hokkam bir mezâr,
Tuttuğum kağıt kefendir, sânihâtım bir ölü;
Gönlümün engin melâlinden duyulmaz bir enin,
Şimdi kalbüm göz yakından kuytu bir uzlet gölü..

Hüseyin Siret Özsever-Kıvılcımlı Kül/22

Aşıkânın çeşmi nemli kendisi nâlân olur
Sazı dertlisîne büryan âh eder yâhu deyu

Câmi gül-fâm nûş edince neş'esinden faslını
Gâî(hüzzüm) gâhi de (çârgâh) eder yâhu deyu

Kazım Baba-Kazım Baba Divanı/127

5-MÜSTEZAT

Eklenmiş ve arttırılmış anlamlarına gelir. Müstezat, aslında gazelden türemiştir. Çoğunlukla aruzun mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün kalıbıyla yazılır ve her dizeden sonra bu kalının ilk ve son birimleri olan mef'ûlü fe'ûlün kalıbına uygun kısa bir dize söylenir. Bu kısa dizeler okunsa da okunmasa da gazelin anlamında herhangi bir değişiklik söz konusu olmaz. Bu yönüyle müstezat bir sanat görünümü arz eder. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında gazel yazmış olan şairlerin çoğunluğu müstezat da yazmıştır. Müstezata daha çok klasik tarzda yazılmış divanlarda rastlandığı gözlenmektedir. Aruzla yazılan müstezatlara heceyle yazılan müstezatlara oranla daha çoğunlukta olduğunu belirtelim.

A-ARUZLA YAZILAN MÜSTEZATLAR

MÜSTEZAT

mehrâb ola kâşın bana ey büt ne güzelsin
ayyâr hilâlin
her şâm ü seher çeşmim için mehr-i ezelsin
dil bağ-ı hayâlin
gör mehr-i dıraşânı ki aks etdi gönülden
hüsnün gibi ey yâr
ol hüsn ile dillerde gezer dab-ı meselsin
burhân-ı cemâlin
bağlandı gönül zülf-i perî âna ezelden
ber-dâr-ı bu mansûr
ey âh çeken zülf ile hâl ömre bedelsin
bir hayli vebâlin
dil hâlet-i sevdân ile mecnûne dönüp yâr
söyler bunu her bâr
ol “çeşm-i hayvan” lebin bir dile gelsin
gül zarf-ı gülüm var
güller gibi açdıkça güler güler goncü dehânı

bir tâze gülüm var
bir gün Seydâ belî üstâd-ı gazelsin
var sihr-i helâlin

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/47

Bülbül yetişir bağrımı hûn etti figanın
Zabt eyle dehânın
Hançer gibi deldi yüreğim tîr-i zebânın
Te'sîr-i lîsânın
Feryadını guş eyledikçe dertli gönüller
Deruni inler
Halet veriyor ins ile cana güzel hanın
Ne diler canın
Te'sir deyor beyt-i dile nameli sesin
Bilmem sen nesin
Can bahşider âşıklara vasl-ı zamanın
Hiç yok mu imanın
Rahmeyle canan ateş-i firkatte yanarım
Yok sabra kararım
Yar ü ağıyardan kesildi çünkü gümanım
Vallahi inanın
Hüzn-i elemim arttırır Hak yâri andıkça
Her neye baktıkça
Çek elinin yok vefası Sabri cihanın
Bil iş-bu zamanın

Sabri Çavuş-Sabri Divanı/31

MÜSTEZAT GAZEL

Görmüş değil ağıyar gül-endamını cana
Rakset ki inansın
Ol cehl-i mücesseme ne bilür namını cana
Sen özge cihansın

Mey neşvesinin cahili mihmanımız oldu
Doldur ki labaleb
Yer aşkına bekletme Cem'in camına can
Gül zevkine kansın

Ayine göster ne için dil dil-i zardır
Ey serv-i revanım
Rindin ona anlat ki serencamımı cana
Her dem bizi ansın

Bühtana devam eylesün artık bize her gah
İsterse o nadan
Göster yine Ayvaz'ın ikramını cana
Bin kere utansın

Beşir Ayvazoğlu-Gülname/62

YURT SEVGİSİ

Yurt sevgisi her şeylere üstün ola elbet
Tüm kan, canımız belli ki; ondan ola elbet
Kimden şu haber, müjde; bu kalp, aşk dola elbet!...
Kutsal vatanımdır;
Dost: Kolkola elbet!

Mahmut Güç-Nazım Türleri/9

HECE İLE YAZILAN MÜSTEZATLAR

MÜSTEZAT

Uykunun büyüttüğü bir çiçek vardır.
Toprakta yatan
Emziren soğuktur, yağmurdur, kardır
Taşı çatlatan
Susuz mu kaldı güller, renk yok, koku yok?
Yok mu renk katan
Ateşteki al, kandaki aşk, gönlümdeki ardır

Kalp gibi atan

...

H. İbrahim Özdemir-Türk Edebiyatı/109/43

ALTI PARMAKLI ÇOCUK'A

benim odur inandığım yalnız denizse deniz
denizin yanı kışla
güzellilik altı parmaklı çocuk kalkar gideriz
denizin yanı kışla

senle ben eskiyen bir paspas gibi biteriz
yağmurla yaşla
altıncı parmağımızı bir gün keseriz
yağmurla yaşla

artık biliyoruz bir gün doğduğumuzu biz de
altıyla beşle
neden bunca doğum sancısını böyle çekeriz
altıyla beşle

altıparmaklı çocuk doğumun tamdır tay gibi
ağlamayla ateşle
neden bütün güzel ölümleri biz gömeriz
ağlamayla ateşle
kar yağar ölüm gelir gider eksikler devralınır
kavgayla dost güneşle
dağlar kayalar kalır su kalır biz kalırız
kavgayla dost güneşle

kar yağar ormanlara kar yağar kışlalara
ormanlara kışlalara kar yağar
kışlanın yanı deniz
kışlanın yanı deniz

Turgut Uyar-Büyük Saat/273

MÜSTEZAT

Sakat soy/ırmağı gitmesine bırakmalısın//

şimdi,

Böyle

Irmağın karnına dökülmelidir kül gümüş

Sökülmüş dalağın sulanmış gölgesine

--Böyle

Gelsin ikindi gelsin gülkurusu gelsin kav

Ne yapsın şiir, bir boş hızın hoş hıza sürtmesine

--Ah, sensiz

Böyle

Bir ağaç yakamaz mıyız, bir çığ, bir dağ(huğ)

“Gül-i handanı değil, sev-i hıramanı bile.”

Böyle

Eylül siniyor serilmiş sofralarına dağların

Ovalar göveriyor bir parsın kristal göğsünde

--Böyle.

--Böyle.

Soya çekmiş bir duman gibiyim özlem burcuna. Koyu

Bir çingülü vaktin alını üstünde: bir dövme

--Böyle

Yontulmuş bu suyu bastıradersun eliyle çılgın kar

O soylu yıldız gittikçe doğuyor köpüre köpüre

Dinsin diye lavalalar ve dinsin diye havlayan köpek gönlüm

Sustum sıkıntıyı sözün parlak silgisiyle

--Atılan ses harlar

Sen de söyle

Mehmet Taner-Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar/31

6-RUBAİ

Yoğun bir fikir örgüsüne sahip olan Divan şiiri nazım şekillerinden rubai, Cumhuriyet döneminde pek çok şair tarafından kullanılmış ve böylece çeşitli değişikliklere rağmen rubai

yazma geleneği devam ettirilmiştir. Klasik Türk Şiirinde genel olarak divanların arkasında “rubaiyyat” başlığı altında yer alan rubai, Cumhuriyet döneminde ise özel olarak rubai kitapları yayınlayan Şairler olduğu gibi, çeşitli Şiir kitaplarının arasına serpiştirilmiş rubailer de vardır. Cumhuriyet dönemimde rubai nazım Şeklinin diğer klasik nazım Şekillerine göre daha çok iltifat edilen biz nazım Şekli olduğu grl. Cumhuriyet döneminde yazılan rubailerini aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördük.

I-ARUZLU RUBAİLER

A-ARUZLA RUBAİ YAZAN ŞAİRLER

1. Rüstem Akınsu
2. Ercüment Alacakaptan
3. A.Nihat Asya
4. Beşir Ayvazoğlu
5. Tahsin Banguoğlu
6. Seyfettin Başcılar
7. Fuat Bayramoğlu
8. Y.Kemal Beyatlı
9. F.Nafiz Çamlıbel
10. A.Halet Çelebi
11. N.Sıtkı Erdoğan
12. Aydil Erol
13. N.Yıldırım Gençosmanoğlu
14. Talat Gnensoy
15. Azmi Güleç
16. Bedri Grsoy
17. A. ztemiz Hacitahiroğlu
18. T.Sait Halman
19. İ. Hanedanoğlu
20. M.N. Irmak
21. Mesud Kacaralp
22. Ferit Km
23. H.Kaya Manioğlu
24. Nail Memik

25. R. Melul Meriç
26. Ü.Yaşar Oğuzcan
27. Cahit Öney
28. S.N. Özerdim
29. A.Metin Şahin
30. Necati Yazgan
31. M. Raif Yengin
32. Cemal Yeşil
33. M. Erk Yurtsever

B-RUBAİ İSİMLİ OLANLAR: Bu bölümde ele alacağımız rubailer sadece rubai ismini taşıyanlardır. Nazım şeklinin ismi aynı zamanda rubai ismi olarak kullanılmaktadır. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde en çok bu tarz rubailer göze çarpmaktadır. Konuyla ilgili olarak aşağıdaki rubaileri örnek olarak verebiliriz:

RUBAİ

Agyâr gözünde ihtilâl ehliyedik
Al ehli delâl ehli vebâl ehliyedik
Ammâ ki bu kâinat-ı fisk içre Melûl
Hâl ehli hayâl ehli kemâl ehliyedik

Rıfka Melul Meriç-Hayati ve Eserleri/122

RUBAİ

Aheng-i tarab her biri bir yanda söner
Cânâna fedâ eylediğim can da söner
Burkân-ı kader, âteş-i mey, şem-i visal
Hilmi gün olur, cümlesi bir anda söner

İsmail Hilmi Soykut-Yılların İzi/288

RUBAİ

Bir gün bu ömür son yaşa davet edilir,
Yıllar dikilen bir taş a davet edilir;

Durgun görünen sular akar bozbulanır,
Varlık sona, yokluk başa davet edilir.

Abdullah Öztemiz HACıtahiroğlu-Sessiz Gürültü/13

RUBAİ

Ömrün o büyük sırrını gör bir bak da
Bir tek kökü kalmış ağacın toprakta
Dünya ne kadar tatlı ki binlerce kişi
Kolsuz ve bacaksız yaşayıp durmakta

OrhanVeli Kanık-Bütün Şiirleri/40

RUBAİ

Derdin beni âmâde-i nûş eyler yâr
Destimde kalem böyle hurûş eyler yâr
Yârânı birer bahânedir vasfetmek
Yâdınla gönül bak nice cûş nice cûş eyler yâr

Sabahattin Ali-Bütün Şiirleri/184

C-İSİMSİZ VEYA NUMARALANDIRILMIŞ RUBAİLER: Bu tür rubailere zaman zaman dergi sayfaları ile şiir kitaplarının arasında rastlanır. Bu tür rubailer ya numaralandırılmış ya da hiçbir isimleri yoktur. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde ise çok az örnekleri vardır. Aşağıdaki rubaiyi bu tür rubailere örnek olarak verebiliriz.

Sütünün en beyazıyla temizinden kanımı
Sana verdim beşik ettim can evimde canımı
Canımın pasesi oğlum bana gel sen seveyim
Gelemem anne güzel kız bağlamış her yanımı

Talat Gönensay-Rubailer ve Edirnedeki Selimiye Camii/17

D-ÖZEL İSİMLERİ OLAN RUBAİLER: Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde özel ismi olan rubailere pek çok rastlanmaktadır. Bu isimler şairin kendi seçtiği isimler olabildiği gibi, imini kafiyeye ve rediflerden alan rubailer de vardır. Örnekler:

BEYLERBEYİ

Bur nûru ilâhi neyi yok dünyânın
Neyzenleri göçmüş Ney'i yok dünyânın.
İnsanlar uzun yollara düşmüş koşuyor
Hep As dolu BEYLERBEYİ yok dünyânın.

Azmi Güleç-Azmi'den Rubailer / 41

GECE

Yıldızlara, mehtâba duyarsan özlem;
Zannetme sakın rûhunu sinmiş mâtem!
Gözler mütehayyir ve başını göklerde...
Akşam ne güzel... siyah değil, nâvi gecem!

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri / 88

BAHAR

Rüyâ gibi renk renk dökülür yeryüzüne,
Bir perde çeker gönlü saran her hüzne.
Toz pembe kadehlerde yaşar gençliğimiz,
İnsan dolu gözlerle bakar her düğüne.

Hasan Kaya Manioğlu-Kayıt Çiçekleri/22

FAL

Kalmazsa umut silin sesinde
Boş olsa da gel de, gelmesin de
Birden değişir yüzünde hatlar
Boy verdimi kahve telvesinde

Ercüment Alacakaptan-Seviler Sevisi/59

DİĞER

Sakî! Bize küsmüş gibi, nâzende bu akşam;
Susmuş duruyor, hüzn ile, hânende bu akşam;
Sakit kalmaz meclisimiz..bade sunulsun..
Bir neş2e yaratsın dile sazende bu akşam

Ali Kemal Balkanlı-Sebu-yı İlham/ 30

E-KİŞİLERE İTHAF EDİLMİŞ RUBAİLER: Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde şairlerin şiirlerini genellikle şair arkadaşlarına ya da bir divan şairine ithaf ettikleri görülür. Aşağıdaki şiir buna bir örnektir.

YAHYA KEMAL'E RUBAİ

Mızrâbıma tel bulmuş ezelden yahyâ
İncitmedi dil sâzını bir gün aslâ
Göllerde nasıl ölürse mahzun kuğular,
Ses verdi yalan kubbeye bin bir def'a.

Necati Yazgan-Fetihnâme/75

F-ARKAİK BİR DİLLE YAZILMIŞ RUBAİLER: Daha çok Divan Şiiri terminolojisinden yararlanarak, bu şiire ait arkaik kelimelerin ve mazmunların kullanılmasıyla yazıldıkları gözlenir. Çoğu kez bu rubaileri anlamak için Divan Şiirine vakıf olmak gerekmektedir. Örnekler:

Cem mezhebi vaktinde şu dünyâ ne'ydi
Cûşîşle akan hayât rindâneydi
Günler geceler her biri bir türlü şerâb
Nef'î sâgar Nedîm meyhâneydi

Yahya Kemal Beyatlı-Rubailer/15

Sahâ-i aşk içre dil dilberde, dilber dildedir,
Mây-e-i hüsn ile leb kevserde, kevser dildedir,
Yârıda gelmem demem ol dilberim çün kim müdâm,
Hubb-ı cânda ismidir ezberde, ezber diledir.

Osman Hulusi Ateş Divân-ı Hulusi-i Darendeî/256

Canız ten-i dildadeye cananız hem
Hem bir kara küfr içre pür-imanız hem
Hem hançeriz elhak dökülen kaanız hem
Hem neş'e-perest bülbül-i nalânız hem

Beşir Ayvazoğlu-Gülname / 63

Minnet yapmam belâ sonu bulsa dahi
Zehrabe-i gamle cam-ı dil olsa dahi
Dünmyada çekilmeyen felaket olmaz
İnsan alışır azab-ı kabr olsa dahi

Veled İzbudak-Son Asır Türk Şairleri IV/1982

Ferda-yı teemmül ile her dem a gönül
Bilhude çekersin elem ü gam a gönül
Endişe-i ferda bugünün duzahıdır
Artık arama başka cehennem a gönül

Muhyiddin Raif Yengin-Eski Rubailerim/27

G-GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE YAZILAN RUBAİLER: Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde günümüz Türkçesiyle yazılmış pek çok rubai örneği biliyoruz. Günümüz Türkçesini iyi kullanan şairler bu tarz rubai yazmada da büyük başarı sağlamışlardır. Aşağıdaki rubailer bu görüşümüzü kanıtlar mahiyettedir.

Bir âbide istersen eğer, Ağrı'ya git!
Yükseklerden gelen büyük çağrıya git!
Çıkmışken, yolcu, Ağrı'nın zirvesine
Dönmek ne demek? Kanatlanıp Tanrı'ya git!

Arif Nihat Asya-Rubaiyyat-ı Arif II/26

Ömrün o büyük sırrını gör ki bak da
Bir tek kökü kalmış ağacın toprakta
Dünya ne kadar tatlı ki binlerce kişi
Kolsuz ve bacaksız yaşayıp durmakta

Orhan Veli Kanık-Bütün Şiirleri/40

Ey nazlı güneş, sen geri dön; gam batsın!
Sen batma bugün, sular da akşam batsın..
Bir dön ki, felek tersine dönsün bu gece;
Dünya batacak meğer yarın, tam batsın!

Bekir Sıtkı Erdoğan-Hisar 114/15

Artık o bahar uçtu, bugün kış gibiyim
Bir rüzgarda ruhsuzca kapılmış gibiyim.
Senden de koparken bu gönül en sonra,
Her şey tarafından bırakılmış gibiyim.

Sami Nabi Özerdi-Dördlüler/21

Ey tatlı çocuk kar gibi dallarda mısın?
Tekrarlanmaz içli masallarda mısın?
Biz aşka dolu menzilleri çoktan geçtik,
Sen bunca zamandır yarı yollarda mısın?

Seyfettin Başçılar-Hisar 106/20

II-HECE VEYA SERBEST VEZİNLE YAZILMIŞ RUBAİLER

A-HECE VEYA SERBEST VEZİNLE YAZAN ŞAİRLER

1. H. Cengiz Alpay
2. Ataol Behre moğlu
3. K. Eş fak Berki
4. Necati Bursalı
5. F. Hüsnü Dağlarca
6. Arif Damar
7. M. Fehmi Gerçek er
8. M.C. Gürsoy
9. Husrev Hatemi
10. Attila İlhan
11. Mustafa İslamoğlu
12. Bahattin Karakoç
13. Sezai Karakoç

14. Yılmaz Karakoyunlu
15. Onat Kutlar
16. Murathan Mungan
17. Nurettin Özdemir
18. Erdoğan Özer
19. N. Hikmet Ran
20. A. Tevfik Ozan
21. Mehmet Salihoğlu
22. M. İlyas Subaşı
23. Gültekin Samanoğlu
24. Hayrettin Tokdemir
25. Turgut Uyar
26. Hilmi Yavuz

B-RUBAİ İSİMLİ OLANLAR: Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde bu tarz rubailere çokça rastlanmaktadır. Gelenek hece ve serbest vezin gibi bazı değişikliklere uğramasına rağmen yine de günümüze kadar yaşamını sürdürmüştür. Modern Türk şiirinin bazı önemli şairleri özellikle rubai yazmaya özen göstermişlerdir. Örnekler:

RUBAİ

Sonunu bulmuşken duvarları boyadık
O zaman biraz serpinti idi yağmurun adı
Kimdi nerede idi o büyük anahtarcı
Gemiler geldi geçti bir türlü bulamadık

Turgut Uyar-Büyük Saat/290

RUBAİ

Sarı baş örtülü bir kadın bir türkü yakmaktadır
buğday yıkamış güneşte kurutmaktadır.
Uzaktaki sevgilimi hatırlatırsınız bana
ah benim memleketimin şarkıları

Attila İlhan-Duvar/117

RUBAİ

Çocuklar bana kalırsa yoktur
Yok çocuk falan yok öyle şey
Hayal edilmiş ekler olacaklar
Ailelerin melankolileri için

Sezi Karakoç-Körfez Şahdamar Sesler/126

RUBAİ

Geceyi ipe serme, bil ki yarın başkayız
Durağan imgelere saplanıp kalamayız
Kolay sayılmasa da hasmâne birliğimiz
Bizden bize kanayan görkemli bir yarayız

Erdoğan Özer-Melez Zaman/40

RUBAİ

Bir şiir ülkesi olan yüzünü sevgilim
Sözcüklerin ordusuyla kuşatıp fethettim
Benimle dile geldi senin eşsiz güzelliklerin
Seninle bundan böyle şiir sultanı benim

Onat Kutlar-Unutulmuş Kent/590

C-İSİMSİZ VEYA NUMARALANDIRILMIŞ RUBAİLER: Bu türden rubailere Cumhuriyet dönemin Türk şiirinde az da olsa rastlanmaktadır. Bu rubailerin bir kısmı numaralandırılmış olup bir kısmı ise numarasız ve isimsiz olarak şiir kitaplarında yer almaktadır. Örnekler:

Yağmurlu kış günü تنها bahçede çırılçıplak
Mevsim ona beyhudedir artık ne donuk ne sıcak
Bu çınar ömür boyu yalnızlığa hüküm giymiştir
he gün bir parça ölerek süresini dolduracak

Attila İlhan-Elde Var Hüzün/57

301

Vâdedilen sözlere doğru diye hep kandım!
Yaranı yıllar boyu beklemekten usandım!
Gelir diye gözlerden şüphelenir yanardım!
Elleri yaktım ama biraz da kendim yandım...

Mehmet Celal Gürsoy-Rübaiyyat/53

II

Her gün kavga gürültü usandık bu savaştan
Göz yapalım derken yine olduk kaştan:
Sen beni düşünen yok mu hiç arama
Bak bizim meb'us beyler dem vuruyor maaştan!

Necati Bursalı-Edebiyatımızda Şair/55

Bir zaman lav fişkırın yanar dağın sönüyor
Doruğuna düşen kar eteklere iniyor
Kadeh boşalt, gül kokla, gül gibi koklanırken
Unutma ki azmanla dört dert insana biniyor.

Hayrettin Tokdemir-Rubailer/52

D-ÖZEL İSİMLERİ OLAN RUBAİLER: Bu tür rubailere de sıkça rastlamak mümkündür. Sadece şekil olarak rubai olan şiir, rubai ismi taşımayıp başka bir isim taşımaktadır. Örnekler:

BÖLGEMİZDE BİLE

Seher vakti uyanır kuşlar terennüm eder
Bilmem ki gölgenize hiç dikkat ettiniz mi?
Hasretinden dolayı, neş'e karışık keder
Ayaklarınız değil, başınız önde gider.

H. Cengiz Alpay-Rubailer ve Şiirler/43

GÖNÜL VARLIĞI

Emeğim, alın terim, yorgunluğumsun
O eski yollardan dönmesini umduğumsun
Bunca sevgi.. bunca özlem sana az
Sen benim gönül varlığı, çocuğumsun

Nurettin Özdemir-Yitik Sevgi/29

HOŞGÖRÜ BORCU

Sevdayı kucaklayıp acıyı ana bildik,
İman coğrafyamızın mihrabına yöneldik,
Biz, hoşgörü burcuna bayrak olma uğruna,
Kahır tezgâhlarında şekillenerek geldik.

Muhsin İlyas Subaşı-Bir Yüreğin Ülkesinde/23

BAZI

Açar bütün kapıları bir el bazı,
Can evimi tutar bir hoş güzel bazı,
Alev alev yakınlaşmak için sana,
Senden uzaklaşmak bile güzel bazı.

Feyzi Halıcı-Dinle Neyden/7

E-KİŞİLERE İTHAF EDİLMİŞ RUBAİLER: Hece veya serbest vezinle yazılan rubailer arasında şairlere ithaf edilen rubailer çoğunluktadır. Örnekler:

YAHYA KEMAL'E RUBAİ

Sen gittin gideli kuşlar anlamaz görünür
Her açılan gülde yepyeni bir Şuraz görünür
Bakışlar dağılırken denizin belleğinde
Senin her şiirinde geçmiş bir yaz görünür

Hilmi Yavuz-Hüziün ki En Çok Yakışandır Bize/58

TÜRK DİLİNİN EN BÜYÜK ŞAİRİNE RUBAİ I

Yunus ki bu toprakta açılmış gülmüş
Bir dem o da ağlamış avunmuş, gülmüş
Esrarını aşkın bize açmış bir bir,
Susmuş ve o esrar yeniden örtülmüş.

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri/37

F-MISRA SAYILARI ÇOK OLAN RUBAİLER: Klasik rubai nazım şeklinin dışına çıkılarak mısra sayıları dörtten fazla olan rubailerdir. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında çok az örnekleri vardır. Örnekler:

Önce deniz yaşlı bir güzelliştir bulur örtünür
sonra sokak lambaları daha solgun görünür
Yaprak düşer sürahi üşür camlarda ilk yağmur damlaları
günler kısalıyor diye aldatma kendini
günler değil kısalan aslında senin ömründür

Attila İlhan-Tutuklunun Günlüğü/69

Dere ağaçlarının altında akıp gidiyordu. Yazdı.
koyu gölgelikte oynayan çocuklar kim bilir hangi sözle büyülenmişti. Kral görkemiyle
susmuştum ben ve susturuyordu evreni bir uçuş böceği yeniden ince perdeyi şişiren yel
Yoksul şarabımı aydınlatıyor

Mehmet Taner-Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar/36

III- RUBAİLERİN TOPLANDIĞI MÜSTAKİL ESERLER

A- ARUZLA YAZILMIŞ RUBAİLERİN TOPLANDIĞI ESERLER

1. A. Nihat Asya-Rubaiyyat-ı Arif
2. Fuat Bayramoğlu-Rubailer
3. Y. Kemal Beyatlı-Rubailer ve Hayyam Rubailerin Türkçe Söyleyiş
4. Azmi Güleç-Azmi'den Rubailer
5. Talat Gönensoy-Edirne'deki Selimiye Camii

6. Bedri Gürsoy-Rubailer
7. R. Melul Meriç-Rubaiyyat-1 Melul
8. Cemal Yeşil-Rubailer

B- HECE İLE YAZILMIŞ RUBAİLERİN TOPLANDIĞI ESERLER

1. Metin Altıncı-Desenler ve Dörtlükler
2. Ataol Behramoğlu-Dörtlükler
3. Talat Gönensay-Rubailer ve Edirne'deki Selimiye Camii
4. M. Celalettin Gürsoy-Mehmet Celalettin Görsoy Rubaiyyatı
5. Yılmaz Karakoyunlu-Rubailer
6. Nazı Hikmet Ran-Rubailer
7. Ozan Telli-Ekmeğin Şarabın Tuzun Aşkına “72 Dörtlük”
8. Hayrettin Tokdemir-Rubailer

7-TUYUĞ

Klasik Türk edebiyatında aruz ölçüsünün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün ölçüsüyle yazılan dört dizelik bir nazım şeklidir. Tuyuk diye de isimlendirilir. Tuyuğların aruzla yazılmasının dışında hece ile yazılan tuyuğlara da rastlanır.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde tuyuğları ile tanınan ve ismi bu konuda ilk hatırlanması gereken şairimiz Talat Sait Halman'dır. O tuyuğa modernist unsurlar katarak bu konuda özgün şiirler yazmayı başarmıştır. Hatta Halman Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde tuyuğ üstadı olarak anılmakta ve bu yolda şairlere örnek olmaktadır.

A-ARUZLA YAZILMIŞ TUYUĞLAR

TUYUĞ

Dal-çiçek serpintisinden hoş tuyuğ
Tel-yürek çarpıntısından coş tuyuğ
Al da Halman'dan kıvılcım piş tuyuğ
Sır tuyuğ, sırdaş tuyuğ, ser-hoş tuyuğ

Talat Sait Halman-Canevi/82

GÜR YAŞAMAK TUYUĞU

Yankı yok gökkubbeden: dipsiz kuyu
Tanrı sevmez aşkı eksik uykuyu.
Gür yaşarsak bizdedir cennet her an.
Beş ufuktur, bin yaşamdır beş duyu.

Talat Sait Halman-Canevi/82

B-HECE İLE YAZILMIŞ TUYUĞLAR

YEDİLİ TUYUĞ

Küçük ırmak sen buradan gidince
bozulur bahçeler bağlar
ve durur mu gider arabı zengi
atlayıp kişneyen atına
yerine kays gelir altına
çekerler horasanın düşünden
çöl halısı kahve rengi
açar sen gidince padişah rüzgâr
perdelerini gün batımının
görünür nereye baksam bir çölde
iki ırmak arasının kurbanı
alın ki selam üstüne olsun
elim yüreğine değmesin diye
aramıza koyduğu verev zülfikâr
Gün gelir zamanın çekirgeleri
geçer gövdemin çimenlerinden
öpüşlerin şarabına bulanmış
güzelliğin bir bozguna dönüşür
gözyaşları bile sakın unuta
yol bulamaz yüreğime ve gider
kenar suyu olur ki bir çöl divanına

Onat Kutlar-Unutulmuş Kent/47

C-DEĞİŞİK İSİMLİ TUYUĞLAR

DEV

Çiğnenip durmuş yeşillendikçe çim
Yaklaşık duygunla çapraşmış sevim
Övgüler yergiyle kardeştir: İkiz
Sen kederden bir cüceysen, ben devim.

Ercüment Alacakaptan-Seviler Sevisi/74

YAZGI

Kahraman millet soyundan
Aslımız Türk oğlu Türk
Tüm Atam şevkten içer tatlı kımız
Mahmudun Kaşgarlıyız böylemsi biz!

Mahmut Güç-Nazım Türleri/8

GÖÇEBE

Toz bizim, toprak değil-kökler yasak
Kuş bizim, yağmur bizim-gökler yasak..
Hem tohumdur, hem mezardır terkimiz:
Her ufuk er geç bizimi her yer yasak.

Talat Sait Halman-Canevi/84

D-İSİMSİZ-NUMARALANDIRILMIŞ TUYUĞLAR IV

Eski putgâh yeni zindan biz mazgal sındı bana,
Erciyes'i görüyorum, seviniyorum buna,
Ey özgürlükler simgesi! İmreniyorum inan
Seni arayıp pusa ve de dumana

Osman Numan Baranus-Ağrılar Toprağı/57

8-MURABBA

Dörtlük. Dörder mısralık bentlerden oluşan nazım şekli. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde hem aruzlu hem de heceli yazılan murabbalara rastlamakla birlikte en çok aruzla yazılan murabbalara rastlıyoruz. Bu tür murabbalar içinde de en çok rastlanılanlar mütekerrir murabbalardır.

A-ARUZLA YAZILAN MURABBALAR

MURABBA

Bir gül aşkıyla gönül bülbülü eyledi figân
bes ki firkat günüdür geldi gönül vakt-i hazân
koydu hasret beni cânânıma hırmân-ı hazân
el-emân hicrânın elinden el-emân

dil-i şeydâda senin yâd-ı cemâlin kaldı
gittin ammâ ki bana hüsn-i hayâlin kaldı
bize şeydâ dil ü hüsrân ü melâlin kaldı
el-emân âteş-i hicrânın elinden el-emân

kalbime nâveg-i müjganın açıp yâre benim
dil-i mecnûnuna yâdın kılıp âvâre benim
yetmedi nâz ü niyâzım gül-i ruhsâre benim
el-emân âteş-i hicrânın elinden el-emân

saldı âteşlere sevdâ beni ammâ ne deyim
oldu sevdâ bize bir turfa muamma ne deyim
kibu humma ile mecnun oluben yâ ne deyim
el-emân âteş-i hicrânın elinden el-emân

nicedir âşık-ı şeydâ ki cüdâdır senden
görmeyip bû-yı vefâ bu ne belâdır senden
neylesin kârı budur âh ü sedâdır senden
el-emân âteş-i hicrânın elinden el-emân

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/64

MURABBA

Hani özlem kokan ülküm? Sonuç, kimden, neredendir;
Çile bitisin de artık sevgi gelsin yüklece bir bir!
Ulu aşkım kalemleşmiş kırılmaz koskoca bir sur!

Mahmut Güç-Nazım Türleri/11

Dünyanın arasından bizim hissemiz mi var
Öksüzleriz bu hanede bir kimsemiz mi var
Bir gün piyalemiz mi dolar, kasemiz mi var
Öksüzleriz bu hanede bir kimsemiz mi var

Saki gelir hiram ederek görmeden geçer
Bakmaz kenara, anlamadan, sormadan geçer
Bir aşına selam umarız, vermeden geçer
Öksüzleriz bu hanede bir kimsemiz mi var

Tanrım, bu gussa-haneden azad kıl bizi
Bir başka hanümana götür, şad kıl bizi
Sen çare bul susuzlara, sen yad kıl bizi
Öksüzleriz bu hanede bir kimsemiz mi var

Arif Nihat Asya-Ses ve Toprak/207

MURABBA

Tabis-i ruhsarın ey meh pertev-efşan olmada
Her gören didarını bir canla hayran olmada
Kuşe-i gam hanemiz şevkinle umran olmada
Dil yeine bülbül misali nağme-guyan olmada

Aks edince şule-i tab-averin çeşmanıma
Başka bir reng-i safa vermektesin vicdanıma
Hamd-ü lillah rahm kıldın nalîş-ü efganınam
Dil yeine bülbül misali nağme-guyan olmada

Suriş-i eyyama ile pejmürde-halim her zaman
Fart-ı mahzuniyer mümkün müdür etmek beyan
Şerh-u tavsifinden acizdir ne yapsın hame-ran
Dil yine bülbül misali nağme-guyan olmada

Bizleri bu hale duçar eyledi meyl-i hava
Bu mariz-i eşka yoktur kimseden asla deva
Dinlemem kes nağmeni, ey mutrib-i mahzun-neva
Dil yeine bülbül misali nağme-guyan olmada

Neş'e-i tab'ım yazık ki bulmada her dem zeval
Pençeleşmek ejder-i bahtumla olmuştur muhal
Kalmadı sabr-ı şekle ey gönül evvelki hal
Dil yeine bülbül misali nağme-guyan olmada

Osman Ocak Nakiboğlu-Kendime Dair Şiirler/25

MURABBA ŞARKI

“tırış oldun efendim afiyetler izz ü d evletle”

Nedim

Tâkâza-yı hitâbetle teşekkî-i kitâbetle
Dıraş olduk efendim ltf-ı mahsûs tabâbetle
Kucaklaştıkça şeyhûhatte hülyâ-yı şabâbetle
Tıraş olduk efendim lütf-ı mahsûs tâbabetle
Cenâb-ı Muhtar'dan aldık önce destûru
Yazıldı ba'dehû Dîvan'da zer tuğralı menşûru
Diyor gülbank ile binbir çeşit emrâz mağduru
Tıraş olduk efendim lütf-ı mahsûs-ı tâbabetle
Garîbân-ı felek gelmiş maşâriktan magâribden
Tebâ'ud eylemek maksûdudur ümmîd-i gâribden
Bi-hamdi'l-lâh halâs olduk yine rîş ü şevâribden
Tıraş olduk efendim lütf-ı mahsûs-ı tabâbetle

Rıfka Melul Meriç/Hayatı ve Eserleri/117

B-ARUZLA YAZILMIŞ DEĞİŞİK İSİMLİ MURABBALAR

SERZENİŞ

Küskün yine kalbim sana, hicran dolu kalbim.

Bilmem, seni zâlimliğe teşvik ediyor kim?

Esrarlı bakışlar bunu etmez bana tefhim.

Bilmem, seni zâlimliğe teşvik ediyor kim?

Hırçınlığın üstünden senin hayli zamandır,

Cevrin uzuyor yıl gibi, lütfün ise andır.

Mağrur güzelim, halimi bilsen ne yamandır.

Bilmem, seni zâlimliğe teşvik ediyor kim?

Ölmez dediğin aşkı nasıl şimdi unuttun?

Sen her gece göksümde inleyen udtun.

Göz yaşkarının vârinin heo böyle mi udtun?

Bilmem, seni zâlimliğe teşvik ediyor kim?

Rüstem Akınsu-Hayalden Öteye/48-49

BOĞAZIÇİNDE GECELER

Ömrümüz geçse berâber güzelimi,

Zevk-edip Göksu'da her gün gezelim.

Şen saatler yayıp Kanlıca'da,

Zevk-edip Göksu'da her gün gezelim.

Muhteşem saçlı, elâ gözlü bahar,

Neş'esiz hâtırlardan ne çıkar?

Sen de her gün yeni bir sevgili var;

Zevk-edip Göksu'da her gün gezelim.

Gel, Beşiktaş'a Bebek'ten gidelim,

Sonra Beykoz'da biraz dinlenelim,

Hem Emirgan'da birer çay içelim;

Zevk-edip Göksu'da her gün gezelim.

H. Şinasi Önel-Boğaziçi/40

SON YAPRAK

Açıldı gün gibi gerçeklerin yüzündeki tül;
Bütün bakışlar ufuklarda, yâra meylediyor..
Uzak ve mavi bir iklime yelken açtı gönül;
Düşünceler, ebedi bir diyâra meylediyor...

Çekinme ey gece artık, uzun kürekler çek!
Bu dar mesâfede bekletme, yolcu yolda gerek!..
Duraklamaz ne kadar yalvarıp yakarsa felek;
Hayalimiz, bu şehirden firâra meylediyor!

Ne göklerin ulu insafı kâr eder, ne yerin!
Verildi hükmü, silinmez ki bir defa kaderin.
Düşün ki; sapsarı yapraklarıyla bahçelerin,
Bütün ağaçları bir sonbahara meylediyor...

Dönüş mü başladı tanrım, bir elveda mı bu an
Şu hâtıra dolu defter mi avucumda kalan?
Ümidimiz, neye başvursa boş, ne yapsa yalan!
Dönüp dönüp yine en son karara meylediyor....

Bekir Sıtkı Erdoğan-Dostlar Başına/149-150

KALAMIŞ'TA

Günlerce nazarlardan uzak yer aramış ta,
En sonra bulmuştuk o تنها Kalamış'ta;
Ben duygumu anlatmak için söz bulamazken,
İlk aşkımı semişti o,bir gizli bakışta..

Bir hatıradır, gençliğe ait, unutulmaz,
Rûyâ gibi bir şeydi, bugün yâdı da biz haz..
Yaş yirmi, grup vakt ve mevsim daha ilk yaz,
Tâ fecre kadar sürdü o rüyâ Kalamış'ta..

Munis Faik Ozansoy-Hisar 99/11

AĞLATMA DA YAK

Yak sînemi âteşkere efgânıma bakma
Ruhumda yanan âteş-i niyrânıma bakma
Hiç sönmeyecek aşkıma imanıma bakma
Ağlatma da yak, hâli perîşânıma bakma.

Ağlatma ki alâmımı tahfifi de başlar
Ağlatma ki serinletmede bağrımı yaşlar
Rahmetme sakın gerçi dayanmaz bunu taşlar
Ağlatma da yak, hâl-i perîşânıma bakma.

Yaşlar akarak zerresi uçar belki de aşkın
Ateşle yaşar yaşla değil yâresi aşkın
Yanmaktır efendin biricik çaresi aşkın
Ağlatma da yak, hâl-i perîşânıma bakma

M. K. Keçeoğlu-Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri/87

C-HECE VE SERBEST VEZİNLE YAZILMIŞ MURABBALAR

HAYAL KURMAK

Yapraklarında tel tel yıldız bulaşıkları
boşluğa tırmanır gördüm mor sarmaşıkları
sazlar kırılmış bir korku sarmış aşıkları
içten anlaşılınca ölmeye alıştıkları

nasıl damlardı mayıs akşamlarına
başı başına bir dünya gökte sevdalı bulutlar
ne bardakta şarap kalmış e o eski umutlar
koyu bir dalgınlıktır artık yaşadıkları

Attila İlhan-Tutuklunun Günlüğü/118

KAVGANIN BAŞI

Her geçen gnle birlik ruhumuz iŐkencede
Berk söyleriz sözümüzü a gözüm erkekee
Sabahı görsek tez geçse de karanlık gece
Çok namertler biliriz çok alın karıŐladık

Uykulardayız Şimdi dal uykularda
Keskin karanfil kokulu Şafaklarda
Bir anne gibi doğum sancılarında
Sevdalıyız kurban bakırlar nakıŐladık

Demirciler arŐısı uygarlığı zamanın
Gzlemcisiyiz ateşin, suyun dünyanın
Petrolün, zencinin, vay gülüm Afrika'nın
Ortanın doğusunda zaferler alkıŐladık

Bir ağ ki süzülür gelir imbiklerden
Kutsal sesler dağ gibi bir yerlerden
Bir muŐtu duyduk gülsuyu yudumlarken
Gz bahçelerinin serin eteklerine kıŐladık

Bindik doru taylara kırbaç zengi sürdük
Kesintiler areleri nokta nirengi sürdük
Dertler erağı yaktık lme bengi sürdük
Namluya mermi sürdük kavgamızı baŐlattık

M. Atilla Maraş-Doğudan Batıdan Ortadoğudan/67

GÖNLÜMÜ ARMAğAN

Sussa bütün bu âlem gönlümde saz'sın bana
mrmce başka bahar, başka biz yaz'sın bana
Mevsimler yok olsa da ne çıkar? Sen varsın ya
mrmce başka bahar, başka bir yaz'sın bana

Sanki Tanrım gönlüme armağan verdi seni
Her fecir, her grupta ufkuma verdi seni
İpekten bir tül gibi gönlüme serdi seni
Ömrümce başka bahar, başka bir yaz'sın bana.

H. Turgut Yarkent-İnsanları Seviyorum/35

KALMADI

Geçti ömrümün baharı yazı
İztırap dinmedi, dert azalmadı
Gözyaşım teselli verirdi bazı
Şimdi gözlerimde yaş da kalmadı

Karardı gittikçe hep gecelerim
Hayatı sık dokur, sık incelerim
Uymuyor devrana düşüncelerim
Uyacak akılda, Başta Kalmadı..

Her günüm geçiyor bir başka dertle
Takdire isyanla, Bahta nefretle
Her taşı yoklardım bir meserretle
Şimdi baş vuracak taş da kalmadı..

Abdullah Çağlayan-Devran/62

YAŞ GİBİ BAKIŞ

Elimde kalem varken, başucumda sen varsın
Görünsen, görünmesen, yazımdasın sevdiğim.
Bir güzellik gördüm mü, aklıma sen gelirsin,
Gözümü yumduğum ân, dizimdesin, sevdiğim

Sinmiştin adım adım evimde her taşıma,
Yalandır, yaşıyorum, diyorsan tek başıma.
Şakağımdan kar gibi yağıyorsun kışıma,
Meyve dolu dal gibi yaz'ımdansın, sevdiğim.

Gönlümün senden sonra tek vebâli yok artık,
Kimsenin ne Behçet'i ne Kemal'i yok artık,
Sensiz bir tek ses vermek ihtimali yok artık,
Tel gibi, mızrap gibi saz'ımdansın, sevdiğim.

Seslen, sabah rüzgârı, gül açmayı başarsın,
Seslen kuru dallarım birdenbire yeşersin.
Ne gönlümden çıkarsın, ne gözümünden düşersin.
Yaş gibi, bakış gibi gözümdensin, sevdiğim.

Behçet Kemal Çağlar-Son Şiirleri/92

9-ŞARKI

Divan şiirinde murabba nazım şeklinde doğmuş bir şiir şeklidir. Şekil bakımından murabbaya benzer. Şarkılar genellikle bestelenmek için yazılır. Bu nedenle sayısı azdır. Şarkı Türk Edebiyatı'nın kendi ürünüdür. Şarkıyı aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördük.

A-ARUZLU ŞARKILAR

1-Konularına Göre Aruzlu Şarkılar

a)Aşk ve Sevgili Konusundaki Şarkılar: Şarkılar çoğunluğu aşk ve sevgili konusunda yazılmışlardır. Bu şarkıların hemen hepsinin bestelendiğini görüyoruz. Örnekler:

ŞARKI

Dün kahkahalar yükseliyorken evinizden,
Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden!
Gönlüme, uzaklarda bütün bir gece sizden
Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden!

Dün bezminizin bir ezeli neş'esi vardı
Saz sesleri tâ fecre kadar Körfez'i sardı;
Vaktâki sular şarkılar inerken ağardı,
Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden!

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/121

ŞARKI

Bir tek bakışı hançer olup câna
Kaptırdı gönül kendini bir böyle civâna
Benzer salınan kameti bir sevr-i revâna
Kaptırdı gönül kendini bir yosma civâna

A'sâba yayıldıkça kadehlerdeki şu'le
Her cur'ada bir bûse verir Rıfkı Melûl'e
Her şevkimi her zevkimi âmâde kab3ule
Kaptırdı gönül kendini bir yosma civâna

Bu birinci dörtlüğü Bayatı katakaftı, ikinci dörtlüğü ise bayatı araban köçekçe makamında bestelenmiştir.

Rıfka Melul Meriç-Hayati ve Eserleri/106

ŞARKI

Hasretinden çektiğim bir gün değil, bin gün değil
Neyleyim sevmek ölümdür, sevmemek mümkün değil
En mukaddes şarkılar aşkın kadar üstün değil
Neyleyim sevmek ölümdür, sevmemek mümkün değil

Seyfettin Başçillar-Önce Bulut Vardı/40

ŞARKI

Sen bezmimize geldiğin akşam seher olmaz
Ölsem de senin uğruna canım heder olmaz
Sermest ediyorken beni aşkın keder olmaz
Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz

Dalgının ve ilahi, eriten bir bakışın var
Karşımda periler gibi anazan akışın var
Bir anda bütün ruhumu birden yakışın var
Sen bezmimize geldiğin akşam neler olmaz

Hasan Ali Yücel-Son Asır Türk Şairleri I/107

ŞARKI

Gel yosma güzel, dâvete kanmış oluver gel.
Gel, bir kerecik aşka inanmış oluver, gel.
Korkar bilirim, yaklaşamaz hüsnüne âteş,
Gel yaklaşiver sen ona, yanmış oluver, gel.

Gür saçlarının örgüsü bir lahza çözülsün,
Aç, göksüne gül, sinene mehtâb dökülsün.
Bülbül şarkısın, havz uyusun, fiskiye gülsün.
Gel sevdiceğim, dâvete kanmış oluver, gel.

Rüstem Akınsu-Hayalden Öteye/35

b)Sosyal Muhtevalı Şarkılar: Bu şarkılar bestelenme amacı taşımazlar. Adının şarkı olması dışında bu tür şarkıların şarkıyla pek ilgisi yoktur. Bu şarkılar sosyal hayatla ilgili sorunlara dikkat çekip genellikle memleket sorunlarından bahseder. Örnekler:

ŞARKI

Talihsiz olan yurdunu sevmekte devam et,
Sen başka çeşit nuru bu vicdana haram et,
Toprak diye hor görme, bu sevdaya marem et,
Talihsiz olan yurdunu sevmekte devam et.

Yurdun ki bugün müstebir ellerde perşian,
Muhtaç yaşıyor hakka ve hürriyete her an.
Bir gün gelir ufkunda muhakkak ağarır tan,
Zulmette kalan yurdunu sevmekte devam et.

Bir hayli rezil, hergeler, cahil, âlim
Hañcer salıyor bapırına birçok yeni zâlim.
Sevmezsen eğer boynuna dolsa da vebalim,
Gül benzi solan yurdunu sevmekte devam et.

Sarsın nedeni savletin âfakını yer yer,
Her memleketin şairi arslan gibi kükrer.
Ednaya verip dersini idbara göğüs ger,
Cenk sâti çalan yurdunu sevmekte devam et.

Celal Tekiner-Haksızlığa İsyân/16

HAZIN ŞARKI

İlkçağ ne kadar olsa uzak bizlerden,
Mânalar uçar sanki o taş yüzlerden.
Binlerce yıl evvel yaşayan bir yüreğin
Çarpıntısı hâlâ duyulur izlerden.

Tarih ne garip, buz gibi mermerde yazı,
Heykel, tapınak, eski sokaklarda sızı.
Bâzen konuşur süslü kırılmış vazolar:
“Buldum bizi, bul, varsa gücün, ustamızı”

İnsan yok olurken bile bir kuşku kalır,
Hâlâ sanırız taşla onun farkı kalır.
Geçmişteki görkemli, uzak çağlardan
Ta, toprağa sinmiş o hazin şarkı kalır...

Rüstem Akınsu-Başka Şiirler/105

Hayat Şarkısı

Bir haylidir bu cihan sığdıramaz kimse de,
Bir geçiştir bu hayat bizce tünelden tünele..
Bir ümit yolcusu olsak da koşup bin emele,
Bir geçmiştir bu hayat bizce tünelden tünele..

Bir kadehtir ki sürükler bizi bin bir yöreden,
Çaldı son kampana kalkmış gidiyor tren..
Hepsi bir anlık ışıkmiş görülen pencereden
Bir geçiştir bu hayat bizde tünelden tünele...

A. S. Bilgen-Hisar 276/24

2-Şekillerine Göre Aruzlu Şarkılar

a)Kıt'a Sayılarına Göre Şarkılar: En az bir kıtadan en çok dört kıtaya kadar yazılmış şarkılara rastlıyoruz. Biz bunları elimizde bulunan şarkılarla örneklendirmeye çalışacağız.

1-Bir Kıt'alı Şarkılar: En çok rastlanılan şarkılardır. Konunun fazla dağıtılmaması için tercih edildikleri anlaşılıyor. Zira kıt'a sayısı çoğaldıkça şarkılarda konu bütünlüğü kayboluyor. Örnekler:

ŞARKI: GÖNLÜM

Bu şarkı Muallim Kazım Bey tarafından
Hicazkâr Kürdî makamından bestelenmiştir.

Aşıkım, imrenirim göksüne gül takma gülüm!
Bir gül olsun, o güzel göksüne konsun gönlüm,
Öperek göksünü mest olsun açılsın güzelim!
Bir gül olsun, o güzel göksüne konsun gönlüm..

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/129

ŞARKI

Bu Şarkı Refik Fersan tarafından bestelenmiştir.

Felah bulmadı bir türlü derd ü mihnetten
Ne türlü âteşe yanmış gönül muhabbetten
Müreccah olmadı divanelik bu haletten
Ne türlü âteşe yanmış gönül muhabbetten

Orhan Veli Kanık-Bütün Şiirleri/40

UŞŞAK FASLI

Faslı uşşak, tutuşan meclise bir dilberdir.
Ki kadehler gibi şühane edasiyle gelir.
O salındıkça bütün meclise en tatlı hüzün,
Neş'enin kalpteki bir aks-i sedâsiyle gelir

Rüstem Akınsu-Hayalden Öteye/12

ŞARKI

Mızrabını tamburuna vur,, kalbime vurma
Aşk ateşi var onda bırak kendisi inler

Bir içli yetim kız gibidir kalb-i hazinim
Hicranlarını kendi çalar kendisi dinler

Necdet Rüştü Büngül-Şarkılarım/10

ŞARKI

Kirpiklerinin gölgesi ta gönlüme işler
Karşısında senin ruhunun eb'adı genişler
Bir gün göremezsem ebedi hicrolur ömrüm
Karşında senin ruhumun eb'adı genişler

M. Nedim Güntel-Şarkılarım/34

2-Kıt'alı Şarkılar: Bu şekilde yazılmış şarkılar da oldukça çoğunluktadır. Örnekler:

KALAMIŞTA AKŞAM

Sarmış bütün enginleri sevdalı ışıklar,
Her kuytu geçen Yazdaki son aşkı sayıklar...
Öksüzlüğü söyler gibi sahilde kayıklar,
Her kuytu geçen Yazdaki son aşkı sayıklar...

Gönlüm o geçen günlerin ufkunda perîşan,
Ömrüm bitiyor olmadı şen,
Sevda dolu bir çehre gülümser bana bazen,
Her kuytu geçen Yazdaki son aşkı sayıklar...

Hasan Kaya Manioğlu-Kayıt Çiçekleri/120

ŞARKI

Seni sevdim mi sanırsın gülerim işte buna
Bakma meftun edemezsin beni bir lahza sana
Ne vücut var, ne güzelsin, ne yakınsın da cana
Bakma meftun edemezsin beni bir lahza sana.

Acırım yapmacık aşkçıkılara derhal kanana
Size âşık olup her an peşinizden yanana.
Bizde hiç öyle gönül yok verecek her bakana
Bakma meftun edemezsin beni bir lahza sana.

M. Şemun Çolakoğlu-Geçmiş Günler/16

ŞARKI

Bir sonbaharın bahtına râm olduğu gündü,
Döktüm içimin derdini, yalvardım önünde..
Hicran o karanlık günün ardında göründü;
Döktüm içimin derdini, yalvardım önünde...

Her koyda, akisler gibi, bir hatıra kaldı;
Mevsim sararıp geçti.. o yıl sanki masaldı..
Gönlüm yine sensizi geçecek günlere daldı;
Döktüm içimin derdini, yalvardım önünde...

İsmail Hilmi Soykut-Mahrem Şeyler/82

GÖNÜL

Yollar, geceler, pencereler bıktı sesinden
Ey dertli gönül ağlama, vazgeç hevesinden
Çılgınlara gelmez ki vefa ay perisinden
Ey dertli gönül ağlama, vazgeç hevesinden

Baykuş gibi sinmiş kanayan derdine
Kahrıyla bütün neşeni yakmış yine hicran
Hiç bitmesi yok, ben bile şaşım bu ne hicran
Ey dertli gönül ağlama, vazgeç hevesinden

Ömer Bedrettin Uşaklı-Hayatı ve Eserler/115

3-Üç Kıt'alı Şarkılar: İkili kıt'alara göre az, dörtlü kıt'alara göre çok rastlanan şarkılardandır. Örnekler:

ŞARKI

Gel aşkına bel bağladığım bad'i seherhiz
Geçsin mi bu günler yine hicran ile sessiz
Bilmem ki bu gönlüm neye hep böyle hevesiz
Geçsin mi bu günler yine hicran ile sessiz

Akşam gidiyorken bana mey sun diye kaldın
Sundun meyi, lakin hele dolsun diye kaldın
Sanmam ki güzel, hatırım olsun diye kaldın
Geçsin mi bu günler yine hicran ile sessiz

Dün kuşların ahengine daldım yine erken
Gönlüm sıra sevdasının ardında giderken
Ben yad ile aşkına şifa bulmadı derken
Geçsin mi bu günler yine hicran ile sessiz

Kamil Eşfak Berki-Kandil/32

4-Dört Kıt'alı Şarkılar: Bu tarz şarkılar çok azdır. Bunların genellikle bestelenmek gibi bir amaçları yoktur. Daha çok sosyal ve düşünce içeriklidirler. Örnek:

ŞARKIM

Hicran dolu göksümdeki ahlardan usandım
Çarptıkça füsünundaki ateşlere yandım
Ah son gece sevdamızı birlikte duyarken
Aşk tacını koydun başımın üstüne sandım

Son hatıra ruhumdaki yangınlara dalmış
Vuslat gecesinden bana bir ah sözü kalmış
Sen başka ufuklarda benim vehmime nurdan
Tek kandili yaktın bu ne dertmiş bu ne halmiş.

Söyler gibi renkli dudaklar gülerekten
Ey nazlı hayal alalım kahpe felekten
Bak yareler açmış gibi hicrana yine hicran
Tefrik edemem kendimi akşamdaki renkten.

Ey haresi mor mor o güzel lâleler elde
Sensiz geceler bekliyorum aynı mahalde
Bir (ah) duyarım her gece sevdadaki sestem
Ben hasta mizaç gamda o sevdalı ne halde?

Şefer Eromat-Çeşme/36

5-Değişik Şekilli Şarkılar: Klasik şekilli şarkılar üzerinde bazı değişiklikler yapılarak yazılan şarkılardır genellikle bestelenmek amacından uzaktırlar. Ahmet Refik'in Gönül isimli kitabında bu tür şarkılara çokca rastlanır. Örnekler:

MAH DOĞSUN

Mah Doğsun, güller açsını hepsine bigâneyim
İstemem mey, gü lebiyle daima mestaneyim
Görmesem canlar yakan edamını divaneyim

Kimse bilmez ben kime üftadeyim, kimdir benim şuhu şenim
Saçları zer, sim endam, mahibatım var benim
Leblerinden renk elır, parlar baharın gülleri

Kimse bilmez ben kime üftadeyim, kimdir benim şuhu şenim
Saçları zer, sim endam, mahibatım var benim

Ahmet Refik-Gönül/156

VEDA ŞARKISI

Hasretim şimdi Beşiktaş'daki sâkin evime,
Sevidğim anneme, gönlümdeki kızkardeşime.

Özledim eski bulutsuz o güzel günlerimi,
Senelerdir tanıyardaki üstün yerimi,

Bir hatâ, gördüğüm insanları hep “dost” bilmişim,
Bir vehimmiş nice günler “seviyor” zannedişim.

Hep yalanmış o vaidler, o tebessüm, o öpüş
Kalsın artık yeni ahbaplara esrarlı gülüş.

Anladım böylece var zannedilen sevgi yarım,
Doğduğum beldeye, İstanbul'a dönmemse yakın.

H. Şinasi Önal-Boğaziçi/37

ŞARKI

Nur-ı hüsnün leyl-i aşkın bil ki bedr-i tamıdır
Zülf-ü müjganınla çeşmanın da sevda şamıdır
Gonce fem ruhsar-ı alin bezm-i aşkın camıdır
Gamze-i fettanın ey afet gönüller damıdır

Dil ki aşkın ramıdı
Vasl-ı canan kamıdır
Gel bahar eyyamıdır
Aşıkân bayramıdır

Mesud Kacaralp-Kalpden Akisler/51

Ey gonce, neden gül yüzünün rengi sararmış
Kirpiklerinin halesi, bilmem niye nemli
Sevdalı bir akşam güneş, ruhunu sarmış
Yorgun sesinin şarkısı, hüsnümden elemli

b-İsimlerine Göre Şarkılar

1-Şarkı İsimli Olanlar: Birkaç istisna dışında şarkıların hemen hemen hepsi “şarkı” isimlidirler. Bir örnek:

ŞARKI

Ey sabâ! Fasl-ı bahar olmuş açılın lâleler;
Süslesin tah-ü ci menzarın bu demde jaleler;
Cân-ü cânân bezm edip dolsun tehi peymâneler
Sâz ile pür şevk olup raks eylesin mestâneler.

İnlesin mızrâb ile, hâmûş olan kâşâneler;
Aşk ile cûş eylesin mest-i müdâm rindâneler;
Sen olup îd eylesin şimdengerû dilhânler..
Sâz ile pür şevk olup raks eylesin mestâneler.

Ali Kemal Balkanlı-Sebu-yı İlham/30

2- Değişik İsimli Şarkılar: Bazı şarkıların kendilerine ait özel isimleri vardır. Bunların ismi şarkı olmadıkları halde şarkı nitelikleri taşırlar. Hatta bunlar içinde bestelenenler de vardır. Örnekler:

TERENNÜMLER VI

Yanacak şu'le arar her gece pervâne gönül;
Dökülür sonra senin gölgene mestâne gönül.
Dolaşır gül gibi elden ele pemâne gönül;
Dökülür sonra senin gölgene mestâne gönül.

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükun/172

ÜMİDİMDE YAŞARDIN

Yıllarca, inan özlediğim mutlu bahardın,
Neş'emde, üzüntümde, ümidimde yaşardın..
Gönlüme uyur her gece, rüyâma dolardın,
Neş'emde, üzüntümde, ümidimde ya ardın.

Her yan bakışın, her gülüşün ömre değerdi,
Toz pembe ufuklarda bulutlar mı yeşerdi?
Günler bu güzel sevgiye hicran döküverdi,
Neş'emde, üzüntümde, ümidimde ya ardın.

Hasan Kaya Manioğlu-Kayısı Çiçekleri/84

3- Güfteler: Güftelerin çoğunluğu bazı istisnalar dışında bestelenmek ve icra edilmek amacıyla yazılmıştır. Aruzla yazılan güftelerin bestelenerek hâlâ halin zevkine sunulması ve bunların da beğenilerek dinlenmesi geleneğin yaşama gücünün ne denli güçlü olduğunun kanıtıdır. Bestelenememek amacıyla yazılmış güftelerden örnekler sunuyoruz:

Sen hep beniz mazideki halimle tanırsın
Hep böyle siyah saçlı ve hülyalı sanırsın
Hala bilirim, aşk ile bekler, inanırsın
Hep öyle siyah saçlı ve hülyalı sanırsın

H. Şinasi Önel-Boğaziçi/9

Anlat bana gül goncası gördün mü dikensiz
Gül renkli yüzün benli de göğsün niye bensiz
Bir gizli ateş var, yakıyor gönlümü sensiz
Gül renkli yüzün benli de göğsün niye bensiz

Ömer Bedrettin Uşaklı-Hayati ve Eserleri/III

GÖNÜL

Semahat Özdenses tarafından Müstear
Sengin Semai olarak bestelenmiştir.

Sen geldiğin ân meclise pervânen olur dil.
Niş eyleyerek hüsnünü mestânen olur dil.
Ayrıldığıın ân bezmimizin neş'esi kalmaz;
Hicrinle perîşan deli dîvânen olur dil.

Mesud Kacaalp-Kalpden Akisler/29

B-HECELİ ŞARKILAR

1-Konularına Göre Heceli Şarkılar

a)Aşk ve Sevgili Konulu Şarkılar: Heceli şarkılar içinde en çok rastlanılanıdır.

Örnekler:

ŞARKI

Gece koydan üç çiftyle geçtik edâli
Suya mehtâp indi sandım geçen sandalı,
Ey sarışın güller gibi hazîn sevdalı,
Suya mehtap indi sandım geçen sandalı!

Elinde bir ince tavus tüyü yelpaze,
Ferâcenin sırmaları vurmuş denize,
Divan durmuş karşısında bir yaşmaklı tâze
Suya mehtap indi sandım geçen sandalı!

Yusuf Ziya Ortaç-Hayati ve Eserleri/110

ŞARKI

Gözlerin yeşeren özel bir dünya
İçinde bana yer var mıdır dersin
Ne de parıl oarıl benziyor aya
Tenin çiçek midir, kar mıdır dersin

Seni ilk gördüğüm günden yerin var
İçimin en sıcak bir köşesinde
Duru bir su gibi aksa da yıllar
Besbelli birikim yapmış derinde

Bakışların var ya, can bakışların
Her gün müjdesidir bana baharın
Boynuma dolansa çok mu kolların
Gönlüm nasıl olsa hep gözlerinde

Ey hüznü, baharı göze çeviren
Süzgün bakışıyla gönlüme giren
Bana bir selamsın gül mevsiminden
Kalsın hep dostluğun yerli yerinde

M. Salihoğlu-Sevgi Tutanağı/46

ŞARKI

Serab meclisinde yine buluttun
efendim köleni ne tez unuttun
uslanmaz gönlünü kimle avuttun
hare su verip gülü kuruttun
efendim, köleni ne tez unuttun
aşıkaya yüz dönüp rakibe iltifat
cism ü benimde koymadı sıhhat
verdiğin sözler ne oldu heyhat
efendim, köleni ne tez unuttun
hare su verip gülü kuruttun

Mustafa Polat-Türk Edebiyatı-129/44

b)Sosyal Muhtevalı Şarkılar: Bu tür şarkılara özellikle Attila İlhan'ın ve Husrev Hatemi'nin şiirlerinde rastlıyoruz. Örnekler:

İfikat Hanım'a Şarkı

Tenhalık basınca bir yağmur gibi bebek tranvaylarına
tedirgin bir sultandı sanırsın inerdi akşam çaylarına
birikmiş nasıl da öfkesi Osmanlı saraylarına
tedirgin bir sultandır sanırsın inerdi akşam çaylarına
umutsuz telaşıyla sanki bir tutsak gemisinin
daldı mı dünyasında mutsuz mahirpaşa yalısı sislerin
gün görmemiş bir şiirinden recaizade ekrem'in
tedirgin bir sultandır sanırsın inerdi akşam çaylarına
gazeller uzar ki kuytularda eski cülus şenliklerinden
hala yankılanır bayram davulları yılların derinliklerinden
sıyrılıp buzlu prlıtlarla mütareke çirkinliklerinden
tedirgin bir sultandır sanırsın inerdi akşam çaylarına

Attila İlhan-Yasak Sevişmek/94

2-Şekillerine Göre Heceli Şarkılar

a)Dörlüklerle Yazılmış Şarkılar: Hemen bütün şarkıların dörtlüklerle yazılmışlardır. Dörtlük sayıları şarkıdan şarkıya göre değişiklik gösteriri. Bir örnek :

HAPİSHANE ŞARKISI

Burda çiçekler açmıyor,
Kuşlar süzülüp uçmuyor,
Yıldızlar ışık saçmıyor,
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Avluda olta vururum;
Kah düşünür, otururum,
Türlü hayaller görürüm;
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Gönülde eski sevdalar,
Gözümde dereler, bağlar,
Aynada hayalim ağlar,
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Dışarda mevsim baharmış,
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış...
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Yanımda yatan yabancı,
Her sözü zehir gibi acı,
Bütün dertlerin en gücü;
Geçmiyor günler, geçmiyor.

Sabahattin Ali-Bütün Şiirleri/35-26

b)Değişik Şekilli Şarkılar: Bu örneklere de daha çok Attila İlhan ve Husrev Hatemi'nin şiirlerinde rastlıyoruz. Örnekler:

İSTANBUL ŞARKISI

Orda, uzaklarda, İstanbul'da,
Herkesin bir sonbahar toplayışı vardır...
Günlerden sonbahar toplayanların ustası;
Orda, Atillâ İlhan'dır.
Burası bir Alman kasabası,
Ve ben ağaçlardan, kuşlardan değil de sonbaharı,
Hayâlimdeki gözlerinden topluyorum.
Batıda da çözüm yolu yok yalnızlığa,
Yalnız şu gerçeği buldum galiba:
Kimi unutmak istesem bir daha,
Bu işe gözlerden başlamalıyım.
Çünkü ne zaman unuttumsa seni,
Gözlerin yeniden çizdi yüzünü.

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri/64

SUZ-I DİL-ARA

sürün cezvelerde sürün kabarsın esmer kahveler
yakın yakın mumları büyüsün divanhaneler
çekip çekip coşmuştur mestane hanendeler
zil gibi titreşirler / aah / selatin meyhaneler
avare kuyruklyıldız dillerde suz-i dil-ara

teşrin yağmurlarıdır simsiyah hicranım efendim
hanidir iftirakımızdan vallahi pişmanım efendim
yadınıza hiç gelmez mi aşkımız canım efendim
bulutlara ulaşmıştır ahım efganım efendim
avare kuyruklyıldız dillerde suz-i dil-ara

Attila İlham-Korkunun Krallığı/78

10- TERBİ

Dörde çıkarma. Dörtleme. Daha çok gazellerin üzerine bir başka şair tarafından ikişer mısranın eklenmesiyle yapılır. Ancak ilave edilen dizelerde vezin ve kafiye uygunluğu aranır. Gazelin üstüne ikişer mısra eklenmesiyle bendlerde kurulan biz nazım şekli ortaya çıkar. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de çok az örneklerine rastlıyoruz. Örneklıyoruz:

TERBİ-İ MISRA-I MEŞHUR

Dört bendini örneklendireceğimiz
terbinin son mısrası Halim Giray'a aittir

Feryâd edemem söyleyemem gerçi femim var
Hangi birini şerh edeyim bin elemim var
Bülbülleri iskâta hezâran maganım var
Allahı seversen beni söyletme gamım var

Bu köhne cihân cümlemiz eskitecektir.
Râz-ı dil-i pür-derd benimle gidecektir
Ahval-i derûnum seni pûr-hûn edecektir
Allahı seversen beni söyletme gamım var

Vîrâneliğim bilmedim âbâd mı sandın
Hürriyeti duydun beni âzâd mı sandın
Vechimde beşâşet görerek şâd mı sandın
Allahı seversen beni söyletme gamım var

Afet-zede gurbette sitem-dîde perîşan
Dil hasta bü dem-beste serâsime vü hayrân
Seylâb-ı havâdis elem-e efzûd u hurûşân
Allahı seversen beni söyletme gamım var

.....

Ahmet Remzi Akyürek-Şiirler/104

11-MUHAMMES

Beşlik. Divan şiirinde aynı vezinde beşer dizelik bentlerden oluşan nazım şekline denir. İlk bendin beş dizesi birbiriyle kafiyeli, sonraki bentlerine son veya iki dizesi ilk bend ile kafiyeli olur. Son iki mısra bentlerin sonunda tekrarlanıyorsa bu tür muhammeslere “mütেকerrir muhammes” denir. Muhammesler her türlü konularda yazılabildiği gibi tasavvufi, felsefi ve aşk konularını içeren muhammesler çoğunluktadır. Cumhuriyet şiirinde ise hem hece ile hem de aruz ile muhammesler yazıldığını görüyoruz. En çok muhammes nazım şekliyle şiirler yazan Attila İlhan’ı bir muhammes şairi saymak mümkündür. Cumhuriyet döneminde yazılan muhammesleri aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördük:

A-ARUZLA YAZILAN MUHAMMESLER

MUHAMMES ŞARKI

Bezm-i nûş-â-nuşu eylesün mestâneler
Tâ be-subh ellerde pervâ eylesün peymâneler
Dem-be-dem dolsun boşalsın testiler hum-hâneler
Çağlasın neyler kemanlar çağlasun sâzendeler
Oynasun raks eylesün bî-dâr olan nâzendeler
Ey Melûl ey aşk-ı Elhan bahâr eyyâmıdır
Bülbül ü gül faslıdır mevsimlerin bayrâmıdır
Çağla Cevdet çağla zîrâ çağlamak hengâmıdır
Çağlasun neyler kemanlar çağlasun sâzendeler
Oynasun rask eylesün bî-dâr olan nâzendeler

Rıfka Melul Meriç-Hayatı ve Eserleri/107

MUHAMMES

Yıllar ki bir intizar oldu
Yıllar ki bir son mezar oldu
Yıllar ki benden bizar oldu
Bağrımda aşk bergüzar oldu
Yıllar ki bir ah u zar oldu

Güller solar geçtiğim yerde
İller şaşar düştüğüm yerde
Gözlerde yaş çektiğin perde
Hasret âşıklık durur serde
Yıllar ki bir ah u zar oldu

Son gülleri solduran elde
Son demde gel gör beni gel de
Gönlüm kemer incecik belde
Bir destanım var gönüllerde
Yıllar ki bir ah u zar oldu

El elde baş başta dünyada
Hoş bir hayal geçti rüyada
Ağlardı düştükçe dost ya da
Ses verdi gökler bu feryada
Yıllar ki bir ah u zar oldu

Sefer Eronat-Çeşme/58

MUHAMMES

Ey behâ müjgâni benden cân alan yâr ibtidâ
ben sana bin cânım olsa eylerim ammâ fedâ
eyledin sen âşıkından ictinâb ey meh-likâ
can fedâ eyler gönül bes neylesin ol mübtelâ
mübtelâ ammâ belâdır mübtelâ olmak sana

bilmez idim râh-ı aşkın böyle pür-hûn olduğun
dem-be-dem bin gam gelip dil derdi efzûn olduğun

hicr ü hasret derd bildim aşka kaanûn olduğun
bilsin âlem dil senin aşkınla mecnûn olduğun
kim ne nisbet ibtilâdır mübtelâ olmak sana

çünkü senden ayrılıp dil âşıkın âvâredir
sîne şerhâ şerhadır bes kalb pâre pâredir
her gören ta'n eylesin ancak ne baht-ı karedir
ey tabîb el çek ki bu derd özgedir bî-çâredir
böyle derd-i bî-şifâdır mübtelâ olmak sana

halk-ı âlem bî-huzûr olmuş figanımdan benim
hem-demim yok kimse geçmez çevre yanımdan benim
kan döker cânâne geçmez imtihânımdan benim
derd-mendim kim gönül bî-zâr cânımdan benim
cânıma cââ cezâdır mübtelâ olmak sana

âşık-ı şeydâ seniñün eylesin efgânı yâr
bûlbül-i nâlendedir ol dildeki elhâmı yâr
cânımın cânânı sensin gönlümün sultânı yâr
dil beyâbanı susuzdur cisminin yok cânı yâr
sensizim sensiz sezâdır mübtelâ olmak sana

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/62-63

B-HECE İLE YAZILAN MUHAMMESLER

MÜJGAN'A AŞK ŞARKILARI-I

dinlerdim telâşlı kanûnlardan sarışın türkçeyi
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi
ürkek bir çilenti usulca yoklardı bahçeyi
nerde tâvus kuşları nerde müjgân'ın gençliği
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi

okşamak kumrallığını içimden uysal lambaların
beyhude ıslıklarını yakınlaşan sonbaharın
akşam tenhalığında birlikte duygulanmaların

saklı mutluluğuyla dalgından çok daha fazla dalgın
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi

bir parça son yalnızlığa öncekiler hazırlıktır
insan bırakmaz sevdiğini sevmek insanı bırakır
kalırsa gözlerinin elinde yaldızı belki kalır
ney üşür kanûn pırıldar udlar oldukça karanlıktır
nasıl da sevdim ne iştir bilmeden sevmeyi

Attila İlhan-Yasak Sevişmek/84

12-TESDİS

Altılama. Bir şairin beğendiğin bir başka şairin şiirinin beyitleri üzerine dört dize eklemesiyle yapılır. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde çok az örneklerine rastlanmaktadır. Geleneğin devam ettiğine dair bir fikir vermesi bakımından aşağıdaki şiiri örnekliyoruz:

EKREM BOLAYIR'A TEDSİS

Gün görmek istersen günün akşam olur sana,
Her şeb dümu-u mihnetin ecram olur sana
Alâm-ı ömr, sübha-i eyyâm olur sana,
Anka-yi baht şebpere-i bâm olur sana

“Sen zanneder misin ki felek ram olur sana,”
“Ümmid daima emel-i hâm olur sana.”

Kılsan ne rütbe halini tanzime ihtimam,
El değmeden dağılmada güldeste-i meram,
Gül mevsiminden etti mi bülbüller iğtinam
Her gün zalâm-ı mağribi içmek nasib-i şam,

“Ab-ı hayat sanma, bu meyhanede müdam”
“Her katre-i elem dolu bir cam olur sana.”

Bir zehr hand-i barikadır hande-i cihan,
Her gonca-i emel açıyor kanlı bir dehan,

Gülgüne-i baharı siler girye-i hazan.
Benzer seraba bade-i ikbal-i Cem-nişan

“Zevk-i hayatı nuş edemezsin zaman zaman.”
“Hun-ı siyap bade-i gülfam olur sana.”

Vahdetgüzine saye-i devlet giran gelir,
Ahrara kendi gölgesi serv-i revan gelir,
Seng-i mezara talimiz sayeban gelir,
Hükm-ü zamane Siret’e pek biaman gelir,

“Ta’cide yok lüzum ki Ekrem zaman gelir,”
“ka’r-ı mezar sine-i ârâm olar sana.”

Hüseyin Siret Özsever-Kıvılcımlı Kül/50-51

13- TAHMİS

Beşleme anlamına gelir. Bir şair beğendiği bir başka şairin gazelinin her beytinin başına aynı vezin ve kafiyede üç mısra eklemek suretiyle meydana getirilen nazım şeklidir. Tahmis günümüz şairlerince de en çok kullanılan bir nazım şeklidir. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde çok güzel tahmis örneklerine rastlamak mümkündür. Örnekler:

TAHMİS

Bezm ü safada bintü ineb meşrebimcedir
Helvette terk-i tavr-ı edeb meşrebimcedir
Ne halet olsa casla sebep meşrebimcedir
“Sku sürin ü gabgabü leb meşrebimcedir
Sertabepay hasılı hep meşrebimcedir”

Devreyleyip piyale-i serşar haylice
Varmıştı şevki cam ile diller teheyüce
Sermest-i şarap ile mecliste dün gece
“Bir cam bi de la’li lebin sundu megbuçe
Pir-i mugan olası acep meşrebimcedir”

Ey mah nurlu hüsnünü göster öyle pek
Vaktoldu hapgahına meyl gerek
Zülfün dağıt cebinine bir min hale çek
“Bedri tamamına nazarın değmesin felek
Mecliste sunuş bu şep meşrebimcedir”

Söyler gönül meramını ref-i hicap ile
Kat eylemez ümidini naz u itap ile
Yok ülfeti tabiatının içtinap ile
“Sagar gibi bahane-i nuş u şarap ile
Busu dehanı yarı talep meşrebimcedir”

Zahit safa-yı aşkı değilsin henüz fehim
Yaksın senin zebanını vafettiğim cahim
İşü tarabtan ayırlamam ülfetim kadim
“Bezm-i şaraptan geçemem doğrusu Nedim
İşret tabiatimce tarap meşrebimcedir”

Orhan Seyfi Orhon-Gönülden Sesler/214

TAHMİS-İ GAZEL-İ NEDİM

Peymâneden dil ehli usanmaz devâ içer
Her dem o Hüsn-ü Mutlak’a bin müptela içer
Cem sofrasında Pir-i Mugan evvelâ içer
Meyhâne böyledir bir içen dâimâ içer
Mahvice başlıyan giderek birîya içer

Farz eyleyip bu âlemi gülden ve lâleden
Dildâr-ı bî-vefâya visâlin hayâl eden
Cânânı hasretiyle sabahsız leyâl eden
Her rind-i Hak dolup boşalan bir piyâleden
Dünyâyı refte refte saran bir ziyâ içer

Her sem-sengzâre gider kârbân-ı aşk
Pervâneden ışıkla alır cism-ü aşk
Uşşak için kü âde olurken zemân-ı aşk

Ber sermedî bahar idi dördüm cihân*ı aşk
Dildadegân içer dil içer dilrübâ içer

Eyyam-ı nevbaharda sanırken suûdunu
Fakr eylemez o yaşta cihânın buûdunu
Bir ince ağrı sarmıya başlar vücûdunu
Derpîş edince ömr-ü azîzin hudûdunu
Bir gün bu kâinata bir lâhzecik hayâl
Yüksek Kemâl'e köhne binâ bulmadan zevâl
Çok kere hatırıyla gönülden gider melâl
Gurbette dost kadirini derhâtır et Kemâl
Alemde ehl-i derd ile derd âşinâ içer

Nail Memik-Neslimizin Masalı/49-50

TAHMİS-İ GAZEL-İ NEDİM

Bir böyle işâret ki sarahat var içinde
Beytül harem-i vuslata dâvet var içinde
Subh olsa da hatta yine vuslat var içinde
Bir söz dedi cânan ki kerâmet var içinde
Dün gîceye dâir işâret var içinde

Cânâna geçen yaz talebim eyledim İ'mâ
Ol mah cevâben ne dudursun dedi hâlâ
Birmeygedeye azm edelim şöylece farzâ
Meyhâne mukassî görünür taşradan ammâ
Bir başka ferah letafet var içinde

Almış haber evvelce meğer azm-i hisârım
Bir zevraka bindik bir o bir de dil-i hisârım
Gösterdi geçen bir kayığı bak dedi yârim
Eyvâh o üç çifte kayık aldı karârım
Şarkı okuyup geçdi bir afet var içinde

Gördük ki kurulmuş yine bir meclis-i yârân
Taksim ediyor ah ederek mutrib-i devran

Tâ râhat-ül ervâha kadar geldiği bir an
Olmakda derûnunda heva âteş-i sûzân
Nayin diyebilmemki ne hâlet var içinde

Her defa “Melul” öyle sorup durma ki netdik
Gâhi Moda gâhice Bebek semtine gitdik
Ammâ ki Çubuklu ya da haylice sefer etdik
Ey şûh Nedîmâ ile bir seyrin işitdik
Tenhâca varıp Göksu’ya işret var içinde

Rıfka Melul Meriç-Hayatı ve Eserleri/88-89

TAHMİS-i GAZEL-İ FUZULİ

O hûnı kan döker peyveşte bir dem kane kanmaz mı
Dem-i mahşer o kandan kendini mes’ul sanaz mı
Kıyâmet yok mudur der yoksa feryâda inanmaz mı
Beni candan usandırdır cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem-i yanmaz mı

Eder bigânegânı devlet-i didâr ile şâdân
Kılar hep âşiyânı esîr-i mihnet-i hicran
Benim aşkımdan el-hak hâsılım endûh-ı pî-pâyân
Kamu bîmârına cânan devâ-yı derd eder ihsân
Niçin kılmaz bana derman beni b3imar sanmaz mı

Çıkıp gönlümden eflâke demâdem âh u efgânım
Duyuldu zümre-i rûhâniyâne râz-ı pinhânım
Akır seylâbe-âsâ d3ideden eşk-i firâvanım
Şeb-i hicran yanar canım döker kan çeşm-i giryânım
Uyarır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı

Gam-ı hicran ile gerçi huzûrum gitti âlemden
Göründüm rûy-ı handân gösterip halka demâdem ben
Haberdâr olmadı sûz-ı derûnumdan o sîmin ten
Gamım pinhan dutardum ben dediler yâre kıl rûşen
Desem ol bî-vefâ bilmem inanır mı inanmaz mı

Leb-i gencan firâk-ı bülbül-i kalbe verir kaygu
Ol kayguya bulunmaz vuslatından başka bir dâru
Olur pû îde ekşim rûyuna baktıkça ben her sû
Gül-i ruhsârına karşı gözümde kanlı akar su
Hâbibim fasl-ı güldür bu akan sular bulunmaz mı

Gezerken vâdi-i sevdâda bir gün serseri gâfil
Beni gördün de sen ettin hitâb-ı lütfuna nâil
Füsûn-ı fitne-i çeşminle kılsan hâlîmi müşkil
Değildim ben sana mâil sen ettin aklımı zâil
Ban ta'an eyleyen gâfil seni görgeç utanmaz mı

Cihânda kâr Muhyî'nin ne da'vadır ne gavgâdır
Serâpâ çeşm olup kastı o mehruyu temâşadır
Bulunmaz senk-i tâneye değildir âb o deryâdır
Fuzûli rind-i şeydâdır hemîşe halka rüsvâdır
Sorum kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı

Muhyiddin Raif Yengin-Yılların İzi/218-219

TAHMÎS-İ GAZEL-İ RASÎH

Hüsn-ü ânın kahr eder hayrân, hâyran üstüne ;
Can fedâdır, eyledin ferman, fermân üstüne!
Va'd ederken bunca dem zindân, zindân üstüne,
Süzme çeşmin, gelmesin müjgan, müjgan üstüne,
Urma zahm-ı sîneme peykân, peykân üstüne!

Beklekin mutlak cevâbın, zarfını yazdım: BEDUH'
Gönlümün sultanıdır, gönlün nasîbi deşt-ü kûh!
(Haste-i hicrân-ı yârim) ederken oldum mecruh;
Rîze-i elmâs eker her açtığı zahme o şûh;
Lütfu vâar olsun, eder ihsân, ihsân üstüne!

Vuslatın her ânı hazdır, eyliyot yıllar mürûr!..
Dil kulunduri bin defâ aff eylesen eyler kusûr;
Şevk-i cânan olmayınca her taraf zindân olur!

Dilde gam var, şimdilik lütf eyle geleme eş sürür;
Olamaz bir hânedede mihmân, mihmân üstüne!

Vermesin Rabbim zeval, dâim duâ et Devlete;
Yâr derken n'eyleyim mahkum edildik uzlete!
Derd-i hicrândan bunaldık, tâlib olduk rihlete!
Yârdan mehcûr iken düştük diyâr-ı gurbete;
Dehr gösterdi yine hicrân hicrân üstüne!

Bildiğim; Cahit, senin ömrün serâpâ fırtına!..
Kurtuluş yok.. bence paslanmış kılıç sığmaz kına!
On yıla mahkûm edip, yurdun sürerken şarkına,
Hem mey içmez, hem güzel sevmez demişler hakkına,
Eylemişler Râsîh'e bühtân, bihtân üstüne!

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/71-72

TAHMİS-İ GAZEL-İ NABİ

Çeşm-i nemnâk benim, gül ruh-ı nayab senin
Kalb-i gamhâk benim, sine-i pürab senin
Sailim gavs benim, sedd-i hemme bab senin
Aşk-ı cansuz benim, Hüsn-i cihantab senin
Gülhanım şûle benim, Gülşen-i şadab senin

Hal-ü zülfün dil-i bitabı giriftar eyler
Tig-i müjgânın aman vermeyip âzar eyler
Aşıkın hâk-i derinde deme ki âr eyler
Görelim birbirine kangısı bizar eyler
Ah u feryad çeşm-i girinhab senin

Sen avamın nazar-ı rağbetin ettin tasmim
Başta destar, elde tesbih, riyayı tazmin
Bende âzaâde serim, kimseden ummam terkim
Gel seninle edelim âlemi sofî taksim
Günc-i meyhane benim, köşe-, mihrap senin

Nazdan geç, düşün üftadeni gamzesi tiğ
Çare bul derdime bu bapda kıl sû-i belîğ
Gözlerin sende, elinden geliyor ayş-ı refîğ
Etme bu hâkten ihsanını ey sâki diriğ
Derd-i nâciz benim, cam-ı mey-i nap senin

Anladım, hal-i rakibi ki tüketmiş tâbı
Beni derhattır edip terk ediyormuş habı
Çıldırır görse eğer Fehm-i merhem yabı
Hâk-i cismim dedi ki kerd-i ren yare Nabi
Dide-i hasm benim, hatır-ı ahbap senin

M. Fehmi Gerçekler-Karacabey'den Ankara'ya/47

YAHYA KEMAL'İN VEDA GAZELİNİ TAHMİS

Mey düşmen-i rindâna haram olsun erenler
Taşsın meyimiz âleme nâm olsun erenler
Her dem dil-i şeydâ meye râm olsun erenler
Ömrüm şu biten neşvesi tâm olsun erenler
Son meclisi câm üstüne câm olsun erenler
Mecnûn oluruz lezzet-i iksîr ile nâgâh
Nâgâh açılır sırrına aşkın nice bin râh
Sermest ü harâb seyrederez âlemi her gâh
Dünyada bu iksîr ile mes'ûd olar ervâh
Ukbâda da sermest-i müdâm olsun erenler
Toplansın o meyhaneye rindân bugün hep
Döksün yine döksün meyi sâkî-yi şeker-leb
Elbette yeter rinde o meyhâneye ahreb
Câizse harâbât-i ilâhîde de her şeb
Yâran yine rindân-ı kirâm olsun erenler
Ey yâr cefâkâr şu son meclise gel de
Gör neşveyi öğren ki ne var tûl-i emelde
Yâran yine sermest kadehler yine elde
Tekrâr mülâkî oluruz bezm-i ezelde
Evvel giden ahbâba selam olsun erenler

Beşir Ayvazoğlu-Gülname/60-61

FUZULİ’NİN “YAZMIŞLAR” REDİFLİ GAZELİNİ TAHMİS

O Lokmanlar ki, binbir derde, binvir çâre yazmışlar;
Meğer bir kuş kadcık kalbe, onmaz yare yazmışlar!
Seni zalim yazan eller, beni avâre yazmışlar!
Ezel kâtipleri uşşâk bahtın kare yazmışlar:
Bu mazmun ile hat ol safha-i ruhsare yazmışlar.

Alevler kaplamış dünyâmı, gökler közlü, dağlar kül...
Yanıp geçmek kolay, gel gör ki tütme, yanmaktan müşkül!
Henüz bildimi neden kılmaz şikâyet hârdan bülbül:
Gülistan-ı ser-i kûyun sıfatın bab baba ey gül,
Hat-i reyhan ile cedvel çeküp gül-zare yazmışlar...

Sen ey can! Neredesin bilme, fakat dil-dil gezer vasfın
Açıp şerh eylesem şayet, sekiz cennet bezer vasfın.
Demâdem tazeler mânâyı, söylendikçe her vasfın,
İki satır eyleyüp ol iki mey-gûn lâ’ller vasfın;
Görenler her birin, bir çeşm-i gevher-bâre yazmışlar..

Gülümser daima taşlarda, sen güldükçe binbir yüz!
Sarar eşyayı, şark akşamlarından kalma bir gündüz..
Ne Meryem böyle bir fâni, ne İsa böyle bir öksüz,
Girip büthaneye kılsam tekellüm, can bulur şeksüz,
Musavvirler ne sûret kim der ü divare yazmışlar...

Yeter Sıtkı selâmet bundandır, sabreyle bir müddet!
Sayılmaz ismimiz şairden asla olmamış âdet.
Bu gün varsın Fuzuli’dir desin , kaydernesin nâmert
Yazan da, Namık u Ferhad ü Mecnun vasfın ehl-i derd
Fuzulî adını gördüm, ser-i tûmare yazmışlar!

Bekir Sıtkı Erdoğan-Dostlar Başına/117-118

GALİB DEDE'NİN HAZRET-İ MEVLANA

HAKKINDAKİ BİR GAZELİNE TAHMİS

I

Gözümde tütmede nûr-ı hayâl-i Mevlânâ",
Verir akıllara hayret kemâl-i Mevlânâ,
Cihana rahmet-i haktır, meâl-i Mevlânâ,
"Görünse her ne taraftan cemal-ı Mevlânâ,
Gelir zebanlara ism-i celâl-ı Mevlânâ

II

Me'âli dîn odur, Allah hakkı celle celâl,
Kemâl-i dîn odur, Allah hakkı celle celâl,
Cemâl-dîn odur, Allah hakkı celle celâl,
Celâl dîn odur, Allah hakkı celle celâl,
Göründü kudreti Mevlâ misâl-i mevlâna

III

Sedir-i sıdka erer bendegân-ı hazret-i Pîr
Cihanda ayet-i rahmetle çünkü cilvepezir,
Dem-i yüsürde muin o, dem-i üsürde zahir;
"Makam-ı fahre şeh-ü talt-ı saltanatta fakîr,
Tamam-ı cem2i şuundur hisâl-i Mevlânâ"

IV

Kemal-i zatına dilbestedir hudabinân
Visal-i nazına âşufte asümaniyan,
Güneş cemaline âşıktı, âh kevn-ü mekân,
"Hezar hejde avalim sema'ına hayrân,
Ne devr mazharıdır vecd-ü hâl-i Mevlânâ"

V

Ne merhametlidir ol Pîr ehram-ü eşfak
O dur serir-i huzura şeh-i yekîn elhak.
Cemal-i mutlak-ı Rab bil ki hüsnüdür ancak;

“Yüzünde zahir anın nûr-ı pâk-i Şems-ül aşk;
Gözünde hazret-i Şems’in hayal-i Mevlânâ”

VI

Şerab-i Kevser-i aşk-ı cemaline kanma,
Yolunda kendini mahv eyle nefsine kanma,
Görüp misal-i beşerde o şekle aldanma,
“Hulul-ü vahdet-ü mahv-ü fena, bekâ sanma;
Visalden ötedir ittisâl-i Mevlânâ”

VII

Bahr-u mihr-ü meh olmaz o nûr-ı revnakta,
Ne feyz-i lütf-ı Huda var o pîr-i eşfakta,
Harim-i izzeti gizli visa-i mutlakta;
“Hezar bendesi var davi-i enel hakta;
Sennet elindeki bâzi mekal-i Mevlânâ”

VIII

Muhabbeti ile koşmakta bâd u âb dahi,
Güneş cemaline pervâne mâhitâb dahi,
Nevay-ı şiirine âşık rebâb dahi,
“Sema edüp girmez çarha âftâb dahi,
Sehergeh eylemese rûy-i mâl-i Mevlânâ

Mithat Bahri Beytur-Mihrab-ı Aşk/64-65

REMZİ BABA’NIN BİR GAZELİNİ TAHMİS

O sâkîdir ki ekvân-ü mekâna can veren cânan,
Onun pâyinde ân-ü ân kurban, ins-ü can kurban
Hakkayık-bîni görmez çeşm-i nâbînâyî bî irfân
Haberdâr olmamışsa allemel’esmâ rûmuzundan
Benî âdemse de âdem mûkerrem olduğun bilmez

Güneşler berkurur her zerre-i şems-i hakîkatte,
Cemâl-i yâr olur cümbüş-nümâ âsâr-ı vahdette,
Mutalsem bin cihân-ı ma’rifet var sırr-ı hilkatte.

Sabûh-ı Hakkı idrâk etmeyen tahmîr-i tıynette
Zuhur-ı êmin âlemden akdem olduğun bilmez

Ne kudsî bir safâyi ruh var peymâne-i cemde,
Şerâb-i “men aref” tem sundu sâkî sunduğu demde,
Makam-ı “seme vechullâh” ı buldum kendi sînemde
Temâşâ etmeyen dîdâr-ı Hakkı vech-i âdemde
Gönül nâmında bir beyt-i muazzam olduğun bilmez

Yaşar bir damlanın göksünde bin umman, bin âlem,
Bilenler, aşk-ı feyzâfez-u cû âcûsten, ebkem,
Vururlar bilmeyenler nükte-i çün-ü çirâdan dem.
Cidâl-ü kaal ile vahdet şinâsın zanneden âdem
O sırrın ehl-i hale feyz-i mülhem olduğun bilmez.

Cihanlar mest-i dâim gunne-i tekvîn-i vahdetten
Çıkar âvâze-i “lebbeyk” hâmuş-i tabîatten,
“Müşâ’şa’dır derûnun câmiul’ezdâda hayretten,”
Bilir bilmez edenler güft ü gû sırr-ı hüviyetten
Acebtir vâkıf-ı esrârın ebkem olduğun bilmez

Zebânın rişte-i hikmetle ger ilmezse bir kimse,
Güman-ü reybtan nefretle irkilmezse bir kimse,
Füruğ-ı câhı çeşminden eğer silmezse bir kimse,
Beşerde kâinâtı mündemic bilmezse bir kimse,
Şümûsün zerrelerde, katrada yem olduğun bilmez

Ziyâ-yı şemsdendir himmet-i işrâkı envârın
Odur aydınlaran hep sînesin ezlâl-i esrârın,
Hüdâyî bir nefestir inleyen nâyinde rüzgârın
Cihanda var mıdır şâh u gedâdan molla Hünkârın
Serîr-i aşkta sultân-ı efham olduğun bilmez

Redât kâfir-i şükrân-ı ni’mettir kerem görse,
Hüdâyâ saldırır Nemrud âsâ bir elem görse,
Cihanlar zâr olur, bizâr olur bir gam hem görse

O hunîler ki halka cevreder cüz’i sitem görse,
Adalet hâh olur, nefsinde azlem olduğun bilmez

Şerâb-ı la’li binbir safsatıyla dileyen vâiz,
Zefîr zehr ile nâr-i cahîmi yelleyen vâiz,
Ricâl-i aşka hergün birevâ söz söyleyen vâiz,
Beni ebrû-yi yâre secdeden men eyleyen vâiz
Rükû’eyler de mihrabın neden ham olduğun bilmez

Hasan Basri Çantay-Babamın Şiirleri/86-87

MERHUM SULTAN REŞAD’IN (ÇANAKKALE) MANZUMESİNİN TAHMİSİ

Senelerden beri düşmanlar ile pençeleşen
Türkü mahvetmek için toplayarak bir sürü zen,
Getirip hem nice âleti mevlûde-i fen
Savlet etmişti Çanakkale’ye bahr u berden
Ehl-i İslâmın iki hasmı kavisi birden

Vurmak istedi büyük darbe bizim şansımız
Baktı bir nazre-i tehdit ile hakanımıza
Saldı bin tehlike t âmâlımızai cânımıza
Lâkin imdada ilahi yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kala-i pulât beden.

Türklerin görmek için şiddetini remzinde
Bir dakika bulunup durmadılar bezminde.
Padişahım buyurur şi’ri Güher nazmında:
Asker evlâtlarımın pişgehi azminde
Aczini eyledi idrak nihayet düşmen

A. Ridvan Unar-Kubbede Baki Kalan/11

TAHMİS-İ NA’T-I ŞERİF HAZRET-İ PEYGAMBERİ

Fiyûz-ı sırr-ı Kur’an’a Muhammed kâni servedir
Livâyü’l-hamdî islâmı tutan fâtih-i Haybser’dır

Muhammed Mürşid-i âzâm dahi muhtar-ı rehberdir
Kitâb-ı mucizatın safhası allahü ekberdir

Cemâlin nûruna nisbet güneş bî-nur u bî-ferdir
Güneş sensin ki zerrâtını nebîlerle velilerdir

Tecellâ-yı cemâlullâh şuanın nûrudur evhad
Makamın Kabe kavseyne cihanda girmedi bir ferd
(Leamrek) tacı başında hümâyı devlet-i sermed
Sıfâtın Mahmûd-ı Muhtar nübüvvet sırrına mesnet

Sen ol sultân-ı iklîmi resâletsin eyâ Ahmed
Kamû şehler kapısında bir gedâdan dahi kemterdir

Harîm-i bezm-i lâhutsun otagın kurb-ı (ev ednâ)
Temâşâ-yı cemâl ettin hicâbın kalktı sertâpâ
Urûcun sırr-ı Mi'racdır subhânellezi esrâ
Senin çün halk olundu cümle mevcûdatı mâfihâ

Boyun bag-ı hgviiyet ruhlerinse bir gül-i rânâ
Yüzün şems-i münevverdir cebînin mâh-ı enverdir

Kazım Baba-Kazım Baba Divanı/93

TAHMİS-İ GAZEL-İ ES'AD MUHLİS PAŞA

Hurûş-ı eşk-i çeşmim sanma kim cûy-ı revândır bu
Cigerde tîr-i müjgânın ucundan akma kandır bu
Ağardan rîş ü müyü derd-i hicrândır ayândır bu
Görüp rîş ümüyü derd-i hicrândır ayândır bu
Kemân-ebrûlarından çektiğim cevre nişândır bu

Yanıp yakıldığım ayb etme mehcûrum o mâhınımdan
Felekte ra'd sanma şu'ledir atf-ı nigâhımdan
Hazer lâzım anıçün işti'al-i âh u vâhımdan
Sakın te'sir-i sûz-ı âsmân-peyvest âhımdan
Fişeng sanma şerâr-ıg âh-ı âlem-sûz-ı cândır bu

Niçin ehl-i muhabbet âteş-i gamla yanar bilmem
Neden bu çarh-ı dünûn şîvesin ciddi sanır bilmem
Karîb-i merd-i dânyâya ne bâzî oynanır bilmem
Niçin mekr-i acûz-ı dehre âkıl dolanır bilmem
Hezâr erden boşanmış bir zen-i efsâne-handır bu

Tazarru'la dedikçe gel kerem kıl merhamet göster
O tıfl-ı nâz-perver oldu gittikçe cefâ göster
Hat-âver olsa dedim ranım u şefkat eylemek ister
Füsûn-ı gamzesinden fitne-i hatt oldu efzûn-ter
Şer artar gün güne hayr eksilir âhir zamandır bu

Nedir remzî bu dünyanın gamıyla bî-şuur olmak
Yakışmaz bûd u nâ-bûdu için dilde fûtûr olmak
Değil tagyîrine mâdâm mümkün eyde zûr olmak
Abestir devr-i nâ-sâz-ı felekten bî-huzur olmak
Gam u şâdiye bakma zevke bak Muhlis cihândır bu

Ahmet Remzi Akyürek-Şiirleri/94

14- TAŞTİR

Tahmis beşlemenin başka bir şeklidir. Tahmiste beyitlerin üstüne üç mısra, taştirde beyitlerin arasına eklenir. Yani bir şairin ikişer mısralık şiirinin arasına aynı vezin ve kafiyede üçer mısra eklemektir. Bu eklenen mısraların mutlaka beyitin anlamıyla uyuşması gerekir. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de aşağıda görüldüğü gibi taştir örneklerine rastlanmaktadır.

BÂKÎ'NİN GAZELİNİ TAŞTİR

Fermân-ı aşka cân iledir inkıyâdımız
Pürdür hayâl-i yâr ile her lâhza yâdımız
Mevkuufdur o mâhe samîm-î fuâdımız
Âhır varınca haddine hestî-i şâdımız
Hükm-î kazâye zerre kadar yok inâdımız

Bâş eğmeziz edâniye dünyâ-yı dün için
Ettik fedâ zevâhiri şevkî-i derûn için
Sattık metâ-ı ömrü mey-î lâl-gûn için

Nevbet çalınca rihlet-i milk-î sükûn için
Allaha'dır tevekkülümüz i'timâdımız.

Biz müttekâ-yı zerkeş-i câhe dayanmazız
Bâlîn-i bahtı cây-i mübâhât sanmazız
Pervâne-vâr şem'i mükâfâte yanmazız
İkbâl için mevâid-i iblîse kanmazız
Hakk'ın kemâl-i lûtfunadır istinâdımız

zühd ü salâha eylemeziz ilticâ hele
Asâr-ı ittikâye bedel câm alıp ele
Dünyâda vârimiz yoğumuz vermişiz ye
Çekmekteyiz kavâfil-i uşşâka meş'ale
Tuttu eğerçi âlem-i kevn'ı fesâdımız.

Meyden safâ-yı bâtın-ı humdur garaz heman
Değmezdi yoksa sekrine peymâne-î mugan
Her câm içinde seyredilür başka bir cihan
Şûrb-î müdâm için neye kıldık fedâ-yı can
Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdımız.

Minnet hudâ'ye devlet-i dünyâ fenâ bulur
Elhak gazelde neşve-i bâkî bekâ bulur
Ahlâf o nazm'e gûş tutarken safâ bulur
Taştîrimiz bu sâyede az çok bahâ bulur
Bâkî kalur sahîfe-i âlemde âdımız.

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/112-113

FUZULİ'NİN GAZELİNE TAŞTİR

dost bî-pervâ felek bî-rahm ü devran bî-sükûn
baht-ı nâ-sâzım gıyup tanhâde yoh bir reh nümûn
âşinâ yoh hâle kim şerh eyleyem derd-i derûn
çâk çâk olmuşsa sînem tök ki çeşmim sen de hûn
derd çoh hem-derd yoh düşmen kavî tâli' zebûn

sâye-i ümmîd zâ'il âfitâb-i sevk germ
âh- 1 âteşzâr-1 dilden mâh-1 tâbım etdi şerm
şefgatuinden riggatinden galb-i zârım oldu nerm
eylemiş dil galibâ tebdîr dún
rütbe-i idbâr âlî pây-e-i tebdîr dún

akl dun-himmet sadâ-yi tâ'ne yer yerden büleñd
serde kim vâ'r aşg-1 mecnûn könlümüz zincir-bend
nâsihin çoh terg-i aşgın dinlerem her gün ki pend
heç hılâs imkânı yoh kim târ-1 zülfündür kemend
baht kem-sefkat belâ-yi isk gün günden füzûn

men garfb ü râh-i mülk-i vasl pür-tesvîs ü mekr
menzil-i dilmdâr-1 bilmez âşig-i bî-hûş-1 sekr
men ne âkil âşigam kim eylerem hep yâri zikr
men ki bilsem eyleyiverdim çerh-i dún u dehri fikr
men harîf-i sâde-levh ü dehr pür-naks-i füsûn

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/65

ASAF HALET ÇELEBİ'NİN GAZELİNE TAŞTİR

Nâle-i neyle bu gün pek bî-karar oldum yine
Perde-bîrunluk edip bî-neng ü âr oldum yine
Ah devrân eyledi bezm-i semâ-1 târ u mâr
Ney hamuş oldu fakat ben nâle-kâr oldum yine

Nây-1 Mevlân-yı Rûmî şerh-i derd-i aşk ider
Şerh-i derde mâni'e la'net-nisâr oldum yine
An-be-an hâl-i cüdâyîden hikâyâtı ile
Duyduğum an nefhasın zâr u nizâr oldum yine

Kopdu âhım: Ateşest in bang-i nây ü nîst bâd
Mahv-1 hesti eylemişdi hayf var oldum yine
Nûrumu nâr eyledi devrân safâmı ber-hevâ
düşdü âteş gönlüme âteş-nisâr oldum yine

Geldi neyden mest iden “bişnev” sedâsı gûşuna
Yâd idüp bezm-i elesti girye-bar oldum yine
Bâb-ı kudsiyyet-me âb-ı aşka hâcib var mıdır
Der-geh-i Mollâ’ya düşdüm hâk-sâr oldum yine

Ahmet Remzi Akyürek-Şiirleri/119-120

TAŞTİR-İ MURABBA

Çoktan ey sâkıy gelip sînemde mihmân olmadın
Cümle yâran bezme gelmiş, sen hırâmân olmadın!
İnledim, bîgâne kaldın, çünkü nâlân olmadın;
Derdime destindeki s3agarla dermân olmadın

Mâhsın, mehden güzelsin belki ammâ n’eyleyim?
Gelme istersen.. fakat vâd et de bin yıl bekleyim
Lütf edip gûş et cüvânım, cân ü dilden söyleyim:
Ah bir şeb burc-ı âgûşumda tâbân olmadın!

Kande buldun böyle dikleş nazmı hayrânım Nedim!
Derki Cahit: Hayli demdir hâke yeksânım Nedim!
Bir hoşum, mestim, esîr-i zülf ü dâmânım Nedim!
Câm-ı mey-nûş etmedin, nem-bezm-i cânân olmadın!

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/67

15- MÜSEDDES

Altılı. Klasik Türk edebiyatında aynı vezinde altışar dizelik bentlerden oluşan nazım şeklidir. İlk bendin altı dizesi birbiriyle kafiyeli olup, sonraki bentlerin son bir veya iki dizesi ilk bent ile kafiyeli olur. Fakat Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde kafiye sıralamasına tam olarak uyulmadığı görülür. Müseddese daha çok klasik tarzda düzenlenmiş divanlarda rastlıyoruz.

A-ARUZ VEZİNİ İLE YAZILMIŞ MÜSEDDESLER

SAVAŞIN İKTİSADIMIZA TESİRİ

Harp açıldı aleme dert-i maişet oldu bar
Ahzu itada dahi hiç kalmadı namus u ar

Hangi esnafa sorarsan yüzde beş yüz şimdi kar
Gaz döküp yakmış idi kavmi Yahudi eski çar
Sen bu adi milleti geçtin bırak ey nabekar
Bari Allaktan utan da yapma böyle ihtikar
.....

Çıktı beş yüz altmışa bir metrelik un tahtası
Sanki kudretten yazılmış da yapışmış yaftası
On beşe şimdi yapılmaz baklavanın sahtası
Canlara kar eyledi billahi bayram haftası
Pek hazindir dulların bikeslerin aç yatması
Bari onlardan utan da yapma böyle ihtikar
.....

Bir lira aldım ele tam bir kuruş sandım hele
Verdiğim her bir kuruş olup bağrın dele
İsterim her ettiğin bir gün de burnundan gele
Toplayıp bir hamlede Allah kaptırsın sele
Muhtekir yangın otundan hiç ilaç olmaz kele
İnkisarımdan utan da yapma böyle ihtikar

N. Ş. Büngül-Yanan Dünyadan Yankılar/44

MÜSEDDES

Bugün gördüm gül-i handân açılmış âl olmuş
değişmiş serv-i serkeş kaddi gûyâ gül-nihâl olmuş
tebessümler pür-istihzâ bakış va'd-i visâl olmuş
ne hâletdir nedir bilmem acep ben bî-mecal olmuş

Desem yârim lütufudur ihtimaldir bû diyor yok yok
bunu hiç ihtimâl yoktur bu fikr-i muhâl olmuş

Eğer cân istesen bende ne âsan iş fedâ cânım
ne ihyâ eyledin cânım ne aldın cânı sultânım
ne yapsın âşık-ı zârın nedir fermân-ı cânânım
bu bâzâr-ı muhabbettir nedir bilmem ki noksânım

Desen al gönlü yâhut ver ne haldi bû diyor yok yok
sana lütfeylemek olmaz nasîbin bu melâl olmuş

Efendim yok mürüvvet sende yâ insâf yok aslâ
ne âzâd eyledin cânım ne ihsân eyledin ammâ
şikâyet eylesem senden diyorsun bes ne bû gavgâ
benim yok bir suçum cânâ senindi bu dil-i şeydâ

Desem cânân az et cevri vebalidir bû diyor yok yok
vebâlim yok benim bundan bana çünkü helâl olmuş

Temennâdan usanmaz cânım ey gül sendedir dermân
elimde ihtiyârım yok benim gûya senin fermân
beğenmezsen de gül-çehrem senin hâr-i gülündür cân
ne mümkün âşikâ hicrân ne kâbil hüsnüne noxsân

Desem valsında mümkündür misâldir bû diyor yok
buna bir kılca imkân olmayıp ancak hayal olmuş

Belâdır yâ cezâdur bu perişan olduğum bilmez
ya feryâdım işitmez yâ ben insân olduğum bilmez

Tegâfûl eyleyim ben sâhib-i cân olduğum bilmez
ne dersin âşık-ı şeydâ ciger-kân olduğum bilmez
desem mahvoldu cânım irtihâldir bu diyor yok yok
benim âşıklarım ölmez ki ancağ pây-mâl olmuş

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/60-61

MÜSEDDES

KAR-I NATIK ŞARKI

Ne zevk u şevk-i tarab var ne hâl-i şevk efzâ
Ne meclis-i mey-i revnak-nümâ ne câm-ı safâ
Ne yâr-ı dil-şûde-i can-fezâ ne hiss-i vefâ
Ne hüsn-i sâhir ü dikleş ne âşık-ı şeydâ

Ne aşk kaldı ne uşşâk var ne nakş u nigâr
Ne sihr-i bâd-ı sabâ var ne reng ü bûy-ı bahâr

Rıfka Melul Meriç-Hayati ve Eserleri/103

BİLGİ

Kitap benim vefakâr çok yakın, güzel, iyi dostum;
Ne mutluluk, ne rahatlık veren büyük-yüce postum;
Ve şüphesiz(bili) olmaz kitap da yoksa bi süstüm
Onun için bu yavan ömre gerçi kaygılı küstü
Bazan bağır; bâzı yırtıl; çoşup-taşıp kâhı sustum.
Ve hem nasıl oldu artık yeret bilgi testim!

Mahmut Güç-Nazım Türleri/12

C- HECE VE SERBEZT VEZİNLE YAZILMIŞ MÜSEDESLELER

BIRAKMA ELERİMİ

Bakışın bir hüznü getirir gözlerin hülyalı
Gece gündüz beklerim içimde bir ömrün acıları
Çekilmez günlerimin her yanı kirlî sarı
Diz boyu karda geçti ömrümün bu ilk yazı
Yüzünde gülümseme bir bıçağın en keskin ağzı
Karartın günlerimi ey bitmez tükenmez sızı

Hep kandı hep kanattı çocuklar ellerini
Yaşadık gece gündüz bir mahkum kaderini
Pusu kurup vurdular dokuz yerinde bir günü
Beklediler bir günün sokakta ölümünü
Sen kimi alkışladın bu adam neyin nesi
Söylediğin şarkı kimin hangi tarihin sesi

Geçtin kara günleri zümrüt zaman eşikte
Yepyeni bir hayatın ilk ışığı elerinde
Ve bahar uyanıyor o katı gönüllerde

Yemyeşil bir örtünün bilinmez bir yerinde
Bak çocuk durmuyordur gelen beşiğinde
Hep ağıt hep umut bu sonsuz gecelerde

Biledim bıcağımı kırdım zincirlerimi
Özümü tüketmeden geçtim kara günlerimi
İşte zümrüt bir zaman başladı gül dönemi
Sen benim yanımdasın bırakma ellerimi
İşte zümrüt bir zaman başladı gül dönemi
Sen benim yanımdasın bırakma ellerimi

Mustafa Miyasoğlu-/Rüya Çağrısı 58

16-MÜSEBBA

Yedişer dizelik bendlerden oluşan nazım şekli. Az ratlanan bir nazım şeklidir. Cumhuriyet şiirinde de az sayıda örneklerine rastlıyoruz. Örneklıyoruz.

SAKİ- NAME

Mecnun muhteris yine berbad-ı bade ben
Bir busenin hevasınayım lebküşüde ben
Bin haz içinde düşdüm o şen girdibade ben
Kalmam esir-i mastabe-i zevk sade ben
Leylalarıyla hemser ü hempa fütade ben
Verdin elinle şimdi şarab aşkı sen bana
Saki yetiştir ah o müzab aşkı sen bana

Karşımda bir piyale-i rüya bütün hayat
Mest-i aşk içinde yan kalb-i kainat
Bin bir gönüldür öyle açılmış yatan cihat
Bir aşk-ı sermediyedir serteser muhat
Bin cilvesiyle çırpınıyor işte hadisat
Verdin elinle şimdi şarab aşık sen bana
Saki yetiştir oh o müzab aşkı sen bana

Berbad-ı badeyim ezeli teşneyim eman
San ateş-i müzübına ey afet-i zeman
Afak perde perde okur aşka dasitan
Elvah aşk içinde bir aveng-i gülfeşan
Kalbim mücessem aşk yetş ey nedim-i can
Verdin elinle şimdi şarab aşkı sen bana
Saki yetiştir ah o müzab aşı sen bana

Zekeriyya Gökaytaç-Hicran Sabahı/93

AĞAÇ KASİDESİ

Bir bendini örnekliyoruz.

Niçin değışti de dünya değışmiyor şu felek?
Bulunsa ah onu gönlümde bir değıştirecek
Yazık, şu toprağın üstünde çek de bunca yemek
Utanmadan sana versin kavun deyip de kelek
Deni”nin adeti nadana hep ölen çekmek
Kimim, bu tarlada bir korkulukmuyum gerçek?
Bu memlekette acep ben neyim, benim nem var?

Halil Nihat Boztepe-Ağaç Kasidesi/105

DÜŞÜNCE

Ne aldım, neyi verdim, şu şu hayattan bilemem; oy !
şu felekten iyi bir şey bana versin diyemem; oy!
Ne güzel giysi alıp sunsa içimden giyemem; Oy!
Acırım kimse hiçbir (biçi) olsun kıyamam; oy!
İyilik etmeye ömrümce ne yap yap doyamam! Oy!
Şu düşüncem bana doyun yüce mutlar veriyor bak,
Ruha gündüz güneşim hem de nasıl bol giriyor bak!

Mahmut Güç-Nazım Türleri/12

17- MÜSEMME

Müsemme sekize çıkarılmış anlamında kullanılır. Ya da sekiz dizeli bendlerden oluşan şiirlerdir. Az kullanılan bir şekildir. Klasik şekilde tertip edilen dicanlarda müsemmelere rastlandığı olur. Yeni şiirimizde bazı şairler tarafından kullanılmıştır. Örnekler:

GÖNÜL

Bu gönülden başım nasıl da sarhoş ne söz desem
Ne kaderdir zehir olur; ekmek, su , bal yesem!
Kötülükten uzaklaşıp kaç gitmek bitek tasam;
Naha herkesle kaynaşıp kaç gitmek bitek tasam;
Kime isterse boş ola; dola her nemse ol kasam
Yine ben işte öyleyim sevilen dost olan adam
Gururum üstü işlerin satışından olan haram
Ona boş ve yapan yapar yarılıktan sakın ki, tam!..

Mahmut Güç-Nazım Türleri/12-13

ŞAŞIRDIM KALDIM İŞTE

Sözde, senden kaçıyordun dolu dizgin atlarla
Bazan sessiz sadasız ipekten kanatlarla
Ama sen hep bin yıllık bilenmiş inatlarla
Karşıma çıkıyorsun en serin imbatlarla
Adını yazıyorsun bulduğun fırsatlarla
Yüreğimin başına noktalarla, hatlarla
Başbaşa kalıyorum sonunda heyhatlarla
Sözde, senden kaçıyorum doludizgin atlarla.
Ne olur bir gün beni kapıda olsun dinle
Öldür bendeki beni sonra dirilt kendinle
Çarpsan karasevdayı en azında yüzbinle
Nasıl bağlandığımı anlarsın kemendinle
Kaç defa çıkıp gittim buralardan yeminle
Ama her defasında geri döndüm seninle
Hangi düğüm çözülür, nazla, sitemle, kinle

Ne olur bir gün beni, kapında olsun dinle.
Şaşırdım kaldım işte, bilmem ki n"emsin?
Bazan kızkardeşimsin, bazen öpöz annemsin
Sultanımsın susunca, konuşca kölemsin
Eksilmeyen çilemsin
Orada ufuk çizdim. Burada yanım yöremsin
Beni ruh gibi saran sonsuzluk dairemsin
Çaresizim çaremsin
Şaşırdım kaldım işte bilmem ki n"emsin?

Yavuz Bülent Bakiler- Seninle/6

18-TAZMİN

Bir mısra ya da beytin başka bir şairce herhangi bir nazım şekline tamamlanmasına ve bu yolla oluşturulan şiire denir. Bu tamamlananlar da vardı. Çağdaş şiirimizde de gerek mısra tazmini ile gerekse beyit tazmini ile bu yolla çokca başvurulmuştur.

A-MISRA TAZMİNİ: Bir şairin ünlü bir mısrasının bir nazım şekline tamamlanması yoluyla yapılan tazmin.

NEDİM"İ TAZMİN

Sabah-akşam cünûn-ı ışk ile tугyânımız vardır
Fuzulî rehnümâmız Nedim akranımız vardır

Ne örf ü âdet ü kânun nelütf-ü izzet-i sultan
Bizim Rabbi tâlâdan gelen fermânımız vardı

Geçer atşân-ü sergerden bu rahmet görmemiş yoldan
Kadın şeklinde bir fevare-i devranımız vardır

Ona asli şuna Şirin bun Leyla imiş cânan
Bizim hepisinden üstün bir güzel cânımızı vardır
Gelirse ayda yılda bir gün olsun şenlenir Behçet
"Beşiktaş'a yakın bir hâne-i vîrânımız vardır"

NEF'İNİN MISRAININ TAZMİN

Aşkın irşâdiyle girdik mânevi bir gülşene
Dolmasın bîhûde sâgar açmasın bîhûde gül
Câm-ı Cem bir lâhza devretme bu zevkabâdda
“Hem kadeh hem bâde hem bur şûh sâkîdir gönül”

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/310

B-BEYİT TAZMİNİ: Bir şairin herhangi bir ünlü beytinin bir başka nazım şekline tamamlanmasıdır.

TAZMİN

Kan aktığı günden beri cân ü tenimizden
Yâkut fer almış denilür ma denimizden

Bir gün ser-i kûyundan eğer geçsek o mâhın
Billâh o çemenzâr yanar dâmenimizden

Bir şeb bizi sevketsen felek mev”id-i aşka
Vuslat tutuşur şûle-i pîrâhenimizden

Erbâb-ı temâşaya sehergâh-ı bahârân
Bir levha-i hûnin görünür şîvemizden
“Biz bülbül-i muhrik-dem-i şekvâ-yı firâkız
Ateş kesilir geçse sabâ gülşenimizden”

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/61-62

GALİP DEDE”NİN BİR BEYTİNİ TAZMİN

İrişir Arş-ı İlâhiye benim feryâdım,
Aşıkım, aşk-ı Huda hilkat-ı maderzâdım,
A efendim! Sana yok arzedecek bir zadım,
Yine ben lütf-ı vesîinle fakat dilşadım;

Mazhar-ı feyz-i kabulün ola istimdadım,
“Müsteid kıl, yok ise lütfuna isti”dadım;
Sana güçlü mü var ey şah-ı keremmudatım!

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/76-77

YAHYA KEMAL”İN BEYTİNİ TAHMİS İLE TAZMİN

Mevsim bu gölgelikte geçerken emin emin
Bir başka bâd eser de perîşan olur zemin..
Mahzun bir özdeyişle biret en güzel demin,
Bir gün demir tarar ve limandan çıkar gemin ;
Bir çâre yok mudur buna yâ Rabbelâlemin?

Hayrânı sohbetiyle huzûrunda mest idi,
Ahval-i hüsn ü aşk ile âfetperes idi,
Gördüm ki son deminde, kadehler şikest idi;
Zehreylemiş şarâbını geçmiz zaman Rabbelâlemin?

Cânan ve gül diyârı Erenköy, Bebek, Hisar
Matemli servilerle fakir semti Üsküdar,
Kandilli bahçesinde keder yüklü sonbahar
Üstünde bir hayâl gibi sislendi sebnemin
Bir çâre yok mudur buna yâ Rabbelâlemin?

Dağ dağ boğazda gezmiş o “Ses” nerde.. Kalmadı!
Sahil boyunca eski gazeller de kalmadı..
Vasfettiğin meâldeki dilber de kalmadı;
Koyverdi rüzgara döküp zülf-ü perçemin
Bir çâre yok mudur buna yâ Rabbelâlemin?
Son arzular “Açık Deniz” ufkunda askıda
Fark etmez Endülüs”teki şâhâne Raks”ı da..
İnsan bahar tahayyül eder şimdi saksıda..
Ölmek kaderde var, yaşayıp köhnemek hazin;
Bir çâre yok mudur buna yâ Rabbelâlemin?

Nail Memik-Neslimizin Masalı/57-58

FUZULİ"Yİ TAZMİN

Kesmişim ben bütün ümidi şifadan gayri
Şimdilik yükür işim cürmü hatâdan gayri
Gördüğüm sanki nedir kiz ü riyâdan gayri
Bilmiyor başka şey ol mâh, cefâdan gayri
Bıkmışım boş yere yârâna ricâdan gayri

Bil ki kalbimde benim kimseye yoktur öfke
Mülk ü evzânı şu dem kendime kıldım ölke
Başka ihsan dilemedim etme efendim gölge
"Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge"
"Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayri"

Ne için eyleyelim kişver-i ikbâle sefer
Dergeh-i kısmetimin üstüne hatta-ı kader
Yazdı bir mısra-ı berceste ki bin kıt'a değer
Öyle bir dâr-ı safâdır ki cihân içre bu yer
"Ne ararsan bulunur derde devâdan gayri"

Gerçi etmek dilerim herkese tasvir-i fuat
Bulamaz hâme fakat hokka-i ilhâma midât!
Nice bir eksile kim makdem-i ihvanda fesât
Durmayıp zâit olur sûku uhvette kesât
Fâzılâ pek şaşarım bizden umarsan imdât
"Elimizden ne gelir hayr duâdan gayri"

Fazıl Ahmet Aykaç-Hitabeler, Şiirler, Hicivler, Vesaire/103

Yok iken ortada Nuh, bir yeni tufan olsa
Hilkatin ruhu biraz gayz ile cusan olsa
Küremiz müstemilatiyle perişan olsa
"Dar-ı dünya deli gönlüm gibi viran olsa
Ne cihan olsa, ne can olsa, ne hicran olsa"

Her günün hadisesi bir yeni mahsul-i fesat
Hareketlerde, sükunlarda, tavırlarda tezat

Var mıdır başka temenniye değer şey Nevzat?

“Dar-ı dünya deli dönlüm gibi viran olsa

Ne cihan olsa, ne can olsa, ne hicran olsa”

Tevfik Nevzat Çağdaş-Devre Kasideler/7

19-TERCİ-İ BEND

Biçim ve kafiye yönünden terki-i bende benzer. Yalnız terci-i bentte bentleri birbirine bağlayan vasıta beyitleri her bendin sonunda tekrarlanır. Klasik Türk edebiyatında terci-i bentler genellikle Allah'ın gücü, evrenin sonsuzluğu gibi konuları içerir. Terci-i bentler Cumhuriyet şiirinde çokça rastlanan biz nazım şekli değildir. Yine de tek tük terci-i bentlere rastlamak mümkündür. Örnekler:

TERCİ-İ BEND

Sirâb-ı zülâl-i tâs-ı mînâ

Son mazhar-ı nûr-ı Tûr-ı Sinâ

Maghût-ı Cenâb-ı Mekselînâ

Nakkâd-ı Şifâ-yı İbn-i Sînâ

Fermân-ber-i Berhâz-ı Mesînâ

Hakkında der ehl-i çeşm-i binâ

“Eblehde ateh olunca peydâ

Bir Fahri Celal Olur hüveyda”

Gördük bulunup refâkatinde

Bin mu'cize var hazâkatinde

Bin sihr ü füsûn talâkatinde

Yok zerre nakîsa tâkatinde

Hep müttefikiz hamâkatinde

Şek yok mu sözün sadakatinde

“Eblehde ateh olunca peydâ

Bir Fahri Celal Olur hüveyda”

Aklinca reis-i asfiyâdır

Zü'n-Nun gibi Kutb-ı evliyâdır

Hem mertebe-i Melâhiyâdır

Hem âlim-i sihr ü simyâdır

Hem vâkıf-ı sırr-ı mummyâdır

Hakkında bu hükm bî-riyâdır
“Eblehde ateh olunca peydâ
Bir Fahri Celal Olur hüveyda”

Mihnet-keş-i vadî-i menâat
Ser-kafîle-i reh-i kanâat
Paşmakçı tekve-i darâat
Fi'l-hâl muhibb-i ehl-i san'at
Bed-mest-i piyâle-i sînâat
Her vasf-ı için budur berâ'at
“Eblehde ateh olunca peydâ
Bir Fahri Celal Olur hüveyda”

Üstad ü edîb-i ars-pâyê
İcdâdına yok hudûr u gâye
İbdâına turfa vak'a mâye
Bir hoş dem olur yazar hikâye
Ardınca döne okur hidâye
Lâ-edri ki der ilâ nihâye
“Eblehde ateh olur olunca peydâ
Bir Fahri Celal olur hüveyda”

Rıfka Melul Meriç-Hayatı ve Eserleri/115-116

PEK SEVGİLİ PEYGAMBERİME: TERCİ'

I

Canım canında gülruyinden aldın rayiha,
Çeşm-i mânama bu söz oldu, Hüdadan layiha.
Bir hakikattir bilir elbet, kulûb-i rasiha.
Zât-ı Pâk-i Ahmedi'dendir bu sırr-ı saniha:
“kul hu vallah-ü ahad” zâtın, sıfatın Fatiha...

II

Gönlüm olmuştur senin vasfında bir hayran-ı Hak,
Pişigâhında eğilmektir senin imam-ı Hak,

Sensin ey nur, ruhum, efendim, sevgilim, canan-ı Hak,
Oldu Kur'an'n senin vasfında bir ferman-ı Hak,
“Kul hu vallah-ü ahad” zâtın, sıfatın Fatiha...

III

Sen benim cânımdansın, ey sevgili peygamberim:
Sen benim gönlümdesin, ey hak yolunda rehberim;
Sen benim çeşmimdesin, ey şeb چراغ-ı enverim,
Ey benim sultan-ı aşkım, ey benim tâc-ı serim,
“Kul hu vallah-ü ahad” zâtın, sıfatın Fatiha...

IV

Lâyezâli bir cihân-ı açıksın bî iştibâh,
Aşikine secdegeh vehin, kapındır kiblegah,
Göstersin sen Cemal-ullahı etsen bir nigâh,
Sen güneşten bellisin, gizleme ey nûr-ı İlâh,
“Kul hu vallah-ü ahad” zâtın, sıfatın Fatiha...

V

Çeşmimizde nûr olur dâim hayâl-i gültenin,
Bir haremğâh-ı hudâdır, Ravza-i nûr eymenin,
Sen bahâr-ı feyzisin, âlem senin bir gülşenin,
Ben senin, gönlüm senin, ruhum senin, her şey senin,
“Kul hu vallah-ü ahad” zâtın, sıfatın Fatiha...

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/24-25

TERCİ-İ BEND

Çeşmin ne füsün eyledi bilmem dile dildâr
mecnûn-ı hayâlin sana hasreyledi efkâr
dil mülkünü târâç edip ol tura-i tarrâr
efsun ile kıldın beni sen zülfüne berdâr
sevdin beni yâ eylemedin aşkını izhâr
bilmem nedir ol gamze-i cellâd-ı füsunkâr

gerçi bana arz eyledin ammâ gül-i ruhsâr
ateşlere yakdın beni ey yâr-ı hüner-var
evvel böyle midir sizde mürüvvet bu mu ey yâr
ben kimlere şekvâ edeyim yâ u kimim vâr
âz eyle cefâ cânıma ey yâr-i sitem-kâr

Min-bad perişân olacak câm değil mi?
bed-mest olacak gönlümüz akşâm değil mi ?
hâtırda ne cânân ne de dünya kalacak hem
dünyâda kalan şey kuru bir nâm değil mi ?
güller solacak bülbülü hâr öldürecek
gül devri behâr âlemi evhâm değil mi?
dül devrini fevt eyeme ey gonca gülüm gel
senden kalacak kıssa-i gül-fâm değil mi?
ey âşık-ı şeydâ bu niyâzım ile benden
âhir kalcak şey bu serencâm değil mi ?
ben kimlere şekva edeyim yâr kimim vâr
arz eyle cefa canıma ey yâr-ı sitem-kâr

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/55-56-57-58-59

20- TERKİB-İ BEND

Bentlerle kurulan bir nazım şeklidir. Terkib-i bentte bir bentte bulunan mısra sayıları değişebileceği gibi bent sayıları da değişebilir. Terkib-i bentlerde genellikle dini, tasavvufi düşüncelerle birlikte hayattan şikâyet ve toplumsal yergi niteliğinde eleştiriler gibi konulara yer verilir. Klasik Türk edebiyatında mersiyelerin de terkib-i bentlerle yazıldığını görüyoruz. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında sınırlı sayıda terkib-i bende rastlanmakla birlikte tine de çok az olarak yazılan bu terkib-i bentler çok özgün içerikli dirler. Aşağıdaki örnekler bu görüşümüzü kanıtlar mahiyettedir.

TERKİB-İ BEND

Çünkü dil rûşen senin tek gül cemâlinden senin
mülk-i dil od tutdu bes ruhsâr-ı âlinden senin
cân arardı valsın amma çünkü rûyin görceğin
ben özüm gayb eyledim geçdim visalinden senin

gaybetinden can ayrılmaz çünkü gönlüm bî-huzur
Yâd-ı la'linden senin cânâ hayalinden senin
Şâhid-i aşkım benim hem vâridatımdır benim
kân-ı dilden söylerim ben vasf-ı halinden senin
ehl-i temkinem sakınmam gerçi tirinden senin
belki şekvâ eylerim hicr ü melâlinden senin
korkarım ey cân fırkatinden zevâlinden senin
rûh-ı yâri görmeden mahv ihtimalinden senin

Aşk senden derd sendendir belâ senden bana
hem şifâdır hem cefâ olmak cüdâ senden bana
ben belâ râhında gördüm çün şifâ-yı vaslını
sen revâ gördün bana yoktur rehâ senden bana
dil sana eyler ricâ göster likâ kim sen bana
ben gedâye sen şenâ dâd ü atâ senden bana
dâdîma gel yet benim ey adl ü ihsân sâhibi
ver fenâ mülkünde cânâ sen beka senden bana
aşık-ı şeydâ sana eyler duâ cânâ senin
cân-suz-aşkın yetirmiş hoş-sadâ senden bana
ben kimim bir şair-i şeydâ sana cânım fedâ
eyleme mahrûm-ı aşkın ol bana sen reh-nümâ

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/50

TERKİB-İ BEND

Sabahattin Ali'ye ait bu terki-i bend, bir **Rubai**, bir **Beyit** ve **Mukaddime** ile başlar; **Mehpare**, **Nahid**, **Sadiye**, **Belkıs**, **Münervver**, **Ulviye** bendleri ile devam edip **Pertev**, **Nihal**, **Orhan**, **Ekrem Reşid**, **Münir**, **Tahsin** ile devam edip **Fahriye** ve **Dua** ile son bulur.

MUKADDİME

Ey hâme senin âdet-i dîrînen elemdir
Çün baht-ı siyâhın sana bahşîşi sitemdir

Bir hayli zamandır beri terketdin aruzı
Bir hayli ki hemden sana peymâne-i Cemdir
Mihnetzede-i dehre tehekküm yaraşır mı
Sen mi bizi nandân edeceksin bu ne demdir
Hamem diyor hiddetle dönüp ey koca gafil
Usturpa değil dest-i sakîlinde kalemdir
Ekrem Reşif'in bendini gördükde susulmaz
Susmak reh-i ma'nide koşan tab'ıma gemdir
Ben vasfedeyim zümre-i yârânı da âlem
Görsün sipihr-i nazma kimin bende alemdir
Lakin yeter ey hâme tefâhür, işe başla
Ekrem gibi kuş vuramazsın iki taşla

Sabahattin Ali-Bütün Şiirleri/185

PERVET NAİLİ MOLLA VE HÜSEYİN NİHAL ATSIZ BEY BENDİ

Pertev

Pervet Hoca ki eviye-i âleme kandır
İlmiyle kemâliyle de ma'lum-ı cihândır
Hayran olurum ondaki safiyet-i kalbe
Ma'sum tebessümleri başdan başa câdır
Pertev Hoca'nın vasfını mümkün mü beyân hiç
Maksûd hemen zâtına bir komplimandır

Nihal

Mektepde aceb kim tanımaz Mîr-i Nihal'i
Bâzusu kavî Türkçülüğü hayli yamandır
Almıştır Oğuz Beyliği fermanını lâkin
Öz kendini farzettii Hülâgû-yı zamândır

Âşıklığı reddeyledi âşıklara güldü
Hey yavrucuğum gel de benim şapkamı kandır

Bir kere nazar kılsa tanır esnâfı esnâf
Âşık değilim ben diyerek eyleme boş lâf

Sabahattin Ali-Bütün Şiirleri/190

TERKİB-İ BEND

Geldik bu fena âleme hep semt-i ezelden
Dönmek üzere bir gün olur hab-ı ecelden
Beyhude seyahat ne için böyle bilen yok
Madem ölecektik neye halkolduk evvelden
Halketti huda akile iz'anı da verdi
İdrak ederek kurtulamaz kimse kaderden
Aslında ezerken bizi altında şu âlem
Herkes yine kavfetmede meçhule seferden
Ümid iledir küm gidiyor ömrümüz elden
Her gafil olan silleyi yerken şu felekten
Bahseylemek saadet denilen sırrı bilen yok
Dünyada saadet denilen sırrı bilen yok
Geçmez o mübarek günün geçtiği yerden
Rahat yaşamak ister isen basa sırata
Bahseyleme namusu fazilet ve hünerden
Şeytana dahi kalmadı yer arz üzerinde
Gitmiş gülüyor halimize işte kamerden
Halketmiş ama bizleri hallak-ı Taala
Artık o da tiksinsen gerek böyle eserden
Hem cinsimizin kanları her an dişimizde
Bir ruhu habis hakim olur her işimizde

Ş. Tarık Onan-Demet/38

TERKİB-İ BEND: OLUR MU?

Üzgündü, bir tuhaftı o günlerde hâlimiz;
Düşman bilindi gençlere devlet ricâlimiz!

Mahzende lime, lime edilmişti etleri,
Mutlaka satıldı kıyma yapılmış cesetleri!
Heyhat; değildi Debre'de İşkodra, Hanya'da;
Duyduk: Ceset, ceset kuyular vardır Konya'da
Gerçek mi iftira mı. Nasıl söylemiş dili?
Rabbim.. demiş ki: Harbiye imhâ edilmeli!
Meclis seçince yetkili tahkik komisyonu;
Tez geldi bir bahar günü başlangıcın sonu!

Bir darbe, bir duman.. ve temelden bir imtihan!..
Binlerce ses: (Tükür; koma, Vur; işte intikam!..)

Faruk Nafiz Çamlıbel-Zindan Duvarları/28

TERKİB-İ BEND

Geldik bu fena âleme hep semti ezelden,
Dönmek üzere bir gün olup bâbı ecelde,
Beyhude seyahat ne için böyle bilen yok
Madem ölecektik neye halkolduk evvelden
Halketti huda akile iz'anı da verdi
İdrak ederek kurtulamaz kimse kaderden
Aslında ezerken bizi altında şu alem
Herkes yine kavfetmede meçhule seferden
Ümid iledir küm gidiyor ömrümüz elden
Her gafil olan silleyi yerken şu felekten
Bahseylemek saadet denilen sırrı bilen yok
Dünyada saadet denilen sırrı bilen yok
Geçmez o mübarek günün geçtiği yerden
Rahat yaşamak ister isen basa sırata
Bahseyleme namusu fazilet ve hünerden
Şeytana dahi kalmadı yer arz üzerinde

Gitmiş gülüyor halimize işte kamerden
Halketmiş ama bizleri hallak-ı Taala
Artık o da tiksirse gerek böyle eserden
Hem cinsimizin kanları her an dişimizde
Bir ruhu habis hakim olur her işimizde
Bir sel gibi taşmakta, kudurmuş medeniyet
Girdabına düşmüş onun artık beşeriyet
Bir sel ki alın terlerimizden mütevellit,
Yâ Rab, ne dâlâletle cemiyet, bu ne gayret.
Bilsek nerede eski zamanlar ki yaşardık,
Ah! Eski devirler ve mes'ud bedevviyet!
Ef âlimiz azrâîli de hayli şaşırttı,
Sırtlanlara hâs, bizdei menfur o hüviyet.
Bak ufku cihan kap kara, gün parlamaz
Sağnaklaşacak git gide eyvâh kötü niyet.
Bir yanda da icad eder öldürmeğe âlet.
Bir yanda zaman be'du kısaldıkça kısaldı
Bir yanda uzandıkça uzanmakta sefâlet
Bir yanda küre döndü ve döndükçe küçüldü,
Bir yanda kavi peçe zebunun boğazında
Bir yanda cihan sulhü ve te'sisi adâlet.
Alemde bu hâl böyle devam eyliyecek mi?
Bir gün duyacak bizleriz elbet de nedâmet.
İnsanlığı insanlığa yaklaştır ilâhi.

Tarık Ş. Onan-Demet/38-39-40

Gark oldu bir musîbete binlerce âile;
Evlat, torun da suçlu.. ne ibretlü âile!..
Bir zümrenin felâketi kanunla sağlanır!
Dinlemez itiraz.. buna, sessizce ağlanır!..
Kurtulmamış muhakemeden bir köpek bile;
İthâm için sebep diye, ölmüş bebek bile!
Vaktâki anlaşıldı inandırmaz en safi;
Baktık: hemen kesilde yüzüç milyonun lâfı!

Hâla geçer kitaplara bilmem neden niye?
“Milli irâde düşmanı”. “Sâkıt!” “Düşük” diye
Sürsün mü böyle, bitmeyen, eksilmeyen cezâ;
Târihte misli olmayan ibret-misâl ezâ?..
Sürsün mü macerası nesilden, nesillere?
Kâfi cezâ çekildi siyâsi fiillere!..
Gittikçe, korkarım ki, ufunetlenir yara!..

Lâyık görülsün aff-ı umûmiye eşkiyâ;
Bir zümre, hep: (Ömür boyu mahkûm..) olur mu ya?

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/201-202

ÜZTAZ-I BÜZÜRKVARIM MEHMET KAMİL EFENDİ'YE TAKDİM OLUNMAK ÜZERE TERKİB-İ BEND

Ey râsid-i kâinat-ı sanı
Bak safha-i fecre pür bedâyi
Bak- ruy-ı peri midir nedir bu
Kaç türlü lâtif rengi câmi
Tedric ile itilâda hüsnü
Peyrevliğine güneş de kani
Müstağrak-ı feyzidir bu âlem
Mahvoldu zılâm-ı gam o dem ki
Afak ki bu demde hâbe daldı
Evmat-ı hayatı etti zayı
Gör vakt-i seherde lâlezârı
Ulviyyet-i feyz-i nevbahârı

Dünyaya gelen beni beşerden
Zan etme halas olur kederden
Başımda heza-ı gam dururken
Kurtulmak olur mu derd-i serden
Meddah-ı zamâne sussun artık
Gam geldi bize o nağmelerden
Manâdır eden kemâli noksan

Vazgeçme bu mehâsîn süverden
Göz var ki görür kemâli noksan
Ya rab bizi sakla geç nazardan
Allah'a tevekkül eyle Fehmi
Ayrılma reh-i peygamberden
Ahvâli zaman eder tahavvül
Sen sâyi bırakma et tekemmül

M. Fehmi Gerçeker-Karabey'den Ankara 'ya/55-56-57

TERKİB-İ BEND

İçimde bir akşam soluklanmaktadır
Yüzünde elleri sonsuz denizin
Görelim yüreğe dediğim durum
saçların en derin bir gökyüzüdür
Varamaz ellerin merdivenleri
Her an bir güvercin çırpını durur
Kalp atışlarında ve gözlerinde
Bir sırdır içinde evler anneler
Çocuklar başında bir yeşil çelenk
Göklerde bir bahar gibidir umut
Görünmez bir yerlerde saklanmış mahcup
Su gibi içtiğim çok zor son on yıl

Badakat anıtı bir sonbahardır
Duygu ve sabırdan bir deri giydi

Kuşandın demektir ölümsüzlüğü
Bulutlara demektir ölümsüzlüğü

Bulutlara gömülü sedeften yüzü
Dünyanı kuşatmış destansız hüznün

Mehmet Akif İnan-Hicret/25

DEHALETNAME

Bu şiir ismi değişik olmasına rağmen bir terki-i bent görünümündedir. Muhteva ikibarıyla da klasik tarzda yazılan kasideleri andırmaktadır. Şair memleketin ve kendisinin içinde bulunduğu iktisadi sıkıntı ve zor durumlar karşısında bir kurtarıcı olarak Atatürk'ten yardım istemektedir. Dipnotta bu şiirin Atatürk'e de gönderilmiş olduğu anlaşılıyor. Böylelikle şairin Atatürk'ten maddi yardım talebinde bulunduğu gayet açık bir şekilde anlaşılıyor. Bu yardım talebi ise Divan şairlerinin devlet büyüklerine kaside yazıp da onlardan yardım talebinde bulunmalarına çok benziyor. Şiirde Atatürk'ün Allah'ın sıfatlarıyla birlikte anılarak onu bir ilah derecesinde abartılması saçmalaktır. Kişileri övmekte çok aşırı gittikleri için devamlı tenkit ettiğimiz Divan şairlerinde bile bu tür övgülere rastlanması mümkün değildir. Bu şiiri bu yönüyle geleneğin devamı olarak kabul etmek çok zordur. Şiiri sadece şekil olarak terki-i bent olarak kabul ettiğimiz için buraya alıyoruz.

Pür masiyetim bab-ı dırâşanına geldim
Ey rabb-i hamiyet der-i ihsanına geldim
Lütfü keremin vüs'at-i derya ile tev'em
Ey Halik-ı millet leb-i damanına geldim
Devlet kapısı, iş kapısı, bab-ı ceraid
Baştan başa mesdud şaşırıp yanına geldim
Sen reddedemezsin bu günahkar huzurundan
Halk Fırkasının şu'leli eyvanına geldim
Geç kaldım efendim bilirim bunda kusurum
Affeyle beni şüphesiz imanına geldim
Tadat edeyim şimdi bütün cürm-i azamim
Bilbümle günahım sana ilanına geldim
Ömrümde ne fırka, ne de hırkaya malik
Ben olmadım amma bir ölüm anına geldim
Her şeyde hesap vermeğe aladeyim elbet
Gazi o sesin çok ulu divanına geldim
Sen ister isen kellemi vurdur da halas et
Ben işte efendim yüce fermanına geldim
Mevtim bu kadar zahme nihayet verecektir.
Boynum uçuran cennete mutlak girecektir.

Badi Nedim Oğdağ-Yanan Yapraklar/256-262

Yahya Kemal'in "Başlayış", "Sefer", "Çaldıran", "Toplayış", "Mercidabık", "Ridaniye" ve "Rihlet" alt başlıklı bentlerinden oluşan "Selimnâme" adlı şiiri de bir terki-i benttir. Çok bilinen bir şiir olduğu için burada vermeyi gerekli görmüyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAZIM TÜRLERİ BAKIMINDAN DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

1-TEVHİD

Birlik. Klasik Türk şiirinde Allah'ın birliğini ve yüceliğini anlatan şiirlerdir. Genellikle kaside nazım şekliyle yazılır. Divan şiirinde tevhitlerin, divanların en başında bulunduğunu görüyoruz.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde ise konuyu bir kitap boyutunda ele alan Allah Bir kitabıyla Hasan Ali Yücel'dir. Şair bu kitabını ayrıca "tevhid" olarak isimlendirmiştir. Allah Bir, mesnevi nazım şekliyle yazıldığı ve mesnevi türüne ait unsurlar taşıdığı için onu bir mesnevi saymak da mümkündür. Ayrıca bu eserin münacatlara has özellikler taşıdığı da bir gerçektir. Hatta bu eserde değişik nazım türü özelliklerine de rastlamak mümkündür.

Bununla birlikte bazı şairlerin de tevhid yazdıklarını biliyoruz. Bu tevhidler Hasan Ali Yücel'in Tevhid'i gibi müstakil tevhid olmayı klasik tarzda yazılan şiir kitaplarının içinde bulunmaktadır.

Tevhid Türüne Bir Örnek:

Zikrinle senin coşar bu kalbim
Bin kere ölür, yaşar bu kalbim.
Bir dağ başıdır bulunduğum yer,
Rüzgarları "Külle yevm"i söyler.
Meçhul batar doğunca mâlûm,
Mevcut olur en sonunda mâdûm
Her an yenidir elinde hilkat,
Tekvîn ile canlanır tabiat.
Doğdum yeniden şu anda ben de,
Ummanını buldu damla sende.
Her türlü üzüntü, kaygı söndü;
Gönlüm, ölmez hayata döndü.

Hasan Ali Yücel-Allah Bir/55

Naat Türüne Bir Örnek

İnsanlığa bir ışık getirdi,
Beytullah'a hak ziyası girdi.
Bir hamlede düştü Lât u Uzzâ,
Maksat kırmaktı şirki mahzâ
Emrinle gazâ edip Resûlün,
Tevhîdine verdi başka bir ün.
Her bir sözü bin lisan kelâmı,
Birdir fakat en büyük merâmı.
Ancak bu merâm, birliğindir;
birlikte gelen cihâna, “din”dir.
Tevhîdi özünde toplayan kim:
Toplanmışı anlatıp yayan kim?

Hasan Ali Yücel-Allah Bir/34

Diğer klasik tarzda yazılan tevhidleri de şöylece sıralayabiliriz:

KASİDE DER TEVHİD-İ HAZRETİ BARİ

gül faslı gelip oldu gönül bülbül-i şeydâ
hem başladı efgân görüp bir gül-i ra'nâ
gül aşkına eylerse anâdil bu figânı
ey gonca-i ra'nâ ni için sende bu sevdâ
çün bülbül-i şeydâ güle etdikçe temannâ
gül bülbüle eyler nice bin türlü mudârâ
bildim nedir esbâb-ı temâyül sana ey gül
sen kim olasın hüsn ile mümtâz ü müberrâ
düşmezdi gülün pâyine biz lahza şekâyık
bin sevdesi var nâfe-i yâr aşkına illâ

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/8

NEŞVE-İ TEVHİD

Bana cânânı sual ettiler: “Allah” dedim;
Şân-ı sübhânını târif edemem “Ah” dedim.

Varsa bir bildiğim ancak şu ki, âlemde O’dur,
Kıbrîyâ mülkünü hükmünde tutan “Şah” dedim.

Ulemâ zât u sıfatından açar bahs-i medîd
Kamu uşşâka fakat rü’yet-i dil-hâh dedim

“Padişâhın-ı cihân” bende-i fermânberidir,
Onun ihsânındır onlarda olan “cah” dedim.

Mihr mişkât-ı rubûbiyetinin lem’asıdır;
Kasr-ı lâhûtunun âvizesidir “mah” dedim.

Çalış ifâ-yı ubûdiyyete hakıyla Kemâl!
Lütfederken sana her gâh bu “dergâh” dedim.

TEVHİD

Bütün esrâr-ı hilkat, nûr-ı vahdetten ibârettir,
Bu eşya hakkın esmasıyla rengârenk olur zâhir;
Görölmüşür senin nûrunla Allahım; muhakkak ki,
Cihanda var olan her şey, minel evvel ilel âhir..

Mithat Bahri Beytur-Mihrab-ı Aşk/13

B-HECE İLE YAZILANLAR

TEVHİT

Ey mü’minler diyelim, lâ ilâhe illellah,
Gelin tevhid idelim, lâ ilâhe illellah

Kalbimize nur gelir, gönlümüz ferhalenir,
Cana bir huzur verir lâ ilâhe illellah.

Aşk ile zikr eyleyin, Hak'dan gayri bilmeyin,
Leyl ü nehâr hep deyin, lâ ilâhe illellah.

Günâhdan bizi pâklar, şeytan şerrinden saklar,
Her gün söyler âşılar, lâ ilâhe illellah.

Hafiz Ethem Güler-Hafiz Edhem Divanı/96

TEVHİD

Cümle zikirde evlâ- lâ ilâhe illellah.
Bunu diyenler alâ- lâ ilâhe illellah.
İhlâs ile diyesin- Gönül pasın silesin
Maksuduna eresin- lâ ilâhe illellah.
Sıvayı sür gönülden- zikreyle can ü dilden
Kesbeyle bu hünerden- lâ ilâhe illellah.
Zikrin çoktur adeti- Tevhid imiş efdali
İletir Hakka seni- lâ ilâhe illellah.
Tevhiden ayrı olma- Sağa sola dağılma
Devam et mahrum kalma- lâ ilâhe illellah.
Muhabbeti artırır- Doğru yola götürür
Bitmez işin bitirir- lâ ilâhe illellah.

Salim Kırgöz-Divan-ı Sefîlî/147

2-MÜNACAAT

Allah'a yalvarmak ve yakarmak anlamındadır. Klasik Türk şiirinde hemen bütün şairler münacat yazmışlardır. Daha çok kaside nazım şekliyle yazılır. Bunun yanında az da olsa mesnevi, gazel ve kıt'a nazım şekilleriyle de yazıldığı görülür. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de klasik tarzda şiir yazan pek çok şair münacat yazmıştır. Biz bu münacatları aşağıdaki gibi incelemeyi daha uygun gördük.

A-ARUZLA YAZILMIŞ MÜNACAATLAR: Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde münacatların çoğunluğu aruzla yazılmıştır. Bölümü fazla uzatmamak için aşağıdaki gibi sınırlı sayıda örnek vermeyi uygun gördük.

MÜNACAT-I RABBANİYE

Rızanı lütfet Rızai ölmesin ya Rab
derunundan senin aşkın hayali gitmesin ya Rab

Ki sen her şeye kadirsin sana hiç var mıdır müşkül
kerem kıl saff-ı uş aktan geriye kalmasın ya Rab

Tutup Kur'an'ını senden reca-mend olmuş ol miskin
tutup habl-i metininden yapışmış salmasın ya Rab

Mutahhar eyle sen kalbin cemi-i masivalardan
içinde masivalardan eser hiç kalmasın ya Rab

Habibin Ahmedi Mahmuda behşet bu günahkarı
kara yüzle kıyametde huzura gelmesin ya Rab

İzin ver sen şefaate eylesin şol seyyid-i alem
kusuruna bakıp da iltifatın kesmesin ya Rab

Anı sen öyle hoş tuttun bu dünya alemini içre
kerem kıl dar-ı ukbada dahi incinmesin ya Rab

Rızai der rızanı almağa çok ihtiyacım var
Seni arzu eden kullan niçin ya bulmasınlar ya Rab

Kaşıkçı Ali Rıza-Gülzar-ı Medine/6

MÜNACAAT

Ey Allahım inayet kıl küşad et vuslat-ı rahim
İlâhi sana yüz tuttum ki sensin ilticagahım
Rahîm ism-i şerifindir ezelden istinadgâhım
Temenni-i visalinle yanar durmaz bu cangâhım
Tecelli-i cemâlinle beni şad eyle Allahım

Tecelli eyledin gerçi on iki ism-i pâkinden
Nı sırlar intişâr etti abd-i zerrehâkinden
Hafız isminle hıfzeyle beni berzâh helâkinden

Vücudum külli nur olsun zuhurun tâbenâkinden
Nola aynelyakin göster cemâlin ey ulu şâhım

Rızayı rah-ı aşkında bana aşkın olup rehber
Senin ezkârını bildim kâmudan efdal-ü ekber
Bütün evsafı noksana vurup bir darbe-i Hayder
Bu dem izn-i şerifinde düşüp Hay ismine mazher
Sihpr-i dilde gösterdin o ande mihrile mâhım

Semaây-ı kalbe berk urdu bu kez nur-i siyahından
Boşandır feyz-i bâranın hakikat-i şems-i çahından
Alındı Neş'e-i tat cemâl-i kıblegâhından
Semer, Vahid, Ehad dane sıfat zat-i ilâhından
Samed'de cem olup kıldım temaşa ulu dergâhım

Göründü siyret-i kâmil ki oldum lütfüne nâil
Bu gönlüm vuslatın ister nedir bilmem buna hâil
Ne dürlü var ise emrin bu abd-i kemterin kâil
Ezelden ruhumun zevki sana meclûb-ü hem mâil
Kavuşsan zat-i pâkine bıraksam vah-ü eyvahım

Hidayetle nazar kıldın şükür, âşık sana Hadi
Visalin teşnesi oldum bana etdirme feryâdi
Ne mani varsa ref'yle görünsün menzil-i şâdi
Eğerçi nar-ı aşkınsa visale bais-ü bâdi
Vücûdum durmasın yansun tutuşsun ateş-i ahım

Osman Zeki Yücebilgiç-Hadi Divanı/13

MÜNACAAT

Daldıkça gözüm göklere, hep sessiz arardım,
Arşın acaba nerde? Deyip.. bir iz arardım;
Yıldızlara mehtab'a bakıp vecd ile hayran
Tanrım! Denecek kudreti tek, eşsiz arardım!..

Haktır deyerek belki de batıllara saptım;
İsbatına aklermedi, âsârına taptım..

Affet beni Yâ Rab! Bunu cehlim ile yaptım
Eşkim dökecek üstüne müşfik diz arardım!..

Gördüm.. şu semâvâta hükümran seni buldum;
Hükümün, kaderin revşine ferman seni buldum;
İnsanlığın âlâmına derman seni buldum;
Ben önce bütün bunları.. hep sensiz arardım!..
Bildim, ki; hidayet dolu- Kur'ân-ı Kerîm'in
İslâm ise, îman toludur akl-i selîmin;
Varmış da meğer zatına bir bunca delîl'in..
Görmez de gözüm bunları.. hep yersiz arardım!

Ali Kemal Balkanlı-Sebu-yı İlham/13

MÜNACAAT

Bir bölümünü alıyoruz

Ya ilahi sen büyüsun kâinâtın şâhısın
Göklerin, dünyaların, mahlukların Allâhısın.

Heybetinden, dehşetinden titrer âlemler senin,
Kuvvetinden, kudretinden doğdu eflâki zemin.

Öyle bir kudret ki her dem taze her an zindedir,
Her saadet her ne şevket varsa mutlak sendedir.

Sır olan âlemlerin hayret verir baş döndürür,
En hafif cüz'i irâden nûr bırakmaz söndürür .

Ey melekler halkeden ey arşı ferşin sahibi,
Sen bilirsin başka hiçbir kimse bilmez gayibi.

Lâyemut mâbudumuzsun rızkımız senden gelir,
Aklımız her sabrımız her şevkimiz senden gelir.

Ruhu sensin varlığın ferman senin ey padişah,
Dehre sağlık bahşedersin sen hayatsın ey ilah.

İstesen kişvelerin bir lahza sürmez kül olur,
Ayların, yıldızların gonca gül sünbül olur.

Müşkülat meçhulünüzdür dertliler dermanısın,
Durakab çaren hazırdır cümlemin sultanısın.

Bir şerikin bir nazirin yoktur asla ey Celil,
Arzların, mihverlerin, cennetlerin kat' i delil.

Rahmetenlilaleminsın âli vicdan halıkı,
Biz günahkâr günahlar, âsilikler müşfiki.

Aklımız ermek ne mümkün ruhunun esrarına,
Taslarız hâşâ uluhiyette gitmez ağrına

M. Şemun Çolakoğlu-geçmiş günler/9

MÜNACAAT

Tanrım, açıldı göklerin feyz-i rahmeti
Yükseldi bir dua gibi, sessizce ahımız
Gözler, elemle örtülü, kaldır bu zulmeti
Sensin murad-ı kalbimiz, en son penahımız

Mustafa Nafiz Irmak-Körfezdeki Ses/3

B-HECE VE SERBEST VEZİN İLE YAZILAN MÜNACAATLAR: Hece ile yazılan münacatlar azınlıktadır. Hece ölçüsüyle yazılan münacatların çoğu klasik tarzda yazılan kitapların başında yer almaktadır. Şairler bu yönüyle de geleneği devam ettirmenin bilincindedirler. Bilindiği gibi eski müretteb divanların başında ilk olarak münacatlar yer almaktaydı. Örnekler:

MÜNACAT(KORO)

Sonumuzu unutmağa değil miydi?
Sonlu çizgilere o kadar bağlandığımız,
Bir güzel söz, gülünce çukurlaşan yanak
Ve bir ses şimdi süzülen anılardan
Sonumuzu unutmağa değil miydi?
Hep seni anmağa değil miydi,
Pişmanlık kanatlarını kuşandığımız?
Suçlar gururumuzu kırar, eksiltirdi.
Sonra pişmanlık gelir, sana yükseltirdi.
Nedamet zevkine alıştıksa,
Hep seni anmağa değil miydi?
Ama günahla kullanılmış, bu kanatlar,
Senden uzaklaştırılmış, düşünmedik.
Bilemedik fakat ne değişirdi bilsek?
Sonumuz yine iterdi bu çıkmaza bizi
Ve Tanrım şimdi sana yakın değilsek,
Neyi değiştiriyor üzüntümüz?
Neyi değiştirir ki üzüntümüz?
Nedametsiz erişilmez mi mutluluğa?
Ömür boyu aramaktan yorulmuş,
Kapını çalacağız soluk soluğa;
Senden bir ses gelecekse eğer,
Ne soracaksa sorsun melekler.
Bu gürültülü sessizlikten
Diğer yanda çektiğimiz yeter.

Husrev Hatemi-Bütün şiirleri/35

MÜNACAAT

ALLAH ALLAH ALLAH ALLAH

Dem bu demdir, devran bu devran,
Gül bülbüle hayran,
Bülbül güle Suzan,
Gönüllerde seyran,
Gözlerde nihan,
Zatında mihman,
Sıfatında üryan,
Ey sevgili insan,
Hacetimiz var her an.

Necdet Ardıç-Necdet Divanı/142

MÜNACAAT

Tanrım! Her nefesimde sana
Şükürler ediyorum,
Karınca kaderince...
Sana yalvarıyorum, Tanrım,
Al benden şu her şeyi etmişliğimi,
Ver bana gençliğimi...

Tanrım! Her nefesimde sana
Şükürler ediyorum,
Kendi gönlümce...
Sana yalvarıyorum, Tanrım,
Sende kalsın gençliğim, olur mu,
Yeniden ver çocukluğumu...

Tanrım! Her nefesim sana,
Karınca kaderince
Ver garip gönlümce

Şükürler ediyorum:
Beni yoktan var ettin;
Akıllar ötesi, hikmetler üstü hikmetin
Ve dilde sığmaz kudretin
Başı için, ey Tanrım,
Ver bana
İlk dünyâımı,razıyım...

İsmail Hilmi Soykut-Mahrem Şeyler/30

C. DEĞİŞİK AMAÇLA YAZILAN MÜNACATLAR: Münacaatlar genelde Allah'a yalvarmak amacını taşırlar. Cumhuriyet şiirinde bu amacın dışına çıkıldığının görüyoruz. Örneğin Turgut Uyar'ın "münacat"ında odak nokta Tanrı değil halktır. Örnekliyoruz:

MÜNACAAT

Birden hatırladık seninle buluşamadığımız günleri
Gel ey büyük bakış yüce suskunluk gel artık beri

Kentleri ve kasabaları ve köyleri çevirdik senin adına
Kapıları tutmaktan artık herkesin nasır oldu elleri

Olsun daha da tutarız sen varsan düşüncemizden ama gel
Tutarız karaları ve denizleri veya ayan yürekleri

Kendin karşı koydun yaptığın saraylara zindanlara tellere
Yine kendin kullan artık kendi yaptığın tüfekleri

Bozgun bir şubat sensin, ekmek ve kan senden, ekim sensin
Nerede taşır büyütürsün nerende sonsuz gelecekleri

Hatırla, kendini hatırlat, o büyük haklılığı denize giden
Hatırla, karada ve denizde onardığın her yeri

Hatırla, karada büyük taşları üst üste kodun, hatırla
Yürüttün can alıcı denizlerde cesur gemileri

“..senin hüznün bir yazgıdır, bir eski zamandır
Büyüksün artık büyük dirimine beni inandır

Bir değişmezlik sanırsın çoktan beri her şeyi oysa
Bir vakitler güneyde öyle kötü kullanılmış ki...”

Gecikmiş bilgeliğin yaşamış bir eski ağacı hatırlatır
ki sen emzirirsin duyguyu, sen beslersin kalemleri

Sen yarattın sendeyiz, suyumuz, toprağımız kanımız senden
Ey yüce bekleyiş, sanki bu kalın eller kimin elleri

Artık bize soluk ver, bizi besle, kendini hatırla
ey biraz yavaş, biraz kutsal, beklerken az sevinçli

Seni bağışlamam çünkü ben büyük bir dirim taşıyım
Çünkü ben ey derim ve severim ey demeyi bilenleri

Biz bir aşk nedir biliriz seninle, biz biliriz
ey kim varsa orda o tek olanın adına çekin kürekleri

Turgut Uyar-Büyük Saat/257-258

3-NAAT

İslam edebiyatlarında Hz. Peygamberi övmek ve ondan şefaahat dilemek amacıyla yazılan şiirlere denir. Daha çok kaside nazım şekliyle yazıldığı görülür. Klasik Türk edebiyatında hemen hemen bütün şairler naat yazmışlardır. Cumhuriyet devri Türk edebiyatında da gerek aruzla gerekse heceyle çokça naat yazılmıştır. Naatları cumhuriyet devrindeki gelişmelere göre aşağıdaki gibi incelemek en uygun yol olacaktır.

A-ARUZLA YAZILAN NAATLAR: Cumhuriyet döneminde klasik tarzda tertip edilen divanların çoğunluğunda naat mevcuttur. Bu naatların çoğu mesnevi nazım şekliyle yazılmışlardır. Bunun yanında kaside ya da güzel nazım şekliyle yazılanlar da vardır. Örnekler:

NAAT-I RESULULLAH

Senin dergâhına ben bir gedayım Yaresulallah
Dilerim ki meded senden bulayım Yaresulallah

Sen ol bir nur-i yazdansın iki âlemde sultansı,
Nazar kıl ben de nurunla dolayım Yaresulallah

Yaratıldın muhabbetten dahi hem nur-i ezherden
O cennette cemalinden doyayım Yaresulallah

Şef'ülmüznibsin sen ki mahbub-ı Hüdâsın sen
İçir Kevser şarabından kanayım Yaresulallah

Kamu dertlilere derman idersin bilirim her an
Eşiğine dahi kurban olayım Yaresulallah

Nola bir kez seni görsem o vuslat zevkile dolsam
Senin yolunda ben olsam fedayım Yaresulallah

Benim kemter yğzş kara ki senden gayri yok çare
Eğer bakmaz isen nare yanarım Yaresulallah

Senin şanında var leylâk senin çündür bütün eflâk
Şefat kıl da bende pâk olayım Yaresulallah

Bütün ümmet ki mahşerde sırat mizan olan yerde
O dar günde ki mahşerde sırat mizan olan yerde

Hafız ethem senin benden ümidin kezmezem senden
Yüzüm kara günahımdan nolayım Yaresulallah

Hafız Ethem Güler-Hafız Edhem Divanı/73

NA'T-I RESULALLAH

Göreyim gül yüzünü canımı kurban vereyim
Ayağın hakine ben hak ile yeksan olayım

Yanarım hasretine ah çekerim bunca zaman
Sana aşıklığıma gözlerimin yaşı nişan

Sana binlerce salatı okur dilde sözüm
Seni tasdik ederim ben sana bağlıdır özüm

Göreyim rüyada ben gül yüzünü can vereyim
Ben senin ayağın hakine yüzler süreyim

Değilim sevmeye layık severim ben de seni
Sana layıklar için ah nola sev sen de beni

Yetiş imdadıma mahşerde garip koyma beni
Eğer olmazsa şefaata yakar hak tatlı canı

Görebilsem nola rüyada mübarek yüzünü
Sürme etsem gözüme ravza-i pakın tozunu

Seni tavsif edemem aczimi lan ederim
Sana Kur'ân'da diyor hulk-ı azim rabb-ı Kerim

Sana mihmana hüda diyor ets(Kelâmi)ye nasip
Ederim hakka dua kesmem umut boynu eğip

H. Cumali Çoğal-Kelami Divanı/129

NA'T-I PEYGAMBERİ

Baharın feyz-i canan olmasa mutlak hazanidir
Akan yaşlar gözümde, aiktan hep erguvânidir
Ziya-yı hüsnüdür canım, cihanın rûh-i feyyazı
O Allahi güneş her şeyde zahir, hem nihânidir
Cemal-i pâki kâfidir kemâl-i hakkı isbata
Sözü hep hikmet-i candır bütün sırr-ı mesânidir
Mübarek hâk-i pâyinde toz olmak bir saadettir
O en yüksek saadet bence aksâ-yı emânidir
Nasıl fahr eylemem çünkü yok oldum hâk-i pâyinde
Gönül bir bende-i mihmân-ı beyt-i ümmehânidir
Vücûdu cilvegah-ı nûr-ı vahdettir evet yoksa
Düşerdim secdeye derdim: O bir Allah-ı sânidir
Büyüksün sen büyüklük bir kölendir dest ber sine
Makamın arş-ı lâhut-ı huda-yı lamekânidir
Senin tavsine kadir değil Mîthat kulun asla
O ancak ya Habiballah Hudaya râyegânidir
Bu na'tım gerçi çıkmıştır, dil-i müştaktan böyle
Tenim hâkiyse de gönlüm ilahi âsumânidir
Senin nûrunla ben erdim bu lütfâ ya Resulallah
Bahâri gülşenim solmaz hayâtım cavidânidir
Düşer mi âşık-ı hüsnün cihanda hiç nevinde
Bütün ömrü efendim hep seninle şadümanîdir

Mîthat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/18-19

NA'T-I ŞERİF

Ya Muhammed yanayım aşkına biryân olayım
Ten gılaflım yakayım ruhp ile uryân olayım
Ya Muhammed o kadar aşkın ile yak beni
Ateş-i aşkım ile müft-i niyrân olayım
Ya Muhammed sana meftûn hasta ruhum açiver
Gül cemâlin her huzurda görüp bayrân olayım

Ya Muhammed günehi çok taatı yok bendenim
Kıl şefaata ne olur nâil-i gufran olayım
Ya Muhammed yok liyakat bende vasl-ı edebe
Ver tekâmül bana da vasıl-ı canân olayım
Ya Muhammed dil-i canım sana müştak kerem et
Al beni kurbuna ki sair-i seyran olayım
Ya Muhammed benliğimden beni al ye yok olup
Himmetinle varlığında yaşayan cân olayım
Ya Muhammed güzel ismin şu sebep çok anarım
Kari-i muktedir-i hazret-i Kur'an olayım
Ya Muhammed hasretinden sabrı bitmiş olarak
Gece gündür ağlamaktan gözü alkan olayım
Ya Muhammed hubb-ı âlin öyle yaksun bapırımı
Ki yanıp haşre kadar hozn ile giryan olayım
Ya Muhammed bana öğret edeb-i kurbeti kim
Bezm-i vuslat demiyçün sahib-i irfan olayım
Ya Muhammed ne kadar yalvarırım zatına ben
Etme red Hat için olsun sana kurban olayım
Ya Muhammed nice uşşakını aldın vechine
Bana da lutfediver de ben de şadân olayım
Ya Muhammed hazretinden fayz-ı bâtin olayım
Nase Nafi olayım Hâdi-i ihvân olayım

Osman Zeki Yücebilgiç-Hadi Divanı/29

NA'T-I PAKI MUHAMMED VE EHL-İ BEYT

Yine kurdu otağı gönlüme sultân-ı muhabbet
Şah-ı iclâl-i haşem hüsrev-i hâkan-ı muhabber
Uyarıp kalb evini batını pürnûr etti
Şevk-i didâr-ı bekâ cân için cânân-ı muhabber
Afet-i hüsn-i kadeh hem femi la'li de şarab
Neş'esi aşk-ı semâ sohbet-i irfân-ı muhabbet
Deri vâlâları iksir-i şefaata ahmed
Şeref-i na't-ı celî derdime dermân-ı muhabbet

Zülfü ebrûyi füsunkârına meftûn gönlüm
Lütfinü kesme aman sâki-yiy devrân-ı muhabber
Bâb-ı ihsânı Neb3iden bizi dûr etme Hüdâya
Hubb-ietbâ-i ile kıl mesti sekrân-ı şûrindeyüz
İderiz subh u mesâ cûşîş-i elhâni muhabbet

Kazım Baba- Kazım Baba Divanı / 9

B- HECE VE SERBEST VEZİNLE YAZILAN NAATLAR: Cumhuriyet döneminde de hece vezni ile pek çok naat yazılmıştır. Aşağıdaki naatları buna örnek olarak verebiliriz:

NAAT

Sıkıntılarla bunaldıkça ruhumuz şurda
Salevatıyla ruha meltem olan

Gönülde ma'bede
Adı “Allah” adıyla tev'evm olan

Gökte Adem'den önce halkdilen
Ve inip enbiyaya hatem olan

Orda aşinası Havva'nın
Oradan aşina-yı Adem olan

Sonra hurremliğiyle ümmetinin
İkinci dünyada sad u hurrem olan

Sen ki ümmî kalansın ömrümce
Gökten “İkra” sesiyle mülhem olan

Arş-ı A'la'da bir gönül gecesi
Hak'la sırr-ı visale mahrem olan

Diyen, demişti ki: “insanlar Ahsen-i takvim”
Demekteyiz sana biz: “Zebde-i dü alem olan”

Burada doğmuş son aşına sensin...
Kudümü müjde bizimçin üfulü matem olan

Şefaat et-kereminden-Nihad’a ey Resul
Kiram içinde-müsellemler-Resul-i Ekrem olan

Arif Nihat Asya-Ses ve Toprak/10

C- DEĞİŞİK NAZIM ŞEKİLLERİYLE YAZILAN NAATLAR: Gerek aruz ile olsun gerekse hece ile olsun beyitlerle yazılan naatlar dışında pek çok naat yazılmıştır. Bu naatlar kıt’a şeklinde olabildiği gibi murabba, müşebba hatta dörtlük şeklinde de olabilmektedir. Konuyla ilgili aşağıdaki naatları örnek verebiliriz:

Murabba Tarzında Yazılan Naatlar

NA’T

Senin aşkın yanar binbir gönülde
Ateştir yâ Resulallah ateştir
Alan senden ışık yıldızlar, aydır
Güneştir yâ Resulallah güneştir

Yolun yoldur senin emrin emirdir
Uhud, Hayber güneştir, ey Bedir’dir
Bilirsin ümmetin artık ne birdir
Ne üçtür yâ Resulallah ne beştir

Ne gün aşkınla pür elemidir
Bizimçin gün o gündür dem o demdir
Bu âsi ümmetin Türktür, Acemdir
Araptır yâ Resulallah Habeştir

Bu aşk ancak senin aşkınla kaim
Döner yâ Hak deyip câhik ve âlim
Bu Abdullah arar maksûdu dâim
Eriştir yâ Resulallah erıştır

Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu-HPŞA/168

2-Dörtlük Tarzında Yazılan Bir Naat

NA'T

Güçlüydü günahlar, güçlüydü peygamberler
Tanrım, biz ne kadar da güçsüz kaldık..
Veliler, ızdırapların çocuklarıydı
Veliler, ızdırapların çocuklarıydı
Biz ızdıraptan da zevkten de öksüz kaldık..

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri/36

3-Müsebba Tarzında Yazılan bir Naat

DER NATU SALAT BER FAHRİ KAİNAT

Es-salatü ve's-selâm ey mustâfa
Y;âd-ı nâmındır veren kalbe safâ
Es-selâtü ves-selâm ey müçtebâ
Dilde aşkın dilde nâmın dâimâ
Es-selâtü ves-selâm ey murtaza
Çünkü aşkınla bulur gönlüm şifâ
es-selâtü ves-selâm ey Mustafa

es-selâtü ves-selâmü bî-şümâr
es-selâ ey ebr-vâr rahet-nisâr
es-selâ ey gül-i zâr ey ruh-i yâr
es-selâ ey aşikânra dest-kâr
es-selâ ey evliya râ şehriyâr

es-selâ ey enbiyâ râ râş-vâr
es-selâtü ve's-selâm ey mustafâ

rahmetten lil-âlemin-sin nâm-dâ
ümmete senden şeriat yâdigâr
aşıkân eyler seninle iftihâr
âşinâ-yı zü'l celâlsin âşikâr
ben nice vasf eyliye ey şehsüvâr
kim seni medh eylemiştir kirdigâr
es-salâtü ve's-selâm ey mustafâ

der sana "levlâke levlâk" rabbenâ
sen "alâ hulkin azîm"sin ey şehâ
hem şefî'ül-müznibinsin hem şifâ
biz günehkâr ümmete "vâ ümmetâ"
dersin ammâ yârim ey şâh-ğ vefâ
kıl şefaât şâhin-i hayrânına
es-salâtü ve's-selâm ey mustafâ

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/13-14

4- Serbest Nazım Şeklinde Yazılan Bir Naat

KÜÇÜK NAAT

Göz seni görmeli ağız seni söylemeli
Hafıza seni anmak ödevinde
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli
Sen Eskimoların ısınması sevgililer mahşeri

Aklım yeni bir akıldır çiçeklerden
Mantığın mantığın üstünde yeni
İçimde Nuh'un en yeni tûfanı
Dünyaya ayak basıyorum yeniden

Göz seni görmeli ağız seni söylemeli
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli

Yüzlerde yıl geçiyor belki bir bulur geçiyor
Ben yeni doğmuş bir çocuk gibi
Herkesin konuştuğu dilden mahrum
Ama yepyeni bir dil konuşmanın sevinci

Bütün deniz kıyılarında seni anmalı
Sen buzulların erimesi Eskimoların ısınması

İkinci sokaklarda bandolar mızraklar
Yaklaşan çok yaklaşam muhterem bir gün var
Bütün yıllarda zafer tâkı
Eriyen kar derin denizlerde katafalk

Gün doğuyor her yerin çiçek ne var
Bütün çocuklar kurtuldu demektir

Göz seni görmeli ağız seni söylemeli
Hâfıza seni anmak ödevinde
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli
Seni Eskimoların ısınması sevgililer mahşeri

Sezai Karakoç-Zamana Adanmış Sözler/55-56

D- DEĞİŞİK KONULU NAATLAR: Naatlar konu itibariyle genellikle Hz. Peygamberle ilgilidir. Bu naatlar cumhuriyet edebiyatında sayıca çok az olarak göze çarparlar. Konuyla ilgili olarak bir örnek veriyoruz.

Naat

İpekler tel tel bir araya geldiler dokunmak üzere
Lale nerdeyse menekşeye, gül suya dokunmak üzere

Kılıç kesti kan koktu bir atlı dört nala uzaktan
günbatımının büyük eşitsizliğinden yakınmak üzere

Bütün dertler söylendi çareleri bir bir yazıldı
Son büyük toplantıda bir bir okunmak üzere

Kimseye başvurulmadı herkes bir başına kaldı, evet
Sonradan hep birlikte kurtulmak üzere

Oysa bir çiçek vardı bahçede kendini dererdi
Sevinçle kendini tek haklıya bir gün sunmak üzere

Turgut Uyar-Büyük Saat/259

E- NAZİRE OLARAK YAZILAN NAATLAR: Bu tür naatlar genellikle divan şairlerinin bir gazeline, bir kasidesine veya bir natına nazire olarak yazılan naatlardır. Bir örnek veriyoruz:

NAT-I PEYGAMBERİ

Bu naat Fuzuli'nin bir gazeline nazire olarak yazılmıştır.

Aşkın'ı arz eyler elbette cihan-u can sana
Aşık olmuş çünkü Allah-ı azim-üş-şan sana

Tâbi vechin kâinatı nûra gark etmiş bütün
İmrenirse çok mudur hurşid-i nûrefşar sana

Öyle bir mâşuk-ı haksın kim senin yoktur eşin
Alem-i imkânda mevcudat hep hayran sana

Bir lügat yoktur ki anlatsın ulivv-i vafını
Lâl olur âşıkların bulmakta bir unvan sana

Kadrinin yüksekliğin isbata hâcet var mıdır
İşte âyat-ı kelâmullah bir burhan sana

Hâk-ı pâyin olduğu devlet Bahari'ye yeter
Yâ Resulallah ettim aşk ile iyman sana

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı aşk/18

4- MERSİYE

Klasik Türk edebiyatında bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatma amacıyla ölünün güzel hasletlerini över nitelikte yazılan şiirlerdir. Gerek Divan şiirinde gerekse Cumhuriyet şiirinde çokça kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde yazılan mersiyeleler aşağıdaki gibi incelemeyi uygun gördük.

A-ÖLEN ŞAHISLAR İÇİN YAZILMIŞ MERSİYELELER: Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde en çok bu tür mersiyelelere rastlanır. Bu tür şiirlerin heceyle yazılmış olanlarına rastlamakla birlikte daha çok aruzla yazılmış mersiyeleler çoğunluktadır. Şairlerin çoğu ölen akrabalarına ya da yakından tanıdığı ölen şair arkadaşlarına mersiye yazmışlardır.

KARACAAHMET'TE

Şairin ölen babaannesi için yazdığı mersiyele.

Bu giden pembe karanfil, sarı çiğdem bu giden
Bu giden derde şifa, gönlüme merhem bu giden
Geniş ufkuyla, semasıyla ve ummanıyla
Öyle sonsuz ve derin sanki bir alem bu giden
Acemin bahçelerinden, Arap ikliminden
Şiiri dal dal getiren dalgalı meltem bu giden
Cami dünyası onu, ömrü ipek seccade
Aşk seccadeyle geçirmiş bir uzun dem bu giden
Üflemiş bunca dualar bize Çarşambaları
Bir bakır tasta okunmuş yaş zezem bu giden
Ruha inmekte duasıyla güneş damlaları
Nur elinden dökülen tasbihi şebnem bu giden
Sorma rüzgar bana kimdir ve benim nem bu giden
Bir melekten daha müşfik babaannem bu giden

Yusuı Mardin-Sonelerle Seneler/70

MERSİYE

Şair Neyzen Tevfik'in ölümü üzerine yazılmış bir mersiye dir.

O benim neyzenimdi, cânımdı;
Ekmeliyyetde hüsn-ü ânımdı.
Neyi, bir zezemeydi ruhumda!
Sonu gelmez ne beş feganımdı;
Sûz-i dilden geçip sahaya kadar;
Kalb-i zar içre gülitanımdı.
O kamıştan revân sesler;
Dildeki sûziş-i nihânımdı.
Gitti bir nağme-fırâk oldu!
O ki, pürhande âşiyânımdı.
Dergeh-i mevlevide feyz almış;
Bülbül-i nâz-ı hoş beyânımdı.
Neyi susdurdu, kırıd attı felek!
O benim her şeyimdi, canımdı.

Mustafa Nafiz Irmak-Körfezdeki Ses/13

MERSİYE

Şairin Bey babasının ölümü üzerine yazdığı mersiyeden bir bölümdür.

Merhâbâ yâ eyyühel ihvânı kumu fecrinâ
Merhâbâ yâ hüftegân-ı sūddeyi beytül ulâ
Gül gibi soldu bugün envâr-i(Şevki) didemiz
Merd-i kâmil mürşid-i âgâhımız etti hifâ
Öyle bir sâhib fazîlet rihlet etti sad-dirig
Nevha-yi mâtemle feryâd edelim subh u mesâ
Kudve-yi ehl-i hakikât şâir-i sihr-i halâl
Varis-i şâh-ı velâyet şems-i envâr-ı bekâ
Yaralar açdı gönülde dagı dilsuzi firak
Zâri zâri ağlayıp ben eylerim dâim bükâ

Bak ne hale koydu beni âkibet zâlim felek
Bey babam gitti elimden hasretâ yâ hasretâ
Yanıyor kalbim anı gördükçe bedûr-i kefen
Levh-i tâbân-ı cemâlinden kesilmiş ses sedâ
Ah ne çare böyle yazmış dembeden rizân olur
Kabr-i pâkine seherde uğrayıp âdâb ile
Hürmet-i mahsûsamı git eyle îsâl ey sabâ
Çâre yok tedbirine el hükmi Lillahil kader
Attı bir sahm-ı felâket sîneme kavs-i cefâ
İrci-i emr-i celîli cümleinin mâlumudur
Var mıdır bir gün ki akşam olmasın söyle bana
Hak velâyestakdimune hem buyurdu saatten
Sâbir türlü belâya etme gönlüm iştikâ
(Müminanrâ lâyemûtuûne) demiş Fahr-i Cihân
Vuslet-i Hak'dır ölüm bil mümine fazli hüdâ

Kazım Baba-Kazım Baba Divanı/35

MERSİYE

Şairin annesinin ölümü için yazdığı 11 bentlik mersiye den beş bendidir.

Hürriyeti vardır elemin göz yaşımızda
Bir taç gibi parlar ebediyen başımızda
Bir nur gibidir kalbimiz üstünde mezarın
Bir merhalde olmuş ölümün son yaşımızda

Oy oy yine bağrında ataş yandı anam oy
Oy her gece hicrana gönül kandı anam oy
Tel tel süzülür tan yeri sevda günümüzden
Oğlum bu yolun üstüne kurbandı oy

Gördün mü dağılmış sarı saçlar perişan oy
Bir sevgili saklar bu küçük taş bu nişan oy
Her mevsime erdik bu ölüm bir yüce çağdır
Ey yar adı toprak, kara bahtımdaki şan oy

Oy ayrılığın çeşmesi göz yaşları oy oy
Renkleri dağılıp şimde mezar taşları oy oy
Bir gök gibi çaktın bizi hayrette bıraktın
Solmuş da dağılmış mı kalem kaşların oy oy

Ey varlığı gönlümdeki yıllarda yatan kor
Dedin bana toprak bile olsam beni gel sor
Sordun mütehayyir dili ezhar leyalden
Yanmış yaseminler sarı şebboyları mosmor

.....
Sefer Eronat-Çeşme/27

MERSİYE

Şairin Hz. Hüseyin'in şehit edilmesiyle ilgili olarak yazdığı mersiye dir.

Ah Hüseyinim mateminle gönül külhan eyledim
Vak'a-i dilsuzun andın çeşmim giryan eyledim

Çeşm-i canını gördüğü dem Kerbela halin senin
Ateş-i ahım tutuştu ahı biryan eyledim

Öyle mest-i laya'kal oldum ki suz-ı aşkıyla
Zatımı bu lebs-i tenden şiyle uryan eyledim

Mateminle ruz u şeb yanmak yakılmak küfr ise
Ey Habibim ben bu küfre terk-i iyman eyledim

Hasılı Cennet Cehennem cümlesin terkin urup
Matemin sertac edüp de kalbi Suzan eyledim

Bu vücudun minberinden Hadiya kıldım sala
Mezheb-i irfanımı afaka ilan eyledim

Osman Zeki Yücebilgiç-Hadi Divanı/46

Otopsi: beyin ve kâfur

Üzmeyin siz yine ölüp bıraktığı

Bu tiz çılgılık içinde duyulmayan

Çeyrek kadınları;

Onlar, saniye altmış milyar

Kere safir bir kristale çarpıp

Dönen, cinnet ışınları-

Adları şairlerimizden ve intiharlarımızdan kovuludur

Mehmet Taner-Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyıları/30

MERSİYE

Hudâ, ki rûz-i ezelden asîl kıldı bizi,

Resûl-i Ekrem'e bir gün vekil kıldı bizi;

Taraf taraf, yedi iklim Hakka da'vatte

Delil kıldı bizi;

Sonra, bilmem ne oldu: baht-ı siyâh,

Hacil kıldı bizi...

O hacâletle büktü botnumuzu

Ve melûl ü melil kıldı bizi...

Düştü bir bir kopup, kanatlarımız

(Aziz-i vakt idik.. a'dâ zelil kıldı bizi)

Bize heybet veren, Celâl'inden,

Nice yıllar, celil kıldı bizi.

'Kâinatında Zât-ı akdes'ine

Halîl kıldı bizi.

Sormayın, sormayın fakat: şimdi,
Hangi eller sefik kıldı bizi?

Ser-nigûn oldu tahtımız, Tanrı'm;
(Aziz-i vakt idik.. a'dâ zelil kıldı bizi)

Cebînimizde tecellî edip Cemâl-ül-Laah,
Bir zamanlar, cemîl kıldı bizi;

Elimizden gül açtı bâdiyeler...
Kerem kerem Yed-i Takdîr, nîl kıldı bizi

Ve zemînin bütün susuzlarına
Sebîl kıldı biz!
Sonra dünyâmız. Oldu zîr ü zeber;
Sonra devran; alîl kıldı bizi!

Yüzümüz yok "Neden, niçin?" demeye...
(Aziz-i vakt idik.. a'dâ zelil kıldı bizi)

Arif Nihat Asya-Duâlar ve Âminler/47-48-49

GAZEL MÎ MERSİYE MÎ

Ağyâra neş'e vermede, yârâna zehr-i gam
Eyyâm-ı nev-bahâr ve çemen-zâr pür-negam
Cânân çekildi, çekti nikâbın izârına
Rindân dağıldı, ser-be-zemin düştü câm-ı cem
Dalgın nazarlar ağlıyor afaka mün'atıf
Uçmuş mafesten anladım ol ruh-ı muhteşem
Günler geçer tahavvül eder gerçi hal-i dehr
Âyâ söner mi dilde b dūd-ı firâk-ı hem
Her ehl-i dil mümasilini cüstücadadır
Da'vâya çünkü sohbet-i nâdân verir elem

Sarmış bütün muhitini bak âh u nâlesi
Fehmi, seninle hemdem olur böyle bir kalem

Mustafa Fehmi Gerçeker-Karacabey'den Ankara'ya/57

C-KİŞİLERE İTHAF EDİLMİŞ MERSİYELER: Bu tür mersiyelerin genellikle şairlerin ölmüş olan yakınlarına veya arkadaşlarına/yakın dostlarına ithaf edildiğini görüyoruz.

BİR GENÇ KIZA MERSİYE

Ne mavun bir beşikte geldi benim yuvama
Ne ceviz bir tabutla bizi bıraktı, gitti.
Ne gölge vurur gibi bir camdan öbür cama,
Nasıl geldiyse öyle, sessizce aktı gitti.

Kuştur desem, ne kanat çırpışı var, ne sesi,
Çiçek desem, kokusuz, renksiz gülümsemesi
Rüzgara çevrilince yazın ılık nefesi
O bir tüydü, savruldu, o bir yaprakta gitti

Bir hayaletti, sanki kara bahtın sildiği;
Duyulmadı bir evden bir sesin eksildiği..
Yaşarken yoktu zaten hiç kimsenin bildiği,
Gitmesi gönüllere dağ olacaktı, gitti.

Faruk Nafiz Çamlıbel-Bir Ömür Böyle Geçti/236

SEVGİLİ VALİDECİĞİME MERSİYE-İ ACIZANEM

Çün irci hitabın gûş eyledin ah annem
Allah Allah diyerek cûş eyledin ah annem
Teşne idin nice yıl vas-ı visâl-i yâre
Şerbet-i valsı yârı nûş eyledin ah annem

Evim gönlüm cihan hep bana senle doluydu
Cihanı bana şimdi boş eyledin ah annem

Hayatıma vücudum nadar-ı telsiyeydi
Beni تنها derdine dūş eyledin ah annem

Çün lâmekân şehrini arzu edüp uçurdum
Ruh-u azizini sen kuş eyledin ah annem
Çoktan arzu kııldın cenâne canı versen
Gel deyince o canân koş eyledin ah annem

Teveccüh eyleyüp de didar-ı bi zevâle
Canân zikrin son demde hoş eyledin ah annem
Oğlun Hâdi unutmaz hele bu son lütfünü
Helallığı evvelce hûş eyledin ah annem

Osman Zeki Yücebilgiç-Hadi Divanı/124

HÜSEYİN AVNİ'YE

*Bu mersiye Erzurum meb'usu Hüseyin Avni Ulaş'ın
ölümü üzerine yazılmıştır.*

Ey Erzurum'un kahraman evlâdı! Sırıtkan
Soysuzlara baş eğmeyen alçalmayan insan!
Aslan gibi sen şanlı hamiyet tepesinde,
Kükredi bütün milletin efkârî sesinde.
Nâmus u hamiyet savaşında kılavuzdun,
Cebler dolu aç gözlerle baktıkça yavuzdun.
Çörçöp gibi kalmıştı çapullar eteğinde
Hep zehr ü elem vardı hamiyet peteğinde
Haksızlığa bir sel gibi coştukça coşardın
Her yoksulun imdâdına fakrınla koşardım
Her çileye her nekbete merdâne dayandım
Türk milletinin kalbini rûhunla kazandın,
Sansarlar olunca koca bir çiftliğe hâkim
Günden güne artmıştı çalıp çırpma mezâlim.
Tırmanmadın ikbâle ganimetleri itdin.

Azminle sebâtın yüce bir dağ gibi dimdik,
Tâbutuna hürmetle huzurunda eğildik.
Menzilde kumandan değil ön safda çavuşdun,
Öksüz bırakıp milleti Allah'a kavuşdun.
Tarih-i hamîyyetde makamın Samedâni,
Şükran ile millet anacaktır seni Avni.

Hüseyin Siret Özsever-Yılların İzi/104

4- MEDHİYE

Övme. Övgü. Klasik Türk şiirinde şairlerin herhangi bir kimseyi veya devrin idarecilerinden birini herhangi bir menfaat temin etmek amacıyla onları aşırı şekilde övdükleri şiirlerdir. Daha çok kasîde nazım şekliyle yazıldığını görüyoruz. Diğer nazım şekilleriyle yazılmış medhiyelere de zaman zaman rastlandığı olur.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de en çok dönemin idarecilerinden Atatürk'e mehdiye yazıldığını görüyoruz. Bu medhiyeler zaman zaman divan şairlerinin aşırı mübalağalı üsluplarını bile gölgede bırakacak kadar ileri derecededir. Örneklıyoruz.

ATATÜRK'E KASİDE

Vüdünlâ acep mi fahr edüp düşsek senâyâ
Düzeldi mülk-i millet himmetinle serteser âyâ

Ne mümkün zâtını tavsîfe suret kıl-ı azilce
Gerektir rûz u şeb şâm ü seher durmak duâyâ

İlâhi tâ ebet tâ bişger-i ömrün mezid olsun
İrağ olsun hemen her dem civârında belâyâ

Saâdettir zamân-ı rif'atında gam-ı yâb olmak
Zehi devlet ki erdik devr-i sadinde sefâyâ

Şekâvet yok adâvet yok vatanda emn ü rahat var
Huzûr içre bütün halkı vilâyet ü kazaya

Sezâ elhak ki tahsine hemen her hamle-i azmin
Yöneldi kible-i millet bugünden itilaya

Kalıp zulmette sertâser ziyâ-yı lütfa hasretten
Kavuştu feyz-i zâtınla vatan ancak ziyâyâ

Nasıl fahr etmesin millet ki her dem feyz-i zâtınla
Garîk-i lütf-u devlettir baş eğmez her atâyâ

Haşim Nezihî Okay-Ömründen Yapraklar/175

Bu şiirin Atatürk hayattayken kendisine sunulması, kaside sunma ve mehdiye geleneğinin cumhuriyet döneminde de devam ettiğinin önemli bir kanıtıdır.

5-HİCVİYE

Kişi, kurum ve kuruluşların kötü ve aksayan yönlerini alaycı ve iğneleyici bir dille anlatan şiirlerdir. Cumhuriyet döneminde yazılan bütün şiirlerin tamamına yakınının kendine ait özel isimleri vardır. Bu dönemde en heccav şairler arasında Neyzen Tevfik Kolaylığı sayabiliriz. Onun Azab-ı Mukaddes adlı kitabında her türden hicve rastlanır. Konumuzla ilgili olarak hiciv konusunu aşağıdaki gibi incelemeyi uygun bulduk.

A-GAZEL TARZINDA YAZILAN HİCVİLER

Boş geçirmezsün eğer anı bile
Güç mü kurtarması cananı bile?

Bak, şimalinde esen rüzgarlar
Sarsıyor taht-ı Süleymanı bile

“Çelebi bizde maarif bu” deyyu
Vurdu zincire bak irfanı bile

Gerçi başlar lafa Allah diye
Çok mu görür mü'mine Kur'anı bile

Çektiğim sadece kalleşlikten
Severim merd ise düşmanı bile

Eyle yarana nasihat mahmuz
Çok gürlere sana zindanı bile

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/172

YOKTUR

Gel anla şu halkın nesi vardır nesi yoktur
Derd ondadır amma biricik çaresi yoktur

İşiz dolaşır bir sürü avare peder var
Evladı için hanesi viranesi yoktur

Servet gölüdür altı kadar üstü de yurdun
Devletlilerin elde kırık kepeci yoktur

Hür fikri yolunmuş kuşa döndürdüler ahir
Elhak sağı yoktur, solu yoktur, sesi yoktur

Hürmet görüyor sürgüne gitmiş derebeyler
Ta meclise girmiş kara bir cümlesi yoktur

Bir gün bu belalar geçer elbette Ebabil
Zannetme ki Hakkın kolu yok, sillesi yoktur.

Abdullah Özbay-Çoban Armağanı/10

GAZEL

Nedim'in "olmuş sana" redifli gazeline nazire yollu yazılmış bir hicviye

Bütçeden geçmiş kazancım yağla bal olmuş sana,
Her süzölmüş yurttaşın bak rengi al olmuş sana!

Mey çeker liderlerin halkın delikken pabucu,
Halk soyulmuş her şeyinden mülkü mal olmuş sana!

El yutar altınları milli olur dış ölkede,
Sen yedin zeytinle ekmek kim sual olmuş sana!

Elaman ey zölf-i yar senden yeter çektiklerim,
Halkı tuttuk, hapse attın, bak ne hal olmuş sana!

İktidarın korkusundan öyle titrersin kalem!
Suç değil yazdıkların amma vebal olmuş sana!

Çok mu bu şehir içre Aziz vafsettiğın herzevekil,
Var sanıp aldanma hürriyet, hayal olmuş sana!

Aziz Nesin-Azizname/180

B- DÖRTLÜK TARZINDA YAZILAN HİCİVLER

KIT'A

Sanma ciddiyet ile sarfederim san'atımı
Ney elimde suyu durmuş kuru musluk gibidir
Bezm-i meyde süfehânın saza meftun oluşu
Nazarımda su içen eşeğe ıslık gibidir

Neyzen Teyfik-Cunhuriyet Döneminde Mizah ve Hiciv/146

İMZALI BİR FOTOĞRAFIN ARKASINA

(Bu hiciv kıt'a şeklinde yazılmıştır.)

Bu fotoğraf size, imzâ size âitti Hocam!..
Ona sâhib olan öğren i de Câhit'ti Hocam!
Öpecektin.. eliniz vermediniz.. şöyle dedim:
(Oldu meb'us, ne sâadet!.. ne yazık, gitti Hocam!)

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/223

(Bu hiciv rubai şeklinde yazılmıştır)

Erler yürüsün, cins-i latifler dönsün;
Yol hayli meşakkatli zaifler dönsün!
Çıksın şu kıvılcımlı kalemler kından,
Bir çark-ı felektir rotatifler.. dönsün!

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/213

C- MESNEVİ TARZINDA YAZILAN HİCİVLER

GENCE HİCVİYE

Dudağın etli, kanın şehvetli,
Dişlerin kazma kadar kuvvetli!
Öyle dimdik ki boynun, tıpkı sırık,
Adalen sert ama, aklın pısrık!
Varlığın sade şekil, sade kalıp!
Bu değersiz içi boş şekli alıp,
Görgü koy, tecrübe koy, mânâ koy,
Yine dolmaz o kadar toysun toy!
Pişmemişsin daha çiysin ham adam!
Senelerdir yapan ancak tam adam!
Yok nasibin bu temiz benlikten!
Yirmi bir var mı yaşın? Çok hoşsun,
Ama bilsen ne kadar bomboşsun!

Orhan Seyfi Orhon-Şiirleri/159

ÇORUM İLHAMLARI

Rahat kalçama battı, sanki ne idi zorum
Neme lazımdı benim Ankara, Yozgat, Çorum?
Ötmez artık Çorum'da benim o eski borum
Maamafi ben orda da işi yoluna korum
Sağolsun İtalyanca, kalem elimde kanca!
Hikayeden, romandan her gün bir sütun manca,
Ayrıca da mükemmel bir hatırat yazarım..
Müştak gibi oturur, bazen Mirşad yazarım.
Fakat ne idi zorum?.. rahat battı kalçama,
Kendi elimle tutup biber ektim salçama!

Hüseyin Cahit Yalçın-Mizah ve Hiciv Edebiyatı Antolojisi/317

Cumhuriyet döneminin başlıca hiciv şairlerini şöylece sıralayabiliriz:

1. A. Nihat Asya
2. N. Tevfik kolaylı
3. Cahit Öney
4. Ü. Yaşar Oğuzcan
5. Aziz Nesin
6. Asım Neş'et Sözman
7. Şemsi Belli
8. H. Cengiz Alpay
9. Nurettin Artam
10. Necdet Atılğan
11. Ali Hadi okan
12. Abdullah Çağlayan
13. Sami Mortan
14. O. Seyfi Orhon
15. H. Nihat Boztepe
16. F. Nafiz Çamlıbel
17. O. Veli Kanık

18. F. Ahmet Aykaç
19. H. Cahit Yalçın
20. Rıza Tefvik Bölükbaşı

6-FAHRİYE

Divan şairlerinin kendi üstünlüklerini ve erdemlerini aşırı mübalağalı bir şekilde anlattıkları şiiirdir. Fahriyeler kaside şeklinde yazılan bir tür olduğu gibi kasidenin bir bölümü olarak da kaleme alınırlar. Fahriyelerde şairler daha çok kendi ustalıklarından ve maharetlerinden bahsederler, münasip bir dille de öbür şairlerden üstün olduklarını söylerler. Bu kendini beğenmişlik edebiyatımızda devamlı tartışma konusu olmuştur.

Cumhuriyet dönemi Türk şairlerinden de bazılarının müstakil fahriyeler yazdıklarını görüyoruz. Aşağıda bunlardan bazılarını örneklemek istiyoruz:

GAZEL

Verince devlet-i hüsnün saray-ı cana şeref
Dedim ki bedr-i tamam oldu asmana şeref

Hayal-i şaire ilham suretinde gelüp
İsale eyledin üsluba şan beyana şeref

O hüsn ü an ile revnak verince nazmına şen
Benim de her gazelim verdi hüsn ü ana şeref

Kılıç kuşattı kasidem o kahramanlara ki
Katardı her biri meydan bulunca sana şeref

Susarsa bülbül-i tab'ım hazan erüp Faruk
Veren bulunmaz emin ol bu gülistana şeref

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükun/160

FAHRİYE

Der Vâsıf-ı Yârân-ı Terkib-i Bend adlı şiirin
“Fahriye” adlı bendinden alınmıştır.

Ey hâme biraz fazla yoruldun ama gel de
Medheyleyim kendimizi biz bu gazelde

Bir böyle hayret ü ikdam ile olmaz
Câm-ı hüneri içmelidir bezm-i ezelde

Biz şimdi küçük bir çocuğuz âciziz ammâ
Çok mertebe vak kîse-i memlû-yi emelde

Hayrân olacak haşmet-i elfâzıma Nef'i
Molyer öpecek destimi vâdi-i hezelde

Ephem duracak aşk nevâsında Fuzulî
Yâdım kalacak levha-i ezhân-ı milelde

Eşkalimi bilmez dileyen söyleçe bilsün
Cânânesi aklında ve mey kâsesi elde

İn şair-i gecher sühan ü âşık-ı lâleşt
Yek derbeder-i dehr ki müştââk-ı visâlet

Sabahattin Ali-Bütün Şiirleri/193

Bomboş bir sayfaya fahriye

Bu sayfaya her şeyi yazdım her şeyi söyledim
kırmızı kiremitleri evcil domuzları bir bir eledim

bitmez bir uzun hava sanrısı verdiler bana
o eski havayı aldım kendimce tazeledim

atılmış bir ok oldu bendeki bu dağ tutkusu
durdum en olumsuz şeyleri en güzel ezberledim

ne sulardan geçtim boğulmadan, nerelerden, hatırlanmaz
hatırlanırsa eğer şuralarda buralarda şöyle dedim:

“ben akar suya neden tutkunum çünkü akardır durmaz
bir suyu seslendirenin terki gözyaşı akardır durmaz

her şeyim tamamıdı şöyle ki mataram eksik gibi
ama ellerim silahı sever korkarım sakardır durmaz

kırmızı kiremitlerin çamurunu ben kardım, ben incelettim
bir toprağı hayvanlarım, hayvanlarım ekerdir durmaz

canımı alırım en yüce gömlekçinin bir dalışta
O usta sanır ay ışığında kendini oysa şekerdir durmaz

o kimse kendisini sansın ay ışığında kapılar kapalıyken
benim kanım, tutar sözünü bereketlidir akardır durmaz

evleri kapıları pencereleri oyları oymaları derken
derken ayrılıkları eski saatleri soluğum yakardır durmaz”

hatırlanır elbet şuralarda buralarda böyle dedim
ben çok uzak güneylerin geçmişinden geldim

senin geçmişin uzun, elini hemen elime ver geç kalma
çoktan beri beklediğin o diri gülümseyiş işte bendin

Turgut Uyar-Büyük Saat/311-312

7- NAZİRE

Bir şairin başka bir şairin beğendiği bir şiirine, o şiirden daha üstün bir şiir yazmak amacıyla aynı vezin ve kafiyede kaleme aldığı şiirdir. Nazire yazmaya tanzir denir. Cumhuriyet şairleri de gerek Divan şairlerine gerekse Tanzimat ve çağdaşları olan Cumhuriyet şairlerine nazire yazarak bu geleneği sürdürmüşlerdir. Bu dönemde hem hece hem de aruz vezniyle nazireler yazıldığı halde çoğunluğu aruzla yazılan nazireler oluşturur. Çok az olarak da “hece ile yazılan nazirelere rastlıyoruz. Cumhuriyet döneminde yazılan nazireleri şu alt başlıklarla örneklendirmeyi uygun gördük:

A-DİVAN ŞAİRLERİNE YAZILAN NAZİRELER

TANZİR’İ GAZEL-İ FUZULİ

Ağs-i hüsnünle senin oldu münevver mir’at
Nitekim lütf-ı mifâhınla gönül buldu hayât

Nitekim zülfü elif gadde kimi döndü başım
Bu ne refâ ü revîşdir bu ne tarz-ı harekât

Gara bahtım ki senin zülfüne bağlandı gönül
Olabilmez gara-sevdâlara ümmid-i necât

Bu hevâ-yi gül-i gülzâre gönül tüşse ne gam
Dahi evvel de bulunmazdı bu gönlümde sebât

Ne aceb dilde sana beslesem arzû-yı visâl
müşg-i zülfün ile ser sen de verirsense zekât

Sana hem-tâki bu âlemde bulunmaz nitekim
Olasan sen dü-cihânda dahi yektâ bir zât

Dil-i şeydâ güle bülbüle gibi sevdâlı ise
Gülün aşkıyla geçirsin dahi eyyâm evkât

Şahin Uçar-Şeyda Divanı/17

BAKİYE NAZİRE

Kubbe-i eflâke sûz-i sîneden ahker düşer
Fühât âbâd-ı feazda ahterler düşer

Sis değildir subhdem afâkı yekser kaplayan
Çektiğim ah-ı seherden arza hakister düşer

Katrebar olmuş değildir hâke ebr-i nevbahar
Kulzüm-i cûşân-ı meşmimden o çıkan gevher süşer

Turre-i gevkal-cebîn-i yârı yad ettikçe dil
Haveristan-ı derûna sıl-ı nûr-âver düşer

Ey leb-i dildâr ey serçeme-i ma'ülhayat
Teşne-i reşhan olub binlerce İskender düşer

Etdiğin dem azm-i gülkeşt-i mesa ey nâzenin
Nûr-ı vechinde guruba şems-i zer-efser düşer

Sen değil aguş-ı fikre şevk verse hatıran
Tâ samîm-i ruha bir hengâma-i mahşer düşer

Oldu tanzîrim ne şâd efzud Bâkî'nin bile
zevk-i inşâdıyla ruh-ı pâkine Kevser düşer

Hal takdir etmesin, varsın ferâmaş eylesin
Defter-i âtide Tahir nâmına bir yer düşer

Hal takdir etmesin, varsın ferâmaş eylesin
Defter-i âtide Tahir nâmına bir yer düşer

M. Tahir Olgun-Son Asır Türk Şairleri IV/1859-1860

RUH-İ BAĞDADI'YE NAZİRE

Sanmam bişi kim tâlib-i ikbal-ü refahımız
Biz mest-i mey-i meykede-i ufk-ı sabahız

Gündüzleri encüm gibi parlar bize neş'e
Düştük mü siyeh çevre şebe eşk-i İlâhız

Her gün yeni bir vuslat ile şâd-ı sühandan
Her gün yeni bir hasret ile mahv-ü tebâhız

Yok zerre gedik girmesine zühd-ü riyânın
Ser çekmişiz eflâke ki yekpâre günâhız

Biz meşreb-i Yahyâ'ya uayn ehl-i kemâliz
Hep bağı yanık alını açık bahtı siyahız

Behçet Kemal Çağlar-Benden İçeri/339

NABİ'NİN GAZELİNE NAZİRE

Biz ne Rüstemlere Şam ü Güstehemler görmüşüz
Sâgarından ayrılıp göçmüş ne Cemler görmüşüz

Subha benzer bir şeb-i mihnet temâşa eyleyip
Leyl-i târı andırır çok subh-demler görmüşüz

Bir feza-yı b3itenâhi-i muahbbettir ki dil
Anda yer yer âsmân-ı müntecemler görmüşüz

Yadigar-ı yâr bilmiş etmişiz hüsn-i kabul
Yârdan ümmid edilmez çok sitemler görmüşüz

Ekşimiz mey nâlemi ney şem'imiz âh-ı münîr
Var ola ey hicran şebi senden keremler görmüşüz

Çok mu pâ-bûsiyle olsa pâyemiz reşk-i semâ
Badıġı hâke sücûd eyler sanemler görmüşüz
Her biri olmuş kefen eshâbının iclâline
Biz cihânda ser-nigûn olmuş alemler görmüşüz

Görmedik bir hâme Muhyî, kilk-i i'câzın gibi
Uçlardan gerçi kan damlar kalemler görmüşüz

Muhyiddin Raif Yengin-Yılların İzi/233

TANZİR-İ GAZEL-İ RUHİ

Eşk-i çeşmim reh-i valsında benim yem sayılır
Cuy-i hecrim der-i kahrında onun nem sayılır

Rûz u eb mâhasal-ı nâlemi kılsam tâdat
Bin niyâzım biricik naz ile tev'em sayılır

O hazin küşte-i aşk'ım ki benim son nefesim
Şühedâ saffına bir nefha-i Meryem sayılır

Ne desem bilmedim ahvâlimi yâre arzı
Diyecek kalmadı lîk olsa da mahrem sayılır

Ser-i kûyundaki nâ güfte geçen eyyâmın
Yâd-ı sâfisi de bir başkaca âlem sayılır

Yine vâdi-i tefazzülde yol aldım Mâhir
Rûh-ı Rûhi ile bezmim o da bir dem sayılır

Mahir İz-Yılların İzi/246

E- GAZEL İSİMLİ NAZİRELER

GAZEL GİBİ

Rasih'in "üstüne" redifli gazeline naziredir

Tutuşan bir kırmızı öldüren ak üstüne
Atar atmaz karşında bacak bacak üstüne

Bir İstanbul havası sarar dört bir yanını
İçinde güller açar yaprak yaprak üstüne

Olamaz hiçbir şarap böylesine güzel, hoş
Hatta sunulsa bile, bardak bardak üstüne

Bilmemezlikten gelir, esrikleşen halini
Sunar öz varlığından dudak dudak üstüne

Nereye gidersen git içinden oldur geçen
Çölleri canlandıran ırmak ırmak üstüne

Boşuna yazıp durma, dinletemezsin ey dost
Herkes kendi sütünde kaymak kaymak üstüne

Mehmet Salihoğlu-Bana Sensin Yaşamak/50

ATEŞ GAZELİ

Şeyh Galib'in "ateş" redifli gazeline naziredir.

Kapandım bağ-ı hüsne bir nazar kıldım civâr âteş
Sükun âtis ses âteş lâlezâr âteş hezâr âteş

Ayak bastım bir iklim-i hâyâl-ü şiyre kim şimdi
Şarâb âteştir âb âteş gubâr âteş buhâr âteş

Şaşırtıp bahsi geçmez âteş-i aşk-ü cünûnun kim
Bu dünya-yı nevânedede şuur âteş şîâr âteş

Değer bin kere şükretsem dilerdim yandım Allahım
Dil âteş dilber âteş gül-i zâr âteş

Yürü dilber yürü dilber elinde Behçetin gönlü
Şeb-i hicrânı, tenvîre müheyâyâ bir yanâr âteş

Behçet Kemal Çağlar-Bende İçre/349

GAZEL

Nabi'nin "kalmıştır" redifli gazeline naziredir.

Dilimde lezzet-i mey, elde kalmıştır,
Gözümde işveli bir hoş-hırâm kalmıştır!

Ne cem, ne câm bırakmış da bezme hükmi-kazâ;
Şarap, kadeh gibi birkaç kelâm kalmıştır!

Bilir misin ki sen ey vâiz ehl-i islâma,
Cem'in vefâtı ile mey hâram kalmıştır!

Fasılda bülbüle gül bahçesinde ba'dı sabâ:
Fakire borcu o şûhun peyâm kalmıştır!

Rehâ bulur mu bu âlemde ehl-i dil, câhit;
Ne bir şikâr, ne sayyaâd-ü dâm kalmıştır!

Cahit Öney-Arızun Söylettikleri/52

GAZEL

Halide Edib ve M. Ali Avni beylerin “benzetirim” gazellerine naziredir.

Bahâr vaktını ahd-i şîbâba benzetirim
Dem-i şebâba gülzâr-ı sehaaba benzetirim.

Gurur-u nahvete meclub, esîr bencili ben
Kokar sulardak kâzik habâba benzetirim

Hayâta karşı o bin işvesiyle, naziyle
Gülen bu âlemi dâr-ı azâba benzetirim

Bakması var mı kemâlin, fûrug-ı ikbâlin?
Onun ebâbıhı cânâ serâba benzetirim

Figaan-u girye önünde samut-u bî-hareket
Sinen erâzili ayni devâba benzetirim

Mukîm-i dergeh-i Hakım, kem’îne zereyi ben
Vücut-ı mutlakı söyler kitâba benzetirim

Sen ey kerîme-i vicdân muammer ol, var ol,
Senin hitâbını akdes hitâba benzetirim

Hasan Basri Çantay-Babamın Şiirleri/32

GAZEL

Şeyh Galib’in “görmüşüz” redifli gazeline naziredir.

M-Biz mugeylanzâ-i hicranda keremler görmüşüz
Bustân-ı vasldan ir çok nedemler görmüşüz
S- Gekh gubâ-ı pâyimiz encüm, gehi biz hâk-i pay

Taclar üzre basup hâk-i kademler görmüşüz
M- Bîn ü ümmidlere olmuş perverişyâb-ı hayâl
Münharif lagzîde-pâ birçok sanemler görmüşüz
S- Nola ger kıldıysa tersâ niyâz-ı valsı red
Gam mıdır bizler nice len'ler felemler görmüşüz
M- Olmadık biz gerçi sirâb-ı zülâl-ı vuslatı
Redden î mâya mûsil bezm-i Cemler görmüşüz
S- Nidelim yevm-i naîmi kim reh-i dûzahda biz
Asrlar hükmünde ân-ı muhtenenler görmüşüz
M- Görmedik görmüşlerin fecr-i rehâ-bahşâsını
Asumân-ı neşvede bir çok demler görmüşüz
S- Bir gönül yakmış ve sû sevk eylemiş çeşmânına
Dihhat-ı Seyyid'e âteş üzre nemler görmüşüz
M- Görmüşüz ya görmemiş seyyar olur çeşmânına
Zâr ile mAdem ki Mâhir bunca gamlar görmüşüz

Mahir İz-Mustafa Seyit Sutiven-Yılların İzi/248

C- TANZİMAT VE CUMHURİYET ŞAİRLERİNE YAZILAN NAZİRELER

ÜSTAD YAPLA KEMAL'E NAZİRE

Neşreder encüm, ziye avize-i billurdan
Yasemen bir gaze örtünöştü mehtâb dûrdan

Mısf-ı şeb körfezde bir sandal içinde bir güzel
Aksederdi bir hazir âh nağme-i tanbûdan

“hurrem-âbâd” a edilmiş davet ol saki-i naz
Efserinde pembe bir ül cepken-i lâhurdan

Duş-ı gül-puşundan aks-i turre-i miskâveri
Rûseler toplardı guyâ gerden-i mahmûrda

Geldi ol şuh bezm-i sûre mest ü pür gancu delal
Kopdı bir alkış sadası meclis-i mesrurdan

Cusis-i ezvak u neşve, rapme, hande, cam o mey
Rindler sermest olurdu raks-ı mûrânurdan

Anladım ki şîşe-i rindan şikest oldu “Bedi”
Tâ uzakdan serpiler âvâze-i billûrdan

T. Akın Karaoğuz-Son Asır Türk Şairleri IV/2195

İSMAİL SAFA’YA NAZİRE

Ne çok yakışmadır reng-i âl secdiğime
Bu renk vermededir başka hâl sevdiğime

Tebessüm ile çiçekler açar hayalimde
Çemende âşık olur bir Nihal sevdiğen

Siyah zülfüne bel bağlamıştı akşamlar
Demek benim gibi âşık leyâl sevdiğime

Ne şairâne güzelliker arz ederdi bana
Çökünce şen gecelerden zilâl sevdiğime

Uzakda penpe bir aguş-ı aşk açardı nihan
Hayal içinde gülerken hilâl sevdiğime

Gezer kamerle semalarda gözlerim dalgın
Derim Müyesser olur mu visal sevdiğime

Siyah ufukları hü hüznümle ağlatan mehtab
Verir mi çamlar içinde melal sevdiğime

Sükun-ı Leyle bürünmüş ne ince hisler var
Atar hayalimi bin bir hayal sevdiğime

Şerf, safa demi çoktan geçub cefa gelmiş
Bugün temenni-i vuslat muhâl sevdiğime

Abdurrahman Şeref- Son Asır Türk şairleri IV/1823

ADANALI ZİYA'YA NAZİRE

Gül soldu ise hazan utansın
Cürmü ne ki bağban utansın

Duysun da figanı kalb-i zârım
Zâr etmeğe bülbülân utansın

Bir ahter-i şu'şedâr idim ben
Düştüş yere âsmân utansın

Oldumsa zelil teessür etmem
Zilletle kayan zaman utansın

Çinenmedetim cüyûş-ı gamla
Bu halime hâkdan utansın

Şimde siğirim bell-ayı kahra
Bilaneyim işiyân utansın

Şimdi siperim bela-yı kahra
Bilâneyim işiyân utansın

Faz etmez idim bu râz-ı aşkı
Afâka çıkan figân utansın

Feryâdım ederse halkı bîzâr
Bundan bana ne cihan utansın

Şu haline bak utan diyorlar
Ol afet-i bî-eman utansın

Çeşminden akan sirişk-i âle
Baksın da sebep olan utansın

Bu şi'r-i hazinin Nezihâ
Duysun yine şairan utansın

Yaşar Nezihe Bükülmez-Mizah ve Hiciv Edebiyatı Antolojisi/275

D- MİZAHİ NAZİRELER

GAZEL NAZİRESİ

Karın doyurmak için ihtikâre dek gideriz
Bu gün bir ekmek için tek-i yâre dek gideriz

İnad edip bu sefalet devam ederse yine
Gıdası bol bulunan bir diyâre dek gideriz

Bu hâl-i cû kuruttu sirişk-i çeşmimizi
Bükâyı terk edecek âh ü zâre dek gideriz

Bakın ki fakr ile düştü bi hâl-i küfre fakat
Derûn-ı düzeh-i âteş-i nisâre dek gideriz

Palaspâre süflî bedûş nâle begam
Gıda gıda diye ka'r-ı mezare dek gideriz

Sabahattin Ali-Bütün Şiirleri/157

GAZEL

Bütçeden geçmiş kzancım yağa bal olmuş sana,
Her süzölmüş yurttaşın bak rengi al olmuş sana!

Mey çeker liderlerin halkın delikken pabucu
Halk soyulmuş her şeyinden mülkü mal olmuş sana!

El yutar altınları milli olur dış ölkede,
Sen yedin zeytinle ekmek kim sual olmuş sana!

Elaman ey zölf-i yar senden yeter çektiklerim,
Halkı tuttuk, hapse attın, bak ne hal olmuş sana!

İktidarın korkusundan öyle titrersin kalem!
Suç değil yazdıkların amma vebal olmuş sana!

Çok mu bu şehir içre Aziz vafettiğın herzevekil,
Var sanıp aldanma hürriyet, hayal olmuş sana!

Aziz Nesin-Azizname/180

9-TEHZİL

Tanınmış bir şairin meşhur bir şiirine aynı vezin ve kafiye ile şaka ve alay yollu yazılan nazirelerdir. Bunlara hezl de denir. Klasik Türk edebiyatında bu tür şiirlerin toplandığı kitaplara hezliyat denir. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde Orhan Seyfi Orhon, Fazıl Ahmet Aykaç ve Halil Nihat Boztepe tanınmış tehzil şairlerimizdendir. Bu konu ile ilgili tehzil örneklerimizi şöylece sıralayabiliriz:

SU KASİDESİ

Fuzuli'nin "Su Kasidesi" ne nazire olarak yazılmıştır

Et isale Hazret-i Adil bizim su dare su
Lütf kıl bir katre olsun hane-i gamhare su

Germ-i temmuz içinde anbean yanmaktayız
Kerbelaya düşmüşüzdür belki eyler çare su

Evdeki bomboş havuzlar kasvet-efza-yı kulup
Hayli demdir vermiyor zevk-u safa enzare su

Sapsarı bir çehredir yandı tutuştu her çiçek
Benzedi bir Şure-zare vermedik gülzare su

Geldi üç aylar devam etmekte hal-i teşnegi
Bulmadı saim olanlar bir yudum iftare su

Kıvrandırken arzu-yı ab ile her ferdimiz
Hep lüzumsuz yerlere akmaktadır avare su

Halk-ı belde öyle aşandır ki bir ara an aksa ger
Taze sağlık bahş eder bernaye Pir-i zare su

Millet-i atsanı sirab etmedir elbet hüner
Yoksa herkes bahş eder sevdiği dildare su

Cebr ile mümkün değildir celb-i hoşnud-i âm
Meyve devrişmek olur mu vermeden eşçare su

Gülşen-i irfanımı yandı tutuştu serteser
Vermeyin israf ile cuhhal-i bed-girdare su

Teşne-leb kalsın demem, ağyaw katiyen, fakat
Yarı reyyam et mukaddem sonra ver ağyere su

Her gece yer yer kurulsun ehl-i zevkin sofrası
Mezç edilsin zevk ile her sagar-ı ser-sare su

Şöyle bir himmet edip mecrayı ıslah eylesen
Hadim olmaz mı avep bu beldeyi imare su

Bi-taravet nazmımı gördükçe hayrat etmeyin
Bulmadım bir karta olsun katmaya eş'are su

Osman Ocak Nakiboğlu-Kendime Dair Şiirler/21

SU KASİDESİ

saçma ey terkos gölünden tozlanan yollara su
kim bu denlü tozlanan yollara kılmaz çâre su

ab-ı lutfun çeşme-i vaslında ancak katredir
çıkıyor bir türlü zîrâ istenen mikdâra su

kimseler bilmez hakîkî menba'ın mâhiyyetin
gerçi bir çok ism alıp gelmektedir bâzâra su

rahmet-i ilhama dâim muntazır yahya kemal
bâğ-bân-ı tab'ı vermez yılda bir eş'âra su

gâlibâ beynel-milel bir hayra vakfetsin diye
lutf-ı tâli' bahş kılmıştır celâl muhtar'a su*

tamtakır bak cümle sarnıçlar susuz kalmış âda
vermemek caiz midir hiç böyle bir gül-zâra su

kıldı îsâ akıbet âb-ı hayât-ı lutfunu
etse lâyıktır teşekkür lütf-i kırdar'a su*

halkı sîr-âb eyleyen ihsân-ı bî-pâyânıdır
katre yokken çeşmelerden fişkırır hem-vârâ su

anladık eksik kalan nakdîne-i himmet imiş
bağlıdır ancak sanırdık dirhem ü dînâra su

suya dâir nutkunun âb-ı revandan farkı yok
âşık olmuş gûyiyâ ol zât-ı hos-güftârâ su

bir benim yalnız susuz kalmış bu bezm-i nûşda
yardan su istesem mutlak sunar ağyara su

içmemiştir n'eylesin şampanya ya şerbet değil
sâki-i bahtın elinden seyfi-i bî-çâre su

Orhan Seyfi Orhon-Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi/172-173

DÜŞTÜ

Şeyh Galib'in ünlü "düştü" redifli gazeline yazılmış bir tehzildir.

Yine tekne-i maişet kırılıp kenare düştü
Dayanır mı dar gelir bu, yem-i ihtikâre düştü

Kesilip nefes per erken suya indi bizden yelken
Halı konsol ayna derken bütün ev pazâre düştü

Ne ocakta bir tutam et, ne kzanda bir yudum aş
Yare mutfağın damından iki sıska fare düştü

Yine coştı bezm-i işret taşı câm-ı rüşvet
Kuşa kurda son ziyafet dil-i pâre pâre düştü

Reh-i inzivâda Çimdik düştü kalka oldu sâlik

Kare borsa ağniyâsı itibâre düştü

Yusuf Ziya Ortaç-Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi/174

MANİ DEĞİL

Nedim'in "mâni değil" redifli gazeline yazılmış bir tehzildir

Şahsımız ma'rûz-ı düşman olsa da mâni değil

Fikrimiz mağlûb-ı evhâm olsa da mâni değil

İntişâr etsin hemen cezrî fikirler sû-be-sû

Neşr eden Atî bü İkdam olsa da mâni değil

Ger muharrir olmak istersen atıl sen ortaya

Yazdığın ma'lûmu î'lâm olsa da mâni değil

Münteşir olsun da bir yerde benim âh-ı dilim

Ger Sabah olmazsa Akşam olsa da mâni değil

Rint-meşreb ehl-i dildir bildiğim Doktor Rızâ

Şimdi artık şeyhülislâm olsa da mâni değil

Fazılâ biz anladık pek vâzihan efkârını

Sözlerin mestûr-ı ibhâm olsa da mâni değil

Fazıl Ahmet Aykaç-Hitabeler, Şiirler, Vesaire/105

10-MUAMMA

Anlamı gizli, güç anlaşılır, yanıtmalı ve bilmece esasına dayalı bir şiir türüdür. Divan şairleri muamma söylemeye özel bir ilgi göstermişlerdir. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de bu gelenek bazı değişikliklerle devam etmiştir. Bu gelenekle ilgili olarak aşağıdaki örnekleri verebiliriz:

EDİRNE ÜZERİNE MUAMMA

Devam ede-gelmekte beş yüz senedir
Yalın-kılınç irade-i şahanedir
Bir'i bir'ce Bir'leyen Bir arzuhalde
İki olan, üç olan, dört olan nedir?

Feyzi Halıcı-Yaşama Sevinci/2

MUAMMA GAZELİ

Gün biter gider leylâ gelen hep giran gelir
adını aşk demişler vuslattan üryan gelir
Kurulur nice bin kent fahişeler diz boyu
kapıdan giren güneş sabaha viran gelir
Şol ulular bağında acaib oldu âlem
cevabı veren gider suali soran gelir
Sinesi saraylıya tahammül neye gerek
falda züheyla çıkar bezme Perihan gelir
Ey kalbim akşamları acıya sebil eyle
sevdayı savunacak özge bir zaman gelir

Sefa Kaplan-İnsan Bir Yanlılıktır/59

11-KİTABE

Şairlerin ölen yakınları için mezar taşlarına yazılmak amacıyla yazdıkları şiir türüdür. Kitabelerin sonunda genellikle Fatıha okunup dua edilmesi istenir. Cumhuriyet döneminde mezartaşı ve anıtlar için yazılan kitabelerin dışında soyut kavramlar için de kitabeler yazıldığı görüyoruz. Örnekler:

A-MEZARTAŞI KİTABELERİ

ANNEMİN MEZARTAŞINA

Ey ziyaretçi, gördüğün bu kabir
Sevginin, şefkatin annesidir
Çünkü altında çok faziletkar
Bir kadın var, bir ihtiyar ana var
Kalbi altın vücudu, çehresi nur
Eşi dünya yüzünde güç bulunur
Bir melek doğdu, bir melek yaşadı
Tanrının lütfü Mevhibeydi adı
ey ziyaretçi, gördüğün makber
Şimdi senden de bir dua bekler

Munis Faik Ozansoy-Kaybolan Dünya/23

KİTABE

Zâir! Biriü destânımı anlatmış olaydı
Genç ölmeme bumazdın, emînim ki, zamansız.
Kalbim daha yaşlanmadan elbet duracaktı,
Öbrümde benim geçmedi bir gün heyecansız.
Ben yerde süründükçe güneşten kanadımla,
baktım, geçiyor gölgeler üstümden apansız.
Üstün doğup alçal yaşamaktansa cihanda,
Bir gölgede yatmalı nâm u nişansız.
Hergün yere bir oarça eğilmekten, eîn ol,
Bir kere serilmek iyidir toprağacansız.

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve sükun/167

BİR MEZARTAŞI KİTABESİ

Babasıydım bu mezarın, bu hayalin, bu taşın,
Ben de gördüm güneşin bende doğup battığı...
Basma ey yolcu, bu gün, kabrine toprak diyerek,
Daha dün yirmi yaşındaydı bu toprak yığını!
Fırtınaysan bile ey yolcu geçip çiğneme, dur!
Bu mezaroglumdur

Mithat Cemal Kuntay-Son Asır Türk Şairleri 2/961

KİTABE

Haseki Hastanesi Sertabibi Merhum Dr.Nazmi Selcan'ın
kendinden evvel ölmüş olan genç oğlu Kâmuran için Kitabe

Zair, geçen bahar ve elbet hazân olur,
Encâmi kâr nefha-i matem vezân olur

Zambak solar, çayır sararır, gülistan kurur,
Biçare andelip serasar fefan olur.

Bir dem gelir, gönüller olur mail-i melal,
Sad sal zinde kalsa kemâl-i safa ile,
Ahir gelir zamanı ecel, bî-emân olur.

Her canlının adem sonu, her zerre lâbekâ,
Bir anda sem'a nevbeti da'vet resan olur.

Lâkin nasıl olur da henüz nev-bahar iken,
Bi berk ü bâr sevgili goncam nihan olur.

Gökten isim iner dediler, ben de bir zaman
Sandım ki yavrumun kaderi Kamuran olur.

Yavrum, yanında yok mu yerin, sen defin iken
Sağ kalmak istemek acı bir imtihan olur.

Vurgun gönülle on yedi yıl titredim sana,
Bildim mi nazlı cismine toprak mekân olur.

Zâir, hulus-i kalp ile gel, bir dakika dur:
Mihmân*1 hâke fatiha ruh-ı revan olur.

Ali Rıdvan Unar-Kubbede Baki Kalan/32

KİTABE

Şair bu kitabeyi kendi mezar taşı için yazmıştır.

Eli boş gidilmez gidilen yere
Boş gelmedim yâ Rab ben suç getirdim
Dağlar çekemezken o ağır yükü
İki kat sırtımda çok güç getirdim

Mehmet Tahir Olgun-Yılların İzi/234

ŞEHİD DURAN'IN KİTABESİ

Köşker Duran, Adana'da Birinci Dünya
Harbi sonu istilacılarına ilk kurşun
atan yiğittir. Şehit edildiği yerde yatar.

Ey son deminde, son kurnuyla da
Attığını vuran;
Ey şehid olduktan sonra da eli;
Tetikte duran;
Şu hür ovanın, hür beldenin aslan
Çocuğu Duran;
Yazılsın destanın ve hâtırana
Okunsun mevlidler, okunsun Kur'an!

Arif Nihat Asya-Dualar ve Âminler/240

B- ANITLAR İÇİN YAZILAN KİTABELER

ONBEŞLERİN KİTABESİ

Kazıdık onbeşlerin ismini,
Kanlı kızıl bir mermer!..
Bir çelik aynadır gözlerimiz,
Görmek isteyenlere...

Nazım Hikmet Ran-İlk Şiirleri/122

EZİNELİ YAHYA ÇAVUŞ ANITI İÇİN

Bir kahraman takım ve de Yahya Çavuş'dular,
Tam üç alayda, burda, gönülden vuruştular.
Düşman, tümen sanırdı bu şahlanmış erleri,
Allah'ı arzu ettiler, akşam kavuştular...

Nail Memik-Türk Edebiyatı-121/144

ISSIZ HANIN KİTABESİ

hayaller oldu hakikat
ve hakikat oldu yalan
ey beynime çöreklenen
ey zehirli sinsi yılan
bırak beni öz halimle
uyan kalbim artık uyan
bize bir çâre-i necât
erenlerin diyârından
bir kitabe ıssız handa
“gelen geçer, konan göçer”
devem hani nerde kervan
ey ârifan bu da geçer
âyineyi çal ki taş
yolcu handa oyalanma
derunünde kalmamış er
dem de geçen gün de geçer

Şahir uçar-Şeyda Divanı/80

**C-SOYUT KAVRAMLAR İÇİN YAZILAN KİTABELER HİTLER'İN MEZAR
TAŞI BURDADIR**

Hit'lerin mezar taşında var olduğu hayal edile kitabedir.

Dünyaları zaptyledim dünya bana dâr olmadı
Bin bir şehir yakdımsa da düşmanlara nâr olmadı
yüz bin günah ettim yine gönlümde hiç âr olmadı
Deryalara hükmetmedim, nettimse de kâr olmadı
Düştüm sonun çirkâb olup hiçbir işim vâr olmadı
Bilmem kime bel bağladım bir kes bile yâr olmadı

Millet dedim arkamdadır bir(Hes) bile yâr olmadı
Ey kabrimin zairleri, ey tarihin yükses sesi
Öksüzlerin, yoksulların hep dulların bir tek sesi
Bi lânete lâyıık görün! Cânilerin cânisiyim
Ben vahşetin, beynel milel haydutluğun bânisiyim
düşmanları yalnız değil öz yurdumun evlâdını
Kesmek için, boğmak için bendim bulan celladını
Ben kıt'alar mahveyledim, mamureler hedmeyledim
Kibreyledim hırseyledim dünya benim zu' meledim
İnsanlığı kahreyleyen vur emrini ben söyledim
Ben zulm ile, tedhiş ile hak mahvolur zanneyledim
Derya gibi kanlar döküp deryaları la'leyledim
Mağrur olup ben Tanrının takdirine dahleyledim
Yüzbin plan kurmuş iken bilmem nasıl çöktü bu iş
Dünyalara ben sığmadım üç metro yer kâfi imiş!
Efrada da, ensale de hayretmedi yaptıklarım
Milletlerin âlâmını tarihlere ben saklarım
Dârâların emsalini bir ibrete la'nete lâyıık görün

Talat Gönensay-İkinci Dünya Harbi İçin Divançe/3-4

ŞAİRİN MEZAR TAŞI İÇİN DÖRTLÜK

Şairlerin mezar taşında olunması hayal edilen kitabe

Bütün zenginliğini şaire yatırdı
Şair olacağım diye, colgınca
Koşarken kelimelerin peşinde
Sermayesini, ömrünü batırdı

İsmail Uyaroğlu-Ateşin İçinden/143

KİTABE

Şair kendi kitabesini soyut ifadelerle anlatmaya çalışmaktadır.

Rüzgârın yüzünü vadilerden tanıyorlar sevgilim
arının adını bir menekşeden
çılğın ırmağın yüzünü bir deniz çiziyor
toprağı, yediveren bir gül ağacı
tarihler bir köprü olarak yazıyor bir ustayı
kahramanı, gülümseyen bir yoksul
çocuk olarak

Beni bir gün sevgilim senin yüzünle
anacak doğu'nun yeni ozanları
çünkü bir ağustos gecesi sessiz bir gölün
ayışığıyla yıkanmış kıyılarında
akıllı şarkılar söyleyen bir deli
hiç bitmeyen yaz gününe gömecek beni
senin adınla

Onat Kutlar-Unutulmuş Kent/54

BİR OĞUL KİTABESİ

Bir çocuğun yaşam öyküsünün kitabeleştirilmiş şeklidir.

Dilsiz acılarını elma şekerleriyle avutan çocuk
umarsız annelerin unutkanısın çocuk bahçelerinde

kumlar, salınacak ve güneşin
dizlerinde büyüyen kırgınlığımla
hiç ölmeyecek bir anne edindin kendine
çivi yazısıyla kararmış aksak hatıra defterlerinden
ve boğuk gramafonlarında yalnızlığın
kürdili hicazkâr bestelerinden
ve ölümün demirbaş terkisinde yüreğin
usta serseriliği yazdı kostak güncelerine
mağdur sevdaları,
ve belâları yazdı.
ateşi söndürülmüş suçsuz ve âsi bir şiirdin

Ey kendimi büyüten oğul

oğul ki,
babası boş kalmış yedeğinde kendini sınavan öfken,
o güzel unutkanlığı dilsiz cinayetlerin
ve çoğalırken kan rengi aynalarında uzun duvarlar
yine arta kaldı çılgılığı yankı tutmayan sesinden
ve bir gün sen de kendine çırak olursun elbet
gizinin kilitli kitâbelerinden.

Murathan Mungan-Sahtiyan/124-125

12-DERKENAR

Derkenar aslında ne bir nazım şekli ne de bir nazım türüdür, fakat onu muhteva itibariyle nazım türleri içinde incelemek mümkündür. Çünkü derkenar, el yazması metinlerde asıl metinden hariç olarak kitabın kenar kısımlarına yazılan açıklama ve şerhleri ihtiva eden bir türdür. Bu nedenle derkenarı türler arasında incelemeyi daha uygun gördük. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde çok az derkenar örneklerine rastlanmasına rağmen çok orijinal örnekler de mevcuttur. Konuyla ilgili aşağıda örnekleri verebiliriz;

BİR ŞİFAHİ MEKTUBA DERKENAR

Kâh hayata sımsıkı yapışan bir isteğin
Kâh hayatı hor görün gülümser bir gamim var

Kâh yeniden doğmuşa benzeyen bir sabahın
Kâh yaşamaktan bıkmış bir garip akşamın var
Sen Haşim'in şiirine benziyorsun sevdiğim
Her gözren geçirişte ayrı bir anlamın var!..

Behçet Kemal Çağlar-Son Şiirleri/51

Yukarıdaki şiirde şair, sevgilisine yazdığı hayalin bir mektubun derkenarında onu, her gözden geçirişte ayrı bir anlamı olan Ahmet Haşim'in şiirine benzetiyor. Çağlar burada hem Haşim'in şiirini hem de sevgilisinin güzelliğinin medhetmiş oluyor.

BAKİ'YE DERKENAR

Sahn-ı cemende berk-i hazan târümâr ise,
Bir öyle derdi anlamıyor rüzigar ise.

Ağyar elinden alma kadeh Kevser olsa da;
İç bir yudumda zehri, sunan dest-i yâr ise.

Düşman da olsa yoksula yardım vazifedir,
Ahababı hiç düşünme, eğer bahtiyar ise.

Cepler nakilde doldu, değer buldu her meta;
Geçmez bir akçe oldu bugün itibar ise.

Bir bivefaya bendeliğın söylesöylenip durur,
Halin yaman demek bu sözün, aslı var ise.

Bilmem gerekti uğruna hep can verenleri,
Semtin eğer Küçüksu'ya az çok civar ise.

Baki ne derdi duysa bu tıflâne cür'eti;
Munis bu nev-gazel ona bir derkenar ise.

Munis Faik Ozansoy-Hisar 89/11

DERKENAR

Senin yüzün nasıldı ey sevgili aşk
Mavi miydi gözleri?
Bir gökyüzü pınarından dünyaya
nasıl
damıtıldığını söyle
Güze mi döküldün güzel yaprak?
Sarı yaprak, sevgilimi
Kendi sayfasını kaldırmaktan
İçini açmaktan korkan, böyle

Senelerce soyunan bir dağ idim
eriyen
her gök kendi kartalını
kendi kaderini doğurdu hüzün.

Bir şey şöyle hayata efendi olan güzel
kendi suyunu çığıldat
ulu kayalardan
gürüldeyerek çoğalan bir ses ol.

Sözü bırakır giderim ha, bir cumartesi yalnızca
ben giderim tütünüm ve harcım kalır
pala ve siyah bıyıklarımın ardından

Cumali Ünal'dı Hasannebioğlu-Kendini Yusuf Gören/14-16

DİVANE DERKENAR

Kimin	elinde	kaside
Kimin	elinde	gazel
Kimi	çağırır	zülûf
Kande	yok	gönül
Kimin	yanında	yâri
Kimin	yanında	ağyâr
Kime	yanar	bağrı

ağlar	bir kuş	kol kanad
sahrâ	da Leylâ	kırılır
mecnun	gider	andan
Kimin dilin	dilinde	baki
kimin	dilinde	nedim
mercan	yaş	nale
gözleri	inci	yâre
saplanmış	ek neye	düşer
kuşlar	benzer	ceylâne.
Kimi	yolunda	servi
kimin	yolunda	revan
kim	bu	hicranda dâim
kimin	şu	ateş ahlâr
cânı	o	divân.

Behçet Necatigil-Bütün Şiirleri III/18

Behçet Necatigil, şiirin ismini hem divana yazılan derkenar, hem de düzensiz, dağınık derkenar anlamında kullanarak tevriye sanatı yapmakta ve kelimelerle şiirin yapısını içinde adeta bir Divan şairi maharetiyle oynamaktadır.

Bu şiir her iki anlamıyla da bir derkenar olacak niteliktedir. Karışık ve düzensiz bir görünüm arz eden Divane Derkenar şiiri gerçekten de düzensiz gibi görünmesine rağmen çok orijinal bir şiirdir. Şiir soldan sağa okunabildiği gibi yukarıdan aşağıya okunduğunda da okunabilmesinin yanında bazen çapraz dahi okunduğunda anlam çıkabilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORTAK MOTİF VE UNSURLAR

1- DİN VE TASAVVUFLA İLGİLİ MOTİF UNSURLAR

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde Divan şiiri etkileri daha nazım şekillerinde ve türlerinde görülür. Bu şekil ve türlerde olabildiğince özgür davranılmış ve her türlü değişiklikler ve yenilikler yapılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında ise eski Divan şiirine çağdaş bir yorum getirme geleneği Yahya Kemal’le başlamış Behçet Necatigil’le en alışılmadık noktaya gelmiştir. Aslında şiirimiz Necatigil ile yepyeni bir yorum ve kimliğe kavuşmuştur. Bu şehir şiir ile çağdaş şiirin özgün sentez ile ortaya çok güzel şiirler konulabileceğini bir kanıttır.

Cumhuriyet şiirinde tasavvuf’la ilgili şiirler yazan şairler arasında A.Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Hilmi Yavuz, A. Nihat Asya, Sezai Karakoç , Bedri Noyan ve Ali Ulvi Kurucu gibi şairleri görüyoruz. Aslında bu şairler tasavvuf’la ilgili zengin malzemeyi şiirlerinde kullanarak yeni bir birleşime gitmişlerdir. Bu şairlerin bir kısmı doğrudan tasavvuf’tan yararlanarak eser verdikleri halde bir kısmında tasavvufu şiirlerinde malzeme olarak kullanmışlardır.

Cumhuriyet döneminde şiirini tasavvufi mitolojisi üzerine kuran iki önemli şairimiz A. Halet Çelebi ve Hilmi Yavuz’dur. Şimdi bu iki şairimizden seçtiğimiz konu ile ilgili şiirler sunuyoruz.

CÜNEYD

bakanlar bana
gövdemi görürler
ben başka yerdeyim
gömerler beni
gövdemi gömerler
ben başka yerdeyim
aç cübbeni cüneyd
ne görüyorsun
görünmeyeni
cüneyd nerede

cüneyd ne oldu
sana bana olan
ona da oldu
kendi cübbesi altında
Cüneyd yok oldu

Asaf Halet çelevi-Om Mani Padme Hum/7

MAĞARA

İçimdeki mağarada
kurumuş ölüler yatar
zehirle gülen zümrüt
ve yakut yatak içinde
bir zaman
beni uğrulamaya gelen
haramiler

İçimdeki mağarada
bir yığın kitap var
bakınca yakından
tasvirlerin gözleri oynar
ve konuşur
hepsinin yüzleri benim yüzüm gibi
ve gözleri benim gözüm gibi

Asaf Halet Çelebi-Om Mani Padme Hum/9

Asaf Halet Çelebi şiirlerini geniş bir Divan şiiri kültürü ve tasavvufu ile yoğurmuştur. Onu ölümsüz kılan taklitçilik değil, işte bu sentez ve kapsamcılıktır. A.Halet Çelebi'nin şiirinin kaynakları Ahmet Haşim ve Şeyh Galib'in renkli hayallerinde arayanlar vardır.

Hilmi Yavuz ise Çelebi'den farklı olarak tasavvufu bir malzeme olarak kullanmakta ve ondan yararlanma yollarını sürekli araştırmaktadır. O bu konudaki görüşlerini ve düşüncelerini şöyle dile getirir: "Benim, Gizemli Şiirler de tasavvuftan yararlanma tavrımı, tasavvufu bir çeşit

“dışarıdan kuşatma” olarak nitelendirebilirsiniz”¹⁰¹ der. Şair kendisinin amacının mutasavvıf gibi yaşayarak vahdete varmak olmadığını sadece kendisinin tasavvuftan yararlanmak istediğini söyler. Hilmi Yavuz ayrıca “tasavvufu yeniden üretmek”¹⁰² amacıyla olduğunu ve şiirde ne yapmak istediğini de açıkça vurgular.

Şairin tasavvuf geleneğinden yararlanarak ifade ettiği bir şiirin örnek olarak veriyoruz:

GİZEM

Hem aldanan hem aldatan
olduğu zaman
dilden
dilın gözüdür üşür
sözün yazına karşı
kuşlar kuşlarla örtüşür
bir yaprak bir yaprağa
doğru uğuldar
Ve der ki onu yaşasan da
yaşatsan da bir
dağlar çoktan dağlara göçmüştür
o altın gözlü anka
hangi derin dağdadır şimdi?
bir acı tel örgünün ardında
bir acıyla görüşür
ve der ki dilden kopan
bal örgüsü söz
hem söyleyen hem söyleten
olduğu zaman
bana ben o'yum dedirten
nedir
ustam der ki sen, şair
hiç gül kopardın mıydı gülden?

Hilmi Yavuz-Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize/224-225

¹⁰¹ Hilmi Yavuz, Kültür Üzerine, Bağlam Yayınları, İstanbul 1987s.111

¹⁰² Hilmi Yavuz, Kültür Üzerine, s. 111

Bütün bunlardan başka daha çok tarikatların etkisinde kalmış şairlerde de doğal olarak tasavvufun etkisini görmekteyiz. Bunlardan müstakil bir eser olarak Bedri Noyan'ın Ene'l-Aşk isimli eserini sayabiliriz. Bununla birlikte daha pek şairde tasavvufi unsurlara ve motiflere rastlanmaktadır. Bunlardan birkaçını örnek olarak verebiliyoruz:

TASAVVUF

Gönül oldukça tecellilere ma'kes ayna,
Belirir onda Tasavvuftaki aydın mânâ!..

Uyan ey kardeşim artık, bu uyanmakla olur;
Ölmeden ölmek onun zevkini tatmakla olur!

Uyanırsan, küçücük katreler ummân olacak,
Şu harâb â-emin artık, bütün umrân olacak!..

Uyanırsan, şu şuûnâtdaki her bir kelime,
Erdirir rûhunu mutlak ve hakîkî ilime!..

Buna ermekler, tekâmül edecektir şerifin,
Hep kemâl olmalı gâyendeki ulvi hedefin!..

Sezilir zevk ile ancak bu letâif bahsi,
Kalemin aczidir artık tutulup inlemesi!..

Ali Ulvi Kurucu-Gümüş Tül ve Alevler/145

MANSUR, HAKLI DEĞİL Mİ?

Söylerdi şevkile: ‘Enelhak’
Mansur oğun ki geldi vecde,
Mahvoldu o, hakta gördü kendin,
Allahına eylemez mi secde?

Maksûdu o sözde şüphesiz ki,
Tevhid-i Huda idi o zatın
Cahil olan anlamaz bu sırrı
Biganesidir, maailyatın

Tevhid-i Hodayı bilmeyenler,
Tekfirine ettiler cesaret,
Bir ârif-i hakka karşı ancak
Hürmet yaraşır değil hakaret

Biçareye kasd edince onlar,
Durmar yine ‘Ben hakım’ diyordu
Dönmezdi sözünden öyle ârif,
‘Allahıma âşıkım’ diyordu

Mansur’a yazık, yazık kıyılmaz
Tevhidi de bilmemek ilim mi?
Allah’a delil iken vücudum
Ben hak değilim de batılım mı?

Midhat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/98-99

2- AYET ŞERHLERİ

Cumhuriyet dönemi şairlerinden Behçet Kemal Çağlar Kur’an-ı Kerim’den ilhamlar adı altında tamamen manzum olarak Kur’an-ı Kerim ayetlerini açıklama, şerh ve yorumlamaya yönelik bir kitap kaleme almıştır. Bu kitap Kur’an’ın bazı surelerinin manzum olarak yapmayı amaçlamaktadır. Bunun dışında Kur’an-ı Kerim surelerini çağdaş bir kafa yapısıyla yorumlama yoluna giden şairler de vardır. Konumuza ışık tutması bakımından örnekliyoruz:

HUMEZE SURESİ

Vay haline dostluğun üstüne yürüyenin;
Gözünü para hırsı, mal hırsı bürüyenin;
‘Bana artık karada ölüm yoktur’ diyenin.
Bunlar onun nesine, ne güne dek yetecek?
Sade mal mı, para mı; can da elden gidecek,
Cehennem ateşinde çıra çıra tütecek.

Ardından görünmeyen bin bir demir kapının
Yaktığı ateştir o Allahın gazabının..

Behçet Kemal Çağlar-Kur’an-ı Kerim’den İlhamlar/28

SURE-İ RAHMAN

Notlar alıyor. Pencereleler

‘‘Çöl notları’’

Bunlar yaşamını açıklamaz, onu değiştirmez;

yaklaştırmaz, uzaklaştırmaz

Onu sürdürür yalnız, sürükler, (itekler)

Toz toprak içinde ağzı uzun yüzü kanamış

Sözü bastırılmış kanına paçavra gibi

Notlar almayı artık bırak

Bunun için burada gecelerin olacak

Lastik sıkışması geceler, kokusuz insansız

Febieyyia’la-yi rabbiküma tükezzibaan

Kendi kıyıcınla salt, onun baltasıyla

Febieyyia’la-

Ve geliş gidiş baatleriyle uçurumların

‘‘Atılmış yeryüzüne’’

Hala notlar

Korkudan kaygıdan lambalar altında

Kapını aç

Bir serin kuşluk vakti yola çık

‘‘Başını çevirip ardına sakın bakma’’

Mehmet Taner-Arka Oda/28-29

3- ESMAU’L-HUSNA VEHADİS-İ ŞERİF ŞERHİ

Cahit Öney’in Aruzun söylettikleri adlı kitabın bir bölümü Esmäu’l Hüsna ve Hadi-s Şerif Şerhi ismini taşımaktadır. Bu bölümde Allah’ın 99 isminden bir bölümünün ve Hazreti Muhammed’in önemli hadislerinden bir bölümünün Şerhi dörtlüklerle yapılmaktadır. Başka Şairlerde de bu tür Őerhlere rastlamak mümkündür. Örnekler:

ESMAU'L-HÜSNA ŞERHİ

1. ALLAH

İki dünya bul, deyip de, felah
Ta gönülden ve her nefes: Allah..
Ellezi la ilahe illa Hu..
Cümle mü'min, bulur bu yolda salah.

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/21

HADİS-İ ŞERİF ŞERHİ

Tab'ında eğer ki yumuşaklık belirir,
Nurlansa eğer kalb, o Hadis bendendir
Senden daha çok ben uzağım kim o hadis
Söylediği an kalbine tiksinti verir!

Cahit Öney-Aruzun Söylettikleri/25

ISM-İ AZAM

Hakiykat ehline göre Ali ismi, Allah'ın
İsm-i azamdır. Her harfinde Hakkın Esmâ-yı
Hüsnasındanbirine işaret vardır:

Gör ayn-ı Alidir, o aliy-yül âlâ,
Hak sırlarıdır, lâm-i Ali'de peydâ,
Bak azam-ı esmaya Ali'dir meclâ...

Midhat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/104

4- PEYGAMBER KISSALARI

Kaynağı daha çok Kutsal kitaplara, özellikle Kur'an- Kerim'e dayanan peygamberle ilgili olaylardır. Bu olaylar Divan şiirinden günümüze dek şiirimize konu olmuştur. Bu tür konular bazen bir şiire isim olabildiği gibi bazen de bir şiirin içinde de geçebiliyor.

Cumhuriyet dönemi şairleri arasında Faruk Nafiz Çamlıbel, Arif Nihat Asya, Asaf Halet Çelebi ve Sezai Karakoç'u bu konuya özel olarak ilgi duyan şairler arasında sayabiliriz. Şimdi konumuzla ilgili olarak bazı örnekler verelim:

Adem ile Havva Kıssası

O günâhın bizi kahretse mücâzâtı gerek:
Cennetin Meyve-i memnûna el sürdürerek
Etti dünyayı haram Adem'e Havva'nın eli.

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han duvarları/88

Nuh Tufanı Kıssası

Bir zaman öyle kapılmıştı ki isyâna beşer,
İktizâ etti gününden daha evvel mahşer;
Nâzil olmuştu meleklerle semadan, o zaman,
Nûh'a bir teknenin inşâsına dair ferman,
Tâ ki ma'sûma selâmet vere tufanlardan.

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükun/183

İbrahim Kıssaları

Gülistâna dönmüş, o gün, ortaklık;
Alevler su olmuş ve korlar balık.

Arif Nihat Asya-Fatihler Ölmez ve Takvimler/184

İbrâhîm

içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine
yenilerini koyan kim

Asaf Halet Çelebi-Om Mani Padme Hum/10

ve gül Nemrudun yaktığı ateşte açan
Koncalanan açılan gelişen İbrahimin elinde
Tatlı bir su içe gerçekler saçan bir mağara
Urfada yıldızların yıldızdan ayın aydan
Günün günden fazla bir şey olduğu orada

Sezai Karakoç-Körfez Şahdamar Sesler/13

İsmail'in Kurban Edilme Kıssası

Kurban kesilirken karanlık
İbrahim bıçağındaki karanlık loşluk aydınlık..
Keskin ışık
İsmail
İsmail bir çocuk başından serçe geçen
Mavi bir gül nöbeti sertçe geçen
Omzundan arşlar dökülen

Sezai Karakoç-Körfez Şahdamar Sesler/10

Yusuf'un Kuyuya Atılma ve Aşk Kıssaları

Ey uykusuna uyanmamış olanlar
Yusuf'un kuyusu kalbinde idi.

Murathan Mangan-Kum Saati/71

Bu kuyu Yusuf yolu
Hey yarım diken yanım
Bir durdu bir kurudu
Eridi aktı kanım
Hey yârim diken yanım

Mustafa Miyasoğlu-Devran/26

Kervanlar kalktı gitti
Yusuf kuyu köşesinde
Uyandı uyandı ah etti

Behçet Necatigil-Kapalı Çarşı/34

Eyyübün Sabrı Kıssası

Ve dert ve sabır ve yara
Ve yaraya dayanmak sanatı Eyyübün işi

Sezai-Karakoç-Hızır Kırk Saat/39

Musa'nın Tura Çıkma Kıssası

Vurdu ejderden asâsıyla köpür mü denize;
Dalgalar, diz çökerek, geldi huzûrunda dize.
Bahr-i Ahmer yarılıp verdi geçti Mûsa'ya;
Geçti kavmiyle beraber ovadan Sînâyla.
Sürdü tâ Rabbê kadar kavmini Mûsa'nın eli.

Arif Nihat Asya-Rûbaiyyat-ı Arif 1/258

5- EFSANEVİ AŞK HİKÂYELERİNİN KAHRAMANLARI

Geleneğin çok eskiden günümüze taşıdığı Meşhur üç efsanevi aşk hikâyesi vardır: Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin ve Yusuf ile Züleyha. Şimdi bu üç hikâye ile ilgili örnekler vereceğiz.

a)Leyla ile Mecnun: En çok bilinen ve en meşhur olan hikâyedir. Cumhuriyet döneminde müstakil Leyla ve Mecnun şiirleri yazarlar olduğu gibi, şiirleri arasında onu malzeme olarak da kullananlar vardır. Ayrıca mesnevi bölümünde geniş olarak ele aldık. Şimdi konuyla ilgili örnekler verelim:

Mecnun dedi:”Ruhunla ve kalbinle benimsin.”

Leyla dedi:”Gel, kanda kanım, tende tenimsin!”

Arif Nihat Asya-Dualar ve Âminler/122

Nâyım bir uzun çağrı ki, gam içinde,
Bir derdime, binlerce lisan ağlar içinde...
Bilmez beni, Mecnun’a bir efsanediyele,
Leyla’mı yitirdim, nice Leylâ’lar içinde..

Bekir Sıtkı Erdoğan-Dostlar Başına/107

Biz aynı sancılara mihlanan biçareler
Alevden bir esaret çevrele dünyamızı
Mecnunuz, ah, bu çölde kaybettik Leyla’mızı
Delik deşik ettik bak ruhumuzu yâreler..

Ahmet Efe-Veda/31

yürür deniz, dürünür deniz
Mecnun Leylâ’ya böyle ağladı
kalbim diyorum
gelirse aşk

Arif Ay-Hıra/17

Kendimden söz ederken ne kadar sıkılsam da
Leylâ ile Mevlâ arasında kalmış gibiyim

Mustada Miyasoğlu-Hicret Destanı/21

Leylâ gelin oldu, Mecnun mezarda,
Bir susuz yolcu yok şimdi dağlarda.
Ateşten kızaran bir gül arar da
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/28

Gurbet türküleriyle,
bana zulmeden hasret,
Düşlerimde uyanıp,
Sana koşuyor Leylâ!

Muhsin İlyas Subaşı-Sevgi Donanması/10

B)Ferhat ile şirin: Ferhat ile Şirin de en çok bilinen hikâyelerdendir. Cumhuriyet şiirinde de örnekleri oldukça çok rastlamaktayız. Bu örnekler müstakil olabildiği gibi çok değişik şiirler içinde de olabilmektedir. Örnekler:

Burada dağ delemes artık Ferhad,
Bağlamış ayaklarını bir garip sancı

Muhsin İlyas Subaşı-Bir Yüreğin Ülkesinde/56

Her fasıladan sonra, emel kasrı olup şâd,
Tekrar edilir kıssa-ı Şîrîn ile Ferhad..

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/87

Gelincik elmasımdın
Ah Şirin, keklik Şirin
Nasıl da hiç duymadın
Ferhat'ın ezgisini
Ne kalkan var elinde
Omuzumda gürzü yok
Ne dağların yolcusu o
Ferhat bir salkım söğüt
Acıların eskimeyen sireni

Tekin Sönmez-Ferhat'ım Şirin'imi/49

Doğunun Sevdaları

Sevda derinlerdedir, oysa ferhad
üstünü kazmada dağın

Kalbimin, yâni o yağmur
ve acıdan ocağın
madenini, lâciverdî ve mahmur
bir ağrıyla delmede
şirin

.....

Hilmi Yavuz-Hüzün ki en Çok Yakışandır Bize/128

Dağın içinde ne var ki
güm güm öter
ya senin içinde ne var
ferhâad

Asaf Halet Çelebi-Om Mani Padme Hum/8

Muzlim gecenin kandili bir mâh olacak;
Bîçârelerin muîni Allaah olacak..
Ferhâd'ın ayak bastığı yerler, dağda,
Şîrin'lerin, Leylâ'lara şehrah olacak.

Arif Nihat Asya-Rübaiyyat-ı Arif I/51

C) Yusuf ile Züleyha: Adını Kur'an-ı Kerim'deki ye bir peygamber kıssasından alan bir hikâyedir. Bu da Cumhuriyet şiirinde yeterince kullanılmıştır. Bundan sonra da bu tür hikâyelerin şairlerin şiirlerine konu olacağı anlaşılmaktadır. Örnekler:

Amberdi, fakat amber-i sârâ ide o...
Mecnun'a sorun: müjde-i Leyla ide o...
Ya'kuub diyor: Yusuf'umun râyihâsu...'
Yûsuf ne demek..bûy-i Zelihâ idi o

Arif Nihat Asya-Rübaiyyat-ı Arif I/62

Bir sabah Yûsufa tenhâda Zelîhâ dedi ki:
Cân verir sen gibi memlûke cihanlar meliki.
‘‘Ne mübârekdir o saçlar ki latif akşamdan,
‘‘Ve o gözler ki hariminden yanar bin şamdan.
‘‘Gül yüzün, selvi boyun, hangi gülistanındır?

Faruk Nafiz Çamlıbey-Heyecan ve Sükun/191

6-Divan Şiiri içinde Yer Alan Eserler: Bu konuyla ilgili olarak Fuzulî'nin Leyla ile Mecnun'u ile Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisini biliyoruz. Bunlar mesnevisini biliyoruz. Bunlar mesnevi bölümünde müstakil olarak ele alındıkları için burada kısaca ele alacağız.

Şurası bir gerçek ki, Cumhuriyet şairlerinden pek çoğu bu ve bu tür mesnevilerin konularından yararlanmışlardır. Şimdi bunlara örnek vermek istiyoruz:

KALP KALESİ

Şair bu şiirde Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinden yararlanmıştır.

Kalp kalesi. Ben sana
sürgün, sen bana hüznün
dayanır mı hüsn ü aşk bu
kırgındır yollara döndükçe
burçları bengi suyunda Aşk'ın
ve kim bilir hangi soyunda gözün
Kalp kalesi. Sen yaşlı Sözü'n
kopar zincirlerini
hem oğlun hem mahpusun
olan Söz bu. Hem gece
hem gündüzün kanadını aç
atım, geç ateşi ve...Hüsün
Kalp kalesi...her dize
bir gizli bahçedir
sevda senin hisarın
âh çeken kılıcın
bir düğüm olan adın
sonunun başındadır yaz
ve güller çözülsün

Hilmi Yavuz-Hüzün ki En Çok Yakışandır Bize/188-189

HÜSN Ü AŞK

Başım,ki fırtınalardan bu anda kurtuldu,
Senin dizinde nihayet biraz sükûn buldu..
Dalınca anlımı kat kat genişleten siteme,
“Neden bu vakte kadar bekledin, zavallı? Deme;
Şikayet etme, sakın boş geçen zamanından.
Geçen zamanla ne eksildi hüsn ü anandan
Geçen zamanla ne kaybetti rûhumun güneşi?
Muhabbetim de , cemâlin de lâyemûtun eşi.
Gelince hüsn ile aşk, ansızın, nazar nazara
Bir an içinde döner karşılıklı aynalara.
Zaman, mesâfe bu sonsuz hayâl önünde nedir?
Ne hükmü var ki, bütün kaybımız beş on senedir!
Dehâlar ölse de mısralar ihtiyarlamaz:
Güzelliğin de senin böyle tâzedir kış, yaz;
Nasıl duvarda değişmeksizin dudursa resim,
Nasıl güzelse Boğaz her saatte her mevsim..
Diler beşikte görünsün, diller mezâra yakın
Yanan gönüllere ilhâmı bir gelir aşkın.
Büyük çınar gibi zahmetle şanlı sevdalar;
Bahara geç kavuşur, sevgilim, büyük dağlar!

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/175-176

YUSUF VE ZELİHA

Dinle Tevrât ile Kur’anda, yer almış sesini,
Dinlemek derse bedeldir bu gönül kissesini,
Bu gönül kissesi Yusuf’a Zelîhanındır
Bir sabah Yûsufa tenhada Zelîhâ dedi ki;
Can verir sen gibi memlûke cihanlar meliki
“Ne mübârektir o saçlar ki latif akşamdan,
“Ve o gözler ki harimide yanar bir şamdan.
“Gül yüzün, servi boyun, hangi gülistânındır?”
İnciler söyledi Yûsuf ki biçilmez değeri:
“Hüsn ü an bahçesinin Mısra bedel şâhesi!
Her gülistânı eder samyeli bir günde mezâr,
“Sensin ancak, sanırım, yaprağı solmaz gülzâr!
“Kendi halinde bırak bendeni mevzâ gibi sen,
“Sana aksin yetişir canlı nedim istersen.
Var temâşâyâ koyul gölgesi tenhâlarda;
“Aynalar belki erir tunç alevin çarpar da,
“Suya meylet ki havuzlar bile hayranındır

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükûn/40

BEŞİNCİ BÖLÜM

BELLİ BAŞLI MAZMUNLAR

A-Sevgili, Âşık ve Rakiple İlgili Motif ve Mazmunlar

Klasik Türk şiirinde klişeleşmiş söz ve anlatımlardır. Cumhuriyet şiirinde bu anlatımların modernize edilerek ve yepyeni anlamlar yüklenerek devam ettirildiğini görüyoruz. Şimdi Cumhuriyet döneminde en çok kullanılan başlıca mazmunları örnek olarak veriyoruz:

1-Sevgiliyle ilgili Mazmunlar: Divan şiirindeki sevgiliyle ilgili ortak mazmunların Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini görüyoruz. Şimdi sevgiliyle ilgili olarak Cumhuriyet şiirinden kısa kısa örnekler verelim:

a)Sevgilinin Genel Görünüşü: Daha çok klasik şekil ve muhtevayı içeren eselerde sevgiliyle ilgili klişeleşmiş benzetmelerin devam ettiğini görüyoruz. Bu şiirlerde sevgili genel görünüm olarak ya aya ya da güneşe benzetilir. Özellikle Cumhuriyet şiirinde aya benzetildiğini görüyoruz. Ay, güneş ve diğer benzetmelerle ilgili örnekler sunuyoruz:

Sevgilinin mehtâba ve dürr-i âba benzetilmesi :
Döktüğüm eşk içre nâdir dürr-i âb oldun bu şeb
Leyle-i dilde nûr-ı şebden mâhitab oldun bu şeb

Mesud Kacaralp-Kalpten Akisler/23

Ey güzel, ey meh-i tâb ey verak-ı taze Nihal
Bak şu solgun yoze bir kerre hazan yaprağıdır

M. Lütüfî Güngör-Son Asır Türk Şairleri IV/2153

Hazan da erse Kemâl elçeker mi cânandan
Lebinden ol mehe îmâ-yı ârzû dökülür

Yahya Kemal Beyatlı-Eski Şiirin Rüzgârıyla/92

Bir baharsın ki, nefis ıtrını bin rengiyle
Veremez bir yere toplansa bütün Hird ile Çin

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/64

b)Sevgilinin Saçıyla İlgili Benzetmeler: Âşık, klasik Türk şiirlerinde devamlı olarak sevgilinin saçına asılır. Saçlar devamlı dağıntıdır.

Zülfün yay gibi kuvvetli çelik tellerine
Takılan gönlüm asırlarca peşinden gidecek

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/108

Dağınık saçları gördükçe gönül parçalanır
Yanağın rengine baktıkça o gül parçalanır

Zülfünün her bir telinde bin adet mecnunun var

Sabri Çavuş-Divan-ı Sabri/23

c)Sevgilinin Boyuyla İlgili Benzetmeler: Sevgilinin boyu genellikle serviye benzetildiği görülür. Örnekler:

Dehre ol büt gibi bir kamet-i mevzun mu gelir
Gamzenin dâmına düşmüş dil-i mahzun me gelir

İsmail Hilmi Soykut-Yılların İzi/287

Ne böyle fitne ayaklandı bir kıyâm olalı
Ne kimse böyle salındı hıram olalı

Murat Sertoğlu-Türk Edebiyatı 170/37

d)Sevgilinin Ağzıyla İlgili Benzetmeler: Ağzın genellikle gül, la'l ve hokkoya benzetildiğini görüyoruz. Örnekler:

Bir rüzgar Eski zamanlar gibi bir
rüzgar ağzının gülünü yoluyor

İlhan Berk-Âşıkane/32

Neydi bilmem, leblerinden içtiğim ab-ı hayat,
Sarhoş oldum, cam-ı la'linden sunulmuş mül gibi.

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/123

Dudağın rengi kızıl korda da yok kanda da yok
Onu bir görse kadehlerdeki mül parçalanır

M.Nejat Sefercikoğlu-MK 56/95

Günümüz şiirinden bir sevgilinin diğer özelliklerine ait bir örnek:

Boyun posun saçların kehribardır
Divanlardan süzülme
Saçların kehribardır bilirim

İki zeytin yaprağı
iki gözün
Aldanma incilerine
Ne yamandır

bilirim

Yeni bir şey demeli
Kaşın için yeni bir şey
Ana neyleyim
iki ince yaydır

bilirim

Yüzün doğdu fikrime
Doğmasa da
Nice aydır

bilirim

A.Vahap Akbaş-Gül Kıyama/45

Cumhuriyet şiirinde sevgiyle ilgili benzetmeler ve mazmunlar elbette bu kadar değildir. Biz sadece konuyla ilgili bir fikir vermesi için birkaç örnek vermekle yetindik.

2-Âşıkla İlgili Mazmun ve Benzetmeler: Âşık gam ve hüznün içinde kıvranan bir çaresizdir. Devamlı eza ve cefa görür. Cumhuriyet şiirinden bazı örnekler veriyoruz:

Geceler bir sonu gelmez çiledir uşşâka

Nail Memik-Neslimizin Masalı/10

Uşşak yanup öğrenecektir ne imiş aşk

Rıfki Melul Meriç-Hayatı ve Eserleri/91

Çekme geykânını göğsümden aman ey hûnî
Aşıkın hûn-i ciğer terdine em sem sayılır

Ruhi Naci Sağdıç-Yılların İzi/245

Varmı bîkes âşık-ı zârın gibi
Serv-i kadim mâh-ı tâbânım benim

Beşir Ayvazoğlu-Türk Edebiyatı 2/23

Dursun küşâde kulbe-i ahzân-ı intizâr
Ol şûh belki şöylece belki şöylece bir dem gelir gider

Murat Sertoğlu-Türk Edebiyatı 136/53

Dinle bir bir söylesin, gönlüm derûnî derdini,
Ah gönlümdür, senin aşkınla inler bir rebâb.

Mithat Bahari Beytur-Mihrab-ı Aşk/105

Tir-i gamzenden senin bir sine yok kan olmamış
Şöyle kim var kametin görmüş perişân olmamış

İsmail Hilmi Soykut-Mahrem Şeyler/96

3-Rakiple İlgili Mazmun ve Benzetmeler: Divan şiirinde olduğu gibi Cumhuriyet Şiirinde de rakip geleneği bazı şairler tarafından devam ettirilmiştir. Aşağıdaki dörtlükte şair rakibine beddua etmektedir. Örnekliyoruz:

Dilerim Tanrı'dan ki, sana açık bucaklar
Bir daha kapanmadan kara toprakla dolsun;
Kan tükürsün adını candan anan dudaklar,
Sana benim gözümle bakan gözler kör olsun.

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han duvarları/74

Gerek sevgili gerek âşık gerekse rakip hakkında oldukça çok örnek bulunabilir. Bu bizim çalışmamızın sınırını aştığı için klasik şiirle günümüz şiiri arasında bir bağ kurması için belirli birkaç örnekle yetindik. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde motif ve mazmunlar kapsamlı bir çatıyı gerektirmektedir. Bizim buraya örnek olarak aldıklarımız ilerisi için araştırmacılara belli ipuçları verebilir.

B-BAŞLICA MOTİF VE MAZMUNLAR

Bizim burada Divan şiirinde kullanılan bütün motiflerin incelememiz mümkün değildir. Ancak belli başlı bilinen motif ve mazmunları konu edeceğiz.

1-Sâkî: Klasik tarzda şiir yazan şairlerin şiirlerinde saki, günümüz şiirine uyarlanarak ele alınmıştır. Bununla birlikte klasik motifine de rastlamak mümkündür. Örnekler:

Mevsimin çizdiği cennette bir ıssızlık var:
Bir benim bahçede, bir pîr-i mugan, bir sâkî.

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/43

Gönlüm yanıyor kor gibi, mey sun bana sâki!
Aşkın karasevda gibi dolsun cana sâki..
Alsın beni benden o alev saç o yosun göz
Aşkın karasevdâ gibi dolsun cana sâki

Hasan Kaya Manioğlu-Işık yağmuru/85

Sakiya, gel, bezmimiz olsun huzurunla tamam
Neş'eyâb et meclisi câmınla, gösterir imtihan...
Gönlümüzde sihr-i badeyle bulur derdler hitam
Neş'eyâb et meclisi câmınla, göster ihtimam

Ali Kemal Balkanlı-Sebu-yı İlham/31

Ey sâki-i gül-çehre, getir bâdemizi
Ma'mur edelim, gel, dil-i üftâdemizi
Alemde hayâtın sonu er geç gelecek,
Sevda ile, neşve'yle geçir vâdemizi.

Fuat Bayramoğlu-Rübaileri/16

2-Saba: Saba ile ilgili günümüz şiirinde oldukça bol örneğe rastlamak mümkündür. Bununla ilgili iki örnek vermekle yetiniyoruz:

EY SABA

Ey saba sen esmeseydin biz yaşar mıydık acep?
Sen hayatın bir şefik cananısın lütfunla hep,
Bekleriz candan selamlar, iltifatlar her zaman,
Her vakit titrer latif mevecen senin hiç durmadan

.....

Abdulkadir Noyan-Gönül Damlaları/180

CİHANNUMA

Bir çan gibi sallandığı zamanlar
yoğun sis -- nerdeydiniz limanlar
İnsan önce çevresinde ölür
Açık deniz, bataklık ormanlar.

Akşamı çöktürmeye bu ne çok çaba
Bir gün çektirilerde kurşun gökyüzü
Ayaklar altında bir cihannüma
Ey geçilen yollar yok sayanlar.

Behçet Necatigil-Bütün Şiirleri II/27

5-Anka ve Kaf Dağı: Genellikle ikisi birden kullanılır. Aşağıdaki dizelerde Necatigil bu kavramlara yeni anlamlar yükleyerek kullanmıştır. Örnek:

Parsellerine battığın, hangi kaf
Düşmüş burçlardan bör bölük anka
Adresler, yapılan değişiyor

Behçet Necatigil-Bütün Şiirleri II/15

Anka'dır onun adı başında çifte sorguç
Zümrüitten gözleriyle bir aşktır depreştirir

Ahmet Necdet-Sana Bunca Yangından/34

6-Gül ile Bülbül: Divan şiirinde genellikle aşık-sevgili ikilisi için benzetme amacıyla istiare sanatı olarak kullanılır. Günümüz şiirinde de bu mazmunlar sıkça kullanılmaktadır.

Örnekler:

Biz ki gülüüz hiç'in açarız sana doğru
hiç kimsenin şiirle yoğurduğu çamurdan

Ahmet Necdet-Sana Bunca Yangından/21

Hazan ersin de bülbül duymasın gül görmesin canlar
Açılmış gonçe kalsın Gülşen-i hâtırda cânanlar

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükun/163

Bülbülden o eğlencede feryâd işitilmez,
Gül solmayı, mettâb azalıp bitmeği bilmez.

Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/121

Aşağıdaki şiirde gül ve bülbül kavramına yepyeni bir yorum getiriyor:

GÜL/BÜLBÜL

Bülbül
Düşmüş meyhaneye
İçmede saf acı
Yanmış tek heceye
Üç harf darağacı

Gül delik deşik
Gül kanrevan içinde
Can vermede

Hikâye-i gül ü bülbül
Ama şöyle ama böyle
Devam etmede

A.Vahap Akbaş-Gül Kıyımı/35

7-Lale ile Kadeh: Lale şekil itibariyle kadehe benzetilir. Bu geleneğin günümüz şiirinde de devam ettiğini görüyoruz. Örnekler:

Binlerce lâle serpili yüzlerce bahçeden
Beş yüz yılın kadehleridir şimdi yükselen

Yahya Kemal Beyathı-Kendi Gök Kubbemiz/51

Açıl gönlüm baharın lâleazar dilrübasında
Açılmış gonceleb dilber gülistan safasında

Mustafa Fehmi Gerçeker-Karacabey'den Ankara'ya/49

8-Nergis ile Göz: Klasik şiirde göz nergise benzetilirdi. Nergisin yunan mitolojisinden gelen bir efsanesi vardı. Bu efsane bugün yer yer şiirimizde anılır. Şimdi bununla ilgili örnekleri sıralayalım:

Benzer sana, resmim diye, Çin kâselerinde
Bir sapsarı göl nergisinin şeklini çizsek

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükûn/68

Uzak da kalanlar bir yerde kesilmeleri.
Hangi pınar (yollara bakıyorum kansız)
Aldattı seni nergis?

Behçet Necatigil-Bütün Şiirleri II/13

Görmeyen gözlere bakar gibi
Bakar olduk birbirimize Nergis

Osman Sehat Erkekli-Gülün ile Nergis/14

Komşu dağlardaki nergislerden leylaklardan
Gözlerine ait belgeler sunulur

Sezai Karakoç-Zaman Adanmış Sözler/24

ALTINCI BÖLÜM

VEZİN VE KAFİYE GELENEĞİ

A-VEZİN GELENEĞİ: ARUZ

Klasik Türk şiirinde ahengi oluşturmak amacıyla oluşturulan vezne aruz denir. Sözcük anlamı olarak “çadır” anlamına gelen aruz, ıstılahi anlam olarak da Divan şiirin ayakta tutan en büyük unsur olarak kabul edilebilir. Aruz, Divan şiirinin yaşamı boyunca üstün hâkimiyetini devam ettirmiş olup, hatta Tanzimat ve Cumhuriyet de aşarak yaşamını günümüze kadar devam ettirmiştir.

Aruz Türk şiirindeki önemini belirtmek amacıyla bazı sanatçılarımızdan ve düşünürlerimizden aruzun ne olup olmadığını anlatan örnekler vermek yararlı olacaktır.

“Aruza âşina olmayan bir Türk, edebî Türkçenin ayarını takdir edemez. Hatta zannederim ki ilerideki nesiller bile, Türkçeyi bilmek için aruza âşina olmaktan uzak kalmaz. Aruz; nazmın musikesidir. Hakikatte değişen aruz değil, dildir. Dilden soyulunca, aruz eski aruzdur; zevkimiz değişti, şiir anlayışımız değişti; o asla değişmedi, doğunun ilk şairlerinin elinde ne idiye bugün odur”.(Y.Kemal Beyatlı)

“Türk şairleri aruzu işlemişlerdir; aruzla çok ahenkli şiirler yazmışlardır. Hece vezni halk arasında, tekkelerde, hatta bazen milletin aydınları arasında, sarayda kullanılmıştır: Ama asıl büyük şiirimiz aruzla yazılmıştır”(Nurullah Ataç)

“Türkçenin tarihine bakılırsa, aruz on üçüncü yüzyıldan beri dilimizde kullanılıyor. Şiirde ne vezni, ne kafiye, ne şekli kabul etmeyen yeniler müstesna, hececiler de zaman zaman aruz veznini kullanmışlardır”.(O.Seyfi Orhon)

“Aruz; çok defa eski şiirin gazetesidir. Edebiyat-ı Cedîde, Tanzimat artıklarıyla beraber aruz vezninin bir çeşit ahenk makinesi addeyir ve her şeyi onun hususiyetlerinden bekliyordu. Aruz onlar için şiir deneni fabrikasyonun tek imkânıydı.(A.Hamdi Tanpınar)

Batlaşmanın başladığı Tanzimat döneminde bile eski şiire ceple alındığı halde hiçbir Tanzimat şairi aruzsuz şiir yazılabileceğini aklına bile getirmemiştir. Tanzimat döneminde buna

rağmen biraz küllenir gibi olan aruz hâkimiyeti Servet-i Fünun döneminde tekrar alevlendi. Hatta Servet-i Fünuncularla birlikte Türk Aruzu gündeme geldi.

Milli Edebiyat döneminde ise şairler, gerçek Türk vezninin hece vezni olduğunu inatla ileri sürmelerine rağmen bunlardan çoğu aruzla şiirler yazıyorlardı. Bütün bu mücadelelerinin sonucunda aruz vezni ikinci ya da arka plana itildi.

Milli Eğitim döneminde Halit Fahri Ozansoy aşağıdaki şiiriyle aruza açıkça veda ettiğini ilan ediyordu.

ARUZA VEDA

İlk hasretiyle gençliğimin ilk elemeleri
Ey paslı tellerinde gülen, ağlayan aruz,
Ey eski dost, yâd edelim eski demleri,
Madem ki, son sadanı dağıtılmış, yorulmuşuz

Anlat, aevli bir çölün üstünde ansızın
Billur sesinle hıçkırarak doğduğun günü.
Bin bir diyarda bin bir ilahi güzel kızın
Anlat nasıl terennümün inletti gönlümü.

Neydin gönülde, şimdi ne oldun, zavallı sen?
Hıçkırır benim de bâri bu son gizli nâlemi..
Timsâlin âsumanda ziyâlarla işlenen
Bir pembe gül mü yoksa bir altın piyale mi?

Akşam gurûba karşı tütün bir buhurdanın
Hüznüyle şâhit olma nihâyet zevâline.
İran yoluyla-Zühre tâcın, nağme kervanın-
Şâhâne geldiğin gibi şahane git yine

Biz şimdi başka yeni ahenge
Aşık sazıyla geldi erenler bu meclise.
Yalnız, bugün senin gibi ölgün sadâhyız
Zira bu saz da parçalanır gülmek isterse.

İncitmeden rübâbını insafsız ellerin
Zâlim temasıyla zamânın sitemleri,
Ah ayrılırken, inleyerek paslı tellerin,
Ey eski dost, yâd edelim eski demleri!..

Halit Fahri Ozansoy-Gülistan ve Harabeler/75

Bu dönemde Halit Fahri Ozansoy aruza veda ederken, bir taraftan da Yahya Kemal aruza yepyeni bir kimlik kazandırdı. Bir taraftan geleneği yıkmaya çalışanlar bir taraftan da geleneğiyaşatmaya çalışanlar aynı edebiyat akımının içinde bulunuyorlardı. Aruza Veda şiirini yazan Halit Fahri Ozansoy bile aruza veda etmemiş zaman zaman aruzla şiirler yazmaya devam etmiştir. Bu da gösteriyor ki gelenek her türlü yeniliklere rağmen yaşamaya devam ediyor. Yahya Kemal'in arzu kullanmadaki ustalığı hem genç şairlere aruzu kullanmada öncülük etti hem de hece ile yazan şairlerin bile geri heceye dönmesinde büyük bir etken oldu. Yahya Kemal'in aruzla güzel şiirleri yazması genç şairlerde ve hececilerde aruzla da güzel şiirler yazılabileceği fikrini uyandırmıştır.

Yine hececilerden Faruk Nafiz Çamlıbel hece ile şiir yazmanın kolaylığını aşağıdaki beyitte dile getirmesine rağmen sonraları aruza tekrar dönmekte bir beis görmüyordu.

Doğrusu hoş oluyor hece vezniyle gazel;
İstesem de yapmamam ne zihaf, ne imale

Faruk-Nafiz Çamlıbel-Tatlı Sert/96

Cumhuriyet'in ilk dönem şairlerinden Faruk Nafiz Çamlıbel'in yanı sıra Enis Behiç Koryürek ve Orhan Seyfi Orhon gibi şairlerin birer heceyi savunan şair olmalarına rağmen aruzla da sonradan çok güzel örnekler verdiklerini belirtmemiz yerinde olur.

Yine Cumhuriyet'in ilk yıllarında Halil Nihat Boztepe aruza olan bağlılığını aşağıdaki şiirde şöyle ifade ediyor:

Elimde Hâfız'ın öttükçe sazı vezni aruz,
Olurdu verdiği neş'eyle her günüm nevrüz
Benim de her sözüm artık bu vezne uygundu
Ne gelse hâtra mutlak dilimde mevzundu.

Aruza uymalı söz, işte en büyük derdim
Nasılsınız diyecekken mefâilün derdim

Mefâilün fâilatün dilimde bir persenk
Bu musikiden ibaretti bence her âhenk

Halil Nihat Boztepe-Ağaç Kasidesi/18

Günümüz şairlerinden Abdullah Özmetin Hacıtahiroğlu da Şiir Sanatı isimli şiirinde heceden de aruzdan da vazgeçemediğini şu şekilde dile getirdi:

Bileğimde bir bilezik aruz
Hece parmağımda yüzük gibi

Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu-Türk Edebiyatı 29/6

Son dönem şairlerimizden Abdulkadir Noyan ise aşağıdaki şiirinde aruza olan ilgi ve yakınlığını samimi bir şekilde nasıl dile getirdiğini görüyoruz.

ARUZA SELAM

İyi bir his ile kalktım bu seher,
Yüreğimde savrulan der ve keder,
Bana bir müjde getirmiş oluyor,
Bu ferahlık ile kalbim doluyor.
O aruzdan koku sezmiş bu gönül,
Yazanın ustası dermiş ona gül.
Onu sevmek emelimdi bunu bil,
Bilemem ben bu nasipten ten ü dil,
Ne kadarcık paya sahip olacak,
ne çeşit bir yeni ikbal bulacak

Abdukadir Noyan-Gönül Damlaları/129

Hece ile yazan şairlerin bile aruzlu mısralara rastlanması, değişik aruz kalıplarının çağdaş cumhuriyet şiirinde aynı şiir içinde kullanılması, yeni aruz kalıplarının türetilmesi, toplumsal ve sosyal hadiselerin bile aruzla anlatılması aruz geleneğinin bütün olumsuzluklara

rağmen bazı ufak tefek değişikliklerle günümüzde de gücünden herhangi bir şey kaybetmeden devam ettiğinin göstergesidir.

Biz yukarıda belirttiğimiz konuları ayrı olarak incelemeyi ve Cumhuriyet döneminde aruzla şiirler yazan şairlerin tespit edebildiğimiz kadar bir isim listesini vermek istiyoruz.

B. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN

BAŞLICA ARUZ KALIPLARI

1-Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Ah eden kimdir bu saat kuytuda?
Sustu bülbüller, hıyâban uykuda.

Faruk Nafiz Çamlıbel

2-Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Bir yeşil kan, bir yeşil can yağdırdı kudret, yere
Yemyeşil olmuş feza, gömgök kesilmiş dağ dere.

Mehmet Akif Ersoy

Böyle sürmez zulmet-i yeldâ olur bir dün sabah
Hak gelir, bâtıl gider, âfaak nûrâ nûr olur

Enis Alpaytaç

Meyve-i memnu'dan tutmak günâhından beri
Kârbân-ı aşk bitmez bir beyâbandan geçer

Yahya Kemal Beyatlı

Hasretinden çektiğim bir gün değil, bin gün değil
Neyleyim sevmek ölümdür, sevmemek mümkün değil

Seyfettin Başçılar-Önce Bulut Vardı/40

Handesiyle şâd olur her gülşenin bülbülleri
Büyü zülfü mest eder en dilrûba sünbülleri

Ahmet Refik-Gönül/56

3-Feilâtün/Feilâtün/Feilün

Bil ki beyhüde gönül bağlamadı
Nice dullarla yetimler buraya

Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükün/150

Koptu evden acı bir vâveylâ
Odalar inledi Leylâ Leylâ

Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/150

Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvari geliyor kan rengi

Ahmet Haşim-Büyün Şiirleri/240

Yaşayan bir ölü bir sağ getirir
Ses döner, yankıyı dağ dağ getirir

Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu-Hisar 260/17

Yeşeren bir ağacın dünyâda
Kuruyup gittiğimde kim bilecek?

Mehmet Çınarlı-Zaman Perdesi/92

4- Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün

Uğramam bahçelerin semtine gülden yandım

Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/137

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

Mehmet Akif Ersoy-Safahat/485

Kağnı kayboldu. Güneş battı. Bir ishak sesi var.

Kız uzaklaştı, fakat bende o baş dönmesi var

Faruk Nafiz Çamlıbel

Üsküdar semti bu akşam açıyor perdelerini,

Yeşil atlasları semtin giderir hep kederi!..

Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu

Süzülülüp gamlı hazan akşamı gül bahçesine

Hazzı hicranda duyan bülbül-i sâhir konuşur

Nail Memik-Neslimizin Masalı/10

Öyle bir mürg-ı varak gönlüme kurmuş ki yuva
Çıkıyor evc-i serimden alev-i nây-ı varak

Mehmet Faruk Gürtunca-Kaside-i Varak/6

5-Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

Neticeler de gizlenir durur sebep tesadüden
Tasadüfen tesadüfen hülâsa hep tesadüfen

Mithat Cemal Kuntay-Tesadüfen

5- Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

Geçerken ağladım geçtim, dururken ağladım durdum;
Duyan yok, ses veren yok, bin perişan yurda başvurduğum.

Mehmet Akif Ersoy-Safahat

Biz ol aşıklarız kim, dağımız merhem kabul etmez
Gönül her bir devâ-yı mutlak ister, hem kabul etmez

Yahya Kemal Beyatlı

Sular hülyâlı sâhillerde seszi, dalgın ağlardı,
Baharlar orda sonsuzlukların zevkiyle ağlardı.

Ahmet Aymutlu

Ne mümkün zâtını tavsife s^üret kilk-i âcizle
Gerektir rûz u şeb şâm u seher durmak duâya

Haşim Nezihi Okay-Ömrümden Yapraklar/175

6- Mefâîlün/ Mefâîlün/Feûlün

Bu mülkün farkı yok bir tenk nâdan
Niçün nûr inmiyor artık semâdan

Yahya Kemal Beyatlı

7- Mütefâîlün/ Mütefâîlün

Aman ahmed'im bana baksana;
Bozacak mısın yine tevbeni?

Mehmet Akif Ersoy

Ne güzel kayık! Hanım iğnesi!
Ne güzel hanım! Bu kimin nesi?

Yahya Kemal Beyatlı

9-Müfteilün/Müfteilün/Fâilün

Baksana kim boynu bükük ağlayan,
Hakk-ı hayatın senin ey Müslüman..

Mehmet Akif Ersoy-Safahat

10- Müstefilün/Müstefilün/ Müstefilün/Müstefilün

Aşık olan dilhün olur, Dilhün iken meftun olur,
Meftun iken Mecnun olur, Leylalara Leylalara.

Mehmet Behçet Yazar

11- Feilâtün/ Feilâtün/Feilün

Bir taraf bahçe, bir taraf dere,
Gel uzan sevgilim benimle yere;

Ahmet Haşim-Bütün Şiirleri/218

Ne sadâ var ne bir yürür bîdâr,
Uhrebi bir sükûn içinde civâr!

Mehmet Akif Ersoy

Belki hâlâ o besteler çalınır,
Gemiler geçmeyen bir ummanda!..

Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/19

12-Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

Sular sarardı. Yüzün perde perde solmakta,
Kızıl havalar seyret ki akşam olmakta.

Ahmet Haşim-Bütün Şiirleri/91

Çok insan anlayamaz eski mûsikimizden
Ve ondan anlayan bir şey anlamaz bizden

Yahya Kemal Beyatlı

Kasîde bitmedi bir türlü, sürdü on yedi yıl
Uzun bir ömrü demek eyledim beder, yazdım
Halil Nihat Boztepe-Ağaç Kasidesi/3

13- Mefûlü/Mefâilün/Feûlün

Kandilli yüzerken uykularda
Mehtâbı sürükledik sularda
Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/53

Gün bitti ağaçta neş'e söndü;
Yaprak ateş oldu, kuş da yâkut;
Ahmet Haşim-Bütün Şiirleri/239

Bir feyz-i azim var ki sende
Hayran ona bin sabâh-ı mahmûr
Mehmet Akif Ersoy-Safahat

14- Mefûlü/Mefâilü/Feûlün

Yârin dudağından getirilmiş
Bir kater alevdir bu karanfil
Ahmet Haşim-Bütün Şiirleri/97

Öttükçe uğuldardı sesinde
Avâre kuşun duyduğu hasret
Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/147

15-Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feûlün

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik
Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/22

Onlar dönecektir yine gittikleri yerden
Onlarla giden dünlerimiz dönmeyecekler
Faruk Nafiz Çamlıbel-Heyecan ve Sükun/93

Şarkın ezeli fecri yakındır doğacaktır
Mehmet Akif Ersoy-Safahat

Geçmişleri andım da, sorardım yine ey kez,
Hülyân acı bir gözyaşı halinde döküldü..

Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı

16- Mefûlü/Fâilâtü/efâîlü/Fâîlün

Bitsin hayırlısıyla bu beyhûde sonbahar

Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/168

Sensiz geçen hayata yaşanmış denilmiyor

Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları/168

Mendil elimde, gittiğin akşam selamladım
Baktım uzak ufuklara arkandan ağladım

Hüseyin Siret Özsever-Bağbozumu

Bilsin cihan ki ben bu cihânın nesindeyim:
Bir ülkünün mehâbetinin zirvesindeyim.

Hüseyin Nihal Atsız-Yolların sonu/108

17- Mefâîlün/Feûlün

Görün ey sevdiğim sen
Ki bir Çin kâsesinden

Yahya Kemal Beyatlı-Kendi Gök Kubbemiz/154

18- Müfteîlün/Fâîlün/Müfteîlün/Fâîlün

Reng-i hakîkar nedir, fark eden ebrâr için
Gonceden matvi duran varak ümü'l-Kitâb!..

Mehmet Akif Ersoy-Safahat

19- feûlün/Feûlün/Feûlün

Derinden, derinden, derinden
Biten yazla başlar keder mûsikîsi

Yahya Kemal Beyatlı

C- KAFİYE VE REDİF GELENEĞİ

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de redif ve kafiye geleneği devam etmiştir. Gazel bölümünde kafiye ve redifle ilgili olarak bazı açıklamalarda ve örneklendirmelerde bulunmuştuk. Divan şiirindeki bir rediften ve kafiyeden bütünüyle vazgeçilmemiştir. Bazen Batı kafiye sistemi ile klasik şiire ait kafiye ve redif sisteminin birlikte kullanıldığı görülür. Biz kafiye ve redif geleneğiyle ilgili olarak aşağıdaki örneklerle yetinmeyi gelenek hakkında bir fikir vermesi açısından yeterli gördük.

1-REDİF GELENEĞİ

Dedemde yadigar olan bu evli
Kışın fırtınası, yazın alevli
Daha ben doğmadan ihtiyarlatmış
Yusuf Ziya Ortaç-Evim

Savrulmada gül şimdi hâva/da.
Gün doğmada bir başka ziyâ/da
Ahmet Haşim-Bülbül

Hey Rıza! Kaderin başında aş/kın
Sende derya gibi daima taş/kın
Daima çalkalanır bir gönül vardır.
Rıza Tevfik Bölükbaşı-Uçın Kuşlar

Kandilli yüzerken uyku/lardı
Mehtabı sürükledik su/lardı
Yahya Kemal Beyatlı-Gece

Garibim nâmına kerem/diyorlar
Aslimi el almış, harem/diyorlar
Hastayım, derdime verem/diyorlar
Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları

Selâm senelerce senelerce evel/e
Hatırası kalbe ışıklarla dalan
En sevgiliye, en güzel/e
Ahmet Muhip Dıranas-Selâm

Gündüzler size kalsın verin/karanlıkları
Örtün, üstüme örtün serin/karanlıkları
Necip Fazıl Kısakürek-Kaldırımlar

Sevinçler, hülya/lar eteklerinde
En rüya/lar eteklerinde
Ahmet Kutsi Tecer-Bulutlar

Hangi resmime baksam/ben değilim
Bu güler yüzlü adam/ben değilim
Cahit Sıtkı Tarancı-Otuz Beş Yaş

2-KAFİYE ÇEŞİTLERİ

1-YARIM KAFİYE

Hatırlar bir gün, camı açtığımı,
Duran bir bulutlu bir kuş uçtuğunu..
Ahmet Muhip Dıranas-Olvido

Mavisiydi Boğaz, gök, kızardı gece
Rıhtım ve sandal, bahçe içinde bahçe.
Oktay Rıfat-Kızartı

Ne başka bir bahara verdik bahçemizi,
Kuşlardı, çiçeklerdi besleyen reşanni
Cahit Sıtkı Tarancı-Sulh Bir Hatıra Oldu

Neş'emin tılsımı hâlâ o demir pençededir,
Rûhum işkencededir, benliğim işkencededir
Faruk Nafiz Çamlıbel-Talas Bağlarında Batı

Erkden çağırır ya deniz, ya bahçe,
Daha uzak, daha sanırsın gece.
Ahmet Kutsi Tecer-Şimal Rüzgârı

Çardak altları bitti, bitti üzümün tadı,
Artık ihtiyar çamlar, selviler saltanatı
Ziya Osman Saba-Bu Vakitsiz Geçen Yaz

Eli omzumda kaldı,
Nedir zoru akşamın?
Sebepsiz bir sıkıntı..
Behçet Necatigil-Gözyaşları

Sandalımı bırakmıyor su..
Çoktandır kaybettiğim arzu
Mehmet CevdetAnday-Ukde

2- ZENGİN KAFİYE

Şekvanı dinledim ezeli muztarip deniz,
Duydum ki ruhumuzla bu gurbette sendeniz
Yahya Kemal Beyatlı-Açık Deniz

Sabahleyin gökyüzü parlak, ufuk açıldı,
Güneşli bir havada yaylımız yola çıktı.
Faruk Nafiz Çamlıbel-Han Duvarları

Kimi solgun, sarışın, kimi ak, kimi kara;
Kiminin arkasından görünüyor Ankara.
Kemalettin Kamu-Enginde Hatıralar

Fikrim bir hülyaya bazı dalar da
Düşünür derim ki: “bu odalarda
Kim bilir kaç kişi oturmuş yatmış”
Yusuf Ziya Ortaç-Evim

Bir zafer müjdesi burada her isim,
Yekpâre bir anda, gü, saat, mevsim.
Ahmet Hamdi Tanpınar-Bursa'da Zaman

Bilmem ki adını onun kim saklar?

Besbelli üşütür soğuk topraklar.

Ahmet Kutsi Tecer-Ölü

Bastığın ki yerleri “toprak” diyerek geçme tanı

Verme dünyaları aslanda bu cennet vatanı

Mehmet Akif Ersoy-İstiklal Marşı

Noldu sana? Yeşil pancurun indi,

Karanlık akşamlara döndü ikindi

Oktay Rıfat-Güneş ve Bahçe

3- TAM KAFİYE

Orhan zamanından kalma bir duvar

Onunla bir yaşta ihtiyar çınar

Ahmet Hamdi Tanpınar-Bursa 'da Zaman

Hani dün kokladığım saç, hani badem

Güzel gözlü, hani Hürrem, hani Küsem?

Oktay Rıfat-Taşlar

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!

Gökten ecdâd inere öpse o gök alını değe

Mehmet Akif Ersoy-Asım

Mâzî köyünde, hatıralar gölgesinde kal,

Yaklaştığın tabîatı günlerce syre dal

Yahya Kemal Beyathl-Geçiş

Akşam, yine akşam, yine akşam,

Göllerde bu dem bir kamış olsam.

Ahmet Haşim-Bir Günün Sonunda Arzu

Bu yağmur kanımı boğan bir iplik,
Bu yağmur yerde taş ve bende kemik

Necip Fazıl Kısakürek-Bu Yağmur

Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir
Kağıtlarda yarım bırakılmış şiir

Ahmet Muhip Dıranas-Olvido

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?

Cahit Sıtkı Tarancı-Otuz Beş Yaş

D- KAFİYE SİSTEMİ: Cumhuriyet şiirinde en çok kullanılan kafiye sistemi düz kafiye dediğimiz mesnevi tarzındaki kafiye sistemidir. Öbür kafiye sistemleri bize batı nazım şekillerinden geçmiştir.

1-DÜZ KAFİYE

aa bb cc dd ee

Günlerce ne gördüm, ne de bir kimseye sordum;
“Yârab! Hele kalb ağrılarım durdu” diyordum.
His var mı bu âlemde nekâhet gibi tatlı?
Gönlüm bu sevincin halecaniyle kanatlı

Yahya Kemal Beyatlı-Ses

2-ÖRÜŞÜK KAFİYE

ab bcb cdc ded

Mavi bir gölge uçtu pencereden
Baktım: Avâre bir küçük kelebek;
Yaramaz geldi kim bilir nereden?

Belli yorgundu; bir veremli çiçek

Gibi serpildi lambanın yanına;

Bir duman uçtu, gitti titreyerek

Ali Canip Yöntem-Kelebek

3-SARMA KAFİYE

abba cddc effe

Her şey yerli yerinde havuz başında servi

Bir dolap gıcırıyor uzaklarda durmadan

Eşya aksetmiş gibi tılsımlı bir uykudan

Sarmaşıklar ve böcek sesleri sarmış evi

Ahmet Hamdi Tanpınar- Her Şey Yerli Yerinde

4- ÇAPRAZ KAFİYE

abab cdcd efef

Hafız'ın kadri olan bahçede bir gül varmış;

Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle

Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış

Eski Şirazlı hayal ettiren ahengiyle

Yahya Kemal Beyatlı-Rindlerin Ölümü

E-DİL VE ÜSLUP GELENEĞİ

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde arkaik kelimelerle şiir yazan şairler olduğu gibi Divan şiirine ait motif ve mazmunları bugünlü şiir diliyle birleştiren ve ortaya yeni eserler çıkaran şairler de vardır. Ayrıca söyleyiş bakımından Divan şiirine yakınlaşan, hatta onlardan iktibaslar yapan şairler bulunmaktadır. Bununla birlikte orijinal olma kaygısından fakat söyleyiş bakımından eski şairlerin mısra ve beyitlerini hatırlatan şiirler vardır.

1. BÜTÜNÜYLE ARKAİK KELİMELELERLE ŞİİR YAZILMASI: Eski dille şiir yazan şairlerin başında örnek olarak Yahya Kemal'i verebiliriz. Faruk Nafiz Çamlıbel, İsmail Hami Danişmen, Haşim Nezihi Okay ve Behçet Kemal gibi şairlerin şiirlerinde bütünüyle eski dilli arkaik kelimeleri kullanmayı tercih ettiklerini görüyoruz. İki ayrı örnek vererek konuyu aydınlatmak istiyoruz:

Derk ettiler ki merkad-i pâk-i Muhammed'e

Rûhü'l-kudüs'le kar-ı Huda'dan haber gelür

Yahya Kemal Beyath-Eski Şiirin Rüzgarıyla/7

Kâş ey gün üzre suret-i canan olaydı kâş

Çeşmân-ı çarh surete hayrân olaydı, kâş

Yetmez mi dü çeşm avâlim-i hüsnün gözetmeye

Nev'-i beşerde bir nive çeşmân olaydı kâş

İsmail Hâmi Danişment-Rabia Hatun Şiirleri/9

Yıkardaki her iki şiiri de okuduğumuzda kendimizi sanki Eski Anadolu Türkçesine ait metni okuyormuş gibi hissetmememiz mümkün değildir.

2. DİVAN ŞİİRİNE AİT MOTİF VE MAZMUNLARI BUGÜNKÜ DİLLE KULLANMA

Bazı şairlerin Klasik şiire ait motif ve mazmunları modernleştirerek orijinal şiirler ortaya çıkarmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Buna örnek olması için aşağıdaki örnekleri vermekle yetiniyoruz:

Şunlar ki ellerinde

Ne dinâr, ne yalvar

Kalp akçe isterler

Bir güzel âzâr olur

Bu şiirde eski şiire ait dinar, yalvar ve azar gibi kelimelerin yeni şiirin geniş çerçevesi içinde kullanıldığını görüyoruz.

Ey bîkes ü garip,
Seni görse başını çevirip
bir kere bakmazdı Nedîm

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri

Yukarıdaki şiirde de Divan şiirinde çok kullanılan bîkes ü garip motifi günümüz Türkçesine uyarlanarak kullanılmaktadır.

Kadeh var yiyelim gelir şöyle kim
Mey kendinden kendi meyden incedir

Zeki Ömer Defne-Denizden Çalınan Ülke/183

Yukarıdaki beyitte ise şair eski dile ait kadeh ve mey kelimelerini birlikte kullanarak günümüz şiir anlayışına estetik bir biçimde yaklaşmaktadır.

3. DİVAN ŞİİRİYLE OLAN YAKIN BENZERLİKLER: Divan şiirine ait motif ve mazmunlar daraltılarak ve genişletilerek yeni bir kimlikle Cumhuriyet döneminde okuyucunun ilgisine sunulduğunu görüyoruz. Örnekler:

Bir de gördüm ki insanmış her ne var âlemde

Bedri Rahmi Eyüboğlu-Dol Karabakır Dol/126

Yukarıdaki mısra Fuzuli'nin aşağıdaki meşhur beytini hatırlatıyor:

Aşk imiş her ne var âlemde

İlim bir kıl u kâl imiş ancak

X X X X

Bazan dalar da gözlerim ufkunda canlanır

Onlar: "Demir kuşaklı cihan-pehlivanları"

Hamit Macit Seçmeler

Yukarıdaki beyit Baki'nin aşağıdaki beytini hatırlatmaktadır:

Şemşîr gibi Rûy-ı zemîne taraf taraf

Saldın demir kuşaklı cihan pehlivanları

X X X X

Özü insan denemez, sinesi saf olmayana

Bedri Gürsoy-Rubailer/91

Yukarıda alıntıladığımız bir rubainin son dizesi Nef'inin aşağıdaki şu meşhur mısrasını hatırlatıyor:

Ehli dildir diyemem sinesi saf olmayana

4. İKTİBAS YOLUYLA DİVAN ŞİİRİNDEN ALINTI YAPILAN MISRALAR:

Daha önce “Takdim” bölümünde Divan şiirinden iktibas yoluyla yapılan alıntıları anlatmıştık burada ele alacaklarımız ise daha çok bir şiir içinde yapılan alıntılardır. Örnekler :

Ayırır ürünü irinden, bir zamir tartar da

Tartıda tartılmazı, şadol ey Enis

Seng üzre gösterir zer-i kâmil ayarını

Enis Batur-Kandil/49

Güzel demiş diyen şair, Mesihi:

“Kim bilir ol bir bahara kim ölüp kim kala sağ”

Bu can bize temelli verilmedi,

Alır bir gün yalan dünya.

Behçet Necatigil-Arada/38

Mestane nukuş-ı seuver-i âleme baktık,

Gerçekten bak tutan parmağın yalıyordu.

Husrev Hatemi-Bütün Şiirleri

Sakiyâ sun câm-ı Cem

Bir daha gelmez bu dem..

Ahmet Efe-Veda/81

5. SÖYLEYİŞ BAKIMINDAN DİVAN ŞİİRİNİ HATIRLATAN MISRALAR:

Cumhuriyet şiirinde klasik şiir anlam uyumu içinde olan mısralara da rastlanmaktadır. Biz bunlardan örnek veriyoruz.

Bir iğne sokuyorlar bin âh çekiyorlar

Attila İlhan-Ben Sana Mecburum

Yukarıdaki mısra aşağıdaki dize ile anlam bakımından aşağı yukarı aynı şeyleri ifade etmektedir.

Bir dokun bin âh işit kâse-i fağfûrdan

x x x x

Ayrılık sırtına çökmüş koca bir dağ mıdır nedir?

Faruk Nafiz Çamlıbel-Suda Halkalar/36

Yukarıdaki mısra ise Taşlıcalı Yahya'nın aşağıdaki beytine çağrışım yapmaktadır:

Bir demir dağı delip boynuna almak gibidir

Her kişi âşık eğer âsân olsa

x x x x

En muhteşem sarayları yâdellerin Edib

Değmez Boğaz'da yükselen en sâde kerpice

Edib Ayel-Mozaik

Yukarıdaki beyit ise Nedim' in çok bilinen aşağıdaki beytiyle anlam çağrışımı yaptırmaktadır:

Bu şehir İstanbul ki bî-misl ü bahâdur

Bir sengine yek-pâre Acem mülkü feddur

SONSÖZ

Elde bulunan veya bulunmayan bütün materyalleri gündeme getirmediğimiz için bir kesinleştirme yapmamak amacıyla “sonuç” yerine sonsöz demenin uygun olacağı kanaatindeyiz. Zire bir konuyu ya da eseri sonuçlandırmanın yolu, o sahadaki bütün eserleri taramaktan geçer. Biz ise bu konuda ulaşamadığımız hala pek çok eserin olduğu bilincindeyiz. Bu nedenle burada konumuzla ilgili olarak sonsözümüzü söylüyoruz ama bu konuda bir sonuçlandırmada bulunduğumuz iddiasında bulunmuyoruz.

Divan şiir geleneği hiçbir kesintiye uğramadan çok önemli değişikliklere ve yenileşmelere rağmen Tanzimat’tan Cumhuriyete, Cumhuriyetten de günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Biz burada geleneğin devam etmesi konusunda hiçbir kimseye bir etiket yapıştırma amacında değiliz. Bugün, Divan şiirinden faydalanma yoluna gittiler diye ne Ziya Paşa’yı, ne Yahya Kemal’i ne de Turgut Uyar’ı bir Divan şairi sayabiliriz. Bizim geleneğin devam ettiğini belirtmemizden amaç, bu şairlerin geleneğe ait malzemedен yararlanmalarındır. Bugün de bu malzemedен yararlanarak ortaya çok özgün şiirler çıkartan şairler görüyoruz.

Tanzimat’tan Cumhuriyete Divan Şiiri Geleneği adlı giriş bölümünden Tanzimat ve Servet-i Fünun şairlerinin geleneğe karşı çıkmalarına rağmen bir türlü gelenekten kopamadıklarını anlatmaya çalıştık.

Cumhuriyetten Günümüze Divan Şiiri Geleneği adlı bölümde ise Cumhuriyet döneminde gelenekle ilgili tartışmaları kısa kısa örneklendirerek gündeme getirdik. Bu tartışmaları anlatırken oldukça objektif davranmaya çalıştık.

Divan şiiri geleneğiyle ilgili Ortak Eserler bölümünde ise en çok divanlar ve divançeler üzerinde durarak bu konuda yazılan eserlerin hiç de azımsanmayacak kadar çok olduğunu göstermeye çalıştık. Ayrıca mevlid ve mesnevi yazma geleneğinin de devam ettiğini örneklendirme yoluna gittik. Bu konuda oldukça ilginç örnekler seçtiğimize inanıyoruz.

Nazım Şekilleri Bakımından Divan Şiiri Geleneği adlı bölümde ise fazlaca yorum yapmadan eldeki malzemeyi olabildiğince sınıflandırarak bol örneklendirme yapmayı tercih ettik. Bu konuda divan şiirinden günümüze ulaşan oldukça çok nazım şekilleri örneği olduğunu gördük. Bu nazım şekillerinden Cumhuriyet döneminde en çok ilgi görenler; sırasıyla gazel, kaside, ruba, şarkı ve kıt'adır.

Klasik şiire ait nazım şekilleri kullanılırken şiire oldukça yeni motif ve unsurlar katılmış olup, gelenek olduğu gibi taklit edilme yoluna gidilmemiştir. Yirmi birinci yüzyıla yaklaşırken bugünlerde bile hâlâ gelenekten istifade ediliyor olması gelenekten yararlanılabilecek çok zengin bir malzemenin olduğunu ortaya koymaktadır.

Nazım türleri için de daha önce nazım şekilleri için söylediklerimiz aynen geçerlidir. Nazım türlerinden en çok dini içerikli türlerin kullanıldığını görüyoruz. Bunlar arasında tevhid, münacat, naat ve mersiye sayılabilir. Türler arasında ise kitabe ve nazirenin ayrı bir yeri ve özelliği vardır.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde klasik şiire ait bütün edebi sanatların kullanıldığını görüyoruz. Biz en azından her bir sanat için bir örnek bulmaya çalıştık. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de edebi sanatlara oldukça çok itibar edilmektedir. Biz yine tanınmış her şairimizden en az bir örnek almaya bulabildiğimiz ölçüde özen gösterdik.

Klasik Türk Şiir'inden sadece şekil ve tür özellikleri bakımından değil, din ve tasavvuf gibi önemli sayılabilecek unsurlardan oldukça çok yararlanmışır. Bu konuyla ilgili olarak tespit edebildiğimiz ortak motifleri bir fikir vermesi bakımından ayrı ayrı örnek olarak verdik. Bu konuda da Divan şiiri geleneğinden yüksek derecede yararlandığını söylemek mümkündür. İleride bu konuyla ilgili olarak ortaya motif ve mazmunlar konusunda müstakil bir çalışma yapılabileceğine inanıyoruz. Biz en belli başlı mazmunları ele alarak bu konuda sadece konunun önemli bir boyutunu gündeme getirmek istedik.

Divan şiiri geleneği söz konusu olunca akla ilk gelen aruz, daha sonra ise kafiye'dir. Öyle ki klasik şiir söz konusu olunca aruzsun ve kafiyesiz şiir düşünülemez. Bu konuda değişik aruz kalıplarından örnekler vererek günümüzde bu geleneğin devam ettiğini ortaya koymaya çalıştık. Bununla ilgili olarak hece ile yazılmış eserlerde aruz kalıpları arama gibi bir düşünceyi benimsemediğimiz için bu yola başvurmadık.

Kafiye ve redif geleneği ise hem sistem hem de şekil olarak günümüz şiirinde yaşamını sürdürmektedir. Ancak kafiye sisteminin Batı nazım şekilleriyle entegre olduğunu söylemeliyiz. Bunun yanında klasik şiire ait kafiye ve redif sistemi yine klasik muhtevalı eserlerde yaşamaktadır. Biz özellikle redif konusunda değişik örnekler verme yoluna gittik.

Dil ve üslup bakımından ise Divan şiirinden hiç de geri kalmayacak şiirlere rastladık. Bu şiirlerin bir kısmı dil ve üslubu aynen muhafaza ettiği halde bir kısmı da bazen dil ve üslup bakımından Divan şiirine yaklaşmaktadır. Bir kısmı ise iktibas yoluyla Divan şiirinden yararlandıkları halde bir kısmı da söyleyiş ve çağrışım yoluyla Divan şiirinden yararlanma yolunu seçmişlerdir.

Sonsöz olarak şunu söyleyebiliriz: Günümüzde Divan şiirinden yararlanma-yararlanmama tartışmalarının bittiğini görüyoruz. Bu tartışmalar bitmiştir, fakat gelenekten nasıl yararlanılabilir şeklinde araştırmalar devam etmektedir. Yani artık gelenekten yararlanmayı yadsıyacak bir eleştirmen veya sanatçıya rastlanmamaktadır. Bugün şairlerimiz Divan şiirine ait her türlü özelliklerden yararlanarak çok güzel ve özgün şiirler ortaya koymaktadırlar. Burada önemli olan taklide düşmemektir. Divan şairlerinin dünya görüşleriyle Cumhuriyet şairlerinin dünya görüşlerinin birleşmesiyle ortaya çok ilginç şiirler çıktığı bir gerçektir.

Fakat şunu belirtmekte yarar vardır; gelenekten yararlanırken estetik kaygının devamlı göz önünde tutulması mutlaka gereklidir. İşte bu kaygı devamlı göz önünde tutulduğunda geleneğin yenilikle ve çağdaşlıkla birlikte yaşama gücü oldukça yüksektir.

BİBLİYOGRAFYA

TANZİMATTAN CUMHURİYETE DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

- AKYÜZ, Kenan : Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1986
- _____ : Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, Ankara, 1982
- BANARLI, Nihat Sami : Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1970
- ERGÜN, Saadettin Nüzhet : Namık Kemal Divanı (Ali Emiri Eliyle Kopya), 1933
- Hulusi, Şerif : Ahmet Haşim, Hayatı-Sanatı ve Seçilmiş Şiirleri, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1967
- KAPLAN, Mehmet : Şiir Tahlilleri I, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1978
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir : Büyük Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Kitapevi, Ankara, 1970
- ÖNERTOY, Olcay : Edebiyatımızda Eleştiri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985
- TANPINAR, Ahmet Hamdi : 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitapevi, İstanbul, 1982
- TANSEL, Feyziye Abdullah : Makber’de Leyla ve Mecnun ile Hüsn ü Aşk Tesirleri, Ülkü Mecmuası, 1983

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

- AKÜN, Ömer Faruk : “Ahmet Hamdi Tanpınar”, Türk Dili ve Edebiyatı Mecmuası C XII, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 31 Aralık 1963,
- ALTINAŞ, Gönül : Nazım’ın Şiirine Dönmemek Gericiliktir, Soyut, Haziran, 1966
- ANDAY, Melih Cevdet : Cumhuriyet, 14 Kasım 1975
- ATAÇ, Nurullah : Sözden Söze,
- AYVAZOĞLU, Beşir : İslam Estetiği ve İnsan, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989
- BEZİRCİ, Asım : İkinci Yeni Olayı, Tel Yayınları, İstanbul, 1974
- CANSEVER, Edip : Hürriyet Gösteri, S. 79
- ÇELEBİ, Asaf Halet : Om Mani Padme Hum, Adam Yayınları, İstanbul, 1983

- ÇINARLI, Mehmet : Söylemek Yaraşır
- ELIOT, Thomas Stearns : Edebiyat Üzerine Düşünceler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983
- ERTOP, Konur : Cumhuriyet, Sanat-Edebiyat Eki, Ekim, 1970
- EYÜBOĞLU, Sabahattin : Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler-Söz Sanatları, Cem Yayınevi, İstanbul, 1981
- GÖLPINARLI, Abdalbaki : Divan Edebiyatı Beyanındadır, Marmara Kitapevi, İstanbul, 1945
- _____ : Divan Edebiyatı Müzesi'nin Tarihçesi ve Divan Şiirinde Günümüze Kalanlar, Milliyet Sanat, S. 165, Ocak, 1976
- KARAKOÇ, Sezai : Edebiyat Yazıları 1, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1982
- TAHİR, Kemal : Tarih ve Şiirimiz, Yeni Edebiyat, Mayıs 1970
- KUTLAR, Onat : Yeni Bir Divan Şiiri Mi? A Dergisi, Şubat 1959
- NECETİGİL, Behçet : Bela/Yazdı, Cem Yayınları, İstanbul, 1983
- ONGER, Fahir : Cumhuriyet, Sanat Edebiyat eki, Ekim 1970
- SAVCI, Bahir : Sanatta Anane, Aramak, Eylül 1939
- [SEBER], Cemal Süreya : Papirüs, Şubat 1969
- TANPINAR, Ahmet Hamdi : Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977
- TOPRAK, Ömer Faruk : Yeni Ufuklar, Ekim 1975
- UYAR, Turgut, : Cumhuriyet, 31.8.1970
- YAVUZ, Hilmi : Yazın Üzerine, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987

İNCELENEN ŞİİR KİTAPLARI

- Ahmet Refik : Gönül, Hilmi Kitaphanesi, İstanbul, 1932
- AKBAŞ, A. Vahap : Efgan, Suffe, İstanbul, 1986
- _____ : Gül Kıyamı, Suffe, İstanbul, 1986
- AKBAŞ, Ali : Masal Çağı, Ocak Yayınları, Ankara, 1983
- AKINSU, Rüstem : Hayalden Öteye, Yeni Yol Matbaası, İzmir, 1962
- _____ : Başka Şiirler, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1988
- AKTUNÇ, Orhan Rıza : Gecelerin Ahengi, Acun Basımevi, 1938
- AKSAL, S. Kudret : Bütün Şiirleri, Cem Yayınevi, İstanbul
- ALACAKAPTAN, Ercüment : Bir Salkım Daha, B. Kervan Matbaası, İstanbul, 1969
- _____ : Seviler Sevisi, Türkiye Odalar Birliği Matbaası, Ankara, 1963
- ALKAYA, Orhan : Parçalanmış Divan, Korsan Yayın, İstanbul, 1990

- ALPAY, H. Cengiz : Gönülden Akışlar, Rübai ve Şiirler, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1973
- ALYIÖK, Metin : Dörtlükler ve Desenler, Elyazıları yayıncılık, Ankara, 1990
- ANDAY, M. Cevdet : Sözcükler, Bütün Şiirleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1963
- ARDIÇ, Necdet : Necdet Divanı, Gönülden Esintiler, Necdet Ardıç Serisi 1, İstanbul, 1988
- ARICAN, M. Zeynep : Âşık Zeynep Divanı, Ankara, 1989
- ASYA, Arif Nihat : Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1990
- _____ : Dualar ve Aminler, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976
- _____ : Kökler ve Dallar, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1990
- _____ : Fatihler Ölmez ve Takvimler, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976
- _____ : Ses ve Toprak, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976
- _____ : Rübaiyyat-ı Arif 1.2, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976
- Aşık Molla Rahim : Aşık Molla Rahim'in Eşsiz ve Coşkun Şiirleri, Ocak Matbaası, Konya, 1985
- ATEŞ, Osaman Hulisi : Divan-ı Hulis-i Darende, Anadolu Matbaası, İstanbul, 1986
- ATSIZ, Hüseyin Nihal : Yolların Sonu, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1977
- AY, Arif : Hıra, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 1978
- AYKAÇ, Fazıl Ahmet : Hitabeler, Şiirler, Hicivler, Vesaire...Akşam Kütüphanesi, İstanbul, 1934
- AYVAZOĞLU, Beşir : Gülname, Birlik Yayınları, Ankara, 1983
- AZGUR, A. Fuad : Mehmedim, Çaba Yayınları, Ankara
- BAKİLER, Y. Bülent : Seninle, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul
- BALKANLI, Ali Kemal : Gözden Gönülden Geçenler, Yeşilgiresun, 1953
- BARANUS, O. Numan : Toygan, Özün Yayınları, Ankara, 1985
- _____ : Tuzhurmatu, Tan Şiir, Ankara, 1985
- _____ : Ağrılar Toprağı, 1982
- BAŞAR, Şukufe Nihal : Sabah Kuşları, Akbaba Yayını, İstanbul, 1943
- BAŞÇILLAR, Seyfettin : Önce Bulut Vardı, Kilis Kültür Derneği Kilis Şubesi Yayınlar, 1959
- _____ : Unutulmasın, Cem Yayınları, İstanbul, 1989
- _____ : Çiçek ve Silah, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1969
- _____ : Sokak Şarkıları, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1973

- BAŞTUĞ, İbrahim :Çalınmış Kuyuları Babilin, Dönem Yayınevi, Ankara, 1989
- BATMAZ Şeref : Nurdoğuş Divanı, Ülkü Basımevi, Konya, 1950
- BAYRAMOĞLU Fuat : Fuat Bayramoğlu'nun Rubailerini, Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları, İstanbul,1976
- _____ : Dörtlükler, Varlık Yayınları, İstanbul, 1983
- BEKEN, Süheyl : Dörtlükler, Tisa Matbaası, Ankara,1984
- BEREFE, Süreyya : Ufkun Dışında, de Yayınevi, İstanbul,1982
- BERK, İlhan : Aşıkane, Adam Yayınları, İstanbul, 1982
- BERKİ, Kamil Eşfak : Ay Işığı ve Kervan, Yazı Yayıncılık, İstanbul, 1989
- _____ : Kandil, Üniversite Matbaası, İstanbul,1947
- BEYATLI, Yahya Kemal : Eski Şiirin Rüzgârıyla, Fetih Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul,
1985
- _____ : Kendi Gök Kubbemiz, Fetih Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul,
1985
- _____ : Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söylemiş,
: İstanbul Fetih Cemiyeti Neşriyatı, İstanbul, 1983
- BEYTUR, M. Bahari : Mihrab-ı Aşk, Sulhi Giran Marbaası, İstanbul 1969
- BİLGİÇ, Sadık : Peygamberimize MEDhiye(Naat), Orkun Basımevi, Ankara,
1960
- BİLGİNER, M. S. : Allah ve İnsan, Baha Matbaası, İstanbul, 1969
- BOLOK, İsmail : İslam Şairlerinden Kavga Şiirleri Antolojisi, Çığır Yayınları,
İstanbul, 1977
- BOZTEPE, Halil Nihat : Ağaç Kasidesi, Arbas Matbaası, Ankara, 1947
- BÜNGÜL, N.Rüştü : Şarkılarım, Ülkü Basımevi, Konya, 1944
- BÜNGÜL, N.Rüştü : Yanan Dünyadan Yankılar, İstanbul, 1944
- BİRSEL, Salah : Bütün Şiirleri, Ada Yayınları, İstanbul, 1986
- BUDAK, Abdulkadir : Gümleğim Leyla Desenli, Aday Kitapları, Kayseri, 1981
- Cemal Süreya :Sevda Sözleri, Can Yayınları, İstanbul,1984
- COŞKUNEREN, H.Hâki : Divançe, Hepak Basımevi, İzmir, 1953
- ÇAĞDAŞ, Tefik Nevzat : Devre Kasideler, Miller Yayını, 1948
- ÇAĞLAR, Behçet Kemal : Benden İçeri, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1966
- _____ : Son Şiirleri, İlker Basımevi, İstanbul, 1972
- ÇAĞLAYAN, Abdullah : Devran, Aysan Basımevi, Bursa, 1950
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz : Bir Ömür Böyle Geçti, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1959

- _____ : Han Duvarları, Atlas Kitapevi, İstanbul, 1982
- _____ : Heyecan ve Sükun, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1959
- _____ : Tatlı Sert, Kanaat Kitapevi, İstanbul
- ÇANTAY, Hasan Basri : Babamın Şiirleri (Haz: Mürşit Çantay) Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1964
- ÇAVUŞ, Sabri : Divan-ı Sabri (Haz: Hüdai Yağız), Feryal Matbaacılık, Ankara, 1984
- ÇINARLI, Mehmet : Zaman Perdesi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983
- ÇOĞAL, H. Cumali : Kelami Divanı Cağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1963
- ÇAKAOĞLI, M. Şemun : Geçmiş Günler, Yeşigiresun Matbaası, İstanbul, 1957
- DAĞLARCA, F. Hüsnü : Havaya Çizilen Dünya, Kitap Yayınları, İstanbul, 1960
- _____ : Horoz, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977
- _____ : Çocuk ve Allah, Varlık, 1957
- DANIŞMENT, İ.Hami : Rabia Hatun Şiirleri, Babaali Yayınevi, 1961
- DEFNE, Zeki Ömer : Denizden Çalınmış Ülke, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul, 1971
- DRANAS, A. Muhip : Şiirler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1982
- DURBAŞ, Refik : Bir Umuttan Bir Sevinçten, Can Yayınları, Ankara, 1984
- EFE, Ahmet : Veda, Kandil Yayınları, Ankara, 1980
- _____ : Can Gazeli, Kandil Yayınları, Ankara, 1970
- EFE, Necdet Rüştü : Yurdum ve Sevgilim, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1941
- ENGİNÜN, İnce (Haz) : Ömer Bedrettin Uşaklı, Türk Dil Kurumu Yayınlar, Ankara, 1988
- ERDOĞAN, Bekir Sıtkı : Bir Yağmur Başladı, Serdengeçti Neşriyatı, Ankara, 1957
- _____ : Dostlar Başına, Baha Basımevi, İstanbul, 1965
- ERGÜNEŞ, H. Şemsi : Şemsi Divanı (Haz: Muhiddin Güneş) Ankara, 1978
- ERİM, H. Mehmet : Yeni Mevlid, Emek Matbaası, Bursa
- ERKEKLİ, O. Serhat : Gülgün ile Nergis, Derinlik Yayınları, İstanbul, 1977
- ERONAT, Sefer : Çeşme, Ankara, 1950
- EYÜBOĞLU, B.Rahmi : Dol Karabakır Dol, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985
- GERÇEKER, M.Fehmi : Hilye-i Fahr-i Âlem, Âsâr-i İlimiyye Kütüphanesi, İstanbul, 1944
- _____ : Karacabey'den Ankara'ya, türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1982

- GÖKAYTAÇ, Zekeriya : Hicran Sabahı, Doğan Basımevi, Afyon,1936
- GÖNENSAY, Talat : İkinci Dünya Harbi İçin Divançe, Bakış Matbaası, İstanbul, 1960
- _____ : Rubailer ve Edirne'deki Selimiye Camii, Bakış Matbaası, İstanbul, 1960
- GÖVSA, İ. Alaaddin : Söz Oyunları, Yedigün Neşriyatı, 1942
- GÜÇ, Mahmut : Şiirleşen tarihler, Güç Yayınları, Ankara, 1977
- _____ : Nazım Türleri, Güç Yayınları, Ankara, 1978
- GÜLEÇ, Azmi : Azmi'den Rubailer, Defne Yayınları, Ankara, 1970
- GÜNÇE, Ergin : Türkiye Kadar Bir Çiçek, Can yayınları, İstanbul, 1988
- GÜNGÖR, Semih (Haz) : Asaf Halet Çelebi, Suffe, İstanbul, 1985
- GÜNTEL, M.Nedim : Şarkılarım, Ülkü Basımevi, Konya, 1950
- GÜRSOY, Bedri : Rubailer, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981
- GÜRSOY, M. Celal : Mehmet Celalettin Gürsoy Rubaiyyatı, hicran ve Ele, Dizikonca Matbaası, İstanbul, 1979
- _____ : Aşk ve Gönülden Yaralar, İstanbul, 1957
- GÜRTUNCA, M. Faruk : Kaside-i Varak, Ülkü Basımevi, 1945
- HACİTAHİROĞLU, A. Ö. : Sessiz Gürültü, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1962
- HALICI, Feyzi : Yaşama Sevinci, Güven Matbaası, Ankara, 1983
- _____ : Dinle Neyden, Arı Basımevi, Konya, 1984
- HALMAN, Talat Sait : Canevi, Şiir tiyatrosu Yayınları, Ankara, 1980
- _____ : Can Kulağı, Yeditepe, İstanbul, 1968
- HASANNEBİOĞLU, C.Ü. : Kendini Yusuf gören, Yazı Yayıncılık, İstanbul, 1988
- HATEMİ, Husrev : Bütün Şiirleri, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990
- HAYBER, A. (Haz) : Necmettin Halil Onan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988
- IRMAK, Mustafa Nafiz : Körfezdeki Ses, Büyük Kervan Matbaası, 1964
- İLHAN, Attila : Duvar, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983
- _____ : Sisler Bulvarı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983
- _____ : Bela Çiçeği, bilgi yayınevi, Ankara, 1983
- _____ : Yasak Sevişmek, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1989
- _____ : Tutuklunun Günlüğü, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973
- _____ : Böyle Bir Sevmek, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1977
- _____ : korkunun Krallığı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987

_____	: Ben Sana Mecburum, Ataç Kitabevi, İstanbul, 196
İNAN, M.Akif	: Hicret, Edebiyat Dergisi Yayınları, 1974
İSLAMOĞLU, Mustafa	: Heyelan, Aylık Dergi Yayınları, Ankara, 1988
KAÇARALP, Mesud	: Kalpden Akisler, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1965
KARABULUT, Mehmet	: Ferhat Yoruldu mu, Cem Yayınları, İstanbul, 1988
KARAKOÇ, Bahattin	: Ay Şafağı Çok Çiçek, Ocak Yayınları, Ankara, 1982
_____	: İlkyazıda, Cönk Yayınları, Ankara, 1984
KARAKOÇ, Sezai	: Hızır ile Kırk Saat, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1982
_____	: Taha'nın Kitabı Gül Müştusu, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1982
_____	: Körgeç/Şahdamar/Sesler, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1982
_____	: Zamana Adanmış Sözler, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1985
_____	: Ayınlar, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1979
_____	: Leyla ile Mecnun, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1980
_____	: Alinyazısı Saati, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1989
_____	: Ateş Dansı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1987
KAŞIKÇI, Ali Rıza	: Gülzar-ı Medine, Kader Yayınevi, İstanbul, 1965
KAPLAN, Sefa	: İnsan Bir Yalnızlıktır, Bebekusun Kitapları, İstanbul, 1990
_____	: Sürgün Sevdalar, Bitlik Yayınları, Ankara, 1984
KAZIM BABA	: Kazım Baba Divanı, Maarif Kitaphanesi, İstanbul,
KEPENEKOĞLU O. Nuri	: Divan, İstanbul, 1984
KIRKGÖZ, Salim	: Divan-ı Sefili, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1970
KISAKÜREK, N. Fazıl	: Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1976
KOLAYLI. T. Neyzen	: Azab-ı Mukaddes, Onan Yayınevi, 1949
KORYÜREK, E. Behiç	: Miras ve Güneşin Ölümü, Güneş Matbaacılık, Ankara 1951
KOT, Ahmet	: Sirkeler ve Sular, Yazı Yayıncılık, İstanbul, 1988
KOYTAK, Cahit,	: İlk Atlas, Yazı Yayıncılık, İstanbul, 1990
KUKUK, Halistin	: Sonsuzluk Merdiveni, Samsun, 1987
KULEBİ, Cahit	: Bütün Şiirleri, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982
KURDAKUL, Şükran	: Bir Yürekten Bir Yaşamdan, Cem Yayınları, İstanbul, 1988
KURTOĞLU, V. Behçet	: Şair Tabipler, Baha Matbaası, İstanbul, 1967
KURUCU, Ali Ulvi	: Gümüş Tül ve Alevler, Nedve Yayınları, İstanbul, 1980
KUTLAR, Onat,	: Unutulmuş Kent, Ada Yayınları, İstanbul, 1986
KÜLTÜR, İsmet	: Kaside-i Aydın- Doğanlar Basımevi, İzmir, 1950
MAKAS, Zeynelabidin	: Dost Bağrından Esen Yeller, Eser Matbaası, Samsun, 1987

- MANIOĞLU, H. Kaya : Kayısı Çiçekleri, Defne Yayınları, Ankara
- MARAŞ, M. Atilla : Doğudan Batıdan Ortadoğudan, Dergah Yayınları, İstanbul,1976
- _____ : Şehrayin, Elifbe Yayınları, İstanbul, 1981
- _____ : Aney, Harran Yayınları, 1983
- MARDİN, Yusuf : Sonelerle Seneler, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara, 1972
- _____ : Bir Semtini Sevmek, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara,1972
- MAZIOĞLU, H. (Haz) : Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1987
- MEMİK, Nail : Neslimizin Masalı, İl Basımevi, Çanakkale, 1961
- MERİÇ, Rıfkı Melul : Rubaiyyat-ı Melul I, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1964
- METE, Ömer Lütfi : Gülce, turkuaz Yayınları, İstanbul,
- MİYASOĞLU, Mustafa : Devran, Elifbe, İstanbul, 1981
- _____ : Hicret Destanı
- MOLLAÖMEROĞLU E.G. : Hafız Edhem Divanı, Bilmem Basımevi, İstanbul, 1964
- MUNGAN, Murathan : Osmanlıya Dair Hikayat, Ödül Alan Kitaplar Yayınevi, 1981
- _____ : Sahtiyân, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1990
- _____ : Kum Saati, Yeni İnsan Yayınları, Ankara, 1985
- NAKİBOĞLU, O. Ocak : Kendime Dair Şiirler, 1969
- NECATİGİL, Behçet : Bütün Eserleri I, Cem Yayınevi, İstanbul, 1981
- _____ : Bütün Eserleri II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1982
- _____ : Bütün Eserleri III, Cem Yayınevi, İstanbul, 1982
- _____ : Bütün Eserleri IV, Cem Yayınevi, İstanbul, 1985
- NESİN, Aziz : Leyla ile Mecnun, Adam Yayınları, İstanbul, 1990
- _____ : Azizname, Adam Yayınları, İstanbul,
- NECDET, Ahmet : Sana Bunca Yangından, Broy Yayınları, İstanbul, 1990
- NOYAN, Abdulkadir : Gönül Damlaları, Ajans-Türk Matbaası, Ankara
- NOYAN, Bedri : Enel Aşk, Gayret Nasımevi, İzmir, 1955
- OFLAZOĞLU, Turan : Güzellik ile Aşk, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1986
- _____ : Sevgi Hakanı, Dergah Yayınları, İstanbul, 1986
- OĞDAĞ, Badi Nedim : Yanan Yapraklar, Tecelli Matbaası, İstanbul, 1941
- OĞUZCAN, Ümit Yaşar : Sözüm Meclisten Dışarı, Özgür Yayıncılık, İstanbul, 1986
- _____ : Acılar Denizi, Özgür Yayıncılık, İstanbul, 1986

- OKAY, Haşim Nezihi : Ömrümden Yapraklar, Baha Matbaası, İstanbul, 1978
Oktay, Rıfat : Elleri Var Özgürlüğün, Adam Yayınları, İstanbul, 1983
_____ : Yeni Şiirler, de Yayınları, 1973
_____ : Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler, Adam
Yayıncılık, 1982
ONAN, Necmettin Halil : Bir Yudum Daha, Sühulet Kütüphanesi, İstanbul, 1933
ONAN, Tarık Ş. : Demet, Ümit Basımevi, İstanbul, 1973
ORHON, Orhan Seyfi : Gönülden Sesler, Yeni Şark Kütüphanesi, İstanbul, 1934
OZAN, Ahmet Tevfik : Dağlar Ardı Şiirleri, SE-DA Yayınları, Kayseri, 1984
OZANOĞLU, Y. Saim : Bezm-i Rindan, Mars Matbaası, Ankara, 1962
OZANSOY, Munis Faik : Büyük Mabedin Eşiğinde, Marmara Neşriyatı, İstanbul, 1938
_____ : Hayal Ettiğim Gibi, Ar Basımevi, Ankara, 1948
_____ : Mevlana, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul,
_____ : Zaman saati, Hisar Yayını, İstanbul, 1965
ÖĞÜTÇEN, Baba Salim : Baba Salim Divanı, İstanbul,
ÖNAL, Mehmet : Yusuf Ziya Ortaç, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
Ankara, 1986
ÖNCÜ, Enver : Akıntıya Kürek, İstanbul, 1969
ÖNEY, Cahit : Aruzun Söylettikleri, Tan Matbaası, Ankara, 1986
ÖNOL, Hikmet Şinasi : Boğaziçi, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1959
ÖZDEMİR, Nurettin : Yitik Sevgi, Arı Matbaası, Ankara, 1986
ÖZER, Kemal : Çağdaş ve Boyun Eğmeyen, Can Yayınları, İstanbul, 1985
ÖZERDİ, Sami Nabi : Dördüller, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1986
ÖZER, Mustafa : Sis ve Selva, Büyük Dağıtım Yayınları, İstanbul, 1979
ÖZGÜL, Metin Kayahan : Halit Fahri Ozansoy, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
Ankara, 1986
ÖZSEVER, H. Siret : Kıvılcımlı Kül, Acun Basımevi, 1937
PARS, Hakkı Baha : Genç Şiirleri ve Gençlik Şiirleri, Cumhuriyet Basımevi, İzmir,
1941
RAN, Nazım Hikmet : Rubailer, Yeni Şiirler, Cem Yayınevi, 1976
_____ : Benerci Kendini Niçin Öldürdü, Adam Yayınları, İstanbul,
1989
SABA, Ziya Osman : Nefes Almak, Varlık, İstanbul, 1957
SABAHATTİN, Ali : Bütün Eserleri 7, Cem Yayınları, İstanbul, 1983

- SEZAL, İhsan : Sabır ve Gül, Yazı Yayıncılık, İstanbul, 1988
- SALİHOĞLU, Mehmet : Ağacın Derdi, Örnek Matbaası, Ankara, 1955
- _____ : Bana Sensin Yaşamak, Ankara, 1966
- _____ : Sevgi Tutanağı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1979
- SAMANOĞLU, Gültekin : Uzun Vuran Gölge, Baha Matbaası, İstanbul, 1983
- SARAÇ, Tahsin : Toplu Şiirleri, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1983
- SARI, Osman : Bir Savaşçıdır Kalbim, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 1975
- SELEKLER, H. Macit : İyilik, Gün Matbaası, İstanbul, 1956
- SEVİM, Ali : Gecelerin Zambağı, İstiklal Matbaası, İzmir, 1960
- SOYKUT, İ. Hilmi : Mahrem Şeyler, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1961
- SÖNMEZ, Tekin : Ferhat'ın Şirin'ini, Yansıma, İstanbul, 1980
- SUBAŞI, Muhsin İlyas : Bu Yüreğin Ülkesinde, Kültür ve Sanat Yayınları, Kayseri, 1981
- _____ : Sevgi Donanması, Kültür ve Sanat Yayınları, Kayseri, 1982
- SUTÜVEN, M. Seyit : Bütün Şiirler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1976
- ŞAHİN, Ahmet Metin : Sabrın Acı Suları, Şark Matbaası, Ankara
- TANER, Mehmet : Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyıları tan şiir, 1980 Ankara
- _____ : Arka Oda, Tan Şiir/1981, Ankara
- TOKDEMİR, Hayrettin : Rubailer, Fon Matbaası, Ankara, 1975
- TEZ, İlhami Bekir : Şiirler, May Yay.
- UÇAR, Şahin : Şeyda Divanı Sivas, 1980
- UNAR, Ali Rıdvan : Kubbede Bâki Kalan, Ajans-Türk Matbaası, Ankara
- UYAROĞLU, İsmail : Ateşin İçinden, Can Yay. İstanbul, 1985
- UYAR, Turgut : Büyük Saat, Can Yay. İstanbul, 1984
- YARKENT, Turgut : Dil Şâd Olacak Diye, Füsun Basımevi, İstanbul, 1967
- YAVUZ, Hilmi : İnsanları Seviyorum, Kayı Yayıncılık, İstanbul, 1988
- _____ : Hüzün ki En Çok Yakışandır Biz, Can Yayınları, İstanbul, 1989
- _____ : Yaz Şiirleri, Cem Yayınevi, İstanbul, 1981
- YAZGAN, Necati : Fetihnâme, Baha Matbaası, İstanbul, 1970
- YENGİN, M. Raif : Eski Rubailerim, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946
- YEŞİLAY, M. Vehbi : Edebiyatımızda Şair, Çağdaş yayınları, İstanbul, 1962

- YEŞİL, Cemal : Rubailer, Devlet Matbaası, Ankara, 1950
YETİK, Zübeyr : Ak-Elif, Çığır Yayınları, İstanbul, 1976
YURTSEVER, M. Erk : Fâtih'e ve Feth'e Şiirler, Gün Basımevi, İstanbul, 1953
YÜCEBAŞ, Hilmi : Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi, İstanbul, 1976
YÜCEBİLGİÇ, O. Zeki : Hâdi Divanı, Toker Matbaası, 1964
YÜCEL, Hasan Ali : Dönen Ses, Remzi Kitaphanesi, 1933
_____ : Fuzulî İçin İki Kaside, 1956
_____ : Allah Bir, TTK Basımevi, Ankar, 1976
ZARİFOĞLU Cahit : Şiirler Beyan Yayınları, İstanbul, 1989

DİĞER KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Ali : Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Divan Şiirinden Faydalanma, Gazi Ü. Gazi Eğitim Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, Ankara 1989
AYAN, Hüseyin (Haz) : Leyla vü Mecnun, Dergah Yayınları, İstanbul, 1981
AYMUTLU, Ahmet : Aruz, Kurtuluş Matbaası, İstanbul, 1976
AYVAZOĞLU, Beşir : Aşk Estetiği, Birlik Yayınları, Ankara, 1982
İslam Estetiği ve insan Çağ Yayınları, İstanbul, 1989
BALKANLI, Ali Kemal : Aruz ve Ahenk, Nedve Yayınları, İstanbul, 1980
BANARLI, Nihat Sami : Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 2 Cilt MEBY, İstanbul, 1983
BEHRAMOĞLU, Ataol : Son Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1987
BEZİRCİ, Asım : İkinci Yeni Olayı, Tel Yayınlar, İstanbul, 1974
BİLEN, Mehmet, : İkinci Yeni Kuşağı Şiirimizi Tartışıyor, Yaba Yayınları, Ankara, 1985
CEVDET KUDRET : Edebiyat Bilgileri I, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1990
DİLÇİN, Cem : Örneklerle Türk Şiir Bilgis, TDKY, Ankara, 1983
ELİOT, T.S. : Edebiyat Üzerine Düşünceler, (Çev: Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankar, 1983
GEÇER, İhan : Cumhuriyet Dönemi türk Şiiri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990
GÖLPINARLI, Abdalbaki : Divan Edebiyatı Beyanatıdır, Marmara Kitapevi, İstanbul, 1945
_____ : Hüsn ü Aşk, İstanbul, 1968

- GÖZLER, Fethi : Yunustan Bugüne Türk Şiiri, İnkılap ve Aka Kitapları, İstanbul, 1981
- HACİMAHİROĞLU, A.Ö. : Hazreti Peygambere Şiirler Antolojisi, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966
- İLHAN, Attila : Hangi Batı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972
- İNAL İbnül E.M.K. : Son Asır Türk Şairleri 4 Cilt, Dergah Yayınları, İstanbul, 1988
- İZ, Mahir : Yılların İzi, Kitapevi, İstanbul, 1990
- KALKAN, Emir : Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri, Kayseri, 1988
- KAPLAN, Mehmet : Şiir Tahlilleri, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1980
- _____ : Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 2, Dergah Yayınları, İstanbul, 1980
- KARAALİOĞLU, S.K. : Türk Şiir Sanatı, İnkılap ve Aka Kitapevi, İstanbul, 1980
- KARAKOÇ, Sezai : Edebiyat Yazıları 2 Cilt, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1986
- KURNAZ, Cemal : Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine, Akçağ, Ankar, 1990
- LEVENT, Agah Sırrı : Divan Edebiyatı, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1980
- MEHMET FUAT : Büyük Türk Şiir Antolojisi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983
- MİYASOĞLU, Mustafa : Edebiyat Geleneği, Yeni Sanat Yayınları, 1975
- NECATİGİL, Behçet : Düzyazılar I-II, Cem Yayınevi, İstanbul, , 1983
- SOSYAL, İlhami : Yirmi Birinci Yüzyıl Türk Şiir Antolojisi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983
- ÖNGÖREN, Ferit : Cumhuriyet Dönemi Türk Mizah ve Hicvi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983
- ÖZKIRIMLI, Atilla : Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 5 Cilt, Cem Yayınları, İstanbul, 1977
- TÜRİNAY, Necmettin : Geleneğin Dünyası Yeniliğin Ufukları, Birlik Yayınları, Ankara, 1983
- YAVUZ, Hilmi, : Kültür Üzerine Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987
- _____ : Yazın Üzerine, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987